

Ἡ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1963

ΤΕΥΧΟΣ 130ον

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΟΙ ΚΟΣΣΥΒΑΔΚΗΣ ΚΑΙ Η ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΡΑΔΟΥΖΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ*

22 Μαρτίου: Ἀνεχώρησε τὸ Σῶμα Παπαγιάννη καὶ Γεωργουλάκη διὰ Κοσίναν καὶ τὸ ἀπόγευμα μετέβην καὶ ἐγὼ ἐκεῖ, ὅπου καὶ διενυκτέρευσα.
φ20α. Ἐύρον τὰ Σώματα εἰς ἀναστάτῳσιν καὶ ἔτοιμα νὰ αἱματοκυλισθῶσιν διὰ τὴν διανομὴν τῶν διαφόρων λαφύρων Πατσομιτίου καὶ Κιούκιαρι.

25 Μαρτίου: Τὴν πρωτὴν ἐκάλεσα τοὺς διμοιρίτας καὶ τοὺς ὠρῖσα τὴν διανομὴν ἢ ὅποια διέταξα νὰ γίνῃ ἀμέσως καὶ λάβῃ ἕκαστος τὸ μερίδιόν του, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἀμέσως καὶ οἱ μὲν Δερβετσανιωῶται ἔλαβον 320 πρόβαρα τὰ ὅποια ἀπέστειλαν εἰς τὰ Χωρία των, οἱ δὲ ὑπόλοιποι τὰ ἐπώλησαν εἰς τοὺς Β. Κολοβόν, ὅστις τὰ ἔστειλεν εἰς τὸ Χωρίον του. Τὸ ἑσπέρας ἀνεφερον εἰς τὸ Ὑπουργ. Στρατ, ὅτι τὴν πρωτὴν τῆς ἐπομένης θὰ μεταβῶ ὅπως ἀπαντήσω τοὺς εἰς Δελβίναν Μελίταν Ὀγδούνανην κατελθόντας Ἀλβανούς καὶ ἐξήτησα νὰ διαταχθῶσιν καὶ οἱ ἐν Λεσκοβικίῳ νὰ ἐνεργήσωσι ταυτοχρόνως. Τὸ γεῦμα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Παπαδοπούλου ὅπου ἐγευματίζα ἦλθε ὁ Βάτζος καὶ Μπιτσιώρης.

φ20β. **26 Μαρτίου:** Διέταξα νὰ ἐτοιμασθῶσιν οἱ ἄνδρες πρὸς ἐκκίνησιν. Ἔδωσα διαφόρους διαταγὰς πρὸς εἰσπραξίν χρημάτων. Διέταξα τὴν φυλάκισιν τοῦ Νάνκα ἀρνούμενου νὰ καταβάλῃ 10 εἰκοσόφραγκα ὑπόλοιπον πολεμικοῦ φόρου, ὅμως τὰ κατέβαλε ἀμέσως. Ἐτηλεγράφησα καὶ αὐθις τὴν ἀναχώρησίν μου καὶ ἀνεχώρησα ὥρα 2 μ.μ. Ἐφθάσα εἰς Πατιμόνι. Ἐπῆρα μερικὸς μαζί μου. Ἐφθάσα εἰς Πέτρανην ὅπου συνήντησα τὸν Ἀνθ. Κοντογεώργον φεύγοντα διὰ Πρεμετὴν. Μετέβην εἰς τοὺς ἐκεῖ συγκεντρωμένους φ21α. ἄνδρας τῆς Ρέξης τοὺς ὁποίους μεταβαίνοντας κατῶρθωσα νὰ παραλάβω μαζί μου καὶ νὰ μεταβῶ εἰς ἀντίπεραν ὄχθην. Διέταξα νὰ μὴν ἐπιτραπῇ ἢ διάβασις τῆς γεφύρας εἰς οὐδένα ἄνευ διαταγῆς μου. Διέταξα τὴν διανομὴν ἄρτου καὶ ἐλαιῶν. Διήρξα τοὺς ἄνδρας εἰς 6 διμοιρίας. Ἐλαβα ὡς ὀδηγοὺς δύο βλάχους καὶ ἐκίνησα πρὸς κατάληψιν τῆς Ὀγδούνανης. Καθ' ὁδὸν ἢ 1η καὶ 5η Διμοιρία ἀπεκόπησαν τῆς λοιπῆς δυνάμεως διευθυνθέντες πρὸς ἄλ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 6

λην διεύθυνσιν και οὕτω ἠναγκάσθην νὰ διανοικτερεύσω ἔξωθεν τῆς Ὀγδούναης.

27 Μαρτίου: Μόλις ἐξημέρωσεν ἀνεφάνησαν οἱ ἄνδρες ὑπὸ τὸν Μπιτσώρην και διηυθύνθην πρὸς τὴν Ὀγδούναην, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθον ἄνευ ἐπεισοδίου, διότι δὲν ὑπῆρχον Ἄλβανοί.

Ἀπέστειλα ἀγγελιαφόρον εἰς Λιούπτεικαν και ἐκοιμήθην.

Ὡρα 11 ἦλθεν εἰς Χωροφύλαξ ὅστις μοι ἔφερεν ἀναφορὰν τοῦ κ. Παπαγεωργίου ζητοῦντος βοήθειαν. Ἀπήντησα ὅτι εὐρίσκομαι εἰς Ὀγδούναην και θὰ προχωρήσω διὰ Δελβίναν και νὰ ἡσυχάσῃ, πρὸς δὲ ἂν δύναται νὰ φ21β. βάλῃ με τὸ πυροβόλον. Μοῦ ἀπήντησεν ν' ἀναβάλω τὴν ἐπίθεσιν διὰ τὴν 28 νὰ κατεβάσῃ τὸ πυροβόλον, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς Δελβίναν.

Ἐγὼ διέταξα τὴν ἐπίθεσιν. Ἐφθασα ἔξωθεν τῆς Δελβίνας, ὅπου ἐκλείσθησαν οἱ Ἄλβανοὶ μαχόμενοι ἀπεγνωσμένως διὰ νὰ δώσουν καιρὸν εἰς τὰς οἰκογενεῖας νὰ φύγουν. Περὶ ὥραν 4 ἤρχισε βροχὴ ραγδαιοτάτη και με ἠνάγκασε περὶ ὥραν 6 νὰ διατάξω τὰ παιδιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν και νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ὀγδούναην νὰ στεγασθῶσι διότι ἦσαν ἄνευ καλπῶν, περὶ και ἔγινε.

28 Μαρτίου: Λίαν πρῶτὴ διέταξα και ἐβάδισαν πρὸς Δελβίναν. Ἐπὶ κεφαλῆς πάντοτε τούτων ἔφθασα ἔξωθεν τῆς Δελβίνας, ὅπου ἐσταμάτησα διὰ νὰ φθάσουν οἱ ἄνδρες, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ με ἀκολουθήσουν.

φ22α. Μόλις ἔφθασαν εἰσῆλθον εἰς τὸ Χωρίον ἀφοῦ διέταξα δύο διμοιρίας και κατέλαβον τὰς δεξιὰ/κορυφογραμμὰς ἄλλη δὲ διμοιρία τὸ ἀριστερόν, τρίτη τὴν Ἀλβανικὴν συνοικίαν, αἱ δὲ λοιπαὶ διμοιρίαι εἰσῆλθον μετ' ἐμὴν εἰς τὸ Χωρίον ὅπου μᾶς ὑπεδέχθησαν γυναικόπαιδα με ζητωκραυγὰς. Διέταξα ἀμέσως τὰς ἄλλας τρεῖς διμοιρίας και κατέλαβον διαφόρους θέσεις. Ἐγὼ ἐκλήθην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φιλίππου Τίτκα ὅπου με περιποιήθησαν ἀκούοντως, πρὸ πάντος δὲ ἡ σύζυγός του. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγης (ὥρας) κατήλθον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν συνοικίαν και ἔθεσα πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν Σιούλου και εἶτα εἰς ἄλλας οἰκίας. Ἀνῆλθον πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν Φιλίππου. Διέταξα και συνεκέντρωσαν τὰ αἰγοπρόβατα, κατεμέτρησαν και τὰ παρέδωσα ἵνα τὰ μεταφέρωσιν εἰς Πρεμετὴν.

Ὡρα 4 μ.μ. διέταξα νὰ προχωρήσουν οἱ ἄνδρες πρὸς τὸ Ἰσγάρι, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθον ἀμαχητὶ. Διέταξα ἀμέσως τοὺς ἄνδρας νὰ καταλάβωσιν/ἐπιφ22β. καιροὺς θέσεις και τὴν πρῶταν προχωρήσωσιν πρὸς Κοβατσιετ και Κρεσόβα.

29 Μαρτίου: Μόλις ἐξημέρωσεν ὁ καπετὰν Κ. Μπιτσώρης και Βάντζος προχωρήσαντες κατέλαβον τὰς ὑπεράνω τοῦ Κουβατσιετ θέσεις και Ποστάνης, ἐγὼ δὲ τὸ Κέντρον, ὁ δὲ Μάριτζος τὸ ἀριστερόν και εἶτα κατόπιν μάχης εἰσῆλθαμεν εἰς Κρεσόβαν και Κουβατσιετ συλλαβόντες και δύο Χωροφύλακας τὸν Λοχίαν Φίλιο Ρίτσα αἰγμαλώτους. Ὁ Λοχίας ὁμῶς ἀπατήσας τὸν Κεπετὰν Κ. Μπιτσώρην ὅτι θὰ μεταβῇ νὰ φέρῃ και τοὺς λοιποὺς χωροφύλακας ἔφυγεν εἰς Πέστανην, ὅπότεν μοῦ ἔστειλεν ἐπιστολὴν ζητῶν ὁδηγίας τί νὰ πράξῃ νὰ φύγῃ ἢ νὰ μείνῃ.

Τοῦ ἀπήντησα νὰ μείνῃ με τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ εἰς ἀτάκτους νὰ με ἐνοχλῶσιν.

φ23α. Εἰσῆλθον εἰς τὸ Χωρίον και κατέλυσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χρήστου Εὐαγγελίδη, ἀλλὰ προφθάσας νὰ πάρω καφέ ἤκουσα συχνοὺς πυροβολισμοὺς και φωνὴν καλοῦσαν ἐνίσχυσιν. Ἔσπευσα ἀμέσως και ἀπέστειλα τμήμα ἀνδρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν πυροβολισμῶν ὡς και φυσίγγια, ἐγὼ -δὲ ἔμεινα ἄνωθεν τοῦ χωρίου με μικρὰν δύναμιν.

Ὡρα 5 μ.μ. ἐνεφανίσθησαν 10—15 Ἀλβανοὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Περακάρη, οἵτινες ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν θέσιν καὶ νὰ σημαίνῃ ἢ σάλπιξ. Ἐσήμανε ὁ ἡμέτερος σαλπικτής καὶ διέταξα νὰ λάβουν θέσιν οἱ ἄνδρες καὶ ἐπυροβόλησα κατ' αὐτῶν, ἀντεπυροβολήθην καὶ οὕτω ἀντηλλάγησαν μερικοὶ πυροβολισμοί, τραπέντες εἰς φυγὴν.

Τὸ ἑσπέρας διεδόθη διὰ κάποιος Ἀλβανὸς ζητεῖ ἐμὲ καὶ διέταξα νὰ τὸν φέρουν ἐνώπιόν μου. Ἀλλ' ἀντὶ Ἀλβανοῦ ἦτο κάποιος Χριστιανὸς ἐκ Πέστανης ὅστις μοῦ ἔφερεν ἐπιστολὴν τῶν κατοίκων παρακαλούντων ν' ἀφήσω τοὺς αἰχμαλώτους Χωροφύλακας ἐλευθέρους, διότι τοὺς ἀπειλοῦ-

φ23β. σιν οἱ Ἀλβανοὶ νὰ τοὺς κάψουν.
30 Μαρτίου: Τὴν πρώτην ἔγραψα εἰς τὸν Διοικητὴν τῶν Ἀλβανῶν ἂν θέλῃ ν' ἀφήσω τοὺς Χωροφύλακας, ν' ἀφήσῃ τὸν Παπαστάθην καὶ δύο ἄλλους ἰδικούς μου, ἄλλως μὴν τολμήσουν καὶ ἐνοχλήσουν τοὺς Χριστιανούς διότι θὰ προβῶ εἰς ἀντίποινα. Ἐγενμάτισα ἐνωρὶς καὶ ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετὴν ἵνα συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ κ. Δούλη. Διῆλθον διὰ τοῦ Ἰσγάρι. Κατῆλθον εἰς τὴν γέφυραν Ἰσγάρι. ἐκεῖθεν εἰς τὴν γέφυραν Κατὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πρεμετὴν, ἔνθα ἔμαθον διὰ τὸ Λοχαγὸς Μαυροειδῆς καὶ ὁ Διοικ. Ἐπίτροπος κ. Ἰωαννίδης ἀνεχώρησαν δι' Ἀργυρόκαστρον πρὸς συνεννόησιν διὰ τὰ πυροβόλα Μέρτζανης. Τὸ ἑσπέρας μετέβην εἰς τὸ τηλεφωνεῖον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα τὰ ἴδω Ἀργυρόκαστρον.

φ24α. **31 Μαρτίου:** Μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον, ἐκεῖθεν εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ὅπου κατώρθωσα νὰ ἴδω τὸν κ. Δούλην, ὅστις μὲ ἄφησεν ἐλεύθερον νὰ ἐνεργήσω ὡς γνωρίζω. Συνέφαγον μὲ τοὺς Ὀπλαρχηγούς Ψαρόν, Τρομάραν καὶ Ρίζον καὶ μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰατροῦ κ. Μένια ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Ἐπιλοχίας Βαρβερόπουλος Βασίλ. παραπονούμενος ἀπὸ τὸν Τρομάραν, ζητῶν φύλλον πορείας δι' Ἀργυρόκαστρον. Μετὰ τὸ γεῦμα τοῦ Ἰατροῦ κατῆλθον εἰς τὸ Διοικητήριον ὅπου ἐνήργησα διάφορα ἔγγραφα.

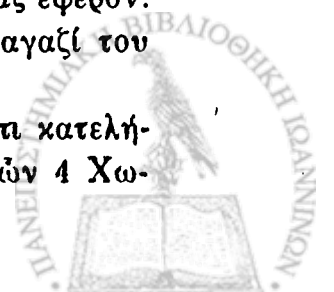
φ24β. Ἦλθεν ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν Μονοπωλείων Μαλεν/δάκης, ὅστις μοῦ ἐξήτησεν ἓνα Ἱερολογίτην νὰ τὸν συνοδεύσῃ μέχρι Βούκουρι. Τοῦ ἔδωσα τὸν Ἀργύρην Νικόλαον. Τὸ ἑσπέρας ἐτηλεγράφησα εἰς τὸν Ἀθανάσ. Παλάσκαν νὰ στείλῃ εἰς τὴν Φωτεινὴν δραχ. 150 τὰς ὁποίας τῷ ἀπέστειλα μὲ τὸν Ἰατρὸν Ἰωσήφ. Ἐγραψα στὴν Φωτεινὴν καὶ Ἀλεξάνδραν.

1 Ἀπριλίου: Ἐνήργησα διάφορα ἔγγραφα. Ἐκάλεσα τὸν Μωάμεθ τοῦ Τεκὲ ἵνα καταβάλῃ ποσὸν τι χρημάτων ὑπὲρ τῶν προσφύγων Ὀθωμανῶν. Προσέφερε 15 λίρας, τὰς ὁποίας θὰ καταβάλῃ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Ἀνέφερον τὰ τῶν μαχῶν, ὑπέβαλα τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα ἐπὶ τοῦ Μαλενδράκη. Ἐχορήγησα φύλλον πορείας εἰς τὸν Ἐπιλοχ. Βαρβερόπουλον δι' Ἀργυρόκαστρον. Τοῦ παρέδωσα δύο Ἀλβανούς χωροφύλακας νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἐκεῖ. Μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰατροῦ ἵνα κοιμηθῶ.

φ25α. Καθ' ὁδὸν συνήντησα τὸν Ἀντ. Μπίμπην, ὅστις μοῦ εἶπεν διὰ τὸ ὄνομά του θὰ τὸ γράψουν μὲ χρυσᾶ γράμματα καὶ κατόπιν τὸν Ἰατρὸν Ἀσπροξυλάκην, ὅστις μὲ παρακάλεσε νὰ τοῦ οἰκονομήσω ἓνα σκυλί.

2 Ἀπριλίου: Περιμένω τὸν Ράπτην νὰ μοῦ φέρῃ τὸ πανταλόνι μου. Ἦργησε νὰ τὸ φέρῃ καὶ ἐξῆλθον. Μετέβην εἰς τὸ Γραφεῖον καὶ ἐνήργησα διάφορα ἔγγραφα. Ἦλθεν ὁ ὀπλαρχηγὸς Σουλιώτης. Ἦλθον ἀγωγεῖς φέροντες κάππες καὶ τσαρούγια καὶ ὄπλα, φυσίγγια Μάνλιχερ δὲν μᾶς ἔφερον. Ἐκάλεσα τὸν Λουκᾶν Μένιαν καὶ ἔδωκε τὰ κλειδιά ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ εἰς τὴν ἐπιμελητεῖαν διὰ νὰ τὸ ἔχη ὡς γραφεῖον.

Τὸ ἀπόγευμα ἦλθεν ἀγγελιαφόρος ἐκ Ποστένανης ἀγγέλων διὰ κατελήφθη. Ὅτι κατεδίωξαν Ἀλβανούς φονεύσαντες περὶ τοὺς 15 ἐξ' ὧν 4 Χω-

φ25β. ροφύλακες. Συνέλαβον ένα αιχμάλωτον. Ἔσχον λάφυρα, 1 ξίφος, 3 μανδύας. Ἐλαβον ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατ., δι' οὗ προάγομαι εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑπολοχαγοῦ διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς μου ὑπηρεσίας.

Τὸ ἑσπέρας καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ κ. Ἰωαννίδου ἐκ Μπρέζανης καὶ ἐγγλείστως ἔγγραφον τοῦ Μαυροειδῆ πρὸς τὸν Ἀνθυπολ. Ζαχαράκη, ἵνα μεταφέρῃ τὸ πυροβόλον εἰς Πρεμετὴν. Δὲν τὸ ἔστειλα τὸ ἔγγραφον ἀναμείνας τὴν ἔλευσίν των λαβῶν τὴν ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῶ ἐν ἡ περιπτώσει ἀνέθεσε τὸ Ὑπουργεῖον τὴν Διοίκησιν εἰς τὸν Μαυροειδῆν.

3 Ἀπριλίου: Ὥρα 8 πρωινῆ μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον ὅπου ἐκάλεσα ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀνεκοίνωσα τὴν ἀπόφασιν τῆς παραιτήσεώς μου. Ἀπεφάσισαν ὅλοι ἐκ συμφώνου ν' ἀναφερθῶσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ νὰ ζητήσουν τὴν ἀνάκλησιν τῆς διαταγῆς ἂν ἔχη ἐκδοθῆ τοιαύτη διορίζουσα Διοικητὴν τὸν Μαυροειδῆν/, ἄλλως νὰ παραιτηθῶσιν ὅλοι, πρὸς

φ26α. δὲ ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσι τὴν ἀποπομπὴν τοῦ Ἰωαννίδου. Ὥρα 10 π.μ. ἦλθεν ὁ Λοχ. Μαυροειδῆς, ὅστις ἠρώτησεν ἂν ἐστάλη ἡ διαταγὴ του. Τοῦ ἀπήντησα ὅχι καὶ τοῦ εἶπον ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι σύμφωνος εἰς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν καὶ ὅτι θὰ παραιτηθῶ καὶ ἐξῆλθον τοῦ Διοικητηρίου. Μετέβην εἰς τὸ τηλεγραφεῖον ἵνα ἴδω Ἀργυροκάστρον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσα. Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τὸ καφενεῖον ὅπου ἦλθεν ὁ Λοχ. Μαυροειδῆς καὶ με ἐκάλεσεν ἰδιαιτέρως παρακαλέσας με νὰ μὴ παραιτηθῶ κ.τ.λ. Εἶτα μετέβην εἰς τὸ γραφεῖον ὅπου ἀνέμενεν ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν ἀπόφασίν μου ἀνησυχοῦσα πάντοτε καὶ μετὰ τὴν δήλωσίν μου ὅτι θὰ μείνω ἀκόμη, ἠσύχασε καὶ μετέβην ἵνα γευματίσωμεν. Τὸ ἀπόγευμα δὲν μετέβην καθόλου εἰς τὸ Γρα-

φ26β. φεῖον παρὰ μόνον εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδω κανέναν.

4 Ἀπριλίου: Μετέβην πρωὶ εἰς τὸ γραφεῖον πάντοτε στενοχωρημένος. Ἐνήργησα διάφορα ἔγγραφα. Ἐδῶσα μερικὰς διαταγὰς περὶ εἰσπράξεως πολεμικοῦ φόρου καὶ ἐξῆλθον. Τὸ ἀπόγευμα ἐξῆλθον εἰς περίπατον με τὸν ψυχογιόν μου καὶ τὸν Β. Μπαφατάκη καὶ Κορέλην. Ἐπῆρα καὶ τὰ σκυλιά μου νὰ τὰ δοκιμάσω. Ἐπέστρεψα περὶ ὥραν 6ην καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν ὁπόθεν μετέβην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

5 Ἀπριλίου: Πρωί, πρωὶ ἐπῆγα εἰς τὸ γραφεῖον μου. Ἐλαβον διαφόρους ἐπιστολάς τῶν Ὀπλαρχηγῶν μου, ζητούντων διάφορα ὀψώνια, διέταξα τὴν ἐπιμελητείαν νὰ τὰ ἀποστείλῃ εἰς ἕνα ἕκαστον. Ἐπῆλθε κάποια διαφωνία μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Ἰωαννίδου ζητούντος τύπους κ.λ.π. Κατό-

φ27α. πιν μακρᾶς συζητήσεως ἐδέχθησαν τὴν γνώμην μου. Μετέβην εἰς τοῦ Σωτηριάδου καὶ ἐγευματίσαμε.

Ἐκεῖθεν εἰς περίπατον τὸ βράδυ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν Ἀνάστασιν ἐρρίφθησαν πλέον τῶν 10 χιλ. πυροβολισμῶν.

6 Ἀπριλίου: Μοῦ ἀνήγγελεν ὅτι ἀπέθανε ὁ ὀπλίτης τοῦ Ψαροῦ Σάββας Παυλόπουλος. Ἐπῆγα εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καὶ τὸν εἶδα. Εἶδα τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐδῶσα διαφόρους διαταγὰς. Ἐκεῖθεν ἐπῆγα εἰς τὴν Μητρόπολιν ὅπου μᾶς ἐπεσκέφθησαν ὅλοι οἱ Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται.

Ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διότι ἡ Ἀνάστασις βγαίνει στὰς 11—12 ἀντὶ στὰς 3, μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐφάγαμε. Διέταξα καὶ ἐτοιμάσθησαν τὰ ζῶα πρὸς ἀναχώρησιν καὶ εἰς τὰς 5 ἔφυγα με τὸν Οἰκονόμου διὰ Κοσίναν.

Ἐμείνα τὸ βράδυ ἐκεῖ. Τὴν 7ην πρωΐαν ἐκάλεσα τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ἔδω-

φ27β σα διαφόρους/ ὁδηγίας καὶ εἰς τὰς 9 ἀνεχώρησα διὰ Μοκρίτσαν. Ἐκεῖθεν εἰς Χοτόβαν ἔνθα ἐγευματίσαμε εἰς τὴν οἰκίαν Γρηγοριάδου. Εἰς τὰς 3 ἀνε-

χώρησα διὰ Κοσόβαν προπεμφθείς παρ' ὄλων τῶν κατοίκων ἔφθασα εἰς Κοσόβαν εἰς τὰς 4 1/2. Μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν Κολου καὶ εἰς τὰς 5 ἀνεχώρησα Λιούπτσικαν, ἔνθα ἐφθάσαμε τὴν 6 1/2. Δὲν εὔρον τὸν κ. Παπαγεωργίου ἀπουσιάζοντα ἀπὸ τὴν προτεραίαν εἰς Ὀγραίνην. Ἐλάβαμε τὴν νύκτα εἶδῃσιν ὅτι τὴν πρωίαν θὰ ἔλθῃ καὶ ἐκοιμήθην.

8 Ἀπριλίου: Ἐξύπνησα λίαν πρωὶ ἀλλὰ ἵνα μὴ ἀνησυχῶσω τοὺς ἄλλους ἔμεινα κεκλιμένος καὶ ἀπεκοιμήθην πάλιν. Ἐξύπνησα μόλις ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος. Ἐνίφθην καὶ ἐκάθησα ἐπὶ τοῦ παραθύρου καὶ ἔγραψα τ' ἀνωτέρω. Εἶτα ἐξῆλθον τῆς οἰκίας, μετέβην εἰς τὸ Σχολεῖον, ἐκεῖθεν ἄνωθεν τοῦ φ28α. Σχολείου ὅπου ἐξηπλώθημεν στὰ χόρτα καὶ περιμέναμε τὸν Παπαγεωργίου ἵνα ἀναχωρήσω/διὰ Κοβατσιέτι.

Ὡρα 9 π.μ. ἦλθεν ὁ Παπαγεωργίου. Ἐκαθήσαμε μέχρι τῆς 10. Μετέβημεν πάλιν εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἐκεῖθεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Παπαγεωργίου. Ἐγευματίσαμε. Διέταξα καὶ ἐτοιμάσθησαν τὰ ζῶα καὶ εἰς τὴν 1-5 ἀνεχώρησα διὰ Κοβατσιέτι. Καθ' ὁδὸν καὶ πλησίον τῆς γεφύρας Ντάνι Σκριαρίας ἔπεσε τὸ ἄλογόν μου καὶ παρ' ὀλίγον νὰ κτυπήσω. Ἐφθάσαμε εἰς Ἰσγάρι ὅπου μᾶς ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι μετὰ χαρᾶς. Ἐπήγαμε εἰς τὸ σπίτι τοῦ Παπᾶ Οἰκονόμου. Ἐπήραμε καφὲ καὶ ἀνεχώρησα διὰ Κοβατσιέτι, ὅπου ἐφθάσαμε εἰς 6 1)2. Ἔστειλα ἀμέσως διαταγὴν εἰς τὸν Ι. Βάτζον εἰς Ποστένανην ἵνα τὴν πρωίαν τῆς 9 κατέλθῃ μὲ ὄλους τοὺς ἄνδρας εἰς Κοβατσιέτι, ἐπίσης σημειώσιν εἰς τὸν Τζαβέλλαν καὶ Λεοντοκανάκην.

9 Ἀπριλίου: Ἐξῆλθον καὶ παρετήρησα τὰ ἀπέναντι μέρη. Σκέπτομαι φ28β. νὰ ἐπιτεθῶ. Μετέβην εἰς τὴν/Ἐκκλησίαν ὅπου συνεκεντρώθησαν ἀρκετοὶ χωρικοὶ καὶ ὀπλίται. Παρετήρησα 4 Χωροφύκας Ἀλβανούς κατερχομένους εἰς Πέστανην. Τοὺς ἐπυροβόλησα καὶ διεσκορπίσθησαν ἀμέσως. Ἐπανῆλθον εἰς τὸ σπίτι τοῦ Χρ. Εὐαγγελίδη ὅτε ἦλθον οἱ Ἀνθυπολ. Πανταζόπουλος, Βάτζος, Μπίρης, Τζαβέλλας καὶ δύο ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐγευματίσαμε καὶ ἀπεφασίσαμε νὰ κάνωμε ἐπίθεσιν τὴν 11 πρωίαν ἀφοῦ πρῶτον συνεννοηθοῦν μὲ τὸν Λεοντοκανάκην καὶ μὲ εἰδοποιήσουν. Μὲ ἐκάλεσεν ἰδιαιτέτως ὁ Πανταζόπουλος καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι ὁ κ. Μπιτσώρης παρεξετράπη εἰς Ποστένανην, ὅτι ἔλαβε χρήματα κ.λ.π. καὶ ἀνεχώρησαν.

Τὸ βράδυ ἔλαβα ἐπιστολὴν τοῦ Λεοντοκανάκη ὅστις μὲ εἰδοποιεῖ ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ ἦρχετο. Ἐρώτησα τὸν Βάτζον διὰ τὰς παρεκτροπὰς Κ. Μπιτσώρη καὶ μοῦ τὰς διέψευσε ἀναρέρων ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι διαβολαὶ προερχόμενα ἀπὸ φθόνον διότι ἐνήργησα ἐγὼ εἰς τὴν περιφέρειάν των. φ29α.

10 Ἀπριλίου: Λίαν πρωὶ ἦλθεν ὁ Ἀγ. Οἰκονόμου, ὅστις ἐτοιμάσθη καὶ ἀνεχώρησε διὰ Πρεμετὴν. Περὶ τὸ γεῦμα ἦλθον οἱ Ὀπλαρχηγοὶ Μπίρης καὶ Κωσταντούλης, οἵτινες μοὶ εἶπον ὅτι ἐγένετο δεκτὴ ἡ γνώμη μου περὶ ἐπιθέσεως. Ὁρίσαμε ὡς ὥραν ἐπιθέσεως τὴν 2 πρωϊνήν.

Ἐκανονίσαμε πῶς ἕκαστον τμήμα θὰ ἐνεργήσῃ καὶ ἔγραψα ἀμέσως πρὸς τὸν κ. Παπαγεωργίου, ὅπως παραλάβῃ τὸ πυροβόλον καὶ ἔλθῃ εἰς Κοβατσιέτι. Διέταξα ὅπως συγκεντρωθῶσι ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ κατέλθωσι εἰς τὸν ποταμόν, τὴν δὲ 2 π.μ. ἀρχίσῃ ἡ ἐπίθεσις. Ὡρα 6 1)2 ἔλαβα ἐπιστολὴν ἀπὸ Κ. Μπιτσώρη ἐκ Δελβίνας ἐρχόμενος ἐκ Πρεμετῆς μὲ 12 νέους στρατιώτας, τὸν εἰδοποίησα νὰ ἔλθῃ ἀμέσως. Ἐδείπνησα καὶ ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ. Ὡρα 6 1)2 ἐξύπνησα καὶ οἱ ἄνδρες δὲν εἶχον μεταβῆ/ῦπου τοὺς διέταξα. Τὸ βράδυ φ29β. τοὺς συνεκέντρωσα ὄλους καὶ διευθύνθη πρὸς Πέστανην. Εἰς τὸ ποτάμι διήρσα εἰς τρία τμήματα, τὸ ἀριστερὸν ὑπὸ τὸν Ἰωσήφ, τὸ δεξιὸν ὑπὸ τὸν Βάτζον καὶ τὸ κέντρον ἐγώ! Ἐπροχώρησα πρὸς τὸ χωρίον εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθον μόνος μὲ τὸν Κ. Μπάρτζαν καὶ τὸν ὀδηγόν μας. Ἐκτύπησα τὴν

πόρταν του πρώτου σπιτιού, ήνοιξαν, έ πληροφορήθην ότι δεν είναι Άλβανοί. Διέταξα τους άνδρας και έπροχώρησαν εις τὸ επάνω μέρος του χωριου και κατέλαβον θέσεις, οτε εις τὸ άκρον άριστερον Άλ. Καρατζας ήρχισε τὸ πῦρ προχωρήσας εις τήν κορυφογραμμήν και έσήμανε προχωρείτε. Δυστυχώς ὁ Ίωσήφ καιτοι διετάχθη ὑπ' έμου νά σπεύση εις βοήθειάν του όχι μόνον δέν έξετέλεσε τήν διαταγήν μου, αλλά ὑπό φόβον κατέχομενος 30α. ήρχισε νά βάλλη εναντίον του Καρατζα και οὔτω ήναγκάσθη ὁ Καρατζας

11

ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ: Καθήμενοι: Τα μέλη Έπιτροπής Έθνικου Αγώνος Πρεμετής έχοντα εις τὸ μέσον τὸν Άρχηγὸν Ίωάννην Κοσσυβάκη και ὄπλαρχηγὸν Παπαγεωργίου.
Ορθιοι: Οί ὄπλαρχηγοί Σολδάτος, Γρηγόριος Κοσσυβάκης κλπ.

νά υποχωρήση. Έν τῷ μεταξύ κατέφθασεν ὁ Παπαγεωργίου εις Κοβατσιέτι. Έζήτησε πληροφορίας ποῦ νά βάλλη διὰ του πυροβόλου και άμα ὡς έ πληροφορήθη, ήρχι(σε) βάλλον επιτυχέστατα ενῶ ταυτοχρόνως ένηργεῖτο επίθεσις ὑπό του πεζικου και περι ὡρα 10 κατελήφθη δλόκληρος ή κορυφογραμμή. Άμα τῇ καταλήψει ταύτης ήρχισαν οί έν τῷ προφήτη Ηλιου ὠχυρωμένοι Άλβανοί νά υποχωροῦν πρὸς Βρέκτσικα και Μπότα και Ράντανην. Ημεῖς προχωρήσαμε πρὸς Ραντεμίση τὸ ὁποῖον κατελάβαμεν κατόπιν μικρᾶς αλλά πεισματώδους αντίστάσεως. Διέταξα και κατελήφθησαν τὰ κυριώτερα σημεία και έτέθησαν φυλάκια.

12 Άπριλίου: Διήλθε άνευ τινὸς σπουδαίου επεισοδίου. Άνέφερα φ30β. πρὸς τήν Κυβέρνησιν ὄλα τὰ τῆς επιθέ/σεως και εξέφρασα τήν γνώμην ότι πρέπει νά διαταχθῶσιν οί έν Λεσκοβικίῳ νά προελάσουν.

Έγραψα και πρὸς τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν Λεσκοβικίου Γκούζη

νά διατάξη τὴν προέλασιν. Ὡρα 10 π.μ. λαμβάνω ἐπιστολὴν τοῦ Μπίρη δι' ἧς μοῦ ἔγραφε ὅτι κατόπιν διαταγῆς ὑποχωροῦν πρὸς τὴν παλαιὰν γραμμὴν. Ἐκαμα ἀμέσως ἔγγραφον πρὸς τὸν Στρατ. Διοικητ. Λεσκοβίκιον κατόπιν τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη νά διατάξη τὴν παραμονὴν τῶν Σωμάτων καὶ τὴν παραλαβὴν τῆς γραμμῆς.

Ἄν ἐγὼ ἀναχωρήσω κατόπιν τούτου διέταξα τὸ πυροβόλον νά μὴν μετακινηθῆ ἀπὸ τὸ Κοβατσιέτι.

13 Ἀπριλίου: Ἀπέστειλα Ἀγγελιαφόρον εἰς Λεσκοβίκιον. Ἐλαβον ἐπιστολὴν τοῦ κ. Καρασεβδᾶ. Τὸ ἑσπέρας ἦλθεν ὁ κ. Τσίπουρας μετὰ Στρά-
φ31α. του οἵτινες μοῦ ἀνήγγειλαν/ὅτι εἶναι σύμφωνα περὶ ἐπιθέσεως κατὰ Κο-
λώνιας καὶ ἀνεχώρησε διὰ Λεσκοβίκιον ὅπως πείσῃ καὶ τὸν κ. Γκιούζην
καὶ Καρασεβδᾶν. Μὲ παρεκάλεσεν δὲ νά μείνω καὶ συνεργασθῶ. Ἀπέστειλα
διαταγὴν εἰς τὸν κ. Παπαγεωργίου, ὅπως μεταφέρῃ τὸ πυροβόλον εἰς Ραν-
τεμίσι, ἵνα τὴν ἐπομένην ἐνεργήσω ἐπίθεσιν κατὰ Κάμνιας, Σανιόλαση
καὶ Μπαρμάση, ἐπιτιθεμένων συγχρόνως καὶ τῶν Λεσκοβικινῶν κατὰ
Σάλεσι κ.λ.π.

14 Ἀπριλίου: Ἀνέμενον νά ἐπιτεθῶσιν ἐκ δεξιῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς τί-
ποτε, ὅτε λαμβάνω διαταγὴν τοῦ κ. Δούλη διὰ νά παραδώσω τὴν γραμμὴν
καὶ ἐπανέλθω εἰς τὴν περιφέρειάν μου πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ τομέως Πρε-
μετῆς. Ἐστειλα ἀμέσως ἀγγελιαφόρον εἰς Πόδαν πρὸς τοὺς Ὀπλαρχηγούς
Μπίρη, Στράτον κ.λ.π. ὅπως ἔλθωσι καὶ παραλάβωσι τὴν γραμμὴν. Ὡρα
2 μ.μ./ ἦλθεν ὁ Στράτος μετὰ τοὺς ἄνδρας του. 3 μ.μ. ἦλθεν ὁ κ. Τσίπουρας,
φ31β: Λεοντοκανάκης καὶ Τζαβέλλας πρὸς οὓς παρέδωσα τὴν γραμμὴν καὶ ἀνεχώ-
ρησα διὰ Πέστανην ὅπου διενεκτέρευσα.

Ἐδωσα ἄδειαν εἰς τὸ Σῶμα Ἰωσήφ νά μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ
τὴν Τετάρτην γεῦμα νά εἶναι εἰς Πρεμετὴν.

15 Ἀπριλίου: Διέταξα τὸν Μπόρτσαν νά παραλάβῃ ὄλους τοὺς Ὀθω-
μανοὺς Πέστανης διὰ νά τοὺς μεταφέρῃ εἰς Πρεμετὴν. Ἀνεχώρησα διὰ Κο-
βατσιέτι, ἐκεῖθεν δὲ διὰ Πρεμετὴν. Καθ' ὁδὸν συνήντησα τὸν Τσάμην ἐρχό-
μενον πρὸς συνάντησίν μου. Ἐφθασα εἰς Πρεμετὴν περὶ ὥραν 1 μ. μ. Ἦλ-
θον πρὸς ἐπίσκεψίν μου Μπίμπης, Οἰκονόμου, Παπαγιάννης κ.λ.π.

Μετέβην εἰς τὸ Γραφεῖον ἐνήργησα διάφορα ἔγγραφα.

16 Ἀπριλίου: Διῆλθον ἄνευ τινὸς σπουδαίου ἐπεισοδίου. Ἀπέστειλα τὸν
φ32α Μπόρτσαν εἰς Μπατιλιόνι ὅπως φέρῃ τοὺς ἄνδρας.

17 Ἀπριλίου: Ἐλαβα τὴν εἶδησιν ὅτι Σάλεσι Μπάρμασι κατηλήφθησαν.

Διέταξα ἄνδρας Μπόρτσα καὶ ἀνεχώρησαν διὰ Λιούπτικα. Ἐπώλησα τὰ
γίδια καὶ ἔλαβα δρχ. 2000, τὰς ὁποίας ἔδωσα εἰς τὸν Οἰκονόμου πρὸς φύ-
λαξιν. Τὸ ἑσπέρας μετέβην εἰς τὴν Ἐλεοῦσαν εἰς τὸ σπ(τι) τοῦ Παντελῆ Μπο-
ζιούνη.

18 Ἀπριλίου: Λίαν πρῶτῃ κατῆλθον εἰς Πρεμετὴν. Μετέβην εἰς τὸ Γρα-
φείον, ἔδωσα διαταγὴν νά συλληφθῶσι καθ' ὑπόδειξίν μου 8 Γύφτοι καὶ
φ32β. μερικοὶ Ὀθωμανοὶ οὓς ἐφυλάκισα ὡς ὑπόπτους κινήματος καὶ εἰς 2 μ. μ./
διὰ Κοσίναν. ἐκεῖθεν εἰς Μοκρίτσαν καὶ Χοτόβαν ἔνθα διενυκτέρευσα ἀφοῦ
πρῶτον ἐκανόνισα τὰ τῆς ἐπιθέσεως 20 Ἀπριλίου.

(Συνεχίζεται)

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΝΑΟΙ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Α'. — Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ἀπὸ τὸ παλιὸ καὶ ἀεὶ-όλογο ἔργο τοῦ Μητροπολίτου Ἁγίας καὶ Πρεβέζης Σεραφείμ Βυζαντίου (Ξενότουλος εἶναι τὸ πραγματικὸν τοῦ ἐπώνυμου) μοθαίνουμε πολλὰ σχετῆ ἀ μὲ ἡν Ἱδρυση καὶ τὴν ἱστορίαν τῶ ἐκκλησιῶν τῆς πατρίδος μας. Μπορεῖ πολλὰ ἀπὸ τίς εἰδήσεις αὐτῆς νὰ μὴν ἀντοποκρίνονται τέλεια στὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, γιὰτὶ ἔγιαν κάπως βιαστικὰ οἱ παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέου ἢ μπορεῖ σήμερον μιὰ καλύτερη ἔρευνα καὶ νέες ἱστορικὲς πηγὲς νὰ διορθώσων ἢ συμπληρώσων τὸ βιβλίον ἀλλ' ἐν τούτοις ὡς βίβλη καὶ ἀφορμὴ νέων ἀναζητήσεων εἶναι πάντοτε ἀξιόλογον. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι: «Ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ Ἁγίας καὶ Πρεβέζης» καὶ ἐκδόθηκε τὸ 1884 στὴν Ἀθήνα.

Ὁ γράφων τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἀπὸ καιρὸ ἔχει συλλέξει διάφορες εἰδήσεις γιὰ τίς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Πρεβέζης καὶ τῆς περιοχῆς τῆς καὶ ἐνόμισε ὅτι θὰ προσφέρει κάποια μικρὴ συμβολὴ στὴν παλιότερη ἱστορίαν τοῦ τόπου μας πού ξειυλιγεται καὶ περιστερέφεται συνεχῶς καὶ στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ σήμερον ἀκόμη γύρω ἀπὸ τοὺς ναοὺς μας. Τὰ ἀφιερῶματα, ἡ ἐκπαίδευση, ἡ φιλανθρωπικὴ δράση, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία σ' ἀ χρόνια τὰ παλιά, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ, ἡ Πολιτικὴ δράση συμπλήρουν καὶ συμπορεύονται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του καὶ κέντρο τους εἶναι οἱ ἱεροὶ ναοί.

Μὲ βίβλη λοιπὸν τὸ ὡς ἄνω ἱστορικὸν δοκίμιον τοῦ Μητροπολίτου Ἁγίας Σεραφείμ θὰ προχωρήσω στὴν ἐξιστόρηση τῶν σχετικῶν μὲ τοὺς ναοὺς τῆς Πρεβέζης συμπληρῶντας ἢ διορθῶντας ὅπου ἔχω κάτι ἐξακριβωμένον καὶ νεώτερον νὰ προσθεσῶ.

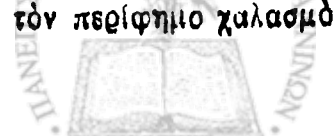
Ἡ Πρεβέζα διαιρεῖται δὲ δέκα θέσεις, μαχαλάδες τουρκιστί, καὶ ἐνορίες ἐκκλησιαστικῆς ἑνδεκα δηλ. 1) Πυλαιοσιάραγα ἢ συν-

οικία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἢ Τσεκούρι — Μαχαλά. 2) Προῦσα ἢ Ἁγίου Βασιλείου. 3) Γεφυρόπαλον ἢ Χρυσοστόμου, 4) Ὁμιερ Πανσῶ ἢ Ἁγίας Παρασκευῆς, 5) Ἀγορὰ ἢ Ἐβραϊκά μαγαζιά. 6) Ὀμιολόγιον ἢ Ἁγίου Χαράλαμπος. 7) Τσαβαλοχώρι 8) Κιφωφενδες καὶ 9) Μεχτέπ ἢ Ἁγίου Ἀθηνάσιος.

Μεχτέπ λέξις τουρκικὴ σημαίνει σχολεῖον, εἶναι τὸ σημερινὸ οἰκηματιῶν Σπύρου Φωκῆ πού τὸ ἀγόρευσε ὁ Κιφωφλωνίτης ὅτος μέτοχος τῆς Πρεβέζης τὸ 1922 καὶ τὸ ἐπεσκεύασε.

Οἱ συνοικίαι αὐτῆς ἦταν τότε, τὸ 1884 π.ὲν ἔγραφε τὸ βιβλίον του ὁ Μητροπολίτης Σεραφείμ. Ἀπὸ τὸ 1924 ὅμως μὲ τὴν ἔλευση τῶν προσφύγων ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ Θορῆκα ἀναπτύχθηκαν δύο ὡραῖοτατοι καὶ ὑγιεινότετοι μοντέλοι συνοικισμοί, ἕνας στὸν δροσόλουστο Παντοκράτορα μὲ ἀποψηρὸς τὸ Ἴόνιον καὶ τὴν Λευκάδα καὶ ἕνας στὴν θέσιν Πουρῆ δηλ. στὴς παρυφῆς τῆς Ἐγέρου ἀπὸ τὸ κάστρο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἕως τὴν πόρταν τοῦ προφήτου Ἡλίου. Ὁ συνοικισμὸς αὐτὸς δὲν ἔλαβε ἐπίσημὸν ὄνομα, οἱ συντοπίτες μας ὅμως τὸν ὠνόμισαν Κοκκινιά. Αὐτοῦ κάποτε ἐπηγάινον νὰ στήνουμε τίς κλαρίδες ἀπὸ κλωνάρια ἐλίαν γιὰ νὰ πιίνουμε στὴς ἑξέβεργες τὰ γαρδέλια καὶ τοὺς τζάρατους (φλώρους). Ἀρχηγὸς τῶν ἐπιχειρήσεων ἐκείνων ἦταν ὁ ὀδοντογιατρός Β. Σαηρέλης. Ὁμοίωφα χρόνια πού δὲν ὑπῆρχε ποδόσφαιρον!!...

Ὁ συνοικισμὸς τοῦ Παντοκράτορος ἀπὸ τὸ φρούριον, ὅπου οἱ φυλακῆς, φθάνει ἕως τὴν Πιργηνόσκια. Ὀνομάσθηκε, πολὺ δρθά, ἔτσι ἀπὸ τὸν ὀνομασμὸν ναὸ τοῦ Παντοκράτορος πού εἶχε κτισθῆ στὸ σύντομον διάστημα τῆς Γαλλοκρατίας: στὴν Πρεβέζα (Ἰούλιος 1797—14 Ὀκτωβρίου 1798 π. ἡμ.) καὶ κήκε κατὰ τὸν περιφημὸν χαλασμὸ

της Πρέβεζας. Τὸ σχετικὸ ἱδρυτικὸ τοῦ ναοῦ ἐδημοσίευσεν ἄλλοτε σὴν Ἑπειρωτικῇ Ἐστία τομ. 1952 τῶν Ἰωαννίνων. Ἀρχίζω ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου πού εἶναι ὁ πιὸ παλιὸς τῆς Πρέβεζας.

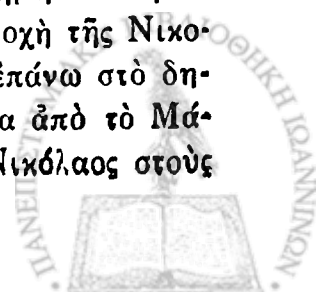
Ὁ Σεραφεῖμ γράφει τὰ ἑξῆς:

— Ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἱεράρχου Μεγάλου Νικολάου ἀρχαιότατη ἐκκλησία ὡς δ' ἐκ τούτου καὶ παλαιὰ ἐπονομαζομένη (καὶ μάλιστα διότι μετὰ ταύτην ἐκτίσθη ἕτερα ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου Νέου ὀνομασθεῖσα, ἣν κατηδάφισεν ὁ Ἀλῆ Πισσαῶς καὶ ἣς ἡ θέσις ἔκειτο ἐντὸς τοῦ ἤδη στρατῶνος τῶν Παλαιοσαράγων) κεῖται εἰς τὴν συνοικίαν Παλαιοσαράγα, οἰκοδομηθεῖσα μετὰ τὸ 1530, παρὰ τῆς τότε Χριστιανικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος, ὅτε ἡ Πρέβεζα κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀσφαλισθεῖσα δι' Αὐτοκρατορικῶν φερμανιῶν, δι' οὗ κατεκυρώθησαν αὐτῇ διάφορα προνόμια καὶ αἱ περὶ αὐτὴν γαῖαι, ἀλλὰ ἐμηδενίσθησαν αὗται αἱ προνομίαι, ἀπολεσθέντος ἕνεκα τῶν καιρικῶν περιπετειῶν, τοῦ περιέχοντος ταύτας Αὐτοκρατορικῶν φερμανιῶν. Αὕτη ἔχει παρεκλήσιόν τι, ἔξω τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἐλαιῶνας, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς Φανερωμένης, ἐν ἣ τὴν δευτέραν τῆς Πεντηκοστῆς συνιῶρεται ἅπασα ἡ πόλις σχεδόν, πανηγυρίζουσα. Ἡ ἐνορία αὕτη ἔχει δύο ἱερεῖς καὶ οἰκογενείας 170 (σελ. 252) Ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου Φανερωμένης εἰς Πρέβεζαν ἐξουσιάζετο ἐπ' ἐσχάτων παρὰ τινος οἰκογενείας Λεκατσᾶ Ἰθακησίας, περιελθὼν αὐτῇ ἐκ κληρονομίας τινὸς ἱερομονάχου Νικηφόρου, κατέχοντος αὐτὴν ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ὡς μοναχίτηρον. Ἐκτίσθη ἐπὶ παναρχαίου κτιρίου. Τῷ 1845 παρεχώρησε τοῦτον ἡ οἰκογενεὶα αὕτη ἐπὶ χρηματικῇ ἀποζημιώσει πρὸς τὸν ἐν Πρέβεζῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου» (σελ. 395).

Ὅταν ἄρχισε νὰ συνοικίζεται ἡ σημερινὴ πόλις Πρέβεζα κατὰ τὸ 1200 — 1300 ἀπὸ τοὺς ψαράδες τῆς ἐρημουμένης καὶ ἐγκαταλειπομένης ἐνδοξῆς Νικοπόλεως καὶ ἀπὸ τυχοδιώκτας Βενετοὺς ψαράδες, τοὺς μπουρανέλους, πού ἀπέβλεπαν σὸν μέγαν ἀλιευτικὸν πλοῦτον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, φυσικὸ ἦταν σὰν θαλασσινοὶ οἱ πρῶτοι αὐτοὶ οἰκισταὶ νὰ κτίσουν ἐκκλησίαν στὴ μνή-

μη τοῦ προστάτη τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ναυτικῶν γενικά. Οἱ μεγαλέμποροι καὶ οἱ πλούσιοι ἐφοπλιστὲς τῆς μεγάλης πόλεως ἄρχισαν νὰ φεύγουν στὴν Ἄργα καὶ Γιάννινα πιὸ παλαιότερα μετὰ τὴν κατάληψη τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους τὸ 1034. Τὰ ναυπηγεῖα τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως ὑφίσταντο καὶ τότε δηλ. ἐπὶ Βενετοκρατίας καὶ ἀργότερα ἐπὶ Τουρκοκρατίας σὸν ἀσφαλῆ καὶ ὑπὴνεμον ὄρμον τῆς Μαργαρώνας. Ὑπάρχει κάποια συνθήκη πῶκαναν μεταξὺ τους οἱ σταυροφόροι τῆς Δ' σταυροφορίας (1204) ὅταν κατέλυσαν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀκτὲς τῆς Ἠπείρου καὶ φυσικὰ καὶ τοῦ ἰχθυοβριθοῦς Ἀμβρακικοῦ περιήρχοντο στὴν Βενετία. Ἔτσι μὲ τὸν συνοικισμό τῶν ψαράδων τούτων σὸ ὑγιεινότετον καὶ εὐάερο μεσημβρινὸ μέρος τῆς νοτιωτάτης ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου κτίσθη καὶ τὸ λατρευτικὸν τους κέντρο. Κι' ὅλοι μας ξέρουμε πῶς ἡ πιὸ πολυάριθμος συνοικία τῆς Πρέβεζας παλαιότερα, ἕως τὸ 1924, ἀποτελουμένη ἀπὸ ναυτικούς καὶ ψαράδες, εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Καὶ ὅτι εἶναι πολλοὶ μεταξὺ τους μέτοικοι Βενετικῆς καταγωγῆς ἀποδείχεται ἀπὸ τὰ ξενότροπα ὀνόματα Σκούρας, Φονταράς, Βενετσιάνος, Μαφρέδας, Ματζαμόρτος, Βεντούρας καὶ ἄλλα πού ἐνοριακῶς ἀνήκουν σὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη πληροφορία, ὅτι ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαύρα ἦρθαν σὶς ἀπέναντι ἀκτὲς τῆς Ἠπείρου καὶ στήσανε τὶς ψαροκαλύβες τους οἱ ἕνοι Βενετοὶ καὶ Δαμαλτοὶ ψαράδες, οἱ Μπουρανέλοι. Γνωστὸν εἶναι παλι πῶς καὶ οἱ Λευκαδίτες τοὺς ἐλεύθερους ψαράδες τοὺς ὀνομάζουν τὸ ἴδιον Μπουρανέλους καὶ θέλουν νὰ φανερώσουν μετὰ τὴν λέξη τοὺς φτωχοὺς, τυχοδιώκτες ψαράδες. Μπουράνο εἶναι ἕνα χωρὸν στὴν θάλασσαν τῆς Βενετίας (Burano) ἀπὸ 10 χιλ. κατοίκους πού ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν ψαροσύνη. Ἀπέναντι εἶναι τὸ Μουράνο πού βγάζει τὰ περίφημα γυαλικά. Τὴν τέχνην αὐτὴν τὴν δίδαξαν σὸν Βενετοὺς Βυζαντινοὶ τεχνίτες.

Ἄλλοι δύο ναοὶ στὴν μνήμη τοῦ ἁγίου Νικολάου, κεῖνται στὴν περιοχὴ τῆς Νικοπόλεως. Τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι ἐπάνω σὸν δημόσιον ὁδόν, τρεῖς χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Μάζωμα, πού τὸ λένε ὁ Ἅγιος Νικόλαος σὸν

Λάτες, κτίσμα τοῦ καπετὰν Νάστου Τζοβάρα στὰ 1745 (διασώθηκε ἡ ἐπιγραφὴ στὸ μουσεῖο τῆς Νικοπόλεως) καὶ ἓνα ἄλλο ναῦδροιο, ἴσως μοναστήρι, στὴν ἀπέναντι, τὴν δεξιὰ ὄχθη, πρὸς τὴν ἐκβολὴ τοῦ Λούρου ποταμοῦ, παλαιότερο, πρὸ τοῦ 1200.

Ἐνας ἄλλος μικρὸς ναὸς, ὅπως γράφει καὶ ὁ Σεραφεῖμ, κτῆμα τοῦ Παπαλιθία, κτισμένος στο γήπεδο τῶν Παλιουσαράγων, κἀκε κατὰ, τὸν χαλασμό τῆς Πρέβεζας ἀπὸ Ἄλῃ πασᾶ. Στὴν θέση του ἔκτισεν ὁ Βελῆ πασᾶς τὸ Σαράγι του, πὺν κἀκε στὰ 1821.

Ὅταν λοιπὸν πρῶτοι οἱ Νικοπολίτες ψαράδες μετέφεραν τὰ σπίτια τους καὶ τὶς τέχνες τους στὸ σημερινὸ μαχαλᾶ τῆς Πρέβεζας, φυσικὸ ἦταν νὰ κτίσουν καὶ ἓνα ναὸ στὸν προστάτη τους ἅγιο Ἰερόαρχη Νικόλαο. Κοντὰ σ' αὐτοὺς προστέθηκαν καὶ οἱ Βενετσιάνοι Μπουρανέλοι καὶ οἱ Ἄγιομαυριῖτες καὶ οἱ Ἀνακτόριοι (Βονιτσιάνοι) ψαράδες καὶ ἄλλοι ἑπτανήσιοι. Ὅταν μάλιστα οἱ Τοῦρκοι κτίσανε καὶ τὸ πρῶτο φρούριο στὴν Μπούκα γιὰ τὴν υπεράσπιση τοῦ κόλπου ἀπὸ ἐπιδρομεῖς πειρατές, τότε ἄρχισε ὁ σεννοικισμὸς τῶν ψαράδων νὰ ἐξελίσσεται σὲ ναυτικὸ καὶ ἐμπορικὸ κέντρο σὲ ἀντικατάσταση τῆς ἄλλοτε ἐνδοξῆς Νικοπόλεως, τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ Μητρόπολις μεταφέρθηκε στὴν Ναύπακτο πρῶτα (1200 — 1250) καὶ μετὰ στὴν Ἄρτα. (Σημ. 1)

Ὅπως συνοικίσθηκε ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ Βενετούς καὶ Ἰταλοὺς ψαράδες κατὰ τὸ ἴδιο τρόπο συνοικίσθηκε καὶ ἡ ἀκτὴ ἡ δική μας, στὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Αὐτὰ τὰ ἔχω διαπραγματευθῆ ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει ἄλλου καὶ τελευταία στὸ «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον», ἠπειρωτικὴ ἔφημερίδα τῆς Ἀθήνας (Ὀκτωβριος καὶ Νοέμβριος 1961). «Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἡλείρου».

Καὶ ὁ καθηγητὴς μου Ἄμαντος καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας κ. Ζακυνθινὸς παραδέχονται πὺς οἱ ὀνομασίαι Πρέβεζα καὶ Μεσολόγγι εἶναι σλαβοδαλματικῆς ρίζης. Σ' ἓνα ρωσσοελληνικὸν λεξικὸν τοῦ 1869 ἐκδομένον στὴν Μόσχα ἡ λέξη Πρέβεζα ἐρμηνεύεται περαιώσις, μετοίκησις καὶ τὸ ρῆμα περαιοῦμαι, διαβαίνω, μετοικῶ, ἀποικῶ. Καὶ τώρα ξανάρχομαι στὸ ναὸ τοῦ ἁγίου

Νικολάου, τὸν σημερινό, πὺν προσονομάζεται καὶ παλαιός, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸν ἅγιο Νικόλαο τὸν νέον, κτῆμα τοῦ Παπαλιθία, καταστραφέντα, ὅπως λέγω πὺν πάνω, κατὰ τὸν χαλασμό τῆς Πρέβεζας ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασᾶ τῆς Ἡλείρου στίς 12—14 Ὀκτωβρ. 1798. Κάποιο μικρὸ ναῦδροιο θὰ ἦταν στὴν ἀρχή. — ἔτσι συμβαίνει πάντοτε — κῆπειτα μετὰ τὸ 1530 οἰκοδομήθηκε ὁ σημερινὸς ναὸς πὺν μεγάλος, μέ σουλτανικὸ φερμάνι καὶ καθόριζε καὶ τὸ οἰκόπεδο καὶ τὰλλα προνόμοιά του καὶ τὰ εἰσοδήματά του.

Δυστυχῶς αὐτὸ τὸ φερμάνι χάθηκε, μᾶς πληροφορεῖ ὁ συγγραφέας μητροπολίτης Σεραφεῖμ.

Καὶ κάτι ἄλλο ξέρουμε βέσιμο. Στὸν Γεωγραφικὸ Ἀτλαντα τοῦ Βενετοῦ κοσμογράφου (γεωγράφου) πατρὸς Κορονέλλι, ἐκδομένον στὰ Γαλλικὰ τυπογραφεῖα τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ' τὸ 1687, ὅπου σχεδιάζεται ἡ πόλις τῆς Πρέβεζας καὶ τὸ στὴν σημερινὴν βάση τοῦρκο φρούριον, ἐκεῖ μόνη ἐκκλησία, πὺν σημειώνεται, εἶναι τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἄλλες ἐκκλησίαι δὲν ὑπάρχουν. Τώρα ἄς μεταφέρουμε ἐδῶ τὶς παρατηρήσεις πὺν ἔκαμε ὁ ἀρχαιολόγος Ἀλεξ. Φιλαδελφεὺς τὸ 1914 — Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Περὶ χριστιανικῶν μνημείων Πρέβεζης. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου Ν.Δ τῆς Πρέβεζης ἐν τῇ ὁμωνύμῃ συνοικίᾳ, ἐπὶ πλατείας ἐφ' ἧς καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ἀρχαιότατος. Μόνον ὁ ὑπερβίς τὸν οὐδὸν τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν θὰ παρατηρήσῃ τὸ πρῶτον ἴχνη τοῦ ἀρχαίου κάλλους του ναοῦ. Θὰ ἱκανοποιηθῆ καὶ ὁ μᾶλλον αὐστηρὸς ἐκτιμητὴς τῆς τέχνης. Ἡ ἀμουσία τῶν ἀνακαινιστῶν ἐπιτρόπων ἐφείσθη τῆς γωνίας ταύτης τοῦ ἱεροῦ χώρου καὶ ἐσταμάτησεν ἡ βεβηλὸς χεὶρ τοῦ ἀσβ-στοργίστου μόνον πρὸ τοῦ ἀδύτου τοῦ ναοῦ. Ὀλόκληρος ὁ ναὸς ἐκοσμεῖτο ἄλλοτε μὲ ἀγιογραφίας τοιαύτης τέχνης καὶ κάλλους. Οἱ τρεῖς τοῖχοι τοῦ ναοῦ γεμάτοι ἀπὸ τῆς ὀροφῆς μέχρι τοῦ ἐδάφους μὴ ἀφήνουν οὐδὲ ἑκατοστόμετρον χώρου κενόν. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον παρίσταιται ὁ Χριστὸς ἰώμενος τυφλόν, ἡ Ἀνάληψις, ὁ προφήτης Δαυὶδ, ἡ Παναγία Τριάς, ἡ Πεντηκοστή, ὁ

προφήτης Ἰωήλ, ἡ παραβολὴ τοῦ ἄφρονος πλουσίου. Δευτέρα ζώνη: Ὁ ἐπιτάφιος, Μίτρα Ἀρχιερέως, ὁ Χριστὸς εὐλογῶν τὸ θυμίαμα, τὸ θυσιαστήριον, οἱ ἄγγελοι δεχόμενοι τὰ δῶρα τῆς θείας μεταλήψεως.

Τρίτη ζώνη: Ὁ Χριστὸς φανεὶς ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ἄμφια. Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν. Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Οἱ ἅγιοι Βασίλειος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Ἰωάννης Θεολόγος κ. λ. π. Κάτω τῆς πλατυτέρας ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος. Κάτω τῶν ἀγγέλων ὁ Χριστὸς ἰώμενος τὸν παράλυτον καὶ κάτωθεν ὁ Ἅγιος Ἰγνάντιος καὶ πλάγι του ὁ ἁγίας Κύριλλος.

Ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου κατὰ ζώνας ὀριζοντίους. Ἐωθινὸν Ι' ἄγγελοι ἐπὶ τάφου. Ἐωθινὸν Δ'. Αἱ μυροφόροι. Ἐωθινὸν Ε' Δεῖπνον εἰς Ἐμμαούς. Καὶ καθέτως κάτω ἀπὸ τὸ Ἐωθινὸν Γ'. Ἐωθινὸν Ζ' ἡ ἐνταφίασις, κάτω ἀπὸ τὸ Ἐωθινὸν Δ' Ἐωθινὸν Η' ἡ Μαγδαλνή, κάτω ἀπὸ τὸ Ἐωθινὸν Ε' Ἐωθινὸν Θ' Ἀνάστασις. Καὶ κάτωθι καὶ καθέτως ἄλλαι εἰκόνες ἁγίων ἑξαφανισθεῖσαι.

Ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου. Παρίσταται ἡ παραβολὴ τοῦ Σαμαρείτου καὶ ὁ Χριστὸς ἰώμενος ὑδρωπικόν. Τὰ ἐπιγράμματα διὰ κάθε εἰκόνα εἶναι σχεδὸν σθησμένα.

Κάλλος περιγράμματος, λεπτότης σχεδίου, σεμνότης διακρίνουσιν τὸ σχέδιον τῶν εἰκόνων. Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἁγίου Νικολάου εἶναι ὑδρογραφίαι (tempera). Ἀνήκουσιν εἰς τὴν 16 ἑκατονταετηρίδα.

Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ ἑξωτερικοῦ αὐλείου διαδρόμου ποῦ ἔφερε στὸν ναὸν ἦτο ἐντοιχισμένος τεράστιος δικέφαλος αἰετός, ἀρίστης τέχνης καὶ λίαν ἐπιμελοῦς ἐπεξεργασίας. Ἀληθὲς μνημεῖον τέχνης. Ἐχει διάμετρον 1,18 πᾶχος 0,34. Θὰ ἦτο κτισμένος εἰς τὸ κέντρον τοῦ διαπέδου τοῦ ναοῦ, ὡς εἶθισται εἰς πλείστους ὀρθοδόξους ναοὺς. Αὐτὰ γράφει ὁ Φιλαδέλφους. Ὁ καγητὴς κ. Σωτηρίου μοῦ ἔλεγε ὅτι ἴσως προέρχεται ἀπὸ κάποια βασιλικὴ τῆς Νικηπόλεως. Καὶ ὅτι εἶναι βυζαντινὸς τοῦ 14ου αἰῶνος δείχνεται ἀπὸ τὸ ράμφος καθενὸς τῶν αἰετῶν ποῦ ἀκουμπάει ἐπάνω στὴν κορυφὴ τῶν φτερῶν τους. Τώρα ἐναπόκειται

στὸν περίβολον ναοῦ ναοῦ, ποῦ ἐχορησίμειεν καὶ ὡς νεκροταφεῖον μέχρι τοῦ 1924.

Τὰ κτήματα καὶ τὰ ἀφιερῶματα ἀπὸ εὐσεβεῖς ἐνορίτες στὸν ναὸν ἔφεραν εἰσόδημα μέγα, ἀλλὰ τὶς πρὸ πολλὰς φορὰς κατεσπαταλοῦτο ἀνοήτως ἢ ἐμοιράζετο φιλοτίμως μεταξὺ τῶν ἐπιτρόπων, ποῦ ἐπολεμοῦσαν ἄγρια μεταξὺ τους στὸ καιρὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν διὰ τὰς ἐφοροεπιτροπείας σχολῶν καὶ κληροδοτημάτων. «Τὶς δὲν ἀπορεῖ ἀκούων ὅτι ἡ ἐπ' ὄνοματι τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐκκλησία, περὶ τὰς 18000 γρόσια ἐσοδεύουσα εἶναι κατὰχρεως;». Περὶ ἀγαθοεργημάτων ἐν Ἡλείῳ Λαμπρίδου 1880.

Οἱ καταχρήσεις στὸ ταμεῖον (κάσα) τῶν ἐν Πρεβέζῃ ἀγαθοεργημάτων ὠδήγησαν κάποτε στὴν αὐτοκτονίαν ἐνὸς ταμίου. Ὁ πατὴρ Φιλάρετος ποῦ διάβασε τὰ σχετικά, στὸν κώδικαν πράξεων τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Πρεβέζης ξεύρει, περισσότερα.

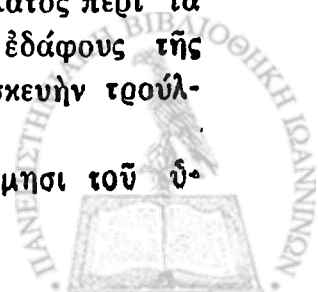
Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκήρυττε ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ ναοῦ τούτου ὁ ἐξαιρετικὸς φιλόπατρις Ἀθ. Ἀθανασιάδης, τοῦ ὁποῦ ὁ πατέρας Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος διδάσκαλος καὶ ἰδρυτὴς τῆς Θεοφανείου Σχολῆς.

Ὁ Ἀθαν. Ἀθανασιάδης ἐνήργησε καὶ διὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Παρθεναγωγείου. Τὸ κτήριο ἐλειτοῦργεῖ ὡς Παρθεναγωγεῖον ἀπὸ τοῦ 1872, κατηδαφίσθη τὸ 1956 γιὰ νὰ γίνουν λουτρὰ Δημοτικά. Ὁ Γεώργιος Κονεμένος βέης προσέφερε διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον 1000 γρ.. Ποῖα καὶ πόσα εἶναι σήμερα τὰ κληροδοτήματα καὶ αἱ δωρεαὶ στὸν Ναὸν δὲν γνωρίζω. Ἴσως ἡ ἱερὰ Μητρόπολις νὰ κατέχη τὰ σχετικά ἔγγραφα.

Γιὰ τοὺς Ἀθνασιάδες καὶ τὰ ἄλλα κληροδοτήματα καὶ ἐλεοθέτας στὴν Κοινότητα τῆς Πρεβέζας καὶ τὰ σχολεῖα της, ἴσως νὰ ἐπανέλθω κάποτε, ἂν κ' ἔχω γράψῃ ἄλλοτε σημεῖωμα σχετικὸ στὴν τοπικὴ ἐφημερίδα τῆς πρεβέζας «Ἀγών».

Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου εἶναι μικρὸς παραλληλεπίπεδος σὲ σχῆμα ἀπλῆς βασιλικῆς μονοκλιτῆς ποῦ ἔχει σήμερα μῆκος περίπου 25 μετρα καὶ πλάτος περὶ τὰ 9—10. Τὸ σεισμοπαθὲς τοῦ ἐδάφους τῆς Πρεβέζας δὲν ἐπέτρεπε κατασκευὴν τρουλλου.

Μεταφέρω ἐδῶ μιὰ ἐνθύμησι τοῦ ὁ-

πληρέτον (ιερέως) τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινου Δ. Λαχανᾶ γιὰ ἐπισκευή της:

«1875 Ὀκτωβρίου 3, ἐπὶ ἐπιτροπῆς τῶν Κυρίων Ἐπιτρόπων Ἀθανασίου Ἀθανασιάδου καὶ Ἀριστείδου Ἡλία καὶ Χρήστου Πλατίκα ἔγινε τὸ ὅμοιον γυναικεῖον ἐκ θεμελιῶν. Ἐπίσης τὸ πάτωμα καὶ δαβάνι. Γράφεται δι' ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστέρων. Ἀκολούθως τὰ κάγγελα τοῦ κήπου. Οἱ αὐτοὶ Ἐπίτροποι Ἰανουαρίου 10 ἔ. ν.

Ὁ Γράφας Κωνσταντῖνος Δ. Λαχανᾶς ὑπηρετῆς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου. 1876 Ἰανουαρίου 10 ἔτος νέον». Ἡ ἐνθύμησις ἀναγράφεται στὸ μηναιὸν Δεκεμβρίου 1843. Ἔκδ. Κωνστ/λεως. Τυπογρ. Ἀνδρέου Κορομηλά.

Σῶζονται ὀλίγες φορὴ ἐς λατρευτικὰς εἰκόνες ἁγίων στὸν γυναικωνίτη, μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας, ἀλλὰ ἡ πιὸ ἀξιόλογη εἶναι ἡ ἐπίχρυση θαυμάσια προσωπογραφία, γενομένη σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ὑπὸ Ἑπτανήσιο εἰκονογράφον, τοῦ ἁγίου Νικολάου ὡς Ἱεράρχου.

Ὁ ἴδιος ἱερεὺς σημειώνει στὸ μηναιὸν Ἰουλίου 1862 ἔκδοσις Βενετίας τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Πρεβεζα τῆς περιφημῆς Αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ τῆς Αὐστρίας 1888 Σεπτεμβρίου 29. «Ἦλθεν ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας ἐνταῦθα μὲ 3 ὑπασπιστάς της καὶ μὲ τὴν μεγάλην Κυρίαν τῆς Αὐλῆς καὶ ἔβγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιον ἐμβήκαν εἰς τὴν ἀμαξαν μάζι μὲ τὴν Κυρίαν τῆς τιμῆς συνοδευομένη μὲ τοὺς ὑπασπιστάς της καὶ μὲ τὸν Μουρτασερφην καὶ λοιποὺς προξένους καὶ ἀξιωματικοὺς κατὰ τὰς 6 ὥρας καὶ ἐπῆγαν εἰς Νικόπολιν καθήσασα 2 ὥρας καὶ ἐπιστρέψασα ἐπῆγεν εἰς τὸ Αὐστριακὸν Προξενεῖον καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Κιολὰ (Παλιοςάραγα). Ἐπειτα ἐπῆγε εἰς τὸ Ἀκτιον συνοδευομένη μὲ τοὺς ὑπασπιστάς της καὶ μὲ τὴν μεγάλην Κυρίαν καὶ Αὐστριακὸν Πρόξενον καὶ ἐπιστρέφοντας εἰς τὸ ἀτμόπλοιον».

Ὁ Γράφας ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Λαχανᾶς Μηναιὸν Σεπτεμβρίου 1868. Ἔκδ. Βενετίας. Κιουλᾶς ἢ Κούλια, εἶναι ὁ πύργος, τὸ σπῆτι ὅπου κατοικοῦσε στὰ Παλιοςάραγα ὁ Τοῦρκος φρούραχος τῆς πόλεώς μας. Προφορικῆ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐδεξιώθηκε

τὴν Αὐτοκράτειρα στὸ κτῆμα τοῦ ὁ Γεώργιος Κονεμένος Βέης καὶ ἐξέφρασε μάλιστα τὴν ἐπιθυμία της ν' ἀγοράσῃ τὸ ὠραῖο τοπεῖο, τὸ ψιδάκι.

Νά καὶ μιὰ ἄλλη ἐνθύμησι ταῦ αὐτοῦ προνοητικοῦ ἱερέως—«1884 Ἰουλίου 17. Ἀγίας Μαρίας.

Εἰς τὰς 8 1/2 μ.μ. ἤρριξεν ἡ βροχὴ καὶ ἀστροπελέκι ὥστε οἱ ἄνθρωποι δὲν τὸ ἐνθυμοῦντο ἄλλοτε καὶ ἐβάσταξε ἕως τὰς 10 1/2 ἀστροπελέκι καὶ βροχὴ ραγδαία συγχρόνως καὶ χιτάζα καὶ μάλιστα τόσον χονδρὴ ὥστε οἱ ἄνθρωποι τὴν ἄλλην ἡμέραν ἤφεραν ἀπ' ἔξω τοῦ ἐλαιῶνος εἰς τὸ μανδύλιον χαλάζι καὶ μάλιστα εἶπον ὅτι ἦτο χονδρὸν δράμια 50. Καθὼς καὶ τοῦ Χριστάκη Γερογιάννη τὸ κατέστρεψε τὸ ἀμπέλι ὅλον καὶ τόσην καταστροφὴν ὥστε καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὅλοι ἐφυγαν καὶ ἤλθαν ἐνταῦθα...». Ὁ γράφων Κων/τος Δ. Λαχανᾶς ὑπηρετῆς τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου. Μηναιὸν Ἰουλίου 1862 Ἔκδ. Βενετίας.

Ἄλλη ἐνθύμησις ἀνωνύμου, ἴσως τοῦ Ἀθανασιάδου, πὸν ἐχρημάτισε πολλὰ χρόνια ἐπίτροπος τοῦ ναοῦ Ἀγ. Νικολάου. «1852 Φεβρουαρίου 9 ἡμέραν Σάββατον. Εἰς τὴν μέση τῆς νυκτὸς ἐπεσεν κεραυνὸς καὶ ἔκαψε τὸν μιναρὸν τοῦ τζαμιοῦ καὶ στὸ κάστρο τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου».

Ἄλλη ἐνθύμησις τοῦ Ἀθανασιάδου, προφανῶς, ἀπὸ τὸ βιβλίον πράξεων καὶ λογαριασμῶν τοῦ Ἀγίου Νικολάου. «Τὸν Μάρτιον 1856 ἐσυστήθη ἐνταῦθα τὸ δευτερον σχολεῖον τῶν κορασιῶν. Τὰ πρὸς διατήρησίν του ἔξοδα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἱερῶν ἀδελφάτων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἱερῶν ἄλλων ἐνταῦθα ναῶν, τῶν δύο μοναστηρίων καὶ τῆς συνεισφορᾶς τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλοπατριδῶν Χριστιανῶν». Πρόκειται γιὰ τὸ λεγόμενον Παρθεναγωγεῖον διὰ τὸ ὁποῖον λέγομε καὶ πιὸ παραπάνω καὶ ἴσως ἀναφέρομε ἄλλοτε περισσότερα.

Προκάτοχος τοῦ Κωνστ. Λαχανᾶ ἔφημεριος σὸν ἅγιον Νικόλαο ἦτο ὁ Παρθένιος Ἱερομόναχος Βασιλείου Λαχανᾶς.

Τὸ βιβλίον θανάτων τοῦ ναοῦ ἀναγράφει τὰ ἑξῆς:

«1865 Ἀπριλίου 28. Ἀπεβίωσεν ὁ Παρθένιος Ἱερομόναχος Βασιλείου Λαχανᾶ

ἑτῶν 30' ἐτάφη ἐνταῦθα. Σπυρίδων ἱερεὺς Κότσις ἐφημέριος. Ἔζησε 4 ἔτη εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον ἐφημέριος καὶ ἐχάρη τὴν ἱερωσύνην παρομοίως τέσσαρα ἔτη ἐφημέριος τῆς ἐνταῦθα ἐκκλησίας».

Μετὰ ἀπὸ τὸν παραπάνω ἐχορημάτισαν ἐφημέριοι τοῦ ἰδίου ναοῦ ὁ οἰκονόμος Παππᾶ Γεώργιος Λάμπας, ὁ Σαμουὴλ ἱερομόναχος Φαγῆς. Ὁ Λάμπας μετετέθη ἀπὸ τὸν ἅγιον Νικόλαον εἰς ἅγιον Χαράλαμπον τὴν 1 Αὐγ. 1870. Καὶ τότε προστέθηκε στὸν ἅγιον Νικόλαο ὁ Γεώργιος ἱερεὺς (Δημήτριος) Σάφης. Παλαιότερος ἐφημέριος τοῦ ἁγίου Νικολάου ἦταν ὁ Ἰγνάντιος ἱερομόναχος Βέμης. Ἴδου τὶ γράφει τὸ βιβλίον θανάτων γιὰ τοῦτον. 1875 Νοεμβρίου 30. Διαθήκη. Ἀπεβίωσεν ὁ Ἰγνάντιος ἱερομόναχος Βέμης ὢν ἑτῶν 75 πρῶην ἐφημέριος ἁγίου Νικολάου νῦν δὲ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ζήσας ζωὴν εὐχάριστη καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἀείμνηστος, ὁ ὁποῖος ἄφησε 14 χιλιάδες γρόσια διὰ ἄπορα κορίτζια διὰ νὰ τὰ πανδρεύουν καὶ νὰ μοιρασθοῦν πάλιν αὐτὰ εἰς 14 κορίτζια. Καὶ ἐνταφιάσθη εἰς τὸ ἐνταῦθα νεκροταφεῖον ἁγίου Νικολάου ἀφήσας ἔτι 140 ριζες ἐλαιῆς λάσον Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ.

Οἱ Ἐφημέριοι Σαμουὴλ ἱερομόναχος Φαγῆς καὶ Γεώργιος ἱερεὺς (Δημήτριος) Σάφης.

Ἀπὸ τίς πολλὰς καὶ ποικίλας ἐνθυμήσεις πὺν γράφονται στὸ βιβλίον θανάτων τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου παραθέτω μερικὰς.

Ἀπεβίωσεν ὁ πλοίαρχος Δημήτριος Τσακαλῶτος ἑτῶν 50 καὶ ἐνταφιάσθη εἰς τὸ ἐνταῦθα νεκροταφεῖον ἁγίου Νικολάου. 1872 Ἰουνίου 3, ὁ ἐφημέριος Σαμουὴλ ἱερομόναχος Φαγῆς.

Ἀπεβίωσεν ὁ Βασίλειος Τσακαλῶτος ἑτῶν 75 ἐτάφη ἐνταῦθα 4 Νοεμβρίου 1867. Σπυρίδων ἱερεὺς Κότσης. Ὁ ἐν λόγῳ εἶναι ὁ πάππος τῶν Γυμνασιωρχῶν Εὐκλείδης καὶ Σπυρίδωνος Τσακαλῶτου, τοῦ στρατηγοῦ Θρασυβούλου κ.λ.π. τοῦ Σπυρίδωνος εὐδόκιμος καὶ ἱκανῶς ἐπιτροπεύοντος τὰ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος σήμερον.

Ὁ Βασίλειος Τσακαλῶτος μὲ τὸν Ι. Καρβέλαν ἦταν οἱ ἐπιτροποὶ τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος, ὅταν κατασκευάσθηκε ὁ θαυμά-

σιος ξυλόγλυπτος καὶ ἐπίχρυσος ἀρχιερατικὸς θρόνος τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Χαράλαμπος, ὡς γράφει καὶ ἡ σχετικὴ σὲ ταῖν ξύλινη ἐπιγραφή ἐπάνω στὸ θρόνο.

Μιὰ ἄλλη ἐνθύμησις ἐνδιαφέρουσα.

1892 Αὐγούστου 7. Ἡ ὥρα μ.μ. ἐδουλοφονήθη δηλ. αὐτοχειριασθεὶς ἐντὸς τοῦ πλοίου τοῦ ὁ Ἄθονάσιος Τσακαλῶτος ἑτῶν 40. Τραγικὸς θάνατος. Ὁ Ἐπουράνιος Θεὸς νὰ φυλάττη κάθε ἀνθρώπον καὶ ἐτάφη ἐνταῦθα ἀλλὰ χωρὶς κηδείαν. . . ἀλοῖμονον.

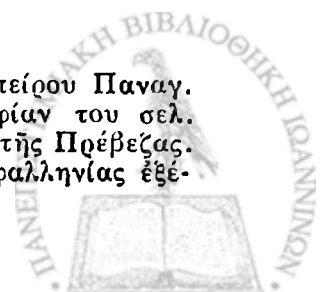
Ὁ ἐφημέριος ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Λαχανᾶς (σελ. 159). Τὸ ὅτι ὁ πρῶτος Τσακαλῶτος, πὺν ἦρθε σὴν Πρέβεζα, ἦταν ἐμποροπλοίαρχος, φαίνεται ἀπὸ τοὺς δύο παραπάνω. Ὁ γιατρὸς Γερογιάννης μοῦ ἔλεγε ὅτι ὁ πρῶτος οἰκιστὴς—ἀν ὑπῆρξε καὶ ἄλλος ἀδελφός του δὲν ξεύρω—ἦλθεν ἐκ Ρωσσίας μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1820—1830. Ποιὸ ἦταν τὸ μικρὸ τοῦ ὄνομα, ἀν ἦταν ἕνας ἢ πῶς πολλοὶ οἱ οἰκισταὶ τῆς πολυάνθρωπης καὶ εὐδόκιμης αὐτῆς Πρεβεζιάνικης οἰκογενείας δυστυχῶς οὔτε καὶ οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοι, πὺν τοὺς ἠρώτησα, τὸ ξεύρουν.

Τὸ 1894 Νοεμβρίου 22. Ἀπεβίωσεν ὁ Σαμουὴλ ἱερομόναχος Φαγῆς ἑτῶν 70 καὶ ἐνταφιάσθη εἰς τὸ ἐνταῦθα νεκροταφεῖον τοῦ ἁγίου Νικολάου ὁ καὶ ἐφημέριος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Ὑπογραφή ὁ ἐφημέριος ἱερεὺς Κωνστ. Λαχανᾶς.

1885 Ἰανουαρίου 12 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς, ἐγὼ ὁ ὑποφαινόμενος παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως Ἀμβροσίου ὁ ὁποῖος ζήσας ἐνταῦθα Μητροπολίτης 4 ἔτη ἀνὴρ σεβάσιμος ἠθικώτατος τῆς ἀρετῆς καὶ μὲ μεγάλην παιδείαν καὶ ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν Κωνσταντινουπολίτης. Αἰωνία του ἡ μνήμη. Κωνσταντῖνος ἱερεὺς Λαχανᾶς.

Ἄς κλείσω τὸ παρὸν μὲ τὸν πάππον τοῦ σημερινοῦ Δημάρχου τῆς Πρέβεζας. 1889 Νοεμβρίου 25. Ἀπεβίωσεν ὁ Παναγιώτης Κρόκος ἐκ Λευκάδος κάτοικος δὲ Πρεβέζης (Πλοίαρχος) ἑτῶν 68 καὶ ἐνταφιάσθη εἰς τὸ ἐνταῦθα νεκροταφεῖον ἁγίου Νικολάου. Ὁ ἐφημέριος ἱερομόναχος Σαμουὴλ (Φαγᾶς ἢ Φαγῆς).

Σημ. 1. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἠπείρου Παναγ. Ἀραβαντινὸς εἰς τὴν χρονογραφίαν του σελ. 191 λέγει τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν κτῆσιν τῆς Πρέβεζας. «Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κεφαλληνίας ἐξε-

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ*

(1866—1877)

Μιά σπουδαία καινοτομία τοῦ Ρασσήμ Πασιά, ἦταν κι' ἡ τοποθέτηση σὲ μιὰ αἴθουσα τοῦ καινούργιου Διοικητήριου «κλειστοῦ κιβωτίου», «ἵνα (οἱ πολῖτες) ρίπτωσι εἰς αὐτὸτάς αἰτήσεις καὶ ἀναφοράς».

Ἀναγγέλλοντας τὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἐξαίρετο ἐκείνο μέτρο, ὁ Ρασσήμ Πασιάς, παρακαλεῖ ὅσους εἶχαν νὰ παραπονεθοῦν ἢ νὰ καταγγείλουν, νὰ μὴν ἀφήνουν, ὅπως, βέβαια, μέχρι τώρα τὶς ἀναφορὰς τους σὲ τὶς σκάλες τοῦ Διοικητήριου καὶ ἔτσι νὰ χάνονται ἢ νὰ παραπέφτουν, ἀλλὰ νὰ τὶς ρίχνουν στὸ κιβώτιο πὺ ἐγκαινιάσῃ, καὶ πὺ κρατοῦσῃ, ὁ ἴδιος προσωπικά, τὸ κλειδί του, ἀνοίγοντάς το μόνος του, κάθε μέρα, καὶ παραλαμβάνοντας ὁ ἴδιος τὸ περιεχόμενό του.

Γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὸ μέτρο αὐτὸ πρέπει νὰ ἦταν πολὺ συντελεστικὸ στὸ νὰ καταστείλῃ τὶς αὐθαιρεσίεσ καὶ τὶς κατα-

χρήσεις τῶν διοικούντων, σὲ βάρος τοῦ διοικουμένου ραγιᾶ. Μὰ καὶ πάλι, φαντάζομαι, θὰ γενιόνταν γιὰ τὴν χρῆση του κάποια δυσκολία. Ὁ τολμηρὸς ὑπῆκοος, θᾶπρεπε, φαντάζομι, νὰ προσέχη καὶ πάλι πολὺ, νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὸς τὴ στιγμή πὺ θὰ πλησίαζῃ τὸ κιβώτιο τοῦ Ρασσήμ Πασιά.

Μέσα σ' αὐτὸ, σίγουρα, θὰ ρίχτηκε καὶ ἓνα ὑπόμνημα ἀνωνύμου, ἐναντίον τῶν τοκογλύφων τῆς ἐποχῆς, πὺ προκάλεσε ἀμέσως τὴν ἴδρυση «Ἐπαρχιακοῦ Ταμείου Οἰκονομικῶν» (κατὰ τὸ ὑπόδειγμα, σίγουρα τῶν Καὶ ντ' Ἐπάρν!).

Στὰ 1871' ἱδρύεται στὰ Γιάννινα καὶ ἡ Δημαρχία (τούρκικα Μπελεντιέ) σχετικὸς «λόγος», δημοσιεύεται στὸ φύλλο τῆς 28—6—1871, καὶ πρῶτος Δήμαρχος ἀναφέρεται ὁ Ἀλμπεντίν μπέης· δημοσιεύεται μάλιστα στὰ «Ἰωάννινα—Γιάνγια», καὶ «δημοτικὸν ποίημα περὶ Μπιλντιέ», με ἀπάντηση τοῦ κυρίου Περικλῆ Μαρίνου, ἀντι-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 28.

πλευσεν ὁ Πέζαρος κατὰ τῆς Πρεβέζης (πόλεως ἀνεγερθεῖσης κατὰ τὸ ἔτος 1495 παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν εἰς τὴν θέσιν ὅπου καὶ ἡδὴ εἶναι). Εἰς ταύτην οἱ Ὀθωμανοὶ νεώριον ἡδὴ καταστήσαντες εἶχον ναυπηγημένα καὶ ἐξηρημένα δώδεκα κάτεργα πολεμικά, ὅτε καὶ αἰφνιδίως εισέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα ἐκεῖνον ὁ (Βενέδικτος) Πέζαρος καὶ κατέλαβε τὸ νεώριον καὶ τὰ πλοῖα. Ἀντέστησαν κατὰ τῆς τοιαύτης ἐφόδου οἱ ἐκεῖσαι φρουροὶντες Ὀθωμανοὶ ἀλλ' οὐδὲν ἠδύναντο πράξει καὶ ἡδὴ οἱ Βενετοὶ ἀπαγάγοντες τὰ πλοῖα καὶ πυρπολήσαντες πολλὰς ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια, τὴν τε νεόδμητον πόλιν ἱκινῶς βλάψαντες ἀνεχώρησαν καὶ ἀπελθόντες εἰς ἀγίαν Μαύραν, ἐπολιόρκησαν στενωπὸς ἐκ φρουρίου αὐτῆς, φρουρούμενον ἡδὴ ἐκ 500 Ὀθωμανῶν, οἵτινες καταπονηθέντες καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχοντες, ἠναγκάσθησαν ἵνα παραδοθῶσι, καὶ οὕτως ἡ νῆσος ἐκείνη, κατεκτήθη ἅπασα παρὰ τῶν Βενετῶν, κατασχόντων μετὰ τοῦτο καὶ τὴν

Πρεβέζα. ὁ Ἀραβαντινὸς χρονολογεῖ τὴν πυρπόλησιν τοῦ τούρκικου στόλου τὸ 1499, πὺ ἀκριβὲς ὅμως πὺς ἐγινε τέλη Δεκεμβρίου 1500.

Ἡ ἀποψη τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ ὅτι ἡ τοπωνυμία Πρεβέζα εἶναι λέξις ἰταλικῆς προελεύσεως (Prevesione) ὡς καὶ τοῦ Πέτρου Φουρίκη—Περιοδικὸν Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 1924, ὅτι αὕτη εἶναι Ἀλβανικῆς, δὲν στέκεται πλέον καὶ ἀπορρίπτεται ἀπὸ τοὺς νέους ἱστορικοὺς καὶ γλωσσολόγους Ἀμαντὸν, Ζαχυθηνὸν καὶ ἄλλους. Ἡ σλαβοδαλματικὴ ρίζα τῆς λέξεως εἶναι προφανῆς καὶ ἀσφαλῆς.

Περὶ σότερα γιὰ τὸ θέμα τοῦτο ὁ ὑποφαινόμενος ἔχει διαλάβει σὲ δημοσίευσμά του στὸ περιοδικὸ τῶν Ἀθηνῶν Ἠχώ τοῦ Ἰουνίου στὰ τεύχη 125)1956 καὶ 131 καὶ 134 τοῦ 1957 με τὸν τίτλο ὁ Γεωγραφικὸς Χάρτης (Ἄτλας) τοῦ πατρὸς Κορνέλλι (1687). Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως Πρεβέζα.

πρόσωπου Προβέξης».

«Παραιτηθέντος (19—11—1871) του Δημάρχου Ένδοξότατου Άμπεντίν Βέη, διωρίσθη υπό της Διοικήσεως αντικαταστάτης του ο Άχμέτ μπέης Άαλή Ζαντέ».

Στις 4—12—1872, αναφέρεται Δήμαρχος Ίωαννίνων, ο Ούζεϊρ Άγās, κι' ύστερα από την παραίτησή του, ο Ένδοξότατος Άχμέτ Έφέντης (11—6—1873).

Στις 19—10—1873, δημοσιεύεται ανακοίνωση για τα συντελεσθέντα στα Γιάννινα έργα, και στις 4—2—1876, επίθεση κατά της Δημαρχίας για την κακή κατάσταση της πόλης.

Στις 11—2—1876, αναφέρεται Δήμαρχος Ίωαννίνων ο Γιαγιά μπέης, που έδημάρχησε επί 19 συναπτά χρόνια, και επανέρχεται, με έκλογες τώρα, το Μάρτη του 1910, αφειδώλευτος σε εύγενικότατους και αδιάλλειπτους τεμενάδες, προς κάθε τι που ήταν ή κι' έμοιαζε με χαιρετισμό. Λένε μάλιστα, πως μια μέρα που κατέβαινε από την αγορά, χαιρετώντας συνεχώς δεξιά και αριστερά, χάρισε έναν τεμενά, και σε μια ούρα γαιδάρου, που κάπως βίαια κινήθηκε κάποια στιγμή στο πλευρό του.

Και τώρα, ως δοῦμε πως στο σύνολό τους βλέπει ο Ίσμαήλ Γκαλντέμος το βίο και την ιουλάχιστο Ίσαμε τις 18 Φλεβάρη του 1871, που δημοσιεύτηκε το στιχούργημά του—πολιτεία του Ρασσήμ Πασιά, που έδω κι' έμεις ιστορούμε.

Το στιχούργημά του αυτό πάντως αναφέρεται στα έργα και ημέρες της πρώτης του Ρασσήμ Πασιά βαληλίας· γιατί αυτός ξαναγύρισε στα Γιάννινα, και στα 1878.

Νά—με την ευκαιρία — και οι Βαλήδες, που στην τελευταία αυτή του προηγέθηκαν:

Ρεούφ Πασιάς, 1871—1872

Σαβφέν Πασιάς, 1872.

Ρενιφ Πασιάς, 1873.

Ίσμαήλ Πασιάς, 1873.

Μουσταφά Άσημ Πασιάς, 1873—1874.

Τζεβνιέν Πασιάς, 1874—1875.

Άκίφ Πασιάς, 1875.

Χουσνή Πασιάς, 1875—1877.

Ναζίφ Πασιάς, 1877—1878.

Ρασσήμ Πασιάς' 1788.

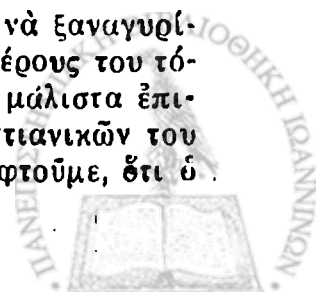
Στην Ίστορία του Κ. Μέκιου, διαβάζουμε ότι, ο Ρασσήμ Πασιάς, έβεζύρευσε στα Γιάννινα για δεύτερη φορά, «σημαίνοντας» του 1877. Άλλά τον Ίούνιο και τον Νοέμβριο της επομένης χρονιάς, συναντούμε και πάλι Βαλή των Γιαννίνων, Άχμέτ Ρασσήμ Πασιά.

Ή πρώτη βεζυρεία του Ρασσήμ Πασιά, τελειώνει τον Σεπτέμβη του 1871 και σχετικά με την τότε αντικατάστασή του, αναφέρουμε ότι ή επίσημη έφημερίδα του Βιλαετιού· τα «Ίωάννινα»· στις 2 Αύγουστου του 1871, διαψεύδουν τις ειδήσεις που είχαν αναγράψει έφημερίδες της Κωνσπολης, πως εναντίον του, είχε, τάχα, γίνη κίνηση των κατοίκων των Γιαννίνων κι' ότι είχαν κηόλας κλείσει και τα καταστήματα, για έπιπρόσθετη ένδειξη διαμαρτυρίας.

Άπό όσα είπαμε για την πολιτεία του Ρασσήμ Πασιά στα 1877, κατά τον τότε Ρωσοτουρικό πόλεμο απέναντι του Χριστιανικού στοιχείου της πόλης, σε συνδυασμό με το ό,τι, τα καταστήματα στα Γιάννινα, τα κρατούσαν, όλα σχεδόν Χριστιανοί κι' Έβραίοι—οί Τουρκοί κρατούσαν έλάχιστα μαγαζιά ειδών πολυτελείας. ανατολίτικης συνήθως, προέλευσης, τα γνωστά «Πολίτικα», ή χαρτοπωλεία, καφεέδες, χαλβατζήδικα, άλμπαναρειά, γραφεία αναφορών και αιτήσεων—βρίσκουμε άπίθανο, οί ραγιάδες των Γιαννίνων, να έκαναν παρόμοια κινήματα ή και να τολμούσαν να διαμαρτυρηθούν, κατά τέτοιο, επαναστατικό για την εποχή εκείνη τρόπο.

Ο Ρασσήμ Πασιάς, ήταν, φημολογείται, Χριστιανικής καταγωγής· και κατά την πρώτη βεζυρεία του, που, καθώς Ίδαμε, έπνευσε τόσο φιλοπρόδοος άνεμος, στα Γιάννινα, έθιξε, σίγουρα, καταστάσεις και προσέβαλε συμφέροντα. Είναι λοιπόν φυσικό, να είχε προκαλέσει την ώργισμένη αντίδραση, των φανατικών, άλλως τε, Τουρκογιαννιωτών, και να έκαναν, μάλλον αυτοί, το κάθε τί, για να τον σηκώσουν από τα Γιάννινα.

Ή επιμονή του, αντίθετα, να ξαναγυρίσει στα Γιάννινα και ή από μέρος του τόσο ενεργή εκδήλωση, σε τόσο μάλιστα επικίνδυνες μέρες, των φιλοχριστιανικών του διαθέσεων, μάς κάνει να σκεφτούμε, ότι ο

Πασιᾶς αὐτὸς, πιθανὸν νὰ καταγόταν ἀπὸ καμμιά ἡπειρώτικη οἰκογένεια. Πολύτιμα γιὰ τὴν θρυσούμενη Χριστιανικὴ καταγωγὴ του στοιχεῖα, εἶναι καὶ τὰ ὅσα ἔμαθα ἀπὸ τὸ γυιό του Γιάννη Παπαδόπουλο πὺν πέθανε στὰ 1922, σὲ ἡλικία 90 χρονῶν. Ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος πρεσβύτες, τὶς πληροφορίες του κατεῖχε ἀπὸ τὸν ἔμπιστο μάγειρα τοῦ Ρασσὶμ Πασιᾶ, Γιαννακό. Τὶς ἀναφέραμε πὺν πάνω, καὶ δὲν θὰ τὶς ἐπανάλαβουμε ἐδῶ.

Ὁ Τουρκογιαννιώτης στιχοπλόκος Ἰσμαήλ, παρακινήθηκε—ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει—στὸ νὰ γράψῃ τὸ στιχοῦργημά του ἐκεῖνο ἀπὸ ἄλλα δυὸ παρόμοια—κι' αὐτὰ ἄραγε στὴν Τουρκογιαννιώτικὴ Ἑλληνικὴ, —δυὸ ἄλλων, συντοπιτῶν του, πιθανώτατα, τὸ Ζουλφικὰρ μπέη καὶ τὸν Τζαφὲρ Ταγιάρ.

«Εἶδα τὸ Ζουφλικὰρ Βεγὴ καὶ τὸν Τζαφὲρ Ταγιάρ»—ἀρχίζει ὁ στιχοπλόκος—ὅπου ἐκαταβάθησαν (μὲ δόξαν μὲ καμάρι) καὶ τύπωσαν στὴ «Τζεριντέ» τῆς παινεσιᾶς αἰτίαν (κι' ἐγὼ, τὰ εἶδα κι' ἔγραψα) τὴν κάτωθεν ἱστορίαν—τὸ χρονικὸ δηλ. πὺν ἀκολουθεῖ—καὶ θὰ παινέσω τὸν Βαλῆ (ὡς καθὼς τοῦ τυχαίνει) (γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ καθεὶς) καὶ νὰ τὸν καλοκραίνει.

Ἐνδοξότατος—ἀληθινά, κι' ὄχι μονάχα δικαίωματι τίτλου—ἦταν τότε ὁ ἐπαινούμενος πασιᾶς, καὶ μὲ ἀληθινὸ καμάρι, γιὰ ἕναν τόσο διάσημο ὁμόφυλο καὶ ὁμόθρησκο, ἀρχίζει ὁ στιχοπλόκος ν' ἀραδιάζει παρακάτω τὶς «αἰτίες» τῆς ἀπ' αὐτὸν παινεσιᾶς του, ὡς καθὼς τοῦ τυχαίνει, τοῦ εἶναι σὰ δικαίωμα· κι' αὐτὸ, γιὰ νὰ τὰ γνωρίσῃ τὰ ἐπαινούμενα, κι' ὁ κάθε ἀπ' αὐτὸν διοικούμενος, καὶ νὰ τὸν καλοκραίνει: νὰ λέῃ δηλ. γι' αὐτὸν τὰ—δίκαια—ἐπαινετικά του λόγια.

«Ἐκαταβάθησαν» λοιπὸν, μὲ κόπο δηλ. καὶ ζῆλο καθῆσαν οἱ δυὸ αὐτοὶ στιχοπλόκοι, καὶ μὲ δοξαστικὸ τόνο, καὶ μὲ τὴν περιφάνεια πὺν εἶχαν δικὸ τους ὁμόθρησκο, ἕναν τόσο ἐξαιρετικὸ καὶ ἄξιο κυβερνήτη, «τύπωσαν», δημοσίευσαν δηλ. στὴ Τζεριντέ τὰ ὅσα στιχοῦργησαν, πὺν ἐξηγοῦν καὶ δικαιολογοῦν τῆς «παινεσιᾶς» τὴν αἰτία.

Τζεριντέ, σημαίνει, ἐφημερίδα· ἴσως νὰ εἶναι κι' ὁ τίτλος ἐφημερίδας γιαννιώτικης ἢ ὄχι, ὅπου νὰ δημοσιεύτηκε ἡ «παινεσιᾶς». Στὰ Γιάννινα πάντως, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ «Γιάνγια — Ἰωάννινα», ἔβγαιναν—ἢ ἴσως κυκλοφοροῦσαν μόνο—καὶ οἱ «Μπασιρέτ», «Χαντικά» (χαρὰ) καὶ ἡ «Ἐποχή».

Τὰ εἶδα λοιπὸν, κι' ἐγὼ αὐτὰ τὰ δημοσιεύματα, γράφει ὁ Ἰσμαήλ, καὶ παρακινήθηκα νὰ γράψω τὴν πὺν κάτω ἱστορίαν, ἕνα δηλ. χρονικὸ γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ καθένας καλὰ τὸν ἐξαιρετικὸ αὐτὸ Βαλῆ πὺν τόσα στὴ μέρα του ἔγιναν γιὰ τὸ Βιλαέτι καὶ τὴν πόλιν· καὶ νὰ τὸν «καλοκραίνει», νὰ τὸν παινεύῃ δηλ. καὶ νὰ τὸν μολογῇ κι' αὐτὸς στοὺς ἄλλους.

Τὸ πρῶτο, εἶν' ὅπου θὰ πῶ—τὸ βασικότερο, καὶ κυριότερο, γιὰ τοὺς κυβερνούμενους—ἀφοῦ (ἀφ' ὅτου, ἀπ' ὅταν) ἔχει κοπιᾶσει (καλωσορίσει, καλῶς ἔρθῃ) στὰ Γιάννινα, οἱ κάτοικοι, ἔχουν καλοσηχᾶσει. «Ἡσυχία, τάξη καὶ ἀσφάλεια» στὰ Γιάννινα, μὲ τὴν ἔναρξη τῆς Βαληλίας τοῦ Ρασσὴμ Πασιᾶ.

Ἡ ἀναγραφή τῆς φράσης αὐτῆς σὲ κατοπινοὺς τοῦ Ρασσὴμ Πασιᾶ καιροῦς, εἶχε δυστυχῶς καταντήσῃ στερεότυπη οἱς σχετικὲς στήλες τῆς Ἐφημερίδας «Γιάνγια», ἔστω κι' ὅταν τὰ κατοπινὰ της σχετικὰ κείμενα, βρισκόταν σὲ ὀξύτατῃ ἀντίθεση μὲ τὶς πύγιες διαβεβαιώσεις της, πὺν ἐπαιρναν ἔτσι χαρακτῆρα ὀδυνηροῦ καγχασμοῦ. Ἀρχίζει ἡ σχετικὴ στήλη τῆς ἐφημερίδας, στερεότυπα κι' ἀμετάβλητα μὲ τὴ φράση: Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Α(ὑτοῦ) Α'(ὑτοκρατορικῆς) Μ(εγαλειότητος), τοῦ λαοφιλοῦς ἡμῶν Ἀνακτος Σουλτάνου (π.χ.) Ἀμπντούλ Χαμίτ Χάν, πλήρης τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐπικρατεῖ καθ' ἅπαν τὸ Βιλαέτιον» Κι' ἀμέσως παρακάτω, διάβιζες τριᾶτεςσερα—τὸ λιγότερο—σὸν τὸ ἐπόμενο κατεβατά, πὺν τὴ γέμιζαν συνεχίζοντας:—Προχθὲς τὴν ἑσπέραν, εἰκοσαμελῆς ληστοσυμμορία, ἐπέδραμεν εἰς τὸ χωρίον Χ. (δυὸ ὄρες π.χ. ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα), καὶ ἐλεηλάτησαν δέκα οἰκίας, συναποκομίσασα τὰ κλαπέννα». «—Χθὲς τὴν πρωτίαν, ὀλήσταρχος Μπαλατσὸς ἐπέδραμεν εἰς τὰ Καμ-

ποχώρια, λεηλατήσας πέντε χωρία», κ.ο.κ.έ.

Ἡ ἠθικὴ τάξη, ἀποκατασιήθηκε ἀπὸ τὸν Ρασσὴμ Πασιᾶ μὲ τὸ τσάκισμα—ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τοκογλύφους,—καὶ τῶν παντοδιπῶν καταχραστῶν, εἴτε τοῦ κρατικοῦ πλούτου, εἴτε τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ἀδυναμίας:—Τὸ δεύτερον—λοιπὸν—ἐκόπηκαν, συνεχίζει ὁ Γκαλντέμος, οἱ χλιάρες τῶν φαγάδων. Χ λ ι ἄ ρ ε ς (χουλιάρες, μεγάλου μήκους κουτάλες) ὀνόμαζαν χαρακτηριστικὰ τοὺς ποντοδαπούς φ α γ ἄ δ ε ς (καταχραστῆς) ποὺ λυμαίνονταν τὰ διάφορα κρατικά ἢ φιλανθρωπικὰ ταμεῖα. "Ἄν καλὰ θυμᾶμαι—δὲν ἔχω τώρα πρόχειρη τὴ σχετική πηγὴ—κι' ὁ Λαμπρίδης κάπου (ἴσως στὰ Ζαγορισιακά του) ἀναφέρει ὅτι, ἔτσι ὀνομάτιζαν καὶ στὴν ἐποχὴ του, καὶ μερικοὺς φαγάδες προεστοὺς τῆς Κοινοπολιτείας τοῦ Ζαγοριοῦ. Ἄλλὰ κι' οἱ χλιάρες τῶν Γιαννίνων, δὲν πήγαιναν πίσω· στὸν καιρὸ τοῦ Νικόλα Ζωσιμᾶ, οἱ «ἄρχοντες» τῆς πόλης, εἶχαν στενοχωρέσει τόσο πολὺ, τὸ γέρο πιά εὐεργέτη, ποὺ παρ' ὀλίγο νὰ ἀφιερώσῃ τὸ μεγάλο του—πλοῦτο ἄλλου· ἔβγαλαν ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ στὰ φόρα τὶς «χλιαριές», ἰδιαιτέρα ὅταν, ζῶντας ὁ Ζωσιμᾶς, ἀνακοίνωσε ὅτι διαθέτει σαράντα χιλιάδες τάλληρα, γιὰ νὰ ἰδρυθῇ καὶ νὰ χριστῇ Ζωσιμαῖα Σχολή.

Ἄκόμα καὶ στὰ 1858, ὅταν ἐγκαταστάθηκε στὰ Γιάννινα ὁ Ρῶσσοσ Πρόξενος, σὲ ἀναφορὰ του, ἐπικαλεῖται ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρμόδιων Ρωσσικῶν Ὑπηρεσιῶν «γιὰ τὴ δυστυχισμένη αὐτὴ πόλη τῶν Γιαννίνων» ἀλλὰ καὶ «τὴν κατάστασι τὴν ἀληθινὰ ἀξιοδίακρουτη καὶ σκανδαλώδη στὴν ὁποία βρίσκονται οἱ ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ διαχείρισι τῆς περιουσίας ποὺ εἶναι κάτω ἀπ' τὴ διοικησὴ τῆς». Κατὰ τὴν ἀναφορὰ αὐτὴν, τὰ εἰσοδήματα τοῦ Κοινοῦ τῶν Γιαννίνων, λογαριαζόταν, περισσότερο ἀπὸ 35.000 δουκάτα καὶ 20 χιλιάδες ρούβλια τὸ χρόνον.

Πιὸ, κάτω, ὁ στιχοπλόκος Γκαλντέμος, ὀνοματίζει «κλέφτες» τῆς «πολιτείας», αὐτοὺς ποὺ «χλιαίρουν» τὰ ἱερά καὶ τὰ ξένα χρήματά τους, ἀλλοιώτικα, καὶ «φαγάδες» ἀλλὰ καὶ τοὺς τοκογλύφους.

Ταυτόχρονα, συνεχίζει, ἔπεσε καὶ καταρροὴ μεγάλη τῶν ληστιάδων. Οἱ κλέφτες ἀπὸ τὰ βουνὰ κι' ἄλλοι στὴν πολιτεία, ἔκαναν σιτοὺς ἀδύνατους μεγάλη δυστυχία. —Τώρα κοπήκαν ὄλωνων, στέγνωσαν, τὰ χουλιάρια· ὅλοι τὸ καλοῦσθετε, ποὺ σᾶς τὸ λέν καθάργια.—Τσακίστηκαν λοιπὸν τὰ μεγάλα κουτάλια τῶν φαγάδων· κι' ἂν δὲν τσακίστηκαν, στέγνωσαν ἀπ' τὸ σταμάτημα τοῦ ἀλλείματός τους μὲ λίγδα καὶ μὲ ξίγκια.

Δεινὸ ἄνοιξε ὁ Ρασσὴμ Πασιᾶς τὸν πόλεμον καὶ μὲ τοὺς ληστιάδες. (Πρόπει ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ σημειώσουμε ὅτι, καὶ τότε ὅπως κι' ἀργότερα, στὰ χρόνια τοῦ Ρωσσο—Τούρκικου πολέμου τῆς ἐποχῆς, στίς στήλες τῆς ἐφημερίδας ποὺ ἀποδελτιώνουμε, παρατηρεῖ κανένας ἔκδηλα νὰ γίνεται σύγκλισι ἀνάμεσα στίς ἐννοιες λ η σ ι ἦ ς, κ λ έ φ τ η ς, ἄ ν τ ἄ ρ τ η ς, κ ο μ ι τ ἄ τ α καὶ ἑ λ η σ τ ο σ υ μ μ ο ρ ι ε ς, παίρνοντας μάλιστα τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἐποχές, μέτρα καὶ ἐναντίον τῶν ὄσων κυκλοφοροῦσαν «ἀνησυχαστικὲς» εἰδήσεις:—σὴν τὴν διάδοσι π.χ. «περὶ παραδόσεως ἀναιματὶ στὴν Ἑλλάδα, τῆς Ἡπειροῦ καὶ Θεσσαλίας». Πολλὲς δὲ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κυκλοφοροῦν στὴν Ἑλλάδα ληστοσυμμορίες καὶ ἀντάστες (Ὀκτώβρης—Νοέμβρης 1878).

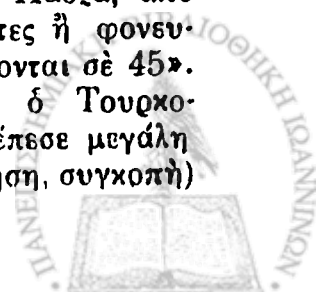
Στὰ 1869 πάντως, μαινεται ὅπως συμπεραίνουμε, στὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Θεσσαλία ἡ ληστεία (μήπως καὶ ἀνταρσία;).

Στίς 23 Ὀκτώβρη, «λησταὶ κατεδικάσθησαν εἰς δημοσίαν ἔκθεσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ, μετὰ πίνακος (χάρτα) ἐπὶ τοῦ στήθους, ἀναφέροντος τὰ κακουργήματα αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ποινὴν».

Στίς 7 μάλιστα Αὐγούστου 1876, «ἐκομίσθη ὅπως κι' ἄλλου εἶπαμε—εἰς Ἰωάννινα», ὁ περίφημος—ὅπως συμπεραίνεται καὶ ὅπως ἀκόμα μεταδίνεται ἀπὸ τὴ σχετικὴ παράδοσι—ληστὴς Μπαλατσός.

Ὅπως δὴποτε, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ κατάλογον ποὺ δημοσιεύεται στίς 11 Γενάρη 1871, οἱ ἀπὸ τὸν Ρασσὴμ Πασιᾶ, ἀπὸ τὶς 15—4—1870 «ζωγρηθέντες ἢ φονευθέντες ἐντόπιοι λησταί, ἀνέρονται σὲ 45».

Σωστὰ λοιπὸν παρατηρεῖ ὁ Τουρκογιαννιώτης στιχοπλόκος, ὅτι ἔπεσε μεγάλη καταρροὴ (ταμπλάς, συμφόρησι, συγκοπὴ)

τῶν ληστών, ὅπως καὶ τῶν παρόμοιων (φαγάδων) τοῦ καθ' αὐτὸ ἄστεως.

Αὐτὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμειλικτης καὶ ἀσταμάτητης καταδιωξῆς του: Ἄφου ἦρθε στὰ Γιάννινα, ποτὲς δὲν ἔχει λείψει, τοὺς κλέφτες, ὅθεν βρίσκονται, ὅπου νὰ κυνηγήση. Καὶ σὰν κυριώτερο μέσο πού γι' αὐτὸ χρησιμοποίησε, ἦταν—ποιὸ ἄλλο; αὐτὸ τὸ ξέφρουμ καλὰ κι' ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα ἱστορικὰ τῆς ληστείας στὴν Ἠπειρο—ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν ὄσων—γιὰ πολλοὺς λόγους—ὑπέθαλπαν τοὺς ληστές:—Ἔσα γλατάκια (καταφύγια, κρυψῶνες, ὑποθάλλοντες) τῶν κλεφτῶν, τὰ ἔχει ξετοπίσει. μὲ αὐτὸ τοὺς βροῆκε τὸν σφυγμὸ' τοὺς ἔχει καθαρίσει.

Καὶ συνεχίζοντας ὁ Γκαλντέμος, μὲ μιὰ θαυμάσια παραβολή μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, ὅπως:—Φέγγουν στὸν κόσμον τᾶστρια τῆ νύχτα, καὶ κατόπι, ἀναμεροῦν' ἡλιος' αὐγὴ' βλέπουν καλὰ (οἱ) γι' ἀνθρώποι, ἔτσι ἐξαναμέρισαν ὅλοι ἀπ' τὴν κακίαν' ἠῦραν ἀπ' τὸν Ρασσήμ Πασῶν, μεγάλην δυστυχίαν.

Ἄπὸ γδοῦντα τέσσερους καὶ δεκαπέντε Ἀπρίλη πού κόπιασε στὰ Γιάννινα, γραφτήκαν στὸ τζεβντέλι ὅσοι στὲς μπρόγκες βρίσκονται μέσα φυλακισμένοι. Ἐξῆντα δυὸ μετρήθηκαν. κλέφτες ἐξακουσμένοι καὶ σκοτωμένοι πῶλειψαν, εἶν' ἄλλοι ἐννεῖηντα' ἀπὸ τε τοῦ τοπάρτετε μυράδι στὴ κουβέντα, τὸ τὶ λογιῆς τοὺς πάστρεψε ἀπὸ τὸ Βιλαέτι' κι' ὅσοι ἐμείναν, στὸ Μωργιά ἐπῆγαν μὲ ἱμπρέτι.

Τὸ τ ζ ε ν τ β έ λ. (ὄχι τζεβντέλ) σημαίνει κατάλογο' κι' ἐδῶ, δὲν ξέρουμε ἀκριβῶς, τὶ εἶδους κατάλογος ἦταν αὐτός. Πιθανότατα, ὀργανιστικὸς τῶν ἐπικηρουμένων. Μ π ρ ὶ γ κ ε ς ἦταν τὰ σίδερα τῆς φυλακῆς, πού κρατοῖσαν δέσμους τοὺς καταδικασμένους ἀπὸ εἰρκιῆ καὶ πάνου. Μ υ ρ ὶ δ ι σίγηρα εἶναι τὸ μοιράδι ἢ μεράδι' μέρος, τμῆμα ὅλου' ἐδῶ, πάρτε κατανόηση, μέρος, στὰ ὅσα κουβεντιάζουμε.

Ἡ ληστεία μῶλα ταῦτα, δὲν ἐξαλείφτηκε ἀπ' τὴν Ἠπειρο. Ἐπὶ Βαληλίας Τζεβντέτ Πασῶν, μέσα σὲ ἑπτὰ μῆνες, ἀνεφέρεται νὰ ἔχουν ἐξοντωθῆ σιὰ Γιάννινα 6 ἀρχιληστές καὶ 46 ληστές. Καὶ συνεχίζεται στὴν Ἠπειρο, ἐπὶ δεκαετηρίδα καὶ πλέον, μετὰ

τὴν ἀπελευθέρωσή μας.

Ἄκόμα ἄλλο τὸ καλὸ, συνεχίζει στὸ σιχούργημα τοῦ ὁ Γκαλντέμος, ὅπου μᾶς ἔχει κάμει: Μᾶς ἔχει φκείασει τὸν Κισλᾶ, ὅπου νὰ μέγα νάμι. Τόσο τὸν ἐφκίασε καλόν, μὲ τέχνη καὶ μὲ γνώση, ὅπου δὲν δύναται κανεὶς νὰ τὸν κατηγορήση.

Ὁ Ρασσήμ Πασῶν, ἦταν—κατὰ τὴν παράδοση, ὅπως εἶπαμε—μηχανικός' καὶ φαίνεται τὸ—ἄκόμα καὶ ἴσαμε προχτὲς σωζόμενον—κτίριο ἐκεῖνο, φρόντισε κι' ὁ ἴδιος νὰ γίνῃ τέτοιο, πού νὰ ἐκπληρώνη τις ἀντίστοιχες ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τᾶλλα, οἱ Στρατιῶνες ἦταν προικισμένοι καὶ μὲ σύστημα ὕδρευσης: Εἰδικὴ ἱπποκίνητη ἀντλία—ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Γεωργικὸ Σταθμὸ τῆς Σιαράβας—ὑψωνε τὸ νερὸ τῆς λίμνης ἴσαμε τὸ ντεπόζιτο πού στέκει, ἄκόμα καὶ στὰ χοόνια μας, στὴ κορυφή, τοῦ γιὰ τὸ σκοπὸ ἀκριβῶς αὐτὸ κατασκευασμένου στὸ δεξιὸ πλάτωμα τῶν Στρατιῶνων Πύργου, κι' ἀπὸ κεῖ τὸ διοχέτευε στὸ σύστημα διανομῆς, πού ἐγειρόταν στὸ κέντρο τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς τοῦ Στρατιῶνα. Ἄπὸ τὸ ἴδιο σύστημα, τροφοδοτήθηκαν ἀργότερα καὶ οἱ τέσσερες βρύσες τοῦ Ὁρολογιοῦ τῆς πλατείας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνάγκες τοῦ ὠραιότατου ἀνθόκηπου τοῦ Κουραμπᾶ (σήμερα Ξενία καὶ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο).

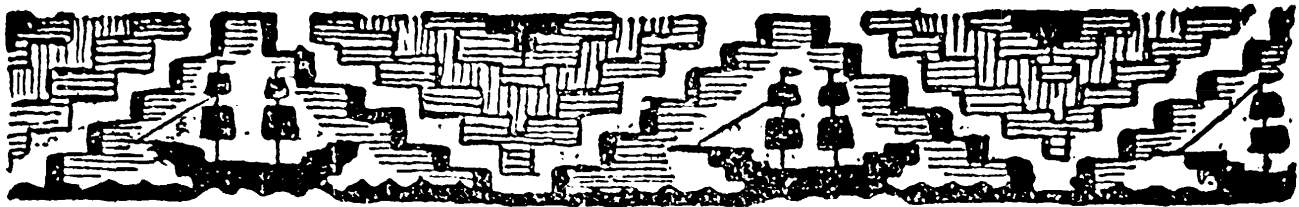
Ἄκόμα κι' ἄλλο τὸ καλὸν πού θέλητε ν' ὀρθώση: Τὸν κόσμον ἀπὸ παιδεμὸ ὄλους νὰ τοὺς γλυτώση. Γιὰ νὰ γλυτώση τὸν λαόν, ἀπὸ δρομοῦ τὰ πάθια, τὸ χουνιουμέτι θλεῖ φκιάσ' σαράγι' μὲ τρία κάτια. Ἄπὸ καιρὸν Ἄλῃ Πασῶν, ἄλλος δὲν ἔχ' τολμήσει, στὴ μέσ' ἀπ' τὰ Γιάννινα σαράγια γιὰ νὰ χτίση.

Γιὰ τὸ θέμα τοῦ μεγάρου τοῦ Διοικητηρίου μιλήσαμε πιὸ πλατεῖα στὰ προηγούμενα. Δρομοῦ ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν (πολὺ) δρόμο πού ἔπροσε οἱ πολῖτες νὰ κάνουν ἴσαμε τὸ παλὸ στὸ κάστρο, πού μέσα σὲ σπῖτι του ἐγειρόταν ἴσαμε τότε τὸ Διοικητήριον.

Ἄπὸ αὐτὸ ἀρχίτερα, νὰ ἰδῆς τ' ἔχει προστάξει. Ἄπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ ἴσαι μὲ τὴν Ἄρτα, γιὰ νὰ δουλεύουν τὰ κουτσὰ τὴν ἐφκίασε τὴν στρατά.

Μᾶς ἐφκίασε, συνεχίζει ὁ Γκαλντέμος Μπελεντιγιέ, ἦγουν τὸ Δημαρχεῖον, καθὼς καὶ τὸν Ἰσλῆχανὲ πού λέν Πολυτεχνεῖον.

Μᾶς γίνεται ἡ φάμπρικα, σιμὰ στὴν

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

17ον

Τὸ Μέτσοβον, ἂν καὶ μικρὰ κωμόπολις, ἐν τοσούτῳ παρουσιάζει μέγαν ἀριθμὸν εὐεργετῶν καὶ δώρητῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων δὲν περιώρισαν τὴν εὐεργετικὴν των δρᾶσιν εἰς τὸ Μέτσοβον μόνον, ἀλλ' ἐπεξέτεινον αὐτὴν καὶ εἰς τὰ ξένα μέρη, ὅπου ἐπλούτησαν, καὶ ἄλλοι διαθέσαντες ψυχία μόνον διὰ τὴν γενέτειράν των, ἐδώρησαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας των εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἡ κοινότης τοῦ Μετσόβου, ἀποτίουσα φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰ ἐκλεκτὰ αὐτὰ τέκνα της, ἀπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτων ἰτελεῖ ἑτήσιον καὶ πάνδημον μνημόσυνον ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, συλλειτουργούντων ὄλων τῶν ἱερέων τοῦ Μετσόβου καὶ τοῦ Ἀνηλίου ὡς καὶ τῶν ἡγουμένων τῶν τριῶν μοναστηρίων τῆς περιφερείας Μετσόβου. Εἰς τὸ μνημόσυνον αὐτὸ προσήρχοντο καὶ προσέρχονται πλῆθος κόσμου καὶ ὅλοι οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων, διδάσκαλοι δὲ ἢ καθηγηταὶ ἐκφωνοῦσι μέχρι σήμερον καταλλήλους ἐπιμνημοσύνους λόγους, ἐξαίροντες τὴν φιλοπατρίαν τῶν εὐεργετῶν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς καὶ παροτρύνοντες αὐτὰς πρὸς μίμνησιν. Κατὰ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν τὸ μνημόσυνον τοῦ μεγάλου ἔθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Μιχ. Ἀβέρωφ τελεῖται κατ' ἔτος τὸν Ἰούλιον μῆνα καὶ τὴν Κυριακὴν μεταξὺ τῆς 16ης καὶ 22ας τοῦ μηνός.

Εἰς τὸ μνημόσυνον τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας ψάλλεται ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ ψαλτῶν τὸ ἀκόλουθον:

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 16.

πολιτεία, γιὰ νᾶχουμε στὰ Γιάννινα πολιτισμοῦ σημεῖα,

Παζάρι εὐμορφο, καλό, ὡσὰν ἀπ' τὴν Εὐρώπη· καὶ καλντερίμια νὰ περνοῦν εὐκόλα οἱ ἀνθρώποι.

Μᾶς ἔφρει καὶ τὴν γλῶσσα μας, αὐτὸς ὁ τιμημένος· καὶ ὅση παίνια νὰ τοῦ πῶ, δὲν εἶμαι λαθεμένος: Γλῶσσα μας ἐδῶ ὁ Ἰσμαήλ, ἐννοεῖ τὴν . . . Ἑλληνική.

Δόξα τ' Ἀφέντη τοῦ Θεοῦ... ἀνακράζει τελικὰ ὁ Τουρκογιαννιώτης αὐτὸς στιχοπλόκος, πού μῶδωσε τὴν τάξι καὶ ἐπαίνεσα χωρὶς κανεὶς ἐμὲ νὰ μὲ προστάξει.

Γιὰ τὴν ἀγάπη τὴν πολλὴν πού ἔχω στὴν πατρίδα, παρακαλῶ νὰ τυπωθῆ καὶ στὴν ἐφημερίδα, καὶ νὰ διαβάση ὁ καθεὶς, Θεὸν γιὰ νὰ δοξάση, ζωὴν εἰς τὸν Ρασσῆμ

Πασιᾶν νὰ τὸν χαλοφυλάξῃ ἀπὸ κακά, εἰς τὰ καλά, νὰ εἶναι κερδεμένος.

Καὶ καταλήγοντας: Κι' ἐγώ, συνεχίζει, Γκαλντέμο πού μὲ λέν καὶ μαχλιουλιὰτ μουχμπέρι, χωρὶς νᾶχω τὴ δύναμη, παίνεσα τὸ βεζίρη.

Ἡ παινεσιά τ' ἄς γένονταν, ὡς καθὼς τοῦ τυγχάνει, καὶ ἓνα ρέσιμο χαρτί νᾶγράφω, δὲν μὲ φθάνει. Κονταλογῆς, τὰ σύναξα μὲ δίχως νὰ μακραίνει, καὶ πάλιν θέλω ξαναπεῖ ὅ,τι καλὸν κι' ἂν γένει.

(Συνεχίζεται)

Μαχλιουλιὰτ μουδῆρης, εἶναι πιθάνοτατα, ὅ ἐπὶ τῶν ἀδεσπότην ἀκινήτων ἐπάτης.

Τῶν αἰοιδίμων καὶ ἀειμνήστων εὐεργετῶν ἡμῶν αἰωνία ἡ μνήμη (τρῖς). Καὶ εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ Γ. Ἀβέρωφ ψάλλεται τό: Τοῦ αἰοιδίμου καὶ ἀειμνήστου εὐεργέτου ἡμῶν Γεωργίου αἰωνία ἡ μνήμη (τρῖς).

Παραθέτω ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν ἐν λόγῳ εὐεργετῶν:

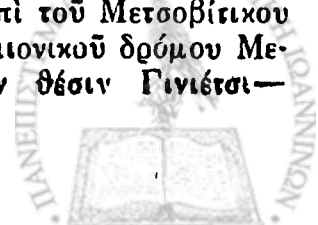
1) Ἀβέρωφ Γεώργιος	27) Στάνος Ἰωάννης
2) Ἀβέρωφ Νικόλαος	28) Στάνος Στέργιος
3) Ἀδαμίδης Νικόλαος	29) Σταμέρωφ Κων)νος
4) Ἀλεξίου Κυλλιοπῆς	30) Σαρακιώτης Δημήτριος
5) Βλάχας Νικόλαος	31) Στουρτάρης Νικόλαος
6) Βλάχα Μαρία	32) Τσαμπᾶνος Γιαννακός
7) Βοῦλα Μαρία	33) Τσαπέκος Γεώργιος
8) Βοῦλας Βενέδικτος	34) Τσουκάς Παναγιώτης
9) Γκαδέλος Δημήτριος	35) Τούλης Γεώργιος
10) Γκράς Σοφία (Ρωσὶς)	36) Τούλης Θεόδωρος
11) Δημητράκης Ἀλέξιος	37) Τούλη Ἀφέντω
12) Δουλαδίρη Χαΐδω	38) Τουσσίτσας Ἀν. Μιχαήλ
13) Ζαμάνης Δημήτριος	39) Τσουμάγκας Τριαντάφυλλος
14) Κώνστας Ἰωάννης	40) Τέρωφ Στέργιος
15) Κάλλης Ἰωάννης	41) Τζωαννοπούλου Ἑλένη
16) Κάλλη Ἑλένη	42) Τζωαννοπούλου Εὐδοκία
17) Κοντοπάσχος Ἰωάννης	43) Τζωαννόπουλος Στέργιος
18) Κασσιάρος Νικόλαος	44) Φλόκας Κυριάκος
19) Κουκουμπανῆ Ἀδελφοὶ	45) Φλόκας Δημήτριος καὶ Κυριάκος, ἕγ-
γονος τοῦ ἀνωτέρω
20) Λούκας Ἰωάννης	46) Φαρδῆς Ἀνδρέας
21) Μπότσαρης Στέργιος	47) Φαρδῆ Ἑλένη
22) Μανούση Καλλιόπη	48) Φουρνίγκας Κων)τῖνος
23) Ξειδᾶς Μιχαήλ	49) Χᾶτος Ἰωάννης
24) Ξειδᾶς Ἀναστάσιος	50) Τσοσίτσας Βαρῶνος Μιχαήλ
25) Πελτέκης Κων)τῖνος	
26) Πίχτος Νικόλαος	

ΦΛΟΚΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος μέγας εὐεργέτης τοῦ Μετσόβου. Φιλοξενήσας ὁ μεγαλοκτηνοτρόφος αὐτὸς ἐπὶ τρεῖς ἔτη 1656—1659 ἕνα Βεζύρην τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Δ' ἐπέτυχεν ἀργότερον νὰ ἀποσπάσῃ διὰ φιρμανίου τὰ ἐξαιρετικὰ προνόμια τοῦ Μετσόβου καὶ μεγάλης περιφερείας τὸ 1659, ὅποτε ἡ μικρὰ τότε Ἑπειρωτικὴ καμὸπολις κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ πραγματικὴ Δημοκρατία καὶ ἠϋξήθη σημαντικὰ ὁ πληθυσμὸς της. Ὁ Κυριάκος Φλόκας ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πραγματικὸς ἄρχων τοῦ Μετσόβου, διευθύνων προσωπικῶς τὰ τοῦ Μετσόβου πράγματα καὶ δίδων ὁ ἴδιος τὰς πρεπούσας λύσεις εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κατοίκων ἀναφυομένας διαφοράς, ὑποχρεομένων νὰ σέβωνται τὰς ἐκδιδομένας ἀποφάσεις.

ΣΤΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἀναφέρεται ὡς δεύτερος εὐεργέτης τοῦ Μετσόβου μετὰ τὸν Κυριάκον Φλόκαν. Μετῆθε τὸν ἔμπορον ἐν Βενετία καὶ τὸ 1707 διέθεσε τὴν ἀπαιτουμένην χρηματικὴν δαπάνην διὰ τὴν κατασκευὴν δύο ξυλίνων γεφυρῶν ἐπὶ τοῦ Μετσοβίτικου ποταμοῦ, μιᾶς παρὰ τὸ μοναστήριον τῆς Παναγίας ἐπὶ τοῦ ἡμιονικοῦ δρόμου Μετσόβου—Τρικκάλων καὶ ἐτέρας ἐπὶ τοῦ ἰδίου ποταμοῦ εἰς τὴν θέσιν Γινιέτσι—

Μπουϊάννου ἐπὶ τοῦ δρόμου Μετσόβου — Ἰωαννίνων. Ὁ ἴδιος ἔκτισε τὴν μέχρι σήμερον διασωζομένην πλάκοσκεπὴ κρήνην, γνωστὴν μὲ τὸ ὄνομα Φαντάνα ἀλ Στάνου, ἥτοι Βρύση τοῦ Στάνου, εἰς τὴν συνοικίαν Ντραϊ.

ΣΤΑΝΟΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ

Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Στάνου, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του ἐν Βενετία εἰς τὸ ἐμπορικόν του κατάστημα καὶ ἐπιστρέψας ἀργότερον εἰς Μέτσοβον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Οὗτος διέθεσεν 100.000 ἄσπρα, αἵα κατέθεσεν εἰς τὴν μπάγκαν (ταμεῖον) τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς διὰ τὴν ἰδρυσιν σχολικοῦ κτιρίου ἐν Μετσόβῳ. Ἐζητήθη παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἡ ἀδεια ἰδρύσεως τοῦ ἐν λόγῳ κτιρίου τὸ 1744 καὶ μόλις τὸ 1759 ἐχορηγήθη αὕτη.

ΦΛΟΚΑ ΑΔΕΛΦΟΙ—ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Ἐγγονοὶ τοῦ πρώτου μεγάλου εὐεργέτου Κυριάκου Φλόκα, μετέφεραν δι' ὑδραγωγείου ἀπὸ τὴν θέσιν Πολιτισιοῦρε καὶ Πολιτισὲς ἄφθονα ὕδατα διὰ τὴν ὑδρυσιν τοῦ Μετσόβου. Ἐκτίσαν εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν παρὰ τὴν θέσιν «Κουλοῦκι» καὶ τὸν Μεγάλον Πλάτανον πλάκοσκεπὴ κρήνην, γνωστὴν μὲ τὸ ὄνομα Βρύση τοῦ Φλόκα. Διασώζεται μέχρι σήμερον ἡ Βρύση τοῦ Φλόκα καὶ φέρει ἐσωτερικῶς ἐντοιχισμένην πλάκα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Δημητρίου καὶ Κυριάκου Φλόκα 1786 Μαΐου 2».

ΦΟΥΡΝΙΓΚΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἀποδημήσας ἐκ Μετσόβου εἰς μικρὰν ἡλικίαν μετέβη εἰς Ρωσίαν καὶ ἔζησα μέχρι τοῦ θανάτου του ἐν Μόσχᾳ (1849). Διὰ διαθήκης του κατέλιπεν εἰς τὴν Κοινότητα Μετσόβου ἰφλωριὰ Καισαρικὰ 4.000 (τέσσαρες χιλιάδες) πρὸς μεταφορὰν ἀφθονωτέρων ὑδάτων ἐκ τῆς θέσεως Γκιπίου, δίωρον περίπου ἀπεχούσης τῆς πόλεως. Διὰ δαπάνης του κατεσκευάσθη νέον καὶ καλύτερον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπερατώθη τὸ ἔτος 1858 καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τῆς κωμοπόλεως ἐκτίσθη πλάκοσκεπὴ κρήνη μὲ τρεῖς κρουνοὺς καὶ εἰς τὴν προμετωπίδα τῆς κρήνης ἐντοιχίσθη μαρμαρίνη πλάξ μὲ ἐπιγραμματα χρυσοῦς γράμμασι χαραγμένον, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκ Μονοδενδρίου σχολάρχου Μετσόβου Ἰωάννου Στέα καὶ καταλήγον εἰς τοὺς ἀκολουθοῦσας στίχους:

«Τὸν δ' οὖν εὐεργέτην ἀναγράψασα εἴσεται
εἰς αἰεὶ χάριν καὶ ποτε ἀνδριάντα ἐγερεῖ πατρίς».

Διὰ δαπάνης τοῦ ἰδίου κατεσκευάσθη ἡ κρήνη ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου γνωστὴ μέχρι σήμερον ὡς «Φαντάνα νὲ λὰ Τσερνίτζιν». Ἐπίσης διέθεσε χρήματα διὰ τὴν οἰκοδομὴν ὑδρομύλου, ἀποιρέροντος ποσὸν 600 γροσίων ἑτησίως, δαπανωμένων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖον διασώζεται μέχρι σήμερον μὲ τὸ ὄνομα ὑδραγωγεῖον Φουρνίγκα.

ΤΣΟΥΜΑΓΚΑΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Ὁ Μετσοβίτης Τσουμάγκας μεταβάς εἰς Μόσχαν ἐσημάτισεν ἐκεῖ ἐμπορευόμενος μεγάλην περιουσίαν. Κατὰ τὸ 1852 κατέλιπεν ἄσπρα νιάτα 35.000 πρὸς οἰκοδομὴν Γηροκομείου ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ. Μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ γηροκομείου μία αἴθουσα τούτου ἐχρησιμοποιήθη ὡς Παρθεναγωγεῖον. Ἀργότερον διετέθη μία αἴθουσα διὰ τὸ Ἀβερῶφειον κληροδότημα (Γραφεῖον) δύο αἴθουσαι διὰ τὸ Ἀβερῶφειον Φαρμακεῖον καὶ ἄλλαι αἴθουσαι διὰ τὰ γραφεῖα τῆς Ἐφορείας Με-

τσόβου και τὰ ἀρχεῖα τῆς Κοινότητος Μετσόβου. Κατέλιπεν ἐπὶ πλέον 7.000 ἀσσι-
νιάτα πρὸς συντήρησιν 7—10 ἑξησθενημένων καὶ ἀναπήρων γερόντων τοῦ Με-
τσόβου. Μετὰ τὸν ἐν Μόσχᾳ θάνατόν του οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης του σύμφωνα
μὲ ἐκφρασθεῖσαν ἐν ζωῇ ἐπιθυμίαν του κατέθηκαν τὸ 1854 ἀσσινιάτα 38.000
πρὸς προικοδοτήσιν ἀπόρων κορασίδων, προτιμωμένιν τῶν συγγενῶν τοῦ εὐερ-
γέτου. Ἐγράφη ὅτι ὑπὲρ τοῦ Γηροκομείου Μετσόβου καὶ ἡ φίλη τοῦ ἰδρυτοῦ
Τσουμάγκα Σοφία Γκράς κατ' ἐπιθυμίαν του κατέθεσε ρούβλια ἀργυρᾶ 10.000
πρὸς συντήρησιν ἐν τῷ γηροκομίῳ μετὰ τὸν θάνατόν της καὶ ἐτέρων τεσσάρων
πτωχῶν γερόντων τοῦ Μετσόβου. Ἡ ὡς ἄνω Σοφία ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν
Τσουμάγκαν 70.000 ἀργυρᾶ ρούβλια. Τὰ ἀνωτέρω χρηματικὰ ποσὰ ὁ Τριαν.
Τσουμάγκας καὶ ἡ Σοφία Γκράς κατέθεσαν εἰς τὸ Ὁρφανοτροφεῖον τῆς Μόσχας,
ὅπερ ἦτο οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς, ἐπέχων θέσιν Τραπεζῆς. Οἱ τόκοι τῶν ἀνωτέρω
κατατεθειμένων κεφαλαίων ἀπεστέλλοντο κανονικῶς εἰς τὴν Ἐφορείαν Μετσόβου
μέχρι τοῦ 1917, ὅποτε ἐκραγείσης τῆς Κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ρωσίᾳ,
κατεσχέθησαν ὅλα τὰ κατατεθειμένα χρήματα. Προγενεστέρως ἦτοι τὸ 1852 ὁ
Τσουμάγκας διέθεσε 3.000 ρούβλια ἀργυρᾶ ὑπὲρ τῶν ναῶν τῆς Ἁγίας Παρα-
σκευῆς καὶ Ἁγίου Χαραλάμπους. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ ἐν λόγῳ Γηροκομεῖον
στεγάζει τὰ γραφεῖα τῆς Κοινότητος—Δήμου—Μετσόβου καὶ τὸ ἑξατάξιον Γυμνάσιον
Μετσόβου.

ΓΚΑΝΤΕΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἐκ Μετσόβου ὀρμώμενος ἐπλούτησεν ἐν Ρωσίᾳ καὶ τὸ 1822 διέθεσεν ὑπὲρ
τῶν σχολείων καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν πτωχῶν μαθητῶν ἀσσινιάτα 50.000
καὶ ὑπὲρ πτωχῶν οἰκογενειῶν καὶ πτωχῶν κορασίδων ἐτέρας 25.000 ἀσσινιά-
των. Τὰ ἐν λόγῳ ποσὰ κατέθεσεν ὁ Γκαντέλος εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον τῆς Μόσχας.

ΠΕΛΤΕΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ὁ Μετσοβίτης αὐτὸς πλουτήσας ἐν Ρωσίᾳ κατέθεσεν εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον
τῆς Μόσχας κατὰ τὸ 1827 ἀσσινιάτα 21.200 ὑπὲρ τῶν σχολείων τοῦ Μετσόβου.

ΤΕΡΩΦ ΣΤΕΡΓΙΟΣ

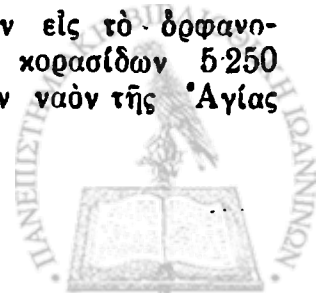
Ὁ ἐκ Μετσόβου Τέρωφ Στέργιος δημιουργήσας μεγάλην περιουσίαν ἐν Ρω-
σίᾳ κατέθεσε τὸ 1839 εἰς τὸ Ὁρφανοτροφεῖον τῆς Μόσχας ὑπὲρ τῶν σχολείων,
πτωχῶν οἰκογενειῶν καὶ πτωχῶν κορασίδων ἀνὰ 5.000 ἀσσινιάτα, ἦτοι ἐν συνόλῳ
15.000 ἀσσινιάτα.

ΕΥΔΑΣ ΜΙΧΑΗΛ

Ὁ Μετσοβίτης Ευδᾶς Μιχαὴλ πλουτήσας ἐν Ρωσίᾳ τὸ 1842 κατέθεσεν εἰς
τὸ ὀρφανοτροφεῖον τῆς Μόσχας 25.000 ἀσσινιάτα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων, χάριν
τῶν μαθητῶν, καὶ ἀλεύρου χάριν τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν τοῦ Μετσόβου. Ἀργότερον
οἱ δύο ἀδελφοὶ Ευδᾶ Μιχαὴλ καὶ Ἀναστάσιος ἐδώρησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας
Παρασκευῆς τοῦ Μετσόβου μέγαν χρυσοκέντητον ἐπιτάφιον θρόνον, φιλοτεχνη-
θέντα ἐν Μόσχᾳ μεγάλης ἀξίας. Οὗτος διατηρεῖται μέχρι σήμερον ἐν ἀρίστη κατα-
στάσει ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ναῷ φυλασσόμενος ἐντὸς ὑελοφράκτου καλλιτεχνικῆς ξυλλί-
νης θήκης.

ΧΑΤΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

Ὁ Μετσοβίτης Χάτος ἐμπορευόμενος ἐν Ρωσίᾳ κατέθεσεν εἰς τὸ ὀρφανο-
τροφεῖον τῆς Μόσχας ὑπὲρ πτωχῶν οἰκογενειῶν καὶ πτωχῶν κορασίδων 5.250
ἀσσινιάτα. Ἐδώρησεν ἐπίσης καὶ μέγαν πολυέλαιον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας
Παρασκευῆς.

ΤΣΟΜΠΙΑΝΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΣ

Ὁ Μετσοβίτης Γιαννακὸς Τσομπάνου ταξιδεύσας εἰς Βιέννην καὶ δημιουργήσας διὰ τοῦ ἔμπορίου ἀρκετὴν περιουσίαν κατέλιπε τὸ 1849 διακόσια καισαρικὰ φλωρίνια πρὸς ἀνέγερσιν σφαγείων παρὰ τὸν ρύακα τὸν χωρίζοντα τὴν πλατεῖαν τῆς κωμοπόλεως Μετσόβου, τῶν ὁποίων τὴν πρόσοδον ἀφιέρωσεν ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Τὸ ἐν λόγῳ ὅμως χρηματικὸν ποσὸν ἐσφτεροδόθησαν οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης ἐνεκα ἀσυγγνώστου ἀμελείας τῶν ἐφόρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΜΗΤΣΟΥΡΑΣ ΘΕΜΕΛΗΣ

Ὁ Μετσοβίτης Μήτσουρας κατέβριλε τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην διὰ τὴν ἀνέγερσιν δημοτικοῦ σχολείου ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἄγνωστον ὅμως πότε καὶ εἰς ποῖον μέρος ἐκτίσθη τὸ ἐν λόγῳ Σχολεῖον. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐλειτούργει τὸ σχολεῖον αὐτὸ εἰς οἶκημα κτισθὲν ἔξωθι τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ ὁποίου διεσώζοντο τὰ θεμέλια μέχρι τῆς χαράξεως τοῦ ἐκεῖθεν διερχομένου αὐτοκινητοδρόμου.

ΚΩΝΣΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἰωάννης Κώνστας κατήγετο ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Ἰωαννίνων καὶ ἔλθων εἰς Μέτσοβον ὡς ὑπάλληλος κατ' ἀρχὰς καὶ βραδύτερον ὡς συνεταιρὸς τῶν Μετσοβιτῶν ἀδελφῶν Χατζηστεργίου, ἐνυμφεύθη ἀργότερον ἐν Μετσόβῳ. Εἰργάσθη ὡς ἔμπορος ἐν Σέρροις καὶ Βιέννῃ καὶ τὸ 1797 κατέθεσεν εἰς τὴν Καισαροβασιλικὴν Τράπεζαν τῆς Βιέννης φλωρίνια ἀργυρᾶ 10.080, ἀποφέροντα εἰσισίως 4620 γρόσια ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Μετσόβου.

Ὁ υἱὸς τοῦ ἐν λόγῳ Κώνστα, Διαμάντης, διαμμένων ἐν Βιέννῃ ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ὑπὸ τοῦ Μετσοβίτου Δημ. Πιστολάκα (1) καὶ εὐθύς ὡς ἐκηρύχθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐν Ἑλλάδι κατήλθεν εἰς τὴν γενέτειράν του Μέτσοβον μαζί με τοὺς ἐκ Μηλιάς τοῦ Μετσόβου νέους Ζήνωνα Ἰσαυρίδην καὶ Ἀναστάσιον Καραμίχον, με τοὺς ὁποίους ἐπολέμησεν εἰς τὸ Βαλιέτσι, Ἄρταν, Πέταν, Σάλωνα καὶ τελευταῖα εἰς τὴν ἱστορικὴν μάχην τοῦ Φαλήρου ἔπεσεν ἐν δόξῳ τὴν 22αν Ἀπριλίου 1827, δύο ὥρας μετὰ τὸν θανάσιμον τραυματισμὸν τοῦ Καραϊσκάκη.

Τὸ ὄνομά του εἶναι χαραγμένον εἰς μίαν μαρμαρίνην πλάκα, ἐντοιχισμένην εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Γ. Καραϊσκάκη ἐν Νέῳ Φαλήρῳ, τρίτον κατὰ σειράν. Εἰς τὴν πλάκα αὐτὴν εἶναι χαραγμένα τὰ ὀνόματα δέκα ἐπτὰ συμπολεμιστῶν τοῦ Στρατάρχου, πεσόντων εἰς τὴν μάχην αὐτήν.

ΤΣΟΥΚΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Ὁ Μετσοβίτης αὐτὸς ἔμπορευόμενος ἐν Καίρῳ τὸ ἔτος 1861 ἀνιστόρησε τὸ ἐξωκλήσι «Προφήτης Ἡλίας» κτίσας αὐτὸ μεγαλύτερον καὶ προσθέσας καὶ μικρὸν κελλίον. Ὁ ἴδιος Παναγιώτης Τσουκᾶς ἔκτισε καὶ ὑδρομύλιν, τοῦ ὁποίου τὴν ἐξ ὀκτακοσίων γροσίων πρόσοδον ἀφιέρωσεν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἐκτίσεν ἐπίσης καὶ κρήνην εἰς τὴν θέσιν «Βάλεα ἄλ Μασίκου» (Ρέμμα τοῦ Μασίκου).

1. Δημ. Πιστολάκας εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ὀλίγα βιβλία πού εἶχε τότε τὸ Κράτος ἐφυλάσσαντο μαζί με ὀλίγα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα εἰς μίαν αἰθούσαν τῆς Βουλῆς. Τὸ 1836 ὁ Δημ. Πιστολάκας ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν 1995 τόμους ἐκλεκτῶν βιβλίων. Τὰ βιβλία αὐτὰ δευροδότα εὐρίζονται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ φέρουσιν εἰς τὸ πρῶτον φύλλον ἐσωτερικῶς τὴν σφραγίδα: «Κ α ἰ τ ὀ δ ε Π ο σ τ ο λ ᾶ κ α». Ἐκτοτε ἐξευρέθη ἰδιαιτερον οἶκημα διὰ τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, στεγασθεῖσαν ἀργότερον εἰς τὸ Βαλλιάνειον Μέγαρον, παραπλεύρως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ΦΑΡΔΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ὁ ἐν λόγῳ Μετσοβίτης, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Νικολάου Στουρνάρη, ἔκτισεν ἐκ θεμελίων τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μετσόβου—Ἰωαννίνων, ἔξωθι τοῦ Μετσόβου καὶ εἰς τὴν θέσιν «Γκρίζου» δαπανήσας 200 Ὀθωμανικὰς λίρας. Πλησίον τῆς ἐκκλησίας ἔκτισε καὶ κρήνην, ἣτις διασώζεται μέχρι σήμερον. Ἐπίσης εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπου εὐρίσκεται ἡ οἰκία του, ἔκτισεν ἑτέραν μεγάλην πλακοσκεπὴ κρήνην μὲ δύο κρουνοὺς, γνωστὴν μὲ τὸ ὄνομα «Φαντενεάλε». Ἐπὶ πλέον ἐπιδιώρθωσε καὶ τοὺς περὶ τὴν ἄνω κρήνην λιθωστρωμένους δρόμους τῆς συνοικίας Ἁγίας Τριάδος. Κατὰ τὸ 1875 διέθεσε ἀνά χιλίας δραχμὰς χρυσᾶς ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν Ἁγίου Χαράλαμπους, Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ Ἁγίου Δημητρίου, ἑτέρας χιλίας δραχμὰς ὑπὲρ τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας, χιλίας πρὸς κατασκευὴν τρίτης κρήνης καὶ 6.000 δραχμὰς πρὸς κατασκευὴν γεφυρῶν, πρὸς ἰσοπέδωσιν ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μέχρι τοῦ Προφήτη Ἡλία. Μέρους μόνον τῆς ἐν λόγῳ ὁδοῦ κατεσκευάσθη. Ἐπίσης τὸ 1875 διέθεσεν ἑτέρας 16.000 δραχμὰς πρὸς βοήθειαν τῶν πτωχῶν μαθητῶν καὶ πληρωμὴν τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων.

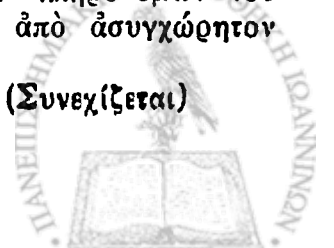
ΦΑΡΔΗ ΕΛΕΝΗ

Ἡ Ἑλένη Φαρδῆ, σύζυγος τοῦ Ἀνδρέα Φαρδῆ καὶ ἀδελφῇ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Νικολάου Στουρνάρη, κατέλιπε τὸ 1872 δέκα χιλιάδας χρυσᾶς δραχμὰς, ἧτοι τετρακοσίας χρυσᾶς λίρας Ἀγγλίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σχολείων τοῦ Μετσόβου.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ

Τὸ ἐπίλεκτον αὐτὸ τέκνον τοῦ Μετσόβου κατέλιπε τὸ 1865 ἑπτὰ μεγάλας σιταποθήκας εὐρισκομένας ἐν Βραίλα τῆς Ρουμανίας, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένος, ὑπὲρ τῆς Κοινότητος Μετσόβου. Τὰ ἐκ τῶν ἐν λόγῳ σιταποθηκῶν ἐνοίκια, ἀπηλλαγμένα φόρων, ἀνῆρχοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς 360 Φλωρίνια Καισαρικὰ καὶ ἐξ αὐτῶν διετίθεντο 3.000 γρόσια ὑπὲρ τοῦ ἐν Ἀνηλίῳ δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τὰ ὑπόλοιπα πρὸς ἐπισκευὴν ἰδρυμάτων κοινῆς ὠφελείας ἐν γένει. Τὰ ὡς ἄνω χρηματικὰ ποσὰ ἔπαυσαν ἀποστελλόμενα ἀπὸ τοῦ 1914, ὅτε ἐξεργάγη ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, κατακρατηθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν Βραίλα ζῶντος μέχρι τοῦ 1919 ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του καὶ τῆς ἀδελφῆς του Ρόιδης, χήρας Νικολάου Παπαφύλλου (Τριανταφύλλου), ἐγκατεστημένου καὶ ἀποθανόντος ἐν Φαρσάλοις τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων δὲ κατάληψιν τῆς Βραίλας ὁ ἐν ἀμαρτίαις γηράσας ἑτεροθαλῆς ἐκεῖνος ἀδελφὸς τοῦ Στεργίου Μπότσαρη ἐξεποίησε τὰς ἑπτὰ σιταποθήκας τυχῶν σχετικῆς ἀδείας τότε ἀπὸ τοῦ κατακτητῆ τῆς Βραίλας Γερμανοῦς. Ὁ Στεργίος Μπότσαρης πλὴν τῶν εἰρημένων ἑπτὰ σιταποθηκῶν ἐκληροδότησε τὸ 1865 εἰς τὴν κοινότητα Μετσόβου καὶ χρυσᾶς δραχμὰς 188 586, ὅπως τὸ μὲν ἡμισυ τῶν τόκων τούτων χρησιμεύσῃ πρὸς ἐπαύξηνσιν τῶν πόρων τῶν δημοτικῶν σχολείων, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἄλλ' οἱ ἐξ ἀδιαιρέτου κληρονόμοι ἐκεῖνου, ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ αὐτοῦ, προσέβαλον τὴν διαθήκην καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Κοινότης Μετσόβου ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μὲ αὐτούς, κατὰ τὸν ὅποιον ἐκτὸς τῶν ἑπτὰ σιταποθηκῶν ἀφέθησαν ὑπὲρ τοῦ Μετσόβου 23.302,50 δραχμαί. Τὸ ἐν λόγῳ ὅμως σοβιρὸν χρηματικὸν ποσόν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ ἀντιπροσώπου τῆς Κοινότητος Μετσόβου Ἰωάννου Στάμου, ἐπισυμβάντα τὸ 1872, κατεκροτήθη ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ Μπότσαρη καὶ οὐδέποτε ἐδόθη εἰς τὴν Κοινότητα Μετσόβου ἀπὸ ἀσυγχώρητον ἀμέλειαν τῶν ἐφόρων Μετσόβου.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΥΛ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ. Δικηγόρου

ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

(ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΚΑΚΑΪΔΗ)

Για τὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης πού τόν 18ο ἢ 19ο αἰώνα εἶχαν ἀνεπτυγμένο Δίκαιο, μελετημένο πειά σήμερα πολὺπλευρα καὶ ἐξονυχιστικά, ἡ δημοσίευση λίγων ἐγγράφων πού ἀναφέρονται σὲ κινεῖς σχέσεις, ὅπως ἡ ἀγοραπωλησία ἢ ἡ διανομὴ ἀκινήτων, ἢ ἡ ὑποθήκη, ἢ καθορίζουν τὴν προῖκα τῆς νύφης, ἢ τὰ φορολογικὰ βάρη μιᾶς περιοχῆς, δὲν θῆξιζε τὸν κόπο, γιατί ἴσως δὲν θάχε νὰ προσφέρῃ τίποτε τὸ καινούργιο στὸ μελετητὴ. Για τὴν Ἑλλάδα, ὅμως, καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴν Ἠπειρο, ὅπου τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τους, ἢ πρὸς τὸ Κράτος, μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα, καθώριζε ἡ σιδερένια θέληση τοῦ κατακτητῆ, βαθεῖα ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν Ἀσιατῶν προγόνων του, πού δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι ξένα πρὸς τὶς ἐπιταγὲς τοῦ Προφήτη, ἡ δημοσίευση κάθε χαρτιοῦ πού σώζεται ἀκόμη, προσφέρει κάποια συμβολὴ στὴ μελέτη τόσο τῆς Ἱστορίας μας, ὅσο καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ μας, γιατί ἡ κληρονομιά μας σὲ γραπτὸ ὕλικὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δυστυχῶς δὲν εἶναι πλούσια. Ἀκόμα καὶ χαρτιά, πού ἀναφέρονται σὲ οἰκογενειακὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖες, μὲ τὴν ἀνοχὴ τοῦ Κατακτητῆ, ρυθμιζόνταν ἀπὸ τὰ πιτροπαράδοτα ἔθιμα τῶν κατοίκων, πρέπει, ὅπου ξεθάβονται ἀπὸ τὶς «κασσέλες» τῶν χωρικῶν μας νὰ δημοσιεύωνται, γιατί τόσο ἡ γνῶση τους, ὅσο καὶ ἡ ἐξέλιξή τους, μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο.

Σὲ μιὰ προσπάθειά μας στὸ Δεσποτικὸ τῆς Ζίτσας (Κρετσούνιστα) νὰ βροῦμε «παλιὰ» χαρτιά, βρεθήκαμε μπροστὰ στὸ μοναδικὸ γιὰ τὴν περιοχὴ ἀρχεῖο τῆς οἰκογένειας Κακαΐδη, τὸ ὁποῖο ὁ κάτοχός του κ. Δημ. Κακαΐδης, πού τὸ ἔχει φυλαγμένο μὲ στοργὴ καὶ ἐπιμέλεια, ἔθεσε εὐχαρίστως στὴ διάθεσή μας, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ ἀπ' ἐδῶ τὸν εὐχαριστοῦμε.

Τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ ἀποτελεῖται, στὸ μεγαλύτερο μέρος του, ἀπὸ ἀγοραπωλητήρια ἀκινήτων καὶ ταπιὰ, ἔχει ἀρκετὰ ἐγγράφα, ὅλα ἀδημοσίευτα, γενικώτερου ἐνδιαφέροντος, πού ἀφοροῦν, κατὰ τὸ σκεπὸ τῆς ἐκδόσῆς τους, τὸ χωριὸ (κοινοτικὲς βροσκές, δαπάνες Σχολείου, φόροι τοῦ χωριοῦ πρακτικὰ ἐκλογῆς δημογερόντων, κ.λ.π.) ἀπὸ τὸ 1784 μέχρι καὶ τὸ 1913. «Ἐπισημότερο» ἀπὸ ὅλα ἓνα «μπουγιουρντί» τοῦ Μεχμέτ Φεσίτ Πασᾶ τοῦ 1831, στὰ Ἑλληνικά, ἀδημοσίευτο μέχρι τώρα, ὅπως τοὐλάχιστο γνωρίζομε, πού ρίχνει πολὺ φῶς στὶς γνώσεις μας γιὰ τὴν φορολογία ὠρισμένων ἀγροτικῶν προϊόντων, καὶ διορθώνει μερικὲς φορολογικὲς ἀδικίες τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἡ δημοσίευση τῆς συλλογῆς ὁλόκληρης, ἂν καὶ ἀξιόλογη, δὲν εἶναι δυνατὴ ἐδῶ. Ἐπίσης ἡ μετάφραση, πού δὲν μπορούσαμε ἑμεῖς νὰ τὴν κάνωμε, μερικῶν τουρκικῶν τίτλων καὶ φορολογικῶν ἐγγράφων, θά φώτιζε ἴσως περισσότερο τὶς μέχρι σήμερα γνώσεις μας γιὰ τὴν φορολογία καὶ τὴ φοροτεχνικὴ τῶν Τούρκων στὴν Ἠπειρο κατὰ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα.

Δημοσιεύομε παρακάτω λίγα ἐγγράφα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα ἢ ἀντιπροσωπευτικώτερα τοῦ ἀρχείου, σὲ πιστὴ ἀντιγραφή καὶ κάτω ἀπὸ τὸ καθένα παραθέτομε καὶ τὰ ὅσα κρίναμε ἀναγκαῖα σχόλια.

Ἀρχίζομε ἀπὸ τὰ δυὸ παλαιότερα ἐγγράφα τῆς συλλογῆς. Εἶναι καὶ τὰ δυὸ

πωλητήρια χωραφιών, τὸ ἓνα τοῦ ἔτους 1784, καὶ τὸ ἄλλο τοῦ 1815.

- 1) με τὸ παρον φανερωνο καὶ ομολογῶ
 ἐγὼ ο κάτωθεν γεγραμένος δ ἤληα
 βαγης οτη πος ἐπουλήσα τὸ χοράφι
 μου στὴ λάταινα σήνορο του τζατζανη
 καὶ τὸ τζηέκα γα το (:) τοῦ χριστου κακαηδη /
 γροσηα—22 ητη ἡκροσιδιω καὶ τοῦ τὸ
 ἔδωσα με τὸ θελημά μου καὶ δεν ἔχη καέ-
 νας νὰ τὸν πηραζι· ἔτζη νὰ μαρτυροῦν
 καὶ ἡ κατο γεγραμενη μάρτηραις καὶ ἐ-
 στω ἡς ἐνδιξιν καὶ βεβέοσιν
 ἐγὼ ο ἤληας βεβέωνω 1784 Ἀπρίλης 7

ἐγὼ αναγνόςτης ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ ἐγὼ ο Κοστα Πετρος μαρτηρο
 ἐγὼ ο μήτζη Πε..(:) μαρτηρας

ἀκολουθεὶ καὶ ἡ δυσδιάκριτη ὑπογραφή ἑνὸς ἀκόμα μάρτυρα.
 Τὸ δεῦτερο

ετος 1815 μην μάρτιος—3

την σήμερον ημερα φανερωνο καὶ ὁμολογο ἐγὼ ο μήτζη
 μπουρης καὶ πεδηα μου τατζης καὶ χρηστος οτι το δηνο το χο-
 ράφη μου στὴν γαντενκα (1) του χρηστου κακαηδη καὶ πεδηον
 του γηνη καὶ ζηση καὶ το δηνομε καθαρό πουλησηποτηστηκο
 καὶ ξερηκο καὶ το σήνορο του γροσηα—50—ηται πενην-
 τα καὶ του δηνο γητονε (:) οπου ξερουν το σήνορο βαση-
 λη γραδας καὶ κατα το βορειο του δηνο τη τζατζανοδα (1)
 καὶ ἀπανο μερος του δηνο το νασηα (1) καὶ του ἔδη-
 νομε την παουσαν ομολογια δια καθαρο πού-
 λησην καὶ του δηνομε ἀνο χαρμα (:) ἡς τας χήρας του
 καὶ εμπροστεν καὶ τον ἀξιοπιστο μαρτηρο

ἐγὼ ο γηοργης

ἐγὼ ο γηανη

παντοση πεδη

μουζοτας μαρτιρας

του κοσταγοσηρακη

περικαληστηκος ἔγρα-

ψα καὶ μαρτηρο

ἐγὼ κοστα...(δυσανάγν.) τοῦ γηοργη

ἐγὼ ο γηοτης κλης τοῦ γηοργη μαρτηρο

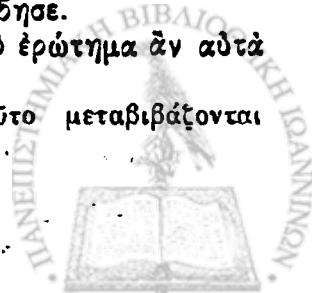
ἐγὼ ο μήτζη μπουρης με τα πεδιά μου πουλο καθαρα τα ανοθεν

Στὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτά, τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενό του, ὅπως καὶ ἡ ὑπο-
 γραφή τοῦ πωλητῆ, εἶναι γραμμένα με τὸ χέρι τοῦ μάρτυρα πὺ βεβαιώνει ὅτι τὸ
 γραψε «ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ». Οἱ μάρτυρες ὑπογράφονται μόνοι τους.

Στὸ δεῦτερο ἔγγραφο, ἀξιοπρόσεχτο εἶναι ὅτι οἱ «συμβαλλόμενοι» ἐνεργοῦν
 γιὰ λογαριασμὸ καὶ τῶν κατονομαζομένων ἀρσενικῶν παιδιῶν τους, χωρὶς αὐτὰ νὰ
 λαμβάνουν μέρος στὴ σύμβαση. Εἶναι ὑπόλειμμα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πατέρα, μέσα
 στὰ πλαίσια τῆς οἰκογενειακῆς κοινοκτημοσύνης πὺ σὲ λίγο ἐξῆθε.

Μὲ τὴν ἀνάγνωση τῶν «πωλητηρίων» τούτων, γεννιέται τὸ ἐρώτημα ἂν αὐτὰ

1. Τοποθεσίες χωραφιών ἄγνωστες σήμερα. Μὲ τὸ ἔγγραφο τούτο μεταβιβάζονται
 β χωράφια.

ἀποτελοῦν γιὰ τὴν ἐποχὴ τους ἀνόμιμους τίτλους ἰδιοκτησίας τῶν χωραφῶν αὐτῶν. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀδίστακτα ἀρνητικὴ.

Ἡ ἀκίνητη ἰδιοκτησία, στὸ Ἰσλαμικὸ Δίκαιο, ὅπως ἐξελίχθηκε ἀπὸ τοὺς Ὀσμανλῆδες, εἶχε μιὰ ἰδιόμορφη ρύθμισιν, καὶ εἶναι ἀναγκαῖα μιὰ πολὺ σύντομη ἀναδρομὴ στὰ γενικὰ νομικὰ πλαίσια μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλονταν τότε οἱ συναλλαγές στὰ ἀκίνητα.

Τὰ κτήματα ποῦ ἀνήκαν ἄλλοτε στοὺς κατακτημένους μὲ τὸ ξίφος λαοὺς, πέρασαν μὲ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἀδικαίῳ πολέμῳ, ὄχι στοὺς νικητὲς ποῦ τὰ μοίραζαν μεταξὺ τους, ὅπως γίνονταν μέχρι τότε, ἀλλὰ στὸ Δημόσιον, προσωποποίηση τοῦ ὁποῦλου ἦταν ὁ Σουλτάνος, ὁ ὁποῖος, κρατῶντας γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Δημοσίου τὴν κυριότητα τῆς καλλιεργημένης ἢ καλλιεργούμενης (ἀγροτικῆς) γῆς, μοίραζε γιὰ κατοχὴ μόνον καὶ ἐκμετάλλευσιν, (τεσσαροῦφ) κατὰ τὴν θέλησίν του, στοὺς μεγιστάνες, καὶ κείνοι σὲ μικρότερους κ.λ.π., μὲ ἀντάλλαγμα τὴν παροχὴν ὄρισμένων στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν σὲ καιρὸ ἀνάγκης, καὶ τὴν καταβολὴν φόρου, ὄχι ἀρκετὰ μεγάλου στὴ βᾶσιν του. Γιὰ τὴν μεταδίδοσιν ὁμοῦ τοῦ τεσσαροῦφ, δηλαδὴ γιὰ νὰ παραχωρηθῇ ἢ χρῆσιν, ἀπὸ κάτοχον σὲ κάτοχον, χρειαζόνταν σουλτανικὴ ἀδεία. Ἐξαιρέθησαν ἀπ' αὐτὴ τὴν γενικὴ δήμευσιν μόνον τὰ σπιτία τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν μὲ τίς αὐλές τους, οἱ μέσα στοὺς κατοικοιμένους τόπους κηποι καὶ χωράφια (σώχωρα), καὶ τὸ κυριώτερον, τὰ χωράφια τῶν περιοχῶν ποῦ δὲν ἀντιτάχθησαν ἐνοπλᾶ στὸν κατακτητὴν. Αὐτὰ ἀφέθησαν στὴν κυριότητα τῶν παληῶν κυρίων τους, ἢ τῶν καινούργιων, ποῦ βρέθησαν ἀφεντικὰ τὴν ἐπομένην τῆς κατάκτησης, μὲ φορολογικὰς μόνον ὑποχρεώσεις.

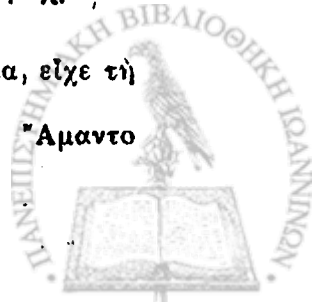
Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ Γιάννινα καὶ ἡ περιοχὴ τους, παραδόθηκαν στοὺς Τούρκους μὲ συνθήκην, καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ προηγηθοῦν ἐχθροπραξίες, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν σουλτάνον Μουράτ Β' τὰ γνωστὰ προνόμια, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου ποῦ ἐμείνε γνωστὸ στὴν ἱστορίαν ὡς «ὄρισμός τοῦ Σινὰν Πασσᾶ», καὶ ποῦ ἀποτελεῖ τὴ γραπτὴ ἐπικύρωσιν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν τῶν ὄρων τῆς προφορικῆς συνθήκης (1). Μέσα στὰ προνόμια αὐτὰ ἦταν καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. (2)

Ἡ ἐννοία τοῦ Ὀρισμοῦ στὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα καθαρὴ, καὶ ἔπρεπε ὅλη ἡ περιοχὴ ἐπάνω στὴν ὁποῖα ἐδέσποζε τὸ Κᾶστρο τῶν Γιαννίνων, νὰ ὑπαχθῇ στὸ προνόμιον αὐτὸ, μιὰ ποῦ ὁ κυρίαρχος τοῦ Κᾶστρου γίνονταν αὐτόματα καὶ ἐξουσιαστὴς τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς Ἡπείρου, καὶ νὰ μὴ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοὺς κυρίους τους ἢ κυριότητα τῶν κτημάτων τους, ὅπως ἐγίνε καὶ σὲ ἄλλες Χριστιανικὰς περιοχὰς ποῦ ὑποτάχθησαν «ἀμαχητῆ», ὅπως ἡ Χίος, ἢ Κύπρος κ.λ.π. Παράδοξα ὁμοῦ κατὰ μιὰ πονηρὴν, ἀνατολίτικην ἔρμηνειάν τοῦ ὄρισμοῦ, ποῦ δὲν ἀμφισβητήθηκε, ὅπως τουλάχιστον γνωρίζομε, ἀπὸ κανένα, τὸ προνόμιον περιωρίστηκε μόνον στοὺς κατοίκους τοῦ Κᾶστρου, μὲ τὴν σίγουρην πρόφασιν ὅτι μόνον σ' αὐτοὺς ἀπευθύνονταν, γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἐλεύθερα ἰδιοκτησιακὰ ἀγροτικὰ κτήματα (μούλκια) ἦσαν λιγοστὰ στὴν Ἡπειρον, καὶ ὅλη σχεδὸν ἡ ἀγροτικὴ γῆ, χαρακτηρίστηκε ὡς δημόσια (ἐραζητὴ μιρινιέ), ὅπως καὶ σὲ ὅλες τίς χώρας τῶν Βαλκανίων, ἐκτὸς ἀπὸ λιγοστὰς ἐξαιρέσεις, κυρίως σὲ νησιά.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ ἀγροτικὴ γῆ πέρασε στὸ Δημόσιον, τοῦτο δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀποξενωθῇ ἀπ' αὐτὴ μὲ κανένα τρόπο, οὔτε καὶ μὲ τὴν χρησιμοκτησίαν, καὶ ἔτσι ἡ ἐννοία αὐτῆ, πολὺ παλαιὰ καὶ πολὺ γνωστὴ στοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου, ἦταν ὁλόκληρα ἀγνωστὴ καὶ ἀδιανόητη ἐδῶ. Μόνον ποῦ ἀργότερα, ἡ μακροχρόνια

1. Ὁ μακαρίτης Γ. Βλαγγεΐδης, μόνος ἀπὸ ὅσους ἀσολήθησαν μὲ τὸ θέμα, εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι τὰ Γιάννινα ἔπεσαν μὲ πόλεμον (Ἡπ. Χρον. 1·29 Τ. 5 σελ. 225).

2. Ἡ νεώτερον, ὅπως νομίζω, δημοσίευσις τοῦ «Ὀρισμοῦ» ἐγίνε ἀπὸ τὸν Ἄμαντον στὰ «Ἡπ. Χρονικά» ἔτος 1880 τεύχ. Γ' σελ. 208.

ζοχήση της κατοχής (τεσσαρούφ) μπορούσε με ώρισμένες προϋποθέσεις να αναγνωρισθῆ ὡς νόμιμη, ἀλλὰ καὶ πάλι με Σουλτανική ἄδεια, καὶ ἡ ἄδεια ἀφοροῦσε μόνον τὴν κατοχὴ καὶ ποτὲ τὴν κυριότητα (1). Ἔτσι δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ μεταβίβαση οὔτε μιᾶς πιθαμῆς ἀγροτικῆς γῆς, χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ ἀναμφισβήτητου κυρίαρχου τῆς γῆς τοῦ Σουλτάνου, πού στο δνομά του ἐνεργοῦσαν τοὺς πρώτους αἰῶνες οἱ σπαχῆδες καὶ οἱ μισθιωτὲς τῶν φόρων καὶ ἀργότερα τὸ Κεντρικὸ Κτηματολόγιο τῆς Πρωτεύουσας. Ἡ ἔγκριση αὐτὴ ἀποτελοῦσε τὸ νόμιμο τίτλο (ταπί) γιὰ τὴν μεταβίβαση τῆς ἐξουσίας ἐνὸς ἀκινήτου. (2)

Γιὰ τὴν ἐκδοσὴ ταπιού, ἡ χορήγηση τῶν ἀποδείξεων πού διαβάσαμε παραπάνω, ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχὴ τῆς διαδικασίας. Ὁ «ἀγοραστής» ἔπρεπε με τὸ χαρτί αὐτὸ πού βεβαίωνε ὅτι πλήρωσε τὸ τίμημα, καὶ ὅτι ὁ «πωλητὴς» ἀποξενώονταν ἀπὸ τὸ κτῆμα, νὰ ἐμφανισθῆ στο Ἱεροδικαστήριον τῆς περιοχῆς τοῦ κτήματος, στὴν περίπτωσή μας, στὸν κατῆ ἢ χακίμ τῆς Ζίτσας, καὶ νὰ βεβαιώσῃ καὶ με μάρτυρες, ἢ σπανιώτερα με τὴν ὄχι καὶ ἀναγκαία ἐμφάνιση τοῦ πωλητῆ, τὸ γεγονός πού βεβαιώνεται στὴν ἀπόδειξη, καὶ μετὰ τὴν ἐπιβεβαιωτικὴ πράξη (χοτζέτι) τοῦ κατῆ, νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Κτηματολογίου τῆς περιφέρειας του (Γιάννινα) προσωρινὸ τίτλο (προσωρινὴ ἀπόδειξη βεβαιωτικῆ ἐξουσίας). Ἀντίγραφο τοῦ προσωρινοῦ αὐτοῦ τίτλου, μαζί με τὴν εἰσήγηση τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ Κτηματολογίου, στέλνονταν στὴν Πόλη. Ὑστερα ἀπὸ καιρὸ ὁ δικαιοῦχος τῆς κατοχῆς, (γιὰ κυριότητα δὲ γίνεται λόγος), λάβαινε τὸν τίτλο του. (3)

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε πὼς τὰ δάση, καὶ διαφόρων ἄλλων κατηγοριῶν ἀκίνητα, δὲν «δημεύτηκαν» ἀλλὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο καθαρῆς κυριότητος καὶ τῶν ρανιάδων ἀκόμα, συνηθέστερα ὁμως τῶν κοινοτήτων. Ἡ θολὴ ὁμως αὐτὴ κατάσταση στὰ ἀκίνητα, διευκόλυνε πολὺ τὸ Ἕλληνα. Δημόσιο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση στο νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς «δημόσιες γαῖες» ὅλα τὰ δάση τῶν Κοινοτήτων μας, καὶ ὡς διάδοχος τοῦ Τουρκικοῦ Δημοσίου, νὰ θελήσῃ νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι του ἀπάνω τους. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐντονα ἀρπακτικῶν αὐτῶν διαθέσεων τοῦ Δημοσίου, ἦταν νὰ μπλεχτοῦν οἱ χωρικοὶ μας σὲ ἀτέλειωτες δίκες.

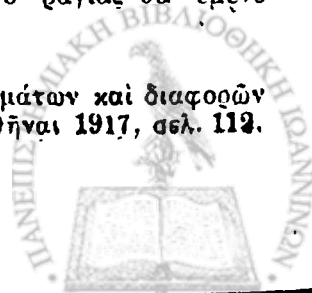
Δὲν ξέρομε ἀν στίς περιπτώσεις πού μᾶς ἀπασχολεῖ τηρήθηκε ἡ διαδικασία γιὰ τὴν ἐκδοσὴ ταπιού. Σπάνια, τουλάχιστον πρὸ τοῦ 1856, οἱ χωρικοὶ μας ἐβγάζαν ἔστω καὶ προσωρινὸ ταπί, γιὰ τὴν ἐξέδρα ἦταν ὄχι εὐκαταρρόνητα. Συνήθως τὸ κτῆμα περνοῦσε ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ με βάζῃ τὴν κοινὴ πεποίθηση τοῦ χωριοῦ ὅτι τὸ τᾶδε κτῆμα ἀνήκει κατὰ τὴν κατοχὴ καὶ ἐκμετάλλευση στοῦ δεῖνα. Σοβαρὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἀνενόχλητη κατοχὴ τοῦ κτήματος, ἦταν ἡ καταβολὴ τῶν φόρων. Σὲ περίπτωσιν διενέξεων καὶ κυριώτερα ἔταν κανένας ἰσχυρὸς ἀρπαγὰς γιὰ νὰ κλείσῃ τὰ μάτια τῆς Τούρκικης Διοικήσεως, πλήρωνε καὶ τοὺς φόρους τοῦ ἀρπαγμένου χωριοῦ, με σκοπὸ νὰ δημιουργήσῃ κατάστασιν, ἐβγαίνε, ἀν ὡς ὡν-

1. Ἄρθρ. 78 καὶ 23 Νόμου «Περὶ Γαιῶν» τοῦ 1856 (κατὰ ἐκδοσὴν του σὲ μετάφραση ἀπὸ τὸ Ἕλληνα. Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης τὸ 1915.

Τὸ ἴδιο σύστημα τῆς «δημόσιας γῆς» θέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ στὴν ἀπελευθερωμένη Ἑλλάδα ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ἀναμφισβήτητα γνώστης τῆς ὅταν διακήρυξε, ὡς Ὑπουργὸς τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ Ὄθωνα, με ἐγκύκλιό του, τὴν θεωρίαν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἄλλη ἰδιοκτησία στὴ γῆ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα τῆς καλλιέργειας πού παραχωρεῖται σὲ ἰδιώτες καὶ ὅτι αὐτὴ τὴν ἀρχὴ τὴ δέχεται καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδας (Γ. Φίνλεϋ. Ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας στὴν Ἑλλάδα μετάφρ. Μ. Γαρίδη ἐκδ. «Πυξίδα» 1954—Ἀθήνα σελ. 51 σημ. 1). Εὐτυχῶς πού οἱ θεωρίαι αὐτὲς τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἐγίναν πράξη, ἀλλοιῶς με τίς διαφορὰς παραχωρήσεις στοὺς ἰσχυροὺς, θὰ δημιουργοῦνταν πασσαλίκια καὶ τσιφλίκια καὶ ὁ ραγιάς θὰ ἔμενε πάντοτε ραγιάς.

2. Ἄρθρα 3, 14, 21, 23 Νόμου «Περὶ Ταπίων» τοῦ 1278/1861.

3. Ν.Π. Ἐλευθεριάδου: «Γνωμοδοτήσεις ἐπὶ κτηματικῶν ζητημάτων καὶ διαφορῶν ἐν ταῖς νέαις χώραις». Τεύχ. 2ον. Ἐκδοσις Ἐθν. Τυπογραφείου. Ἀθήναι 1917, σελ. 112.

ταν, στην επιφάνεια ή απόδειξη, σαν κι' αυτές που διαβάσαμε, που είχε πάρει κάποτε ο πρόγονος, και χρησιμοποιούνταν τότε για έκδοση ταπιού στο όνομα του απόγονου, αν βέβαια αυτός είχε τέτοιο δικαίωμα σύμφωνα με την πολυδαίδαλη κληρονομική νομοθεσία που ίσχυε για τα δημόσια ακίνητα.

Στο αρχείο του Κακαϊδῆ, υπάρχουν αρκετά ταπιά, μερικά έχουν και τον αυτοκρατορικό «τουγρᾶ» (ἔμβλημα), είναι όμως όλα πολύ μεταγενέστερα.

Με την πάροδο όμως του χρόνου, και την αύξηση των συναλλαγών σε ακίνητα, και το κυριώτερο με τη μεγάλη αυστηρότητα που ἔδειξε το Τουρκικό Κράτος στην ἐφαρμογή του καινούργιου Νόμου «Περὶ Γαιῶν» τοῦ 1856 και «Περὶ ταπιῶν» τοῦ 1861, εἰ ἐποῖσι χωρὶς νὰ θίξουν τὸ προηγούμενο ἱερὸ Δίκαιο, μόνον τὸ κωδικοποίησαν, ἐξασφαλίζοντας στὸ Κράτος ἀμεσώτερο ἔλεγχο τῶν μεταβιβάσεων γιὰ δημοσιονομικοὺς σκοπούς, ἄλλαξε και ἡ νοσοτροπία τοῦ κοινού. (1).

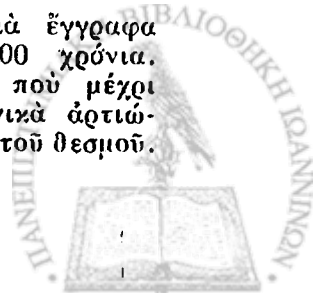
Ἐγινε πειὰ πεποίθηση στὸν κόσμο, ὅτι μόνον τὸ ταπί ἀποτελοῦσε νόμιμο τίτλο γιὰ τὴν ἐξουσίαση ἐνὸς ἀγροτικοῦ ἀκινήτου, πράγμα που ἐξασφάλιζε ἄλλωστε και τὴν εὐκογένεια ἀπὸ τὴν αὐθαίρεσία τοῦ γείτονα ἢ τοῦ ἀγᾶ. Γι' αὐτὸ και στὰ τελευταῖα χρόνια πλῆθαιναν τὰ ταπιά στὰ χωριά μας. Γιὰ νὰ κἀνῃ δὲ πιδ «ὕποχρεωτικὴ» τὴν ἐμφάνιση τοῦ «πωλητῆ», ὁ «ἀγοραστής» στὸ Ἱεροδικαστήριο ἢ στὴν Ἐπιτροπὴ Κτηματολογίου, που ἔγινε μετὸ Νόμο περὶ Ταπιῶν, λάβαινε πρόνοια ὥστε στὴν ἀπόδειξη που ἔπαιρνε δταν πλῆρωνε τὰ χρήματα, νὰ δηλώνῃ ὁ πωλητῆς ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐμφανισθῇ στὸ Δικαστήριο ἐν «καιρῷ τῷ δέοντι» και νὰ δώσῃ ἐκεῖ τὸ «ἰκράρι» του, δηλαδὴ νὰ βεβαιώσῃ και μετὸ δροκο, κατὰ τὸ θρήσκευμά του, τὸ περιεχόμενο τῆς συμφωνίας.

Χαρακτηριστικὸ τῆς καινούργιας αὐτῆς νοσοτροπίας, που φανερώνει πιδ ἐξελιγμένη μορφή συναλλαγῆς, εἶναι και τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἐνὸς «πωλητήριου» χωραφιοῦ τῆς 12 - 3 - 1901, παρμένο ἀπὸ πολλὰ ὅμοια, ἀκόμα και παλιότερα τῆς ἴδιας συλλογῆς. «.....και ὑπόσχομαι ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ Σεβαστὸν Χευκεμάτη νὰ δώσω τὸ ἰκράρι μου, ἵνα ἐκδοθῇ Βασιλικὸν Ταπὴ (2) ἐπ' ὀνόματι τοῦ ρηθέντος Γ. Κακαϊδῆ. Δι' ὃ ὠφείλω νὰ πληρώσω και τὰ ἔξοδα ἐξ ἡμισείας εἰς τὸν ὁποῖον ὀριστικῶς και ἀμετακλήτως ἐπώλησα και οὐδὲν δικαίωμα κατοχῆς ἢ κυριότητος (σίχ) μένη τοῦ λοιποῦ εἰς ἐμὲ ἐπ' αὐτό. Δι' ὃ πρὸς ἐνδειξιν ἔδωκα τὸ παρὸν προσωρινὸν πωλητήριο ἐγγραφὸν μέχρι τῆς ἐκδόσεως ἐπισήμου Βασιλικοῦ ταπιοῦ, ἐφ' ὃ και Ὑποφαίνομαι...».

(Συνεχίζεται)

1. Ἐὰς μὴ παραξενευτοῦν οἱ ἀναγνώστες γιὰ τὴν παραπάνω γράφοντα γιὰ ἔγγραφο τοῦ 1784 ἢ τοῦ 1815 παραπέμπομε σὲ νόμους που ἔγιναν ὕστερα ἀπὸ 80 ἢ 100 χρόνια. Ἐπαναλαμβάνομε ὅτι οἱ νόμοι αὐτοὶ περιέχουν τὸ ἱερὸ Μουσουλμανικὸ Δίκαιο που μέχρι τότε ἦταν σκόρπιο. Μόνον ὁ νόμος γιὰ τὰ ταπιά, καθιέρωσε διαδικασίαν τεχνικὰ ἀρτιώτερη. Κανένας ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτοὺς δὲν ἔθιξε τὴν πηλὴν ἱερονομικὴ οὐσία τοῦ θεοιοῦ.

2. Δὲν θίξαμε τὴν ὀρθογραφίαν και τὸν τονισμό.

ΣΠΥΡΟΥ Γ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΞΕΝΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΟΡΕΙΤΩΝ*

(ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΟΥΛΙΟΥ - ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ)

(¹Ανέκδοτα)

τζιάκι τὸ=πεζούλι, μικρὸ ἴσιωμα ἀ-
νηφορικοῦ μέρους.

τζιαμάλα ἡ=μεγάλῃ φλόγα.

τζαμάρα ἡ=φλογέρα σιδερένια (ὄχι
ἀπὸ καλάμι) (²Αλβ. ντσαμάρε).

τζχανάκα ἡ=ζανάκα,

τζάρ (ἐπίρ.)=ἐπιφώνημα χλευασμῶ
τῶν νικητῶν πρὸς τοὺς νικημένους, πρό-
κληση γιὰ νὰ πηδήσει τὸ γομάρι τῆ φο-
ράδα νὰ γεννήσει μουλάρι. φράσ. τῶν νι-
κητῶν: Σᾶς μπάσαμε πέντε μπίνες, τζάρ,
τζάρ. ρῆμ. τζαρίζω.

τζάρτζαλος ὁ=φωνακλάς. ρῆμ. τζαρ-
τζαλάω.

τζαρμπάλα ἡ=ἀγανὸ ὕφασμα.

τζιάπα (ἐπίρ.)=δωρεάν.

τζελέπης ὁ=ἀριθμητῆς φορολογουμέ-
νων αἰγοπροβάτων. Ἐπὶ Τουρκίας, καὶ
στὸ Ἑλληνικὸ μέχρι τὸ 1925 περίπου, οἱ
κτηνοτρόφοι γιὰ κάθε αἰγοπρόβατο πλή-
ρωναν φόρο στὸ Δημόσιο. Κάθε Μάρτη
ἔβγαιναν οἱ τζελέπηδες (ἕκτακτοι, προσω-
ρινοί), καὶ μέτραγαν τὰ αἰγοπρόβατα. Οἱ
κτηνοτρόφοι, γιὰ νὰ γλυτώσουν τὸ φόρο,
ἄφηναν τὰ μισὰ γιδόπρατα στὸ γρέκι καὶ
τ' ἄλλα ἔκρυβαν μέσα σὲ λαγκαδιές κι' ἀ-
πόσκεπα μέρη.

τζελέπικο τὸ=φόροι αἰγοπροβάτων.

τζέπη ἡ=θηλάκιο. ρῆμ. τζεπώνω. πα-
ροιμία: Ἡ τὸ χέρι στη τζέπη (γιὰ μα-
χαίρι) ἢ τὸ μέλι στη γλώσσα (μὲ καλὸ
τρόπο).

τζερεμές ὁ=χαρομῆς, χαρομοφάης. ἀ-

δικῆ πληρωμῆ. Παροιμ.: Σκότωσε ζουρ-
λοὺς καὶ πλέρωσε τζερεμέδες. ρῆμ. τζερε-
μετάω.

τζερετζεβούλης ὁ=Βερετζεβούλης, φιλό-
νικος.

τζιβι τὸ=σφήνα ποὺ μπαίνει σὲ κενὰ
βαρελιῶν ἢ τοίχων. Παράγ. τζιβίκι, τζιβι-
κόνω=σφιχτοστολίζω. φρ. Τζιβίκωσε τῆ
Χρούσω ἡ μάνα της καὶ τὴν ἔστειλε στὸ
παζάρι νὰ πουλήσει φακὴ. Ἰδιὰ τις τσοῦ-
πρες ποὺ βγαίνουν στὸ χαησομέρι ἢ τὴν
ἀγορὰ γιὰ ζήτηση γαμποῦ λέν πειραχι-
κά: «τηγαίνουν νὰ πουλήσουν φακὴ».

τζήκα ἡ=χανούμισσα, Τουρκάλα.

τζίνα ἡ=μυτερὸ πρᾶμα ὅπως τὸ βελόνι
ἢ τ' ἀγκάθι. παράγ. τζίνι, τζινέρης, τζι-
νάω. παροιμ.: τζίνα με νὰ βγάλω αἷμα.

τζήνι τὸ=κακὸς διάλογος. ρῆμ. τζι-
νώνω=θυμώνω. φρασ. Ὁ Γκάτζιας μέσ'
ἐκεῖ ποὺ κάθεται τζιινώνεται.

τζίτζα ἡ=φωτιά. Ἔτσι λέν τῆ φωτιά
στὰ μικρὰ παιδιὰ.

τζιτζαμάρα ἡ=εἶδος δηλητηριώδικης
ἀράχνης ἢ ὁποῖα κατασκευάζει τῆ φωλιά
στὴ γῆ καὶ τὴν σκεπαίνει μὲ στρόγγυλη ὀ-
μορφῆ θύρα κολλημένη στὸ ἓνα ἄκρο γιὰ
ν' ἀνοίγοκλείνει. Ὅλη τὴν ἡμέρα κάθεται
κλειδωμένη στὴ σκοτεινὴ φωλιά καὶ μόνο
τῆ νύχτα βγαίνει γιὰ ἀναζήτησιν τροφῆς.
Τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ τὴ βγάλουν ἔξω μπά-
ζουν στὴ φωλιά λιανὸ τσάκνο μὲ λίγο μαλ-
λὶ ἢ βαμπάκι στὴν ἄκρη τυλιγμένο. Ἡ ἀ-
ράχνη ἀρπάζεται ἀπ' αὐτὸ καὶ μ' ἓνα γρή-
γορο σύρσιμο τῶν ποδιῶν πετάζεται ἔξω.

τζίφλια τὰ=Ἔτσι λέγονται ὕβριστικά

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμ., σελ. 31 καὶ τέλος.

τὰ μίτια. φράσ. Ποῦ μ' εἶδες ὅτι ἔφτανα σύκα στή συκιά τῆς Κώσταινας πού νά σου βγοῦν τὰ τζίφλια.

τζηόρα ἢ=μεγάλο ραβδί. φρ. Σαράντα ὄργιες εἶν' ἡ τζηόρα τοῦ Κώστα πού κατηβάξει τὰ καρύδια.

τζηόρα-μπίνα ἢ=μεγάλη φλόγα, τζαμάλα.

τζηουβάπι τὸ=ἀπολογία, ἀνάκριση. φρ. Χαλασιά σου καὶ φουρτούνα σου μ' ὅσα εἶχες κάμει τί τζηουβάκι θὰ δώκεις τοῦ Θεοῦ.

τζηουβές ὁ=πινάκι μὲ βίγλα στήν ἄκρη ἀπὸ τὴν ὁποία ρουφοῦν τὸ γάλα, μεγάλο κούτουλας.

τζούκι τὸ=παιγνίδι πού προσομοιάζει μὲ τὸ καλέκι.

τζηούμπα ἢ=λόφος. ρῆμ. τζηουμπιάζω. (Ἰ.β. σιουμ=σωρός). φρ. τζηούμπιασαν τὰ γούλια τοῦ Γιαννάκη δόντι θὰ βγάλει.

τζηουντάμι τὸ=πολὺ ἄσχημο, ἀφύσ(ι)-κο, σκιάσμα. φρ. Σὰ τζηουντάμι μοιάζει Λιβέντω μὲ τὸ κολοβὸ ρουί. (σλαβ. τσουντι=θαῖμα).

τζούρα ἢ=καβάλλα (νίκη) μπίνα.

τζουράς ὁ=τζαμύρα.

τζηούφω ἢ=κορυφή τῆς καλαμποκιᾶς. Παράγ. τζηουφέτα.

τιμαρεύω=περιποιοῦμαι κάποιον γιὰ τὸ συμφέρο μου. μαναρεύω, τριμμογελάω. φρ. Τιμάρεψε τίς κότες ἂν θέλουν νά γεννήσουν. Ὅλο τὸν τιμαρεύει ἡ Βασίλω τὸ Γάκη, δὲν ξέρω τί λάκκο τηράει νά τοῦ κάμει, θὰ μπορέσει νά τὸν γκαβώσει νά τὴν πάρει;

τιμπίχι τὸ=παραγγελία. Δημοτ. τραγούδι:

Μὲ δεῖραν καὶ μὲ μάλλωσαν καὶ μ' ἔκαμαν τιμπίχι:

Στὴν πέρα ρούγα μὴ διαβεῖς, στὴ δῶθε μὴν περάσεις.

Λαχαίνει ὁ γυιὸς μου ἀπὸ κραισί, λαχαίνει μεθυσμένος.

Σοῦ κόβει τὰ λιανὰ κουμπιά, φιλεῖ τὰ μαῦρα μάτια.

τίποτε=οὐδένα. Παράγ. τιποτένιος=πρόστυχος.

τόζι τὸ=δύναμη. φόρα, ὄρμη. φρ. Μάσε τόζι καὶ πήδα πέρα ἀπὸ τ' αὐλάκι.

τοιμόγεννη ἢ=ἐτοιμόγεννη. φρ. ποιμενική: Γιωῦργο, ἡ κανούτα εἶναι τοιμό(γ)εννη, κατήβασε τὸ μαστάρι, καὶ νά τὴν προσέχεις, μὴ τὸ κάμει κι' ἀπομείνει τὸ βράδι ὄξω.

τόκα (ἐπίρ.)=χερόπιασμα ὑπόσχεσης πίστης. φρ. Ἔλα νά κάμοτε τόκα (μπέσα γιὰ μπέσα) πού δὲ θὰ μὲ γελάσεις.

Τόκας ὁ=Ἐπώνυμο στὴ Σαμονίβα. (Ἰ.β. τόκε=σήμαντρος).

Τόμαρος ὁ=βουνὸ στὸ κέντρο τῆς Ἡπείρου (τώρα Ὀλύτσικα). Στὰ πόδια του βρίσκεται ἡ ἀρχαία Δωδώνη. Ὑπάρχει καὶ στὴν Ἀβανία βουνὸ Τόμαρος, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ἱερὸ βουνὸ (μάλι τε μιρίτ=βουνὸ τοῦ ἱεροῦ) καὶ κατοικητήριο τοῦ θεοῦ τῶν Πελασγῶν (Πλιάκ). Καὶ σήμερα οἱ οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς, ἀνεξαρτήτου θρησκευματος, ἀνέρχονται ἐπ' αὐτοῦ κάθε χρόνο καὶ τὸ ἐπισκέπτονται χάρη εὐλαβείας.

τοπιάρης ὁ=α—ικο=μεριάρης, ἕκτινος πού εἶναι ἄλλοῦ βαμμένος κι' ἄλλοῦ ἄβαφος. φρ. Δὲν ἀνακάτεψες Σόφω τὴ βελέντζα στὴ βαφή κι' ἔμεινε τοπιάρα.

τορβὰς ὁ=σακκούλι (Σκάπετα). Δημοτ. τραγούδι:

Ἔτσι πού μὲ κατάντησες βγάλε μου καὶ τὰ μάτια, δός μου κι' ἕναν παλιὸ τορβὰ, στεῖλε με γιὰ κομμάτια.

τουλουπώνω=καλύπτω, σκεπαίνω ἀπὸ ὄλες τίς μεριές. φρ. Τουλούπωσε τὸ παιδί Ξάνθω γιατί θὰ τοῦ στεγνώσουν τ' αὐτιά ἀπὸ τὴν τσιβοῖρα.

τούμπα ἢ=κίλιμα. ρῆμ. τουμπιάζω.

τοῦντε (ἐπίρ.)=σεισμο, τάραγμα. φρ. Ἔκαμε ἡ Βαγγελὴ τὸ Γιάννο τοῦντε μῶρ' τοῦντε (ἀρβαν.).

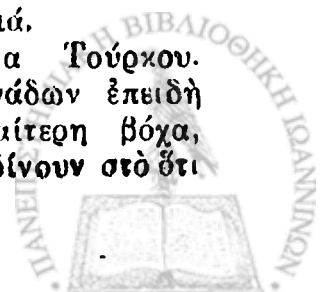
τούντζι τὸ=σκληρό, γερό, κορασάνι.

Τούρκος ὁ=φοβρός Τούρκος.

τουρκὶ τὸ=στεφάνη μὲ τὴν ὁποία περιδένουν τὰ βαρέλια. Παροιμ.: Δὲν ἔχει τουρκὶ στὸν κῶλο. (γιὰ κείνους πού δὲν κρατοῦν τὸ λόγο πού δίνουν).

τουρκύλα ἢ=πολὺ τουρκιά.

τουρκύλες (ἐπίρ.)=βρώμα Τούρκου. Τὰ κλινωσκεπάσματα τῶν ἀγάδων ἐπειδὴ δὲν ἀερίζονται ἔχουν μιὰ ἰδιαίτερη βόχα, τὴν ὁποία οἱ χριστιανοὶ ἀποδίνουν στὸ ὅτι

δὲν εἶναι βαπτισμένοι καὶ μυρωμένοι. Τὸ ἴδιο λέγουν καὶ γιὰ τοὺς Ὀβραίους. Γι' αὐτὸ πολὺ σπάνια διανυκτερεύουν σὲ τούρικα ἢ ὀβραϊκά σπίτια.

τούμα ἢ=ἀγέλη ἀλόγων, λακινιά. (Ἄλβ. τοῦρμε).

τούρναβος ὁ=χαμός. φρ. Μότι ἀπολύεστε ἀπὸ τὸ σχολεῖο μωρὲ καρδουπλυμένα παίρτετε τὸν τούρναβο καὶ δὲν συμμαζώνστε σπίτι.

τουρτουλίδα ἢ=πεταλούδα, (Σκάπετα).
τουρτούρα ἢ=τρυνάνα. (Ἄλβ. τουρτουῖλε).

τουρτουριτζω=τρέμω ἀπὸ τὸ κρύο, ριγῶ.

τουτούνι τὸ=καπνὸς μὲ τὸν ὁποῖο φκιάνουν οἱ ἄντρες τσιγάρα. (Τουρκ.).

τούφα ἢ=θάμνος (Ἄλβ. τοῦφε=δέμα λουλούδια).

τιπρούτα τὸ=ἔτσι φωνάζουν τὸ νερὸ στὰ μικρὰ παιδιὰ. φρ. Θέλεις νὰ σοῦ δώκω τιπρούτα βλαστάρι τῆς μάνας;

τραγανὸς ὁ=τόπος μὲ χῶμα ἀδύνατο ποὺ σκορπιέται σὰν ἄμμος.

τραμουντάνα ἢ=ὄνομα ἀνέμου. Δημ. τραγούδι:

Φύσιξε βοριάς
φύσιξε τραμουντάνα
καὶ ἐσήκωσε
τὸ γυροφουσανό της
κι' ἔλαμψε ὁ γυιαλὸς
κι' ὄλο τὸ περιγυιάλι.

τροπαλὸς ὁ=ἐκεῖνος ποὺ περπατεῖ ὀπως ὁ μεθυσμένος, ἀλλοῦ κοιτάει κι' ἀλλοῦ πατάει. ρῆμ. τραπαλιάζω.

τραπαντζᾶς ὁ=σκανδάλι τοῦ ὄπλου.

τράτος ὁ=παράταση προθεσμίας. φρ. Γιὰ τὸ μπόρτζι μῶδωκε ὁ ἀφέντης τράτο ὡς τὶς 20 τοῦ Γεννάρη νὰ κουμανταρήσω.

τρεμουλιάζω=τρέμω ἀπὸ τὸ κρύο.

τρεχάλα ἢ=τρέξιμο, ἀρέντα.

τριανταριά ἢ=περίπου τριάντα.

τρίγια (ἀριθμ.)=τρία.

τρικούλι τὸ=τρίαινα, μὲ τὴν ὁποία σηκώνουν τ' ἀλώνισμα τ' ἀψηλὸν καὶ παίρνε ὁ ἀγέρας τ' ἄγανα καὶ τ' ἄχερα.

τρικυμάω=θρακαλώνω στὸ κλάψιμο. φρ. Ποῦνισουν μωρὸ σκύλα, τὸ παιδί τρικύμησε.

τρυποσάκκια τὰ=ἀκανθωτοὶ σπόροι

χορταριῶν καὶ κομματάκια ἀχύρων ποὺ τρυπώνουν στὰ σακκιά καὶ στρώματα διανέρονται σ' ἐσποφή.

τρισκατάρατος ὁ=τρεῖς φορές καταραμένος διάβουλος ποὺ ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ κατοικεῖ στὰ βράαθρα. Τραγούδι τοῦ Λαζάρου (καλάντων):

Σήμεραν ἔβαλαν βουλή
οἱ ἄνομοι Ὀβραῖοι,
οἱ ἄνομοι καὶ τὰ σκυλιὰ
κι' οἱ τρεῖς καταραμένοι.
Γιὰ νὰ σταυρώσουν τὸ Χριστὸ
τῶν πάντων Βασιλέα.

τριτόημερα (ἐπίρ.)=κάθε τρεῖς μέρες, μιὰ μέρα ναί, μιὰ ὄχι. φρ. Ἡ κιτερὴ μας μωρὲ Βλάση πῶκλεψες τὴ νύχτα κατὰ λάθος ἀπὸ τὸ κοιτέτσι τῆς Μάρως τριτόημερα γένναε.

τρίψαλα τὰ=θρίψαλα, μικρὰ κομμάτια.

τρόκα (ἐπίρ.)=πολυβοσκημένο. φρ.

Σίμασε τὴ λυκοσκισμένη καὶ λυκογδαρμένη σου τὴ γίδα, μῶκαμε τὰ κλαριά τρόκα.

τροξὸς ὁ=διοστρεβλωμένος τὸν νοῦ.

τροπάρι τὸ=περίοδος. φρ. Πῆρε ἓνα τροπάρι βροχὴ κι' ἄπε ἔξκοψε ὁ καιρὸς.

τρομπέτα ἢ=σάλπιγγα. (Ἄλβ. τρουμπέτε).

τρουκλὸς ὁ=σκοτισμένος, ζαλισμένος, βουρλὸς. ρῆμ. τρουκλαίνω.

τροῦφ (ἐπίρ.)=ἔξαφνικὴ φευγάλα. φρ. μὸτι μ' εἶδε ὁ λαγὸς τροῦφ τῶκαμε ἀπὸ τὴν τούφα.

τροχάλα τὰ=μεγάλια λιθάρια σὲ ἔκταση, σκέμια. φρ. ποιητ. «Τὰ κακοτρόχάλα βουνὰ τῆς Πίνδου ὅσοι διαβαίνουν». Παροιμ.: Ὅλοι μὲ τὰ τροχάλα κι' αὐτὸς μὲ τὰ λιθάρια.

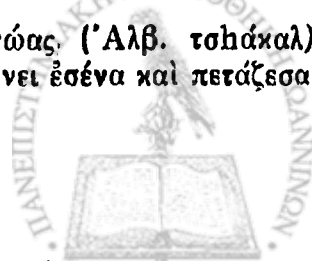
τρογόσιμη ἢ=μέρα ποὺ ἐπιτρέπονται ἀρτυμένα φαγητά, ὅπως, τὸ κρέας, τ' αὐγά, καὶ τὰ προϊόντα ἀπὸ τὸ γάλα.

τσηαγούλι τὸ=σιαγόνια. Ἄλβ. τσιεγούλε).

τσηαῖρι τὸ=χορτολίβαδο.

τσάκ (ἐπίρ.)=ἦχος τῆς σταλαματιᾶς. φρ. Ὅσο κι' ἂν βρέχει τὸ σπίτι μου δὲν κάνει τσάκ.

τσηάκαλος ὁ=θώας. (Ἄλβ. τσηάκαλ). φρ. Ποιὸς σοῦ κραίνει ἐσένα καὶ πετάξσαι σὰν ὁ τσηάκαλος.

τσάκνο τὸ=φρούγανο.
 τσηάλα ἡ=φαγοπότι, ἔτοιμες καταν-
 τίες. φρ. Στὸ σπῖτι πὸν πῆγε γαμπρὸς ὁ
 Κώστας βρῆκε τσηάλα γερή.
 τσηαλαβὸς ὁ=παλαβός.
 τσαλακῶνω=ζουμουκλάω ροῦχα.
 τσαλαπατάω=πατώντας ζουμουκλάω.
 Τσαμαντὰς ὁ=ὄνομα χωριοῦ (δὲς λέ-
 ξη. σθαμαντάς). (Ἰ. Ἀλβ. τσάμντα=πηγαίνω
 πὸ κοντά).

Τσηάμης ὁ=κάτοικος τῆς Τσαμουριάς.
 (Ἰ. Ἀλβ. τσηιάμε=εἶδος πουλιοῦ).

τσηαμπᾶς ὁ=ἀντρικὴ κοτσίδα. Οἱ πα-
 λιότεροι Ἕλληνες στὰ χρόνια τῆς τουρκο-
 σκλαβιάς κούρευαν γύρα γύρα τὸ κεφάλι
 κι' ἄφηναν τὸ κουρκοκέφαλο ἀκούρευτο,
 ὅπου τὰ μαλλιά του ἔφταναν, σὰν τῶν γυ-
 ναικῶν, ὡς πίσω στὶς πλάτες.

Στίχοι Δημοτ. τραγουδιοῦ:

Ντουφέκι μου περήφανο
 σπαθί μου ζηλεμένο
 καὶ σὺ τσηαμπὰ περήφανε
 πὸν φτάνεις ὡς τὴν πλάτη,
 θὰ νὰ σὰς φάει ἡ μαυρογῆς,
 θὰ λυώσετε στὸ χῶμα.

τσάνπουρο τὸ=ρώγα ἀπὸ σταφύλι.
 Στίχ. Δημ. τραγουδιοῦ:

Ἐσὺ εἶσαι τὸ σταφύλι
 κι' ἐγὼ τὸ τσάνπουρο.

τσαντιλοβράκης ὁ=ὁ φοβιτσιάρης.
 τσηαντίρι τὸ σκηνή.
 τσαντσαλιὰ ἡ=τζινερό δέντρο τοῦ βου-
 νοῦ μὲ μικροὺς, στρόγγυλους καὶ κόκκι-
 νους πολυσπέρματους καρποὺς πὸν τρώ-
 γονται.

Δημ. Σουλιώτικο τραγούδι τοῦ χοροῦ:

Στὸ Σούλι βγαίν' ὁ αὐγερινὸς
 —Μωρὴ Φῶτο-Τζαβέλλαινα—
 στὴν Κιάφα βγαίν' ἡ Πούλια
 —καπετὰν Φῶτο Τζαβέλλα—
 καὶ στὴ μικρὴ τὴν τσαντσαλιὰ
 ἥλιος μὲ δυὸ κεφάλια.
 Μῆνα εἶν' ὁ Φῶτος πῶρχεται
 Μῆνα εἶν' ὁ καπετᾶνος.

τσάπ=ἐπιφώνημα σαλαγῆς τράγου.

(σλάβ. τσὰρ=βῆμα).

τσάπα ἡ=εἶδος σκαπάνης σκαλίσματος
 τοῦ καλαμποκιοῦ, τσαπί.

τσαποδόνης ὁ=ἐκεῖνος πόχει τὰ δόν-
 τια ἀραιὰ καὶ σουγλερὰ σὰν τσαπιά.

τσάπος ὁ=τράγος. (Ἰ. Ἀλβ. τσάπ=τρά-
 γος).

τσαργανέλι τὸ=ὑφασμα ἀραιοῦφασμέ-
 νο, ἀγανό.

τσαρδί τὸ=ξύλινο σπιτάκι, μπαράκα.

τσαρπατσούκης ὁ=τσαπατσούλης, ἄ-
 τσαλος.

τσάρπικος ὁ=ἐλλειπῆς, ἄπιστος, ὄχι
 εἰλικρινῆς

τσατσάρα ἡ=χτένι μὲ ἀραιὰ δόντια,
 μὲ τὸ ὁποῖο οἱ γυναῖκες ξετυλίουν (ξεν-
 κλοῦν) τὰ περδικλωμένα μαλλιά τῆς κεφα-
 λῆς, ξενκλός.

τσηάφκα ἡ=εἶδος ἀνοιχτοῦ πινακίου.
 (Ἰ. Ἀλβ. τσηάφκε=ἄσπρο θαλασσινὸ πουλί).

τσηεκλίδι τὸ=τεμάχι ἀπὸ σκόρδο.

τσεκούρι τὸ=πελέκι. Παροιμ.: Τὸ δέν-
 τροῦτανξαπλωθεῖπολλάτσεκούρια πελεκᾶνε.

τσηελεπῆς ὁ=καλοντυμένος λεβέντης
 τσηελτίκι τὸ=ἄξεφλούδιστο ρίζι.

τσηεπέλα ἡ=ἄρμάθα ξηρὰ σύκα.

Τσηεπέλοβο τὸ=χωριὸ τοῦ Ζαγοριοῦ.
 (Ἰ. Ἀλβ. τσηεπελόβι=διχοτομῶ).

Τσηέπη; ὁ=οἰκογένεια χτίστου πὸν
 ροβόλησε γύρω τὸ 1850 ἀπὸ τὰ μαστορο-
 χῶρια τῆς Κόνιτσας στὸ Πόποβο, ὅπου ἔ-
 φκιασε σπῖτι πάνω σὲ τσέπι, παρὰ τοῦ ὁ-
 ποίου πῆρε τὸ ἐπώνυμο Τσέπης. Τὸ 1944
 μετοίκησε στὴ Μαζαρακιά, στὴν ὁποία με-
 φέρθηκε ὅλο τὸ χωριό.

τσηέπι τὸ=λόφος πὸν ἡ κορυφή του
 καταλήγει σὲ σφινολίθαρα. (σλαβ.).

τσέργα ἡ=εἶδος μαλλίνου σκεπάσμα-
 τος. (Ἰ. Ἀλβανοβουλγ. τσέργε).

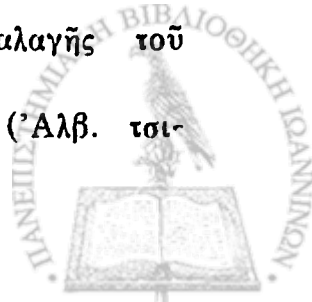
τσέργλα ἡ=νερουλὴ ἀνθρώπινη κοπριά.
 (σλαβ. τσέργλε). ρῆμ. τσερλιούμαι. παράγ.
 τσερλιάρης=φοβιτσιάρης.

τσέρμια ἡ=μούδιασμα. ρῆμ. τσερμιά-
 ζω. (Ἰ. Ἀλβ. τσέρμε).

τσηεφτῆς ὁ=κυνηγητικὸ ὄπλο μὲ δυὸ
 κάνες.

τσηῖ-τσηῖ=ἐπιφώνημα σαλαγῆς τοῦ
 κριαριοῦ.

τσηγαρίζω=καβουρδίζω. (Ἰ. Ἀλβ. τση-
 γαρίζω).

τσικά ή=σπίθα, ὀλίγο. (*Αλβ. τσίκε=ὀλίγο, τσίκε=φωτιά, φανός). φρ. Δόμου τσίκα τυρί. Πετάζονται τσίκες ἀπὸ τὴ φωτιά.

τσίκνα ή=ἐκείνο πὺ κατακάθεται ἀπὸ τὸ φουγητό, ὅταν βράζει, στὸν πάτο τοῦ ἀγγείου, ἄμα δὲν ἀνακατώνεται συχνά.

τσιλιγκρός ὁ=ξεραγκινός, λειπόσαρκος.

τσιμπα ή=ράμφος. ρῆμ. τσιμπάω. (*Αλβ. τσίμπ).

τσιμπλα ή=εἶδος πηχτῆς μύξας πὺ παρουσιάζεται, ὕστερα ἀπὸ ὕπνο, σὲ ἀρρωστημένα μάτια, παράγ. τσιμπλιάρης.

τσιπουνί τὸ=σεγκούνι (Σκάπετα).

τινι τὸ=εἶδος θραφερῆς πέτρας.

τινκίστρα ή=χορεύτρια, τραγουδίστρια.

τινκλαβος ὁ=ἀνόρεχτος, ἄχαρος, λιγὸσαρκος. φρ. ποιμεν. Τσινκλαβη βλέπω τὴν κατσικάδα τῆς κανούτας, δὲν ξέρω τί κολιανίσα τὴν ἔπεκε.

τινκούνης ὁ=χρουσουζης, ἀκριβοχέρης. ρῆμ. τινκουνεύομαι.

τινκράω=πειράζω. φρ. Μάνα, με τινκράει ὁ Κίτσιος καὶ δὲν μ' ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ.

τινπούρι τὸ=ζουδάκι, εἶδος μικρῆς ἀράχνης πὺ ζεῖ στὸ ἔδαφος καὶ κολάει σὲ ἀνθρώπους καὶ ζῶα ἀπομυζώντας αἷμα.

τινπούσι τὸ=φαγοπότι, καλοζωιά.

τιντσέλια τὰ=γαμψωτὰ σιδεράκια, σὰν αὐτὰ πῶχουν οἱ κρεωπῶλες καὶ κρεμῶν τὸ κρέας, δεμένα σὲ ἀλύσσια τὰ ὁποῖα ρίχνουν σιὰ πηγάδια καὶ βγάτουν τοὺς σίκλους πὺ ἔχουν πέσει μέσα. Στίχ. ἀπὸ τὸ Δημοτ. τραγούδι «Τῆς Ὠριᾶς τὸ Κάστρο».

—Νὰ ρίξομε τιντσέλια
καὶ νὰ σὲ πάρομε.

—Τὰ ροῦχα μου εἶναι σάπια
καὶ ξεσχίζονται.

τιντσιρας ὁ=εἶδος ἀκρίδας. (*Αλβ. τιντσιρ). Λαϊκὸ ρητό:

Μὴ σὲ γελάσ' ὁ τιντσιρας
καὶ τὸ χηλιδονάκι
ἄ δὲ λαλήσ' ὁ τζιτζικας
δὲν εἶν' καλοκαιράκι.

Παροιμ.: Κόστισ' ὁ τιντσιρας ἀηδόνι.
τιντσιρικό τὸ=δρόμος (ριχτὸ τρέξιμο)

μὲ ἓνα πόδι.

τσίπα ή=γίδα μὲ στενόμικρα αὐτιά. (*Αλβ. τσίπ=γωνία).

Τσίπης ὁ=ἐπώνυμο στὸ Τσαγκάρι. (*Αλβ. τσίπ).

τσιράκι τὸ=εὐτελῆς δοῦλος.

τσιροπούλι τὸ=τὸ πιὸ μικρὸ πουλάκι. φρ. Τὸ παιδί τῆς Γκέλωσ ἴσια μ' ἓνα τσιροπούλι εἶναι.

τσίτα ή=ὀλοκληρωτικὸ γέμισμα, μικρὴ καὶ λιανὴ καρφοβελόνα μὲ τὴν ὁποῖα οἱ τσαγκάρηδες καρφώνουν τὰ παπούτσια, ἐπίρ.=πλέρια, ντίγκα. ρῆμ. τσιτώνω. φρ. Τσίτωσε καλὰ τὸ μαλλί στὸ σακκί νὰ χωρέσει πολὺ.

τσίτσι τὸ=κρέας. φρ. Τσούπρα τῆς παντρειάς ἢ Θωδώρω μὲ τὰ τσίτσια ὄξω, δὲν ἔχει, μὲ τί νὰ ντυθεῖ ἢ καμημένη!

τσόκαλο τὸ=τὸ μαζωμένο σὰν τὸ κουβάρι. φρ. Ἄ, νὰ σὲ βαρέσει τὸ τσόκαλο πὺ δὲν ξέρεις δυὸ γομαριῶν ἄχερο νὰ μοιράσεις.

τσόκας (ἐπίρ.)=γκούτσι (δὲς λέξη).

τσόκάνι τὸ=πρόστυχος, χυδαῖος, (τουρκικὰ σογλάν).

τσόκος ὁ=σφυρί, πέος, στομωμένη κόψη κοφτεροῦ. φρ. Ἐκεῖνος πὺ θὰ πάρει τὴ Μπούσιω θέλει ν'ἔχει τσόκο γερό. Δὲν κόβει τὸ μαχαίρι, ἔγινε τσόκος σιὰ λάχανα. Παράγωγο, τσοκάνι, τσοκανάω, τσόκαρος, τσοκανάρης=ἄξιος. δυνατός. (*Αλβ. τσὸκ=σφυρί).

τσόλι τὸ=ράκος. φρ. Κάτσε λίγο μὲ τὸ παιδί νὰ πάω σιὴ βρύση νὰ πλύνω τὰ τσόλια.

τσοπόρι τὸ=ἡ κορυφὴ πολύκλωνου κουρεμένου κλάδου.

τσοτόρι=σπιτοκάλυβο.

τσοτόρα ή=ξύλινο δοχεῖο εἶδος παγουριοῦ γιὰ κρασί, ζίτσα, πλόσκα.

τσούζω=δυσαραεστῶ. Παράγ. τσούξιμο, τσούχτρα=εἶδος ἐντόμου.

τσοῦκα ή=σωρός. (*Αλβ. τσοῦκς, σλαβ. τσοῦκ=ἄκρα βουνοῦ).

τσοῦλα ή=προβατίνα μὲ στενόμικρα αὐτιά, τσιπιά.

τσουλί τὸ=τὸ πέος τῶν ζῶων.

τσουλούφρα τὰ=λάσια μαλλιά πὺ πέφτουν ἐπάνω στὸ πρόσωπο.

Τσομάνης ὁ=ἐπώνυμο σαρακατσιά-

νων (σλαβ. ζουμπάνο=ἀρχιτσέλεγκας).

τσούμπα ή=κρεμαστός σωρός. φρ. Δῶσε καὶ τοῦ Γιαννάκη μιὰ τσούμπα στα φύλι. (*Αλβ. σουμ=σωρός).

τσηουνκράω=ἐλαφροχτυπῶ. φρ. *Ἐλα Ντινο νὰ τσουνκρήσομε τ' αὐγὰ νὰ ἰδοῦμε τίνος θὰ φάει.

τσηουνκρὶ τὸ=τσέπι.

τσηουνπάρι τὸ=λόφος. (*Αλβ. τσηοῦμπε).

τσούπα ή=μάζα πυκνῶν ρωγῶν σταφυλιοῦ. Παράγ. τσουπί.

τσηοῦρ (ἐπίρ.)=ἡ ἡχος τσίρρρ νεροῦ πὺν πέφτει ἀπὸ ψηλά.

τσηουράκι τὸ=μεγάλο καλό, εὐμάρεια. φρ. : Ὡ, τί λές; σουῶκα λίγο γάλα ν' ἀριτυθοῦν τὰ παιδιὰ σου καὶ σ' ἔκαμα τσηουράκι.

τσηούρης ὁ=κατουριάρης. Τσούρηδες ἀποκαλοῦν τοὺς αὐτόχθονες Παραμυθιώτες οἱ ἐπήλυδες καὶ περίοικοι.

τσηουράπι τὸ=πλεχτὴ κάλτσα.

τσηούρβαλο τὸ=ἀνακατωμένο. Ρῆμ. τσηουρβαλάω. φρ. 'Αμ' ποῦ πάει ποῦ χάθηκε τὸ βελόνι. Αὐτὸ ἐδώγια ἔπασε, ὁ διάβολος τὸ τσουρβάλησε;

τσηουρβᾶς ὁ = τρίψα, ἀνακάτωμα. (Βουλγ. τσουρῖβι).

Τσουρίλας ὁ=χωρὶς τῆς Θεσπρωτίας (τόρα Καλλιθέα). (*Αλβ. τσουρίλι=κάνουλα νεροῦ).

τσούμλα ή=κῶνος, παραγ. τσουρλωτός.

τσουρνάρα ή=τὸ μέρος πὺν πέφτει τὸ νερὸ ἀπὸ τῆ βρῦση καὶ κάνει τσρρρ. Ρῆμ. τσουρναράω.

τσηούσια τὰ=κατούρημα τοῦ μικροῦ παιδιοῦ. φρ. τῆς μάνας πρὸς τὸ μικρὸ παιδί: Ὅταν θέλεις νὰ κάμεις τσούσια νὰ φωνάξεις.

τσοτσορῶνομαι = στολίζομαι περήφανα.

τσόχα ή=εἶδος ὑφάσματος. (*Αλβ. τσόχε). Παροιμία: Τσόχα καὶ γυναίκα μὴ τὰ βλέπεις νύχτα.

τσωπαίνω=σιωπῶ, πάβω νὰ μιλῶ.

τσηώτσηος ὁ=πολὺ πολὺ μικρός. (ὑπερθετ. βαθμὸς τοῦ μικρός. Μικρός, μικρός, μικρότερος, τσηώτσηος). Παραγ. τσηωτσηούλα.

τυλήχτρα ή=στενόμακρο ἴσιωμα ὡς 20

μέτρα, τὸ ὁποῖο στὴν ἀνηφορώτερη ἀκρὴ ἔχει δυὸ παράλληλες φοῦρκες ὀρθοστημένες ἐπὶ τῶν ὁποίων τοποθετεῖται τὸ β(ι)λᾶρι τυλιγμένο στὸ ἀντὶ καὶ ξετυλιγόμενο χωρίζεται σὲ μετρησιές καὶ κεφάλια. Ἡ κάθε μετρησιὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία κλωνιὰ καὶ τὸ κάθε κεφάλι ἀπὸ δέκα μετρησιές. Ὅσα περισσότερα τὰ κεφάλια τόσο πλατύτερο γίνεται τὸ β(ι)λᾶρι. Τὸ μάκρος του, σ' ὀργυιές, ἔχει ὀρισθεῖ κατὰ τὸ ρίξιμό του ἀπὸ τὰ κουβάρια.

τυράσκι τὸ=τομάρι (δέρμα αἰγοπροβάτου) προορισμένο νὰ τοποθετηθεῖ τυρὶ.

τυλώνω=γεμίζω, στουπώνω. φρ. Πῆγα στὴ στάνη τοῦ Χρήστου καὶ τύλωσα γερὰ τὴν κοιλιά.

τῶρε=τώρα.

Υ

*Υπατα τὰ=ὅλες οἱ δυνάμεις. φράσ. Μοῦ κόπηκαν τὰ ὑπατα ἀπὸ τὸ κακὸ χαμπέρι π' ἀκουσα καὶ δὲν μπορῶ νὰ περπατήσω.

ὑπηργο τὸ=ἐργαλεῖο. Ρῆμ. (ὑ)πηργάζω. Γλωσσολύτης: Τὸ πινάκι, τὸ σφηνάκι, καὶ τὸ σφηνοπινακάκι, ποιὸς τὸ σφηνοπινακόδενη; Ὁ γυιὸς τοῦ σφηνοπινακοδετῆ. Νᾶχα ἐγὼ τὰ ὑπηργα τὰ δύπηργα (ἢ τὰ ὑνεργα τὰ σύνεργα) τοῦ γυιοῦ τοῦ σφηνοπινακοδετῆ θὰ τὸ σφηνοπινακόδενα ἐγὼ καλύτερα ἀπὸ τὸ γυιὸ τοῦ σφηνοπινακοδετῆ.

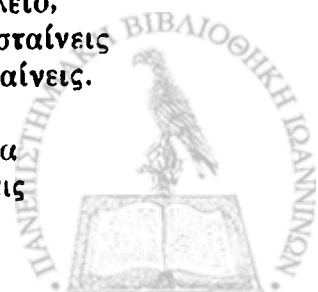
ὑπινος ὁ=ὑπνος. Παράγ. ὑπναράς, ὑπναρού.

ὑποδέλοιπα τὰ=ὑπόλοιπα. Εὐχὴ συμπεθέρων στοὺς γάμους: Γειά μας συμπέθει νὰ μᾶς ζήσουν, καὶ στὰ ὑποδέλοιπα νὰ χαροῦμε!

ὑπουρο τὸ=ὀπωρικό.

ὑφαίνω=κατασκευάζω ὑφασμα. Παράγ. ὑφάδι, ὑφαντής, ὑφάντρα, ὑφαντήριο, ὑφασμα. Στίχοι Δημοτ. τραγουδιοῦ:

Κορὴ μωρὴ κορὴ
νὴ ποῦνειςαι στὸν ἀργαλεῖο,
πὺν ὑφαίνεις καὶ κρουσταίνεις
καὶ δὲ μεγεγντᾶς νὰ κραίνεις.
Νὰ σοῦ μωρὴ νὰ σοῦ
νοῦ κοποῦν τὰ ράμματα
γιὰ νὰ κάθεται νὰ δένεις

πού δὲ μπεγεντᾶς νὰ κραίνεις.

Φ

Φάβα ἤ=φαγητὸ ἀπὸ ξεφλουδισμένα ξηρὰ κουκιά. (*Αλβ. φάβε=κουκί).

φαμίλια ἤ=οικογένεια (Λατινικό).

φάνος ὁ=φανέρωμα. φρ. Μὲ τὴν ἀτιμία πῶκαμες νὰ χαθεῖς καὶ νὰ μὴ δώκεις φάνο.

φάουλο τὸ=τροφὴ τῶν χονδρῶν ζώων ἀπὸ ξηρὰ χόρτα ἢ καλαμιές ἀραβοσίτου καὶ προῦμιῶν. Παράγωγο: φαουλάτο=τρόφιμα δι' ἀνθρώπους.

φάρα ἤ=σόϊ, φυλή. (*Αλβ. φάρε).

φαραῶνια τὰ=οἱ γύφτοι.

φαρφαρὰς ὁ=πολυλογάς.

φασαρία ἢ φιλονικία.

φασιά τὰ=πλατὺ ποτάμι. Δημοτ. τραγούδι:

Κάτου στὰ φασιά ποτάμια
ποῦναι σιάδια καὶ μείντάνια,

φασκιά ἤ=πλεχτὸ σχοινὶ μὲ τὸ ὁποῖο φασκίῳνουν τὰ μικρὰ παιδιὰ στὴ σαρμάνιτσα. φρ. ἀνάθεμα τῇ φασκιά πὺν σὲ φασκίῳνε ἢ νὰ σοῦ πάρει (ὁ διάβολος) τῇ φασκιά. (*Αλβ. φάσκε). Φῆμα φασκίῳνω.

φάτσα ἤ=πρόσωπο, ἐμφάνιση.

φατσῆορι τὸ=τὸ βρέφος.

φέλεκας ὁ=ἐυλάγια σιὰ ὁποῖα βυσανίζονταν ὁ τιμωρούμενος ἀπὸ τὸ δάσκαλο μαθητῆς, φυλακῆ.

φελεκούδι τὸ=πελεκίδι.

φελὶ τὸ=πελεκίδα ἄρτου, πεπονιοῦ, πορτοκαλιοῦ. φρ. Μ' ἔνα φελὶ λαχανόψωμα πῶφαγα χόρτασα.

φελούκα ἤ=λέμβος.

φεντέκλια τὰ=ξιφάρια προερχόμενα ἀπὸ σχισμένο πράμα. φρ. Τὸ μεγάλο δέντρο στὴ ράχη τῶκαμ' ἢ ἀστραπὴ φεντέκλια.

φέξη ἤ=φῶς.

φερμάνι τὸ=βασιλικὴ διαταγή. Παροιμ.: Καλὸ εἶναι τὸ φερμάνι, ἀλλὰ καλλίτερο τὸ μονοπάτι. (ἔτσι ἀπάντησε ἡ ἄλεπὺν ὅταν τῆς εἶπαν πὺς ἦρθε φερμάνι νὰ σταματήσῃ τὸ κυνηγητὸ τῶν ζουλαπιῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους).

φετεσινὸς ὁ=ἐφετεινός.

φευγάλα ἤ=φυγιδό.

φευγάτος ὁ ἐκεῖνος πῶχει φύγει.

φηκᾶρι τὸ=θηκᾶρι.

φηκράζομαι=ἀκροάζομαι.

φιντάνι τὸ=βλαστὸς. φρ. Τὸ γερασμένο δέντρο θέλει κόψιμο ν' ἀπολύκει καινούργια φιντάνια.

φιρ-φιρ (ἐπίρ).=ἐπίτηδες. (*Αλβ. φίρ). φρ. Βλέπω Γιῶργο πὺν πᾶς φίρ φίρ νὰ μαλώσωμε.

φιρφιρὶ τὸ=κασιτερένιο παγούρι γιὰ ρακί, μὲ βιδωτὸ πῶμα ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει μικρὴ ὀπή, σὰ μύτη ἀπὸ βελόνι, ἀπὸ τὴν ὁποῖα βυζαίνεται τὸ περιεχόμενο.

φιτίλι τὸ=θρυαλίδα. (*Αλβ. φιτίλι). Παράγωγο: Φιτιλιά=ἐμπύρευμα πρὸς ἀνάφλεξη.

φίφα (ἐπίρ).=πλήρης.

φκιασίδι τὸ=χρῶμα γιὰ καλλωπισμὸ τοῦ προσώπου.

φλάκα φλάκα (ἐπίρ).=χαρβαλισμένα, παραλυμένα. φρ. Τί περπατᾶς φλάκα φλάκα ὡρὲ Γιῶργο, σὰ νᾶεσαι ἕκατὸ χρόνων γέρος.

φλανπουρίζω=ἀναδίνω. φρ. Εἶχαν στεγνώσει τὰ χορτάρια ἀλλὰ ἔβρεξε καὶ φλανπούρισε λίγο ὁ τόπος.

φλάνπουρο τὸ=βουνὸ πάνω ἀπὸ τὸ Σούλι. Ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ φλάμπουρο (σημαία) πὺν ὑπαρχε ἐκεῖ σιὰ χρόνια τοῦ Σουλιῶ.

φλέτσα ἤ=φλοῖός, πέτσα.

φλίσουρα τὰ=μικρὰ πελεκίδια, πλήθος. φρ. Κύκλωσε Τουρκιὰ τὸ Σούλι, φλίσουρο.

φλοιάμα τὸ=καλοκαιριὰτικο στέγνωμα τοῦ δέντρου. Ρῆμ. φλοιαμώνω.

φλωροκαπνίζω=ἀλείφω μέταλλο μὲ φλωρί, γαλβανίζω. φρ. Δημ. τραγουδιοῦ:

Κίτσο πὺν τᾶχεις τ' ἄρματα.
τὰ φλωροκαπνισμένα.

φόντας (σύνδ.)=ὄντας, ὅταν. Δημοτ. τραγουδί:

Φόντας ἤμουνα παιδί
ἔτρωγα ψωμί τυρὶ
κι' ὄντας ἐπαντρέφτηκα
ὅλα τὰ στειρέφτηκα.

φραντζάτος ὁ=τεχνητὸς καλοκαιρινὸς ἤσκιος μὲ κλωνάρια δένδρων.

φράπ (ἐπίρ.)=διά μιᾶς. φρ. Δίνει μιὰ μὲ τὸ σπαθὶ ὁ Σουλιώτης τοῦ Τούρκου καὶ φράπ, εἴν πράσο τὸ κεφάλι του.

φρύδι τὸ=μέρος τοῦ βουνοῦ ποὺ βρίσκειται μὲλις σκαπετήσωμε τὴ ράχη.

φούγα ἢ=ἦβη, ὄργασμός. Τὸ χωράφι εἶναι στὴ φούγα καὶ θέλει σπαρμό.

φουκαρᾶς ὁ=φτωχός, διακονάρης. θηλ. φουκαριάρα.

φούλτακας ὁ=φούσκωμα τοῦ δέρματος ἀπὸ κάψιμο ἢ κι' ἀπ' ἄλλη αἰτία.

φούντα ἢ=μικρὸ θησανωτὸ κλωνάρι δέντρου μὲ φύλλα. Ρῆμ. φουντώνω. Παράγ. φούντωμα, (κάδου). Δημ. τραγουδι:

Μὸν καρτερῶ τὴν ἀνοιξη
τὸ Μάη καλοκαίρι
γιὰ νὰ φουντώσουν τὰ κλαριά
ν' ἀνθίσουνε τὰ δέντρα.

φουντούκι τὸ=ἐπίγραμμα τῆς τραγειό-
καπας ὕστερα ἀπὸ τὸ τσάτισμα (δὲς «Ἡπ.
Ἔστια» 1961 σελ. 45).

φούρ (ἐπίρ.)=τρόπος πετάγματος τοῦ
πουλιοῦ. φρ. μῶφυγε «φούρ» τὸ πουλι
ἀπὸ τὰ χέρια.

φούρια ἢ=δύναμη. φρ. Σὰν πάρω
φούρια θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ πηδήσω τὸ ποτάμι.

φουργκάλα ἢ=μεγάλη φλόγα. Ρῆμ.
φουργκαλιάζω=κατακαίω, πατσαρώνω.

φούρκα ἢ=διχάλα. Ρῆμ. φουρκίζω.
(Ἄλβ. φούρκ).

φουρντάλα ἢ=στριφογύρισμα (σλαβ.
βερντάλια=ἀνακατώνω κάτι μὲ τριγυρισμό)

φουρνταλίδα ἢ=πεταλούδα (Πόποβο).
φουροποριά ἢ=ἡ θύρα τοῦ φούρου.

φουρόφκιαρο τὸ=μακρὸ φκιάρι γιὰ νὰ
φτάνει νὰ βγάξει τὰ ψωμιά ἀπὸ τὸ βάθος
τοῦ φούρου.

φουρτουλάω=πετῶ.
φουρτούνα ἢ=θαλασσοταραχὴ, κατα-
γίδα. φρ. ἀπελπιστική: Χαλασιά μου καὶ
φουρτούνα μου.

φουρφουρίδια τὰ=ἀρχίδια. Παροιμία:
Πολλὰ λὲν καὶ τάζουν τῆς νύφης, μὰ στὸν
πάτο παίρει τὰ φουρφουρίδια τοῦ γαμ-
προῦ.

φουσατο τὸ=φουσερὴ περηφάνεια.
φούσκα ἢ=προΐσμα. Ρῆμ. φουσκώνω.
(Ἄλβ. φούσκ) συνθημ. φρ. γύφτικου ἀν-
δρόγυνου ποὺ πῆγε στὸ κατώγι τοῦ κουμ-

πάρου νὰ κλέψει κρασί:

γύφτισσα μέσα στὸ κατώγι:—Φούσκα
ἀσκι χωρὶς σκοινὶ μωρὲ μαχαιρωμένε.

γύφτος ποὺ φύλαγε ἀπόζω:—Μπὰ μω-
ρὴ κομπολεξίδα, δεστήρα σκαπετήρα.

Δηλ. Φούσκα ἀσκι=φούσκωσε (γέμω-
σε) τ' ἀσκι.

Χωρὶς σκοινὶ=δὲν ἔχει σκοινὶ νὰ τὸ
δέσει.

Μωρὲ μαχαιρωμένε=ἂν κι' ἔχει μα-
χαίρι γιὰ νὰ τὸ κόψει.

Μπὰ μωρὴ κομπολεξίδα=νὰ κόψεις
τὴν πλεξίδα.

Δεστήρα σκαπετήρα=νὰ τὸ δέσεις καὶ
νὰ τὸ σκαπετήσεις.

φουσκὴ ἢ=σάπια κοπριά.

φουσκοδέντρης ὁ=βορειοανατολικὸς ἄ-
νεμος ποὺ φουσκώνει τὰ δένδρα.

φούσκος ὁ=χτύπημα μὲ τὸ χέρι μὲ ἀ-
νοιχτὴ παλάμη, ράπισμα.

φούστα ἢ=φουστάνι. (Ἄλβ. φούστε).
φτενὸς ὁ=λεπτὸς. Ρῆμ. φτενεύω.

φτεροπόδαρος ὁ=ταχύποδας.

φτερωτὸ τὸ=εἶδος πλεξιάς στὴ γυναι-
κήσια κάλτσα. Ποιητ. ὁ κάλτσα Ποποβίτικη

γραμμὲνη γυναικήσια, μὲ τὰ χροστὰ τὰ
φτερωτὰ καὶ τὰ πενταραδήσια.

φτουρός ὁ=διάρκεια. Ρῆμ. φτουράω.
φτριπιού=κλητικὸ ἐπιφώνημα τοῦ προ-
βάτου.

φτυχάω=ἐπιτυχαίνω. φρ. Ρίξαμαν ὁ-
λοι στὸ σιμάδι καὶ τὸ φτύχησα μὲ τὸ πρῶτο.

φτωχολογιά ἢ=οἱ φτωχοί.

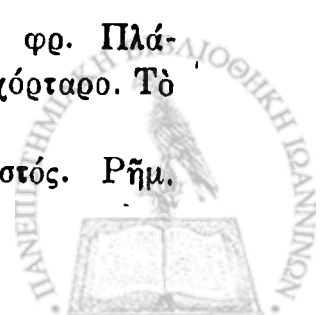
φυγιὸ τὸ=ἡ φευγάλα, τὸ ρουπαριό.
φυλαχτής ὁ=ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς οἰκεί-
ους ποὺ στέλλεται ἀπὸ μέρος τοῦ πατέρα

μαζὶ μὲ τὴ νύφη στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ,
στὸν ὁποῖο ἔχει τὸ θάρρος ἐκείνη νὰ ζη-
τήσῃ ὅ,τι ἔχει χρεῖα κατὰ τὴ δεύτερη νύ-
χτα τοῦ γάμου ποὺ συνεχίζεται τὸ γλέντι.
θηλυκὸ φυλαχτέσια.

φυλλοκάρδια τὰ=φύλλα τῆς καρδιάς.
φρ. Ὅ,τι καὶ νάχω δὲν μοῦ τὰφήνει ὁ
Γιωργάκης, μοῦ τὸ βγάξει μέσα ἀπὸ τὰ
φυλλοκάρδια.

φυλλοχόρταρο τὸ=πλῆθος. φρ. Πλά-
κωσαν οἱ Ἀγαρινοί, τὸ φυλλοχόρταρο. Τὸ
μῆλο νὰ ρίξεις δὲν πέφτει.

φύτρος ὁ=ὁ πρῶτος βλαστὸς. Ρῆμ.
φυτρώνω.

φῶλα ἢ=στίγμα. φρ. Ὅπου νὰ πάει ἡ γάτα μου γνωρίζεται γιατί εἶναι φῶλες φῶλες μαύρη καὶ φῶλες φῶλες ἄσπρη.
φῶρα (ἐπίρ.)=παρουσία.

X

Χαβαλές ὁ=ἐπιβάρυνση.

χαβᾶς ὁ=κλίμα τοῦ τόπου, βραδύτητα.
φρ. Τὸ Φανάρι δὲν ἔχει καλὸ χαβᾶ. Τὸ χωριὸ καίεται κι' ὁ Γιάννος τὸ χαβᾶ του.

χάβλα (ἐπίρ.)=τ' ἀνοιγμένα σκέλη. Ρῆμα χαβλώνω. φρ. Τί χάβλωσες ἔτσι μπῦρ ὀχπάνου τῆ φωτιά σὰν νᾶναι πάγος ὄξω.

χαγιατά ἢ=ὑπόστεγο κολλημένο στὸ σπίτι. Λέγεται καὶ κρεβάτα. (Ἄλβ. χαϊὰτ =αὐτὴ σκεπασμένη).

χάερι τὸ=ὁ καλὸς λόγος, καλοτυχία.
Παράγ. χαερλί, χαερλής.

χάζι τὸ=θέα. Παράγ. χαζός. Ρῆμ. χαζεύω.

χαζίρι τὸ=έτοιμασία.

χαησομέρι τὸ (χασοημέρι)=ἡ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ στὴν ὁποία συχνάζουν οἱ ἀργόσχολοι.

χαίρι τὸ=προκοπή. φρ. Τὸ χαράμι δὲν κάνει ποτὲ χαίρι.

χαλάλι τὸ=δικαιοσυναγμένο.

χαλισιὰ ἢ=χαλασμός, φρ. χαλασιὰ μου! ἀλλοίμονό μου.

χαλασοσπίτα ἢ=ἡ ἀνοικοκύρευτη, ἡ δύστροπη.

χαλεπὰ (ἐπίρ.)=θαμπά. Ρῆμ. χαλεπώνω.

χαλεύω=ψάχνω, γυρεύω (σλαβ. χάλιε =ἀναγκαῖο). Παροιμίες: Ὁ λύκος βροχὴ κι' ἀντᾶρα χαλεύει. ὄντας δὲν εἶχα δὲ μοῦ χάλευες, τώρα πὺν ἔχω δὲ σοῦ δίνω. Τυφλὸς βελόνα χάλευε μέσα στὴν ἀχειριώνα. Χάλευα τὸ καρφὶ κι' ἠῦρα τὸ πέταλο.

χάλι τὸ=βάσανο, ἀρώστεια, πάθος.

χαλίκι τὸ=σκύρος, μικρὸ λιθαράκι. (Ἄλβ. χαλίτση).

χαλικαριὰ ἢ=σκυρώδικο μέρος, κατηφοριὰ γεμάτη χαλίκια.

χαμπέρι τὸ=εἶδηση, μήνυμα. Δημοτ. τραγούδι:

—Πέρασ' ἕνα καλοκαίρι
καὶ δὲ μδοτειλες χαμπέρι.
—Τί χαμπέρι νὰ σοῦ στείλω

πῶπιασες καινούργιο φίλο.

χαμηλοκοιτάζω=κοιτάζω χαμηλά. Παράγ. χαμηλοκοιτάχτρα, σύνθετο χαμηλομάτης.

χανάκα ἢ=ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπιστήθια στολίδια τῆς νύφης.

χαντάκι τὸ=τάφρος. Ρῆμ. χαντακώνω. φρ. Νὰ χαθεῖς καὶ νὰ χαντακωθεῖς μὲ τὴν ντροπὴ πῶκαμες.

χάπα ἢ=μεγάλο βῆμα τοῦ ποδιοῦ.

χαρὰ ἢ=γάμος. φρ. Τὴν Κυριακὴ εἶναι ἡ χαρὰ τῆς Ρούσιως.

χαράζω=σημαδεύω μὲ γραμμὴ. Παράγ. χαραή, χάρακας, ρῆμ. χαρακώνω. (Ἄλβ. χαράκ=χαρακιά).

χαράμι τὸ=ἀδικοσυναγμένο. Παροιμ. Τὸ χαράμι χαλάλι δὲ γένεται. Σύνθετο χαραμοφάης, χαραμοψώμης.

χαραμπουριούμαι=μιλώντας δυνατογελᾶω.

χάρβαλο τὸ=ἐξάρθρωση, ρεμπελιό. Ρῆμ. χαρβαλώνω, σύνθετο χαμηλόστομος=ἀθυρόστομος. Δημοτ. Τραγούδι:

Ἄφηνει ὁ Γιάννος τὴν κλεψιά καὶ πιάνει τὸ ζευγάρι, κι' ἂν ἔσπειρε κι' ἂν θέρρισε τρία ταγάρια στάρι.

Τ' ὄνα τὸ χρώσταιε τῶδωκε τ' ἄλλο τὸ πῆρ' ὁ Τοῦρκος. Τῶνα τὸ δόλιο τῶμεινε τὸ παίρ' τὸ φέρ' στὸ μῦλο βρῖσκει τὸ μῦλο χάρβαλο καὶ τὸ νερὸ κομμένο.

χαρμπότα ἢ=τὸ πολὺ πολὺ ἀνοιχτό. (σλαβ. γαρμπουτ=βάρβαρος).

χαριλίνα ἢ=χαρτοσακκούλα.

χαρτοφόρος ὁ=ταχυδρομ. διανομέας.

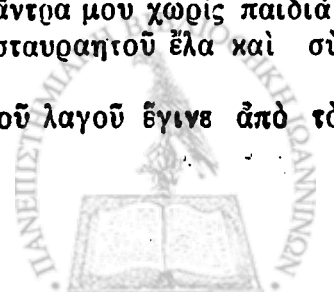
χασμουριούμαι=χάσκω ἀπὸ ἀϋπνία.

χατὰς ὁ=σφάλμα ἀπὸ ἀμέλεια, ἀπὸ λάθος.

χατήρι τὸ=θέλημα, ἐπιείκεια. Παράγεται ἀπὸ τὸ ρ. χατέω=ποθῶ, χρειάζομαι. Παροιμίες: Χατήρι τοῦ ἐνοῦ χατήρι τ' ἄλλουνοῦ ἄφηκα τὸν ἄντρα μου χωρὶς παιδιά.

Χατήρι τοῦ σταυραητοῦ ἔλα καὶ σὺ χελώνα.

Ἡ παροιμία τοῦ λαγοῦ ἐγινε ἀπὸ τὸ μῦθο:

Ένας λαγός κάθονταν τρουπωμένος στην τούφα κι' από τὸ φόβο τ' ἀητοῦ πὸν παραμόνευε στὸ τσέπι δὲν κούναε οὔτε αὐτί. Μιὰ χελώνα τὸν πλησιάζει μὲ ἀνήθικους σκοποὺς κάνοντάς του «βίκ βίκ».

Αὐτὸς τῆς εἶπε τὰ παραπάνω λόγια.
χάπτω=καταπίνω. Παράγ. χαψιά.
(Ἄλβ. χὰπ=ἀνοίγω).

χάχας ὁ=βλάκας, κουτός.
χειμαδιὸ τὸ=χειμερινὸ λιβάδι γιὰ ξεχειμώνιασμα τῶν προβάτων.

Χέλμης ὁ=ἐπόνυμο. (Ἄλβ. χέλμ=φαρμάκι).

χειρόβολο=χειρὰ καλαμόσταρου, βρίζας ἢ κριθῆς, σκουλίδα. Παροιμία: Κι' αὐτὸς κατὸ χειρόβολο κι' ἐγὼ κατὸ δεμάτι.

χειρόμυλος ὁ=οἰκιακὸς μύλος κινούμενος μὲ τὸ χέρι γιὰ ἄλεση καλαμποκιοῦ καὶ σιτηρῶν.

χερότια τὰ=γάντια.

χερούλι τὸ=λαβή.

χερσιὰ ἢ=χέρσος τόπος.

χιλιάζω=κάνω χίλια πρόβατα.

χιλιαπαλλασμένη ἢ=γυναίκα ἀπὸ χίλιους ἀπαλλασμένη.

χιλιοκαβαλικεμένη=γυναίκα καβαλικεμένη ἀπὸ χίλιους.

χιλιοποδαροσκωμένη ἢ=γυναίκα πὸν τῆς σήκωσαν χίλιοι τὰ ποδάρια.

χιλιοπομπεμένη ἢ=γυναίκα χίλιες φορές πομπεμένη (βαλμένη ἀνάποδα καβάλα στὸ γομάρι).

χλαντζιά ἢ=ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ ἓνα ὡς τ' ἄλλο, ἀνοιγμένων πρὸς τὰ πλάγια, ποδαριῶν.

χλεμπώνα ἢ=παραγινωμένο κιτριναῖο ἀγγοῦρι.

χλεμπωνιάρια ἢ=γυναίκα μὲ χλωμὰ προισμένα μάγουλα. Ποιητ. φράση: Τοῦ βούρκου οἱ προισκοκοίλισσες τοῦ βάλτου οἱ χλεμπωνιάρες θὰ μοῦ μαράνουν τὴν καρδιά καὶ θὰ μὲ μαραγκιάσουν.

χλιὸς ὁ=ὀλίγο ζεστός. Δημ. τραγοῦδι:

Μάνα μὲ κακοπάντρεψες

καὶ μ' ἔδωκες στοὺς κάμπους.

Ἐγὼ τοὺς κάμπους δὲ φτουρῶ

καὶ χλιὸ νερὸ δὲν πίνω.

χλωρσιὰ ἢ=χλωρὴ πρασινάδα.

χνουδι τὸ=ἡ γύρη τοῦ λουλουδιοῦ, ἢ

πολὺ λεπτὴ καὶ κοντὴ τρίχα τοῦ ὑφάσματος.

χολογάω=ἠγολογῶ.

χολοσκάω=σιενοχωρῶ.

χορευταρῶς ὁ=χορευτῆς.

χὸπ=ἐπιφ. χαρῶς μετὰ πηδήματος.

Ἄλβ. χόπα).

χουγαί=(ἐπιφ.) οὐαί, ἀλλοίμονα. (Σκάπειτα). Ἡ λέξη σῶζεται μόνο στὰ μοιρολόγια τῶν γυναικῶν. Μοιρολόγι:

Τ' εἶν' τοῦτο πὸν μᾶς ἔκαμες! ὄϊ χουγαί!
Νὰ μᾶς ἀποχωρίσεις, ὄϊ χουγαί!

χουγὴ ἢ=γλωσσολαλιά. Ρῆμ. χουγιάζω. Παροιμία: Κρύψου καὶ χούγιαξε.

χουῖ τὸ=συνήθεια.

χούμπλη ἢ=σιεγνὸ λεπτόσκοπο χῶμα πὸν πατώντας βουλιάζει τὸ πόδι.

χουμπώνω=βυθίζω. (Ἄλβ. χουμπό).

χουνέρι τὸ=σημαντικὴ πράξη. φράσ. Σὰν ἀπέδω, σὰν ἀπέκει τὸκαμε τὸ χουνέρι ὁ Κώστας. Ἄρπαξε ἀνερώτηγα ἀπὸ τοὺς γονέους του τὴ Μήλω καὶ πάει.

χούνη ἢ=λακκιά, χαράδρα, φαράγκι. (Ἄλβ. χούνι).

χούφτα ἢ=δράκα. Ρῆμ. χουφτιάζω.

χούχλος ὁ=κόχλος νεροῦ. Ρῆμ. χουχλάζω.

χουχουλεύω=θερμαίνω μὲ τὸ χουὸ χουὸ τῆς ἀνάσας. φρ. Πάγωσε τὸ καημένο τὸ μελισσάκι ἀπὸ τὸ κρύο, χουχούλεψέ το καὶ θὰ ζωντανέψει.

χούχω ἢ=ἐκείνη πὸν τὰ θέλει ὄλα ἔτοιμα, ἢ τεμπέλω.

χρουσουζης ὁ=δύσμοιρος, ἀκριβοχέρης, τσιγκούνης.

χρουσὸχέρης ὁ=ἐκεῖνος πὸν ὄ,τι πιάνει μὲ τὰ χέρια τὸ βγάζει πέρα, χειροτέχνης.

χτέρω=τυραγνιοῦμαι. φρ. Ἀπὸ τοὺς πόνους ὄλη τὴ νύχτα δὲν κλειῶ μάτι, χτέρω σὰν τὸ σκυλί.

χιυπάρι τὸ=σιουφλέκι. (Δὲς λέξη σουφλέκι).

χωματίζω=θάπτω. φρ. Μόλις χωμάτισαν τὸν παπου-Λάμπρο ἔπιακε βροχή.

χώση ἢ=γούπατο, βάθωμα.

Ψ

Ψαλιδιές οἱ=δοκάρια χρησιμοποιούμενα σὰ σκελετοὶ τῆς στέγης ἐπὶ τῶν ὀποι-

ων τοποθετοῦνται τὰ πέτροβα καὶ ἐπ' αὐ-
τῶν τὰ κεραμίδια.

ψάλμα τὸ=κόλυβα.

ψάνα ἢ=στάχι σταριοῦ, βρίζας ἢ κρι-
θῆς, φελὶ ψωμιοῦ πυρωμένου στῆ θράκα.

Ρῆμ. ψανίζω.

ψαχνὸ τὸ=κρέας χωρὶς κόκκαλα.

ψεματάρης ὁ=ψεύτης.

ψευταρὰς ὁ=μεγάλος ψεύτης.

ψευτοζῶ=ζῶ σὲ μεγάλη ἀνέχεια καὶ
φτώχεια.

ψηλομύτης ὁ=ψηλοκρατούμενος, περή-
φανος, θηλυκὸ ψηλομύτα.

ψηλὸς ὁ=ὑψος. φρ. Μεγάλο ψηλο πῆ-
ρε τὸ καμπαναριὸ τῆς Ἁγ. Σωτήρος.

ψιά (ἐπίρ.)=ψίχα, ὀλίγο. φρ. Δό μου
ψιά ψωμί μπάρομα (θεῖε), πείνασα μπάρο-
μα...

Τὸ στίχο αὐτό, θυμᾶμαι ἐπανελάβαιναν
τραγουδιστὰ πεινασμένα παιδάκια, στὸ δη-
μόσιο δρόμο Λεσκοβικίου—Ἐρσέκας τὸ
1918, πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ποὺ
περνούσαμεν διὰ μέσου τῆς Ἀλβανίας
γιὰ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία.

ψίδι τὸ=ῦλη ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ ξύ-
σιμο ἀργασμένου δέρματος ἀπὸ τὸ μέσα
μέρος, τὴν ὁποῖαν μεταχειρίζονται γιὰ
ἀντισυπτικὸ καὶ τὸ σταμάτημα τοῦ αἵμα-
τος στὰ μικρὰ κοψίματα.

ψίνκας ὁ=τσιλιγκρός, λιγόσαρκος, μιὰ
χαψιά ἄνθρωπος.

ψίχα (ἐπίρ.)=ὀλίγο. Ρῆμ. ψιχεύω.

ψοφίμι τὸ=ψόφιο ζῶο. (ὄχι σφαγάρι).

ψόφος ὁ=θάνατος ζώου. Γιὰ τὸ ζῶο
ὅταν πεθάνει ποτὲ δὲ λέγουν πέθανε ἀλλὰ
ψόφησε καὶ μόνο γιὰ τὸ μελίσσι λὲν πέθα-

νε, ἐπειδὴς δίνει τὸ κερί, τὸ ὁποῖο φέγγει
ὅταν λειτουργάει ὁ παπᾶς κι' ἀνάφεται
καὶ στοὺς τάφους τῶν χριστιανῶν.

ψυχογιὸς ὁ=υἱοθετημένο παιδί γιὰ
ψυχικό, ὑπηρετῆς τοῦ καπετάνιου, νεφέρι.

ψῶ (ἐπίρ.)=π(ι)σω. φρ. Γιάννη. γύρε
τὰ πρόβατα ψῶ κάτου κι' ἔλα νὰ φᾶς ψωμί.

ψωμοδότρα ἢ=παχιά γῆς, γυναίκα εὐ-
σπλαχνη νὰ δίνει ψωμί στοὺς φτωχοὺς.

ψωμολύσα ἢ=ἀφτούρηγη πείνα. φρ.
βαριογκωμισμένης μάνας πρὸς τὸ παιδί
τῆς ποὺ πεινασμένο γυρεύει κατ' ἐπανάληψη
ψωμί.—Τί μῶμεινες ψωμί καὶ ψωμί, ψω-
μολύσα νὰ σὲ πιάκει. Γιὰ, νὰ βγεῖ, εἶναι
στῆ σιὰ ἀκόμα.

ψωμοσανίδα ἢ=ἐρμάρι ποὺ τοποθε-
τιέται τὸ ψωμί.

ψώνια τὰ=πράγματα ποὺ ἀγοράζονται.
Ρῆμ. ψωνίζω.

Ω

*Ω (ἐπιφ.) κλητικό. φρ. *Ω Γιάννη, ὦ
Κώστα. Δὲ μεταχειρίζονται ποτὲ τὸ ἔ ἀντι
τοῦ ὦ.

ὦ μωμπῶ (ἐπιφ.) θαυμασμοῦ. (*Αλβ.
οὔμπουμπού).

ὦ οὔ! (ἐπιφ.) ἐκφοβισμοῦ τῶν ζουλα-
πιῶν καὶ ἀρπαχτικῶν πουλιῶν. (*Αλβ.
δού, οὔά!)

ὦμὸς ὁ=ἄβραστος, ἄψητος. φρ. Οἱ
Ἐσκιμῶοι τῶν ὠμὲς τὶς τροφές.

ὦρὲ (ἐπιφ.)=ὦ. θηλ. ὠρῆ, οὔδέτ. ὠρέ.
(*Αλβ. ὀρέ).

ὠηὼ (ἐπιφ.) σελαγῆς βωδιοῦ.

ὠ—ἠὼ (ἐπιφ.) εἰδοποιητικὸ σταμάτη-
σης ἢ ἐπιστροφῆς (μεταβολῆς) βωδιοῦ.

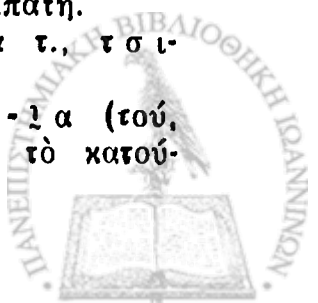
ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΤΟΥΡΚΟ - ΠΕΡΣΟ - ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ*

τ σ ι μ π ο ύ κ ι (του—ούκι)=στά τ., βέργα, καπνοσύριγγα,
 τ σ ι μ π ῶ (-άου)=στά τ., τ σ ι μ ν τ ί κ ι τὸ τοίμπημα.
 τ σ ι σ ι ῖ τ ι (του—ιτ)=ποικιλία ἰ-ιδίως ὑφασμάτων, σειρά χρωματισμῶν
 στά τ., τ σ ι ε σ ι ῖ τ, εἶδος, παραλλαγή.
 τ σ ι ι φ τ σ ι ῆ ς (οὔ)=ζευγίτης' ἀπὸ τὸ τ σ ι ῖ φ τ (δὲς λέξη).
 τ σ ι ι φ ο ὔ τ η ς (οὔ—τ'ς)=ιουδαῖος' στά π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 τ σ ι ῖ φ τ (του)=ζευγάρι, διπλὸ π. χ. ψωμί, πακέτο κτλ.' στά τ., ἴδ. ζευγάρι. ἄρτιος ἀριθμός.
 τ σ ι ν ῖ (του—τσινι)=κεσές, δοχεῖο ἀπὸ πορσελάνη' στά π., ἴδ. λ., σινικός, σινικῆς κατασκευῆς.
 τ σ ι ι π ο ὦ ν ι (του—v')=γελέκο, πι-σλί' στά π., ἴδ. λ. ἔσθητα.
 τ σ ι ι ρ ᾶ κ ι (του—άκι) = στά π., τ σ ι ε ρ ᾶ γ καὶ τ σ ι ρ ἔ κ ι' ἴδ. σ.
 τ σ ι ι ρ ι σ τ ῖ (του)=δὲς τ σ ι ἔ.
 τ σ ι ι φ λ ῖ κ ι (του—ίκι)=ἀπὸ τὸ τ σ ι ῖ φ τ' δὲς λέξη.
 τ σ ῖ ν τ ι λ ι καὶ μ ῖ ν τ ι λ ι (τά)=μικροπράγματα χωρὶς ἀξία' δὲς τ σ ι ᾶ ν τ α λ α.
 τ σ ῖ ν τ σ ι φ ῖ λ ι (του—τσφίλ)=ἀρωματικὴ σκόνη μὲ τὴν ὁποία πασπαλίζουν τὸ σαλέπι' στά ᾶ., ζεντζεμπίλ, γιγ-γίβερι.
 τ σ ι ο γ λ ᾶ ν ι (του—άν)=μόρτης, τιποτένιος, αἰσχροῆς διαγωγῆς νέος' στά τ., ἴτ σ ι =ἔσωτερικό, μέσα ὀ γ λ ᾶ ν παιδί, ὑπηρέτης τοῦ παλατιοῦ.
 τ σ ι ὀ κ ἰ λ λ α ρ ᾶ =χρόνια πολλά.
 τ σ ι ὀ κ ο ς (οὔ—ους)=μικρὸ σφυρί,

καὶ πέος' στά τ., τ σ ι κ ῖ τ ς ἴδ. σ. καὶ τ σ ι ὀ κ πέος.
 Τ σ ι ο κ ᾶ ν η ς (οὔ—άν'ς)=ἑπώνυμο' στά τ., τ σ ι ο λ ᾶ κ ζερβόχειρος καὶ τοξό-της σωματοφύλακας.
 τ σ ι ὀ λ ι (του—όλι)=ρακομένο ἐπί-στρομα, κουρέλι, στά τ., τ σ ι ο ὐ λ ἐπι-κάλυμμα ἀλόγου.
 τ σ ι ο ρ β ᾶ ς (οὔ τσίου—)=στά τ., τ σ ι ο ρ μ π ᾶ, ἴδ. σ.
 τ σ ι ο ρ μ π α λ ῆ κ ι (του τσίου—ίκι) =ἐπίδειξη ἀρχοντισμοῦ, προύχοντισμοῦ ἀπὸ τὸ τ σ ι ο ρ μ π α τ ζ ῆ (δὲς λέξη).
 τ σ ι ο ρ μ π α τ ζ ῆ ς (οὔ τσίου—)=μάγειρας, οἰκοδεσπότης, προύχοντας' στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ. δὲς καὶ τ σ ι ο ρ β ᾶ.
 τ σ ι ὀ τ ρ α (ῆ)=στά τ., ἴδ. λ. πλόσκα.
 τ σ ι ο υ σ ᾶ λ ι (του—άλι)=στά π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.
 τ σ ι ο υ ἔ ν ι (του—έν)=στά τ., τ σ ι ο γ λ ἔ ν, σαπонаρία.
 Τ—τ σ ι ο υ κ α λ ᾶ ς (οὔ)=καὶ ἐπώ-νυμο' δὲς τ σ ι ο υ κ ᾶ λ ι.
 τ σ ι ο υ κ ᾶ λ ι (του—άλι)=λεξ. τ. ξεν.
 τ σ ι ο υ μ ᾶ ν η ς (οὔ—ν'ς)=στά τ., τ σ ι μ ἔ ν λειμώνας.
 τ σ ι ο υ μ π λ ἔ κ ι (του—έκι)=στι-φάδο' στά τ., ἴδ. λ. χύτρα.
 τ σ ι ο υ ρ ᾶ π ι (του—ἐπ)=στά τ., ἴδ. ἴδ. σ.
 τ σ ι ο υ ρ ἔ κ ι (του—έκι)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ., καὶ ἓνα τέταρτο.
 τ σ ῖ π ο υ ρ ο (του—πρου)=στά τ., τ ζ ι μ π ρ ἔ, ὑποστάθμη, καταπάτη.
 τ σ ῖ ρ ο ς (οὔ—ους)=στά τ., τ σ ι ρ ᾶ ζ, σκουμπρί.
 τ σ ῖ ς - λ α καὶ τ σ ι ο ὦ σ ι - λ α (του, τὰ)=στὴ γλῶσσα τῶν νηπίων, τὸ κατού-ρημα' στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 89.

τσίτι (του—ίτ')=στά τ., ἴδ. λ. ὀθόνη.

τσίτς·μπλέτς=ὀλόγυμνα' στά τ., τσίερ·τσιπλάκ ἴδ. σ.

τσόχα (ή)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσοχατζής (οὐ τσου—)=δὲς τσόχα.

τσουλοῦφι (του—τσλουφ)=βόστρυχος μαλλιῶν, πὺ ξεχωρίζει' στά π., ζουλοῦς βόστρυχος.

Φ'

φάκα (ή)=στά τ., φάκ ἴδ. σ.

φακάτ=ἀλλά, ὁμως στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φακίρης (οὐ—ρ'ς)=φακίρης και φτωχός' στά ἄ., φακίρ ἴδ. σ.

φακίρ φουκαράς=ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς πὺ φτωχός (δὲς λέξεις).

φαναρτζής (οὐ)=φανοποιός' στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φαρασίανι (του—άν)=σκουπιδο-λόγος' στά τ., φαράσι, ἴδ. σ.

φαρσί=ἀπ' ἔξω κι' ἀνακατωτά' κατέχω τέλεια μιὰ γλῶσσα, τὸ μάθημα κτλ.' στά τ., ἴδ. λ., Πέρσης—ικά.

φαρφαράς (οὐ)=ἐλαφρός, ἐπιπόλαιος, λογᾶς, καυχησιολόγος' στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φαρφουρί (του)=στά ἄ., φαγφουρί, ἴδ. σ.

φασλάς (οὐ)=ἀθέλητο σχίσιμο ρούχου, φορέματος, ἀπὸ καρφι π. χ. στά ἄ., φασλή, χωρίζων, διαιρῶν.

φέλεκας (οὐ—λικας)=τιμωρία μαθητοῦ, μὲ ραβδισμό τῶν δεμένων πελμάτων και τὸ σχετικὸ ἐργαλεῖο' στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φερετζιές (οὐ φιρι—)=στά ἄ., φερατζε ἴδ. σ.

φερμάνι (του φιρμάν')=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

Φερούκας (οὐ Φι—)=ἐπώνυμο'

στά π., φεροῦκ τυχερός, εὐτυχής.

φεσάτια (τάφι—)=φασαρίες, μπελάδες, ἀνακατέματα, ταραχές' στά ἄ., φισάντ ἴδ. σ.

φέσι (του—ές')=στά τ., ἴδ. σ.

φετφᾶς (οὐ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φίλντισι (του—ντισι)=ἐλεφαντοστοῦν' στά ἄ., φιλ, ἐλέφας και ντίσι δόντι.

φιντάνι (του—άν)=τροφερὸς βλαστός' στά ἄ., φιτᾶν και φιντάν, μειράκιο, νεανίας.

φίτ=πάτσι, ἴσια·ἴσια' στά τ., ἴδ. λ. ἐξίσωση.

φλυντζάνι (του—φτζάν)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φόλι (του=λι)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φουκαράς (οὐ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φούντα (ή)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ. και (φουντάρισμα) ἔγκυρα.

φουντοῦκι (του—ουκί)=στά π., φιντικ ἴδ. σ.

φουρτζής (οὐ)=ὀψωμᾶς, ὀφούρναρης' στά τ., φουρουντζής ἴδ. σ.

φουσικί (ή)=στά π., χουσικί ἴδ. σ.

φουστάνι (του—φ'σταν)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

φτᾶς (οὐ)=λευκό, ριγωτὸ ὕφασμα, δεμένο σάν ποδιὰ σὲ καλὲς ὥρες: γάμους, βαπτίσια κτλ.' στά ἄ., φουτᾶ ποδιὰ γιὰ τὸ μπάνιο.

φτουράω (φτ'ράου)=ἀντέχω, ὑπομένω, ὑποφέρω' ἀπὸ τὸ ἄ. φουτοῦρ ἄδυναμία.

φυσέκι (του φ'σέκι)=φυσίγγιο' στά τ., φυσένγκ ἴδ. σ.

φυσίεκλίκι (του—σι κί)=φυσίγγιοθήκη' ἀπὸ τὸ φυσέκι (δὲς λ.).

φυτίλι (του φτύλι)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΘΑΛΑΣΣΑ

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΣΑΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

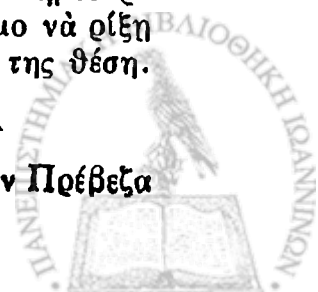
Όταν ζήση κανένας σὲ τοῦτον τὸν τόπο μὲ τὴν παράξενη καὶ πικάντικη ὁμορφιὰ πολλὰ χρόνια καὶ ποιιστῆ μὲ τὴν ἀρμύρα τῆς θάλασσάς του καὶ γίνῃ μουσικίδι παλεύοντας νὰ βάλῃ ἀπὸ μικρὸ παιδί βαρκοῦλες χαρτονένιες στὴ θάλασσα· ὅταν χτίσῃ σπιτάκια μὲ ἄμμο καὶ φύκια πού μετὰ τὰ σαρώνει ἡ θάλασσα· ὅταν τὰ πόδια του χαραχτοῦν ἀπὸ τὰ μυτερὰ βράχια τοῦ γιαιλοῦ του μέχρι πού νὰ στάζουνε αἷμα γιὰ νὰ πιάσῃ καβούρια καὶ πάτελλες ἢ ἀπὸ τὰ βάτα καὶ τὰ πουρνάρια τρέχοντας νὰ μαζέψῃ κούμαρα καὶ σμύρτα στὶς ράχες τῶν λόφων του· ὅταν μὲ τὸ κουπί στὰ χέρια ὀργώσῃ ὅλη τὴ θάλασσά του πρὸς ὅλες τὶς μεριές καὶ ὅλες τὶς ὥρες καὶ γνωρίσῃ τὰ ψάρια καὶ τ' ἀκρογιάλι του μὲ ὅλες του τὶς λεπτομέρειες· ὅταν τὸν βαρέσῃ ἡ τραμουντάνα στὸ ἀνοιχτὸ κανάλι καὶ ὁ σιροκολεβάντες τοῦ ξουρίσῃ τὸ μούτρο· ὅταν παλέψῃ μὲ τὸ κῦμα τοῦ πουνεντογάρμπη στὸ πέλαγος ἢ βουτηχτῆ μέσα στὴ θάλασσά του, γαλανὴ καὶ ἠλιόλουστη ὅσο πουθενά, καὶ χορτάσῃ ἢ ψυχῆ του γαλήνη καὶ ἀγριωσύνη, βράχο καὶ ἄμμο, φύκια καὶ πράσινο· ὅταν ἀνακατευτῆ μὲ τὸν περήφανο καὶ μεγαλόψυχο λαό του κι' ὅταν, τέλος, ἀνοίξῃ ὅλα τὰ βιβλία, τὰ παλῆα καὶ τὰ καινούργια, πού γράφτηκαν γιὰ τὴν ἱστορία του τὴ λαμπρὴ καὶ τὰ ξεφυλλίσῃ ἕνα-ἕνα καὶ σκύψῃ ὥρες πολλὰ ἀπὸ πάνω τους, —τότε θὰ ἀγαπήσῃ τὸν τόπο αὐτὸν μὲ μιὰν ἀγάπη βαθειὰ καὶ ἀπέραντη. Αὐτὴ πού μ' ἔσπρωξε νὰ συγκεντρώσω μέρος ἀπὸ τὸ πλούσιο λαογραφικὸ ὕλικό του καὶ νὰ τάξω σὰν σκοπὸ μου τὴ συνέχισή, αὐτοῦ τοῦ ἔργου πού εἶναι ὠραῖο ἀλλὰ κουραστικὸ, γοητευτικὸ καὶ ἐπίπονο, γιὰτὶ θέλει ὑπομονή, ἐπιμονὴ καὶ ἐγκαρτέρηση, καί, περισσότερο ἀπ' ὅλα, πίστη καὶ ἀγάπη, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ πλησιάσῃ χωρὶς ποτὲ νὰ φτάσῃ τὸ τέλειο, τὸ ἀπόλυτο.

Ἡ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ

Ἀτύχημα εἶναι ὅτι μὲ τὴ λαογραφία τῆς Πάργας δὲν ἀσχολήθηκαν, ἀπὸ τὰ παλῆα τὰ χρόνια, ἄλλος ἀπὸ τὸν Π. Ἀραβαντινὸ καὶ τὸν Σαλβατὸρ (Ἀρχιδουκά τῆς Αὐστρουγγαρίας), οἱ ὁποῖοι πολὺ λίγα πράγματα συμπεριέλαβαν στὰ ἔργα τους, «περὶ Πάργης» ὁ πρῶτος καὶ PARGA ὁ δεύτερος, πού, ἐν τούτοις, εἶναι πολύτιμα, γιὰτὶ διαφορετικὰ θὰ εἶχαν χαθῆ, ὅπως χάθησαν πολλὰ διαμάντια τῆς λαογραφίας τῆς. Τὸ πούλημα τῆς Πάργας ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους στὸν Ἀλῆ-Πασσᾶ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τραγικὰς συνέπειες στὴν ἱστορία, καὶ τὴν ἐξέλιξή τοῦ λαοῦ τῆς, πού βρέθηκε ἐξόριστος γιὰ μιὰ μέρα σὲ ξένη γῆ, τὴ δημιουργία ἑνὸς μεγάλου κενοῦ στὴ λαογραφικὴ τῆς ἐξέλιξη. Εἶναι ὅμως σκόπιμο νὰ ρίξῃ κανένας ἕνα πολὺ φευγαλέο βλέμμα στὴ ἱστορία τῆς καὶ τὴν γεωγραφικὴ τῆς θέση.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ Πάργα βρίσκεται στὴν παραλία τῆς Ἡπείρου, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Πρέβεζα

καὶ τὴν Ἰγουμενίτσα (ἀπέχοντας 28 καὶ 24 μίλια ἀντιστοίχως ἀπὸ κάθε μιὰ) καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τοὺς Παξοὺς καὶ Ἀντιπάξους τῶν Ἰονίων Νήσων. Γίνεται μνεία τῆς (ὡς Τορύνης) στὸν Πλούταρχο καὶ (ὡς Ἐλαιάτιδος χώρας) ἀπὸ τὸ Θουκυδίδη. Ἀναφέρεται ὡς Βυζαντινὴ πόλις τὸ 1337. Τὸ 1365, περίπου, ζητάει τὴν προστασίαν τῶν Νορμανδῶν πού τὸ 1390 ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴ Μσούγειο. Τὸ 1394—1400 καταλαμβάνεται καὶ λεηλατεῖται ἀπὸ τὸν Ἀλβανοσερβοβουλγαροβλάχο ληστὴ Μπογκόη. Τὸ 1401 μπαίνει στὴν προστασίαν τῆς Βενετίας. Ἀγωνίζεται κατὰ τῶν γύρω ἐπιδρομῶν, πότε μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν Βενετῶν καὶ πότε ἐγκαταλελειμμένη καὶ μεγαλοφυῶς στυγρῶς ἀγῶνές τῆς αὐτοῦς γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἐλευθερίας τῆς. Γίνεται τὸ ὄρητήριο τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν (Κατσῶνης, Ἴσκοι, Μπουκουβάλας, Ἀνδροῦτσος), ὑποστηρίζει τὸ μαχόμενον Σούλι καὶ τὸ ἐφοδιάζει μὲ πυρομαχικά καὶ τροφίμα. Τὸ 1803 δέχεται καὶ περνᾷ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία σώματα τῶν προδομένων Σουλιωτῶν στὴν Κέρκυρα (τὸ μόνο πού σώζεται). Τὸ 1797—1806 μένει ὑπὸ τὴν κατοχὴ τῶν Ρώσων καὶ Τούρκων πού δὲν θέλουν νὰ τὴν παραδώσουν στὸν Ἀλῆ-πασσᾶ. Τὸ 1807 περιέρχεται στοὺς Γάλλους καὶ ἀγωνίζεται μὲ πείσμα στὶς ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ. Τὸ 1816 ζητάει τὴν προστασίαν τῶν Ἀγγλων. Τὸ 1819 (Μεγάλη Παρασκευὴ 15 Ἀπριλλίου) πουλιέται ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους στὸν Ἀλῆ καὶ ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς καταίκους τῆς πού πηγαίνουν στὴν Κέρκυρα, παίρνοντας μαζί τους τὰ Ἱερά τους Κειμήλια καὶ τὴν σιάχη ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῶν προγόνων πού ξέθαψαν καὶ ἔκαιψαν στὴ μέση τῆς πλατείας. Τὸ 1821 ἔρχεται ἓνα σῶμα Παργινῶν καὶ Σουλιωτῶν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα γιὰ νὰ πολεμήσῃ στὸ πλευρὸ τοῦ Χριστοφόρου Περραιβοῦ γιὰ τὴν ἐπανάσταση, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει καὶ χάνεται ἔτσι ἓνα ὄρητήριο γιὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Γένους. Ἀπὸ 1847 ἔρχονται λίγο—λίγο μερικὲς οἰκογένειες στὴν Πάργα πού μόλις τὸ 1913 (23 Φεβρουαρίου) μπαίνει στὴν ἀγκυλιὰ τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος. Τὸ 1930 (22 Μαΐου) γίνεται μὲ μεγαλοπρεπῆ τελετὴ ἡ ἐπιναφορὰ τῶν Κειμηλίων τῆς ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦ ἐκπροσώπου τῆς χαρίζει, ἓνα ἀπλὸ ἀσημένιο κύπελλο πού γράφει: «Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων στὴν πουλημένη στὴν ἐλευθέρῃ Πάργα» καὶ ἡ ἱστορία κλείνει.

Η ΜΕΛΕΤΗ

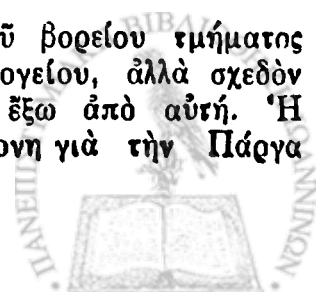
Ἡ μελέτη αὐτὴ περιλαμβάνει: 1) τὴ ναυτικὴ ὁρολογία πού χρησιμοποιεῖται στὴν Πάργα (λεξικογραφικῶς καὶ μὲ σημειώσεις, παρατηρήσεις, ἔτυμολογία κ.λ.π. 2) τοὺς Καιροὺς (ἀνέμους κ.λ.π.), τὴν ὄνοματολογία τους (λεξικογραφικῶς) μὲ χαρακτηρισμούς, προβλέψεις κ. ἄ. 3) τὴν ὄνοματολογία τῶν ψαριῶν, θαλασσινῶν φυτῶν, μὲ παρατηρήσεις, παραδείγματα συνήθειές τους κ.λ.π. 4) Τὰ περισσότερα γνωστὰ καὶ χρησιμοποιούμενα ψαρέματα (μὲ περιγραφή, ὁρολογία, ἐξαρτήματα, ψαράτικες δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις). 5) Ὀνοματολογία τῶν πιὸ γνωστῶν πλωτῶν μέσων καὶ ἐξαρτημάτων των καὶ 6) τοπωνύμια θαλασσινὰ καὶ στεριανὰ, πού θὰ εἶναι καὶ ἡ σύνδεσις μὲ ἐπόμενη μελέτη λαογραφικὴ, πού θὰ περιλαμβάνῃ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Παργινὴ στεριανὴ λαογραφία.

A) ΝΑΥΤΙΝΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ (Λεξ)κῶς)

μὲ σημειώσεις, παρατηρήσεις, ἔτυμολογία, προέλευση κάθε λέξεως, παραδείγματα κλπ.

Ἡ ναυτικὴ ὁρολογία τῆς Πάργας (ὁμοία σὲ πολλὰ σημεία μὲ τὴ γενικώτερη Ἑλληνικὴ), εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ γλῶσσα πού εἶναι ἡ ναυτικὴ

γλῶσσα, ὄχι μόνον τοῦ βορείου τμήματος τῆς Λεκάνης τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ σχεδὸν ὀλόκληρης καὶ ἀκόμη ἔξω ἀπὸ αὐτῆ. Ἡ ἐπήρεια εἶναι πιὸ ἔντονη γιὰ τὴν Πάργα

πὸν ἔζησε κάπου 400 χρόνια κάτω ἀπὸ Βενετική ἐξάρτηση. Μία προσεκτικὴ μελέτη τοῦ Παργινοῦ ιδιώματος πείθει ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ καθαρὰ καὶ εὐχάριστα ἰδιώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Η ΟΡΟΛΟΓΙΑ:

Ἄβ ἄ λ η (ἦ): οὖσ. μικρὸς κόλπος, συνήθως ἀνάμεσα σὲ βράχια, πὸν δὲν τὸν πιάνει συνήθως ὁ ἀέρας, ὅπως ἀκριβῶς τὰ Νορβηγικὰ φιδὸρδ σὲ μικρογραφία (μακρόστενος καὶ μὲ μεγάλο, σχετικὰ, βάθος). Προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἱταλ. λέξι *Avale*: κοιλιάς, κοίλωμα πρβλ. «Καλάρια τὰ παραγάδια ἀπὸ τὴν ἀβάλη τῆς Σπλάντζας μέχρι τῆ Φυσαριά».

Ἄ β ἄ ρ ὠ (ὀ): ἀπωθῶ, κρατῶ σὲ ἀπόστασι πρβλ. «λύσε τοὺς κάβους γλήγορα καὶ ἀβάρα νὰ σαλπάρουμε», «ὄσο πὸν νὰ φέρω τὸ πετρέλαιο ἐσὺ ἀβάρα (ἢ ἀβαράρισε) τῆ βάρκα νὰ μὴ τρακέρη» βλ. ἀβαρία).

Ἄ β ἄ ρ ἰ α (ἦ): Τὸ πέταγμα τοῦ φορτίου ἢ ἀχρηστων ἀντικειμένων σὲ περίπτωσι κινδύνου γιὰ ν' ἀλαφρύνῃ τὸ σκάφος πὸν κινδυνεύει (ἐκ τῆς Ἱταλ. *AVARIA—AVARIARE*) πρβλ. «Καλὰ πὸν τοῦκοψε τοῦ χαϊδοκαπετάνιου κι' ἔκανε ἀβαρία, ἀλλοιῶς θ'ἄχε πάρει τὸν κόσμον στὸ λαιμὸ του».

Ἄ β ὀ ζ ο: ἐπίρ, σιγά, μαλακά, ἦτια πρβλ. «τράβα τὸ κουπὶ ἀβόζο—ἀβόζο καὶ μὲ τὸ μαλακό, μὴ βρῆ σὲ ξέρες ἢ βίρκα».

Ἄ γ ἄ λ ι: ἐπίρ. σιγά σιγά.

Ἄ γ ἄ ν τ ἄ ρ ω κ α ἰ ἄ γ ἄ ν τ ἔ ρ ν ω (ὀ): τραβῶ (κουπὶ κυρίως) μὲ ὄλη μου τῆ δύναμι. πρβλ. «ἀγάντα νὰ πιάσουμε κάβο γιατί μᾶς πέταξε ὄξω ἢ θάλασσα».

Ἄ γ ἄ ν τ σ ο: ἐπίρ. τὸ ἔντονο τραβήγμα τοῦ κουπιοῦ καὶ κάθε ἔντονη προσπάθεια.

Ἄ γ ἔ ρ α ς (ὀ): οὖσ. ὁ ἀέρας (ἢ κατεύθυνσίς του, ὁ καιρὸς) πρβλ. «τὸν πῆρε στὸ γαρμπῆ τὸν ἰγέρα».

Ἄ γ ι ο ὗ τ ο (τό): ἀπὸ τὴν Ἱταλ. *Aiuto*, βοήθεια συμπαραστάσις. ἐνίσχυσις. Ρῆμα: ἀγιουτάρω καὶ ἀγιουτέρνω: βοηθῶ ἐνισχύω. Πρβλ. «δῶσε ἓνα ἀγιουτο, Τσίλη, φώναξε καὶ τὸν Νικόλα ν' ἀγιουτάρη κι' αὐτός».

Ἄ γ γ ἄ ρ ε ι α καὶ ἄ γ γ α ρ ε ἰ α (ἦ):

καταναγκασμός, ὑποχρεωτικὴ ἐργασία. Πρβλ. «μᾶς πήρανε τότες οἱ Γερμανοὶ ἀγγάρεια, ἀγγαρέψανε (ῥ. ἀγγαρεύω) ὄλο τὸ κόσμον» ἐκ τῆς Ἱταλ. *Angaria* ῥ. *angariare*.

Ἄ γ κ ι σ τ ρ ὠ ν ω (ρ.): ἡ προσπάθεια πὸν κάνω τινάζοντας τὸ καλαμίδι ἢ τινάζοντας τὴν πετονιὰ νὰ μπήξω τὸ ἀγκίστρι στὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ.

Ἄ γ κ ω ν ἦ (ἦ): ἰδιωμ. λ.: ἡ γωνία, τοῦ ψωμιοῦ, τοῦ σπιτιοῦ καὶ γενικά. Πρβλ. «κόψε μου μιὰν ἀγκωνῆ ἀπ' τὸ καρβέλι», «ἐσὺ κάτσε στὴν ἀγκωνῆ σου καὶ μὴ μπαίνης στὴ μέση».

Ἄ γ κ ὠ ν ω (καὶ ἔ γ κ ὠ ν ω) (ρ.): φουσκώνω, χορταίνω, τρώγω κατὰ κόρον. Πρβλ. «ἔφαε, ἔφαε ἓναν περιδρομο μέχρι πὸν ἄγκωσε». Ἡ μεταβολὴ τῆς θάλασσας ἀπὸ τὴ γαλήνη σὲ τρικυμία (κυρίως τὸ ἐγκώνω) παραγ. ἀπὸ τὸ ρ. ὀγκοῦμαι δι-ογκοῦμαι.

Ἄ ε ρ ι κ ὸ (τό): ὑπερφυσικὴ δύναμι μὲ καταστρεπτικὰς ἰκανότητες εἰς βάρος τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. «τοῦ πέρασε ἀερικό (καὶ ἀγερικό) καὶ τοῦ πῆρε τὴ λαλιά».

Ἄ θ ο ὕ ρ α (ἦ): δμίχλη, καταχνιὰ ἀλλά καὶ ὕδρατμοὶ ἢ καπνός, πὸν ἐμποδίζουν τὸ κοίταγμα.

Ἄ λ ἄ ρ γ α: ἐπίρ. μακρὰ (τὸ ρῆμα ἀλλαργεύω), ἀπομάκρυνσις. πρβλ. ἀλλαργινός.

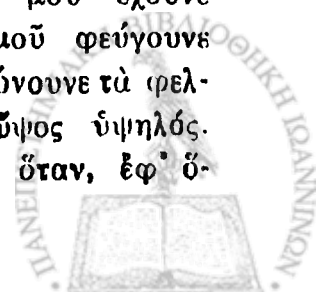
Ἄ λ α φ ρ υ ὸ ς (ὀ): ἐπίθ. ἔλαφρός, ἔλλιποβαρής, ὁ ἀνθρώπος πὸν δὲν στέκει καλὰ στὰ λογικά του (ἔχει χάσει τὸ κανονικὸ βάρος τοῦ μυαλοῦ).

Ἄ λ ἔ γ ρ ο ς (ὀ): ἐπίθ. : εὐθυμος, χαρούμενος (ἐκ τῆς Ἱταλ. *Allegro*). Ρῆμα: ἀλεγράρω καὶ ξαλεγράρω: τὸ ρίχνω ἔξω, διασκεδάζω. πρβλ. «πᾶμε στὰ βιολιὰ νὰ ξαλεγράρουμε λίγο».

Ἄ λ ἔ σ τ ο ς: ἐπίθ. ὄρθιος, ἔτοιμος γιὰ δραῖσι (ἐκ τῆς Ἱταλ. *Allestire*). πρβλ. «ἀλέστα: ἀκαμάτηδες, πὸν τό ριξατε στὸ ὕπνο καὶ μᾶς πέταξε ἔξω».

Ἄ λ τ ο (τό): ἐπίθ., τὸ ὕψος μιανοῦ πράγματος πρβλ. «τὰ δίχτυα μου ἔχουνε μονάχα δυὸ ὀριές ἄλτο καὶ μοῦ φεύγουνε οἱ παλαμίδες γιατί δὲν ξεενερώνουνε τὰ φελλά» ἀπὸ τὴν Ἱταλ. *Alto*=ὕψος ὑψηλός.

Ἄ μ α τ ι (—τις): ἐπίρ.: ὅταν, ἔφ' ὅ-

σον (Σημ. τὸ «ς» εἶναι εὐφωνικὸ καὶ μπαίνει ὅταν ἡ ἐπομένη λέξις ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν) πρβλ. «ἀματι θέλεις ἔλα πάρε, γιατί ἀματις ἔρθη ἡ νύφη δὲ θὰ σοῦ δώκη».

Ἄ μ ο λ ά ω (ὀ): ἀφήνω, ἐγκαταλείπω (ἀλλὰ καὶ μολάω). Πρβλ. «μόλα στὰ σβέλτα τὴ σαμαρούδα μὴ μᾶς τὴν πάρη ἢ προπέλα», αὐτὸ τ' ἀμολήκανε μικρὸ οἱ γονοῖ του στὸ δρόμο καὶ τώρα δὲν τὸ κάνουνε καλά».

Ἄ μ μ ο υ δ έ ρ α (ἦ): κομμάτι τοῦ γιालοῦ μὲ ἄμμο, ἀνάμεσα ἀπὸ βράχια μαζὺ μὲ τὸ μέρος ποὺ συνεχίζει μέσα στὸ βυθό.

Ἄ μ π α λ ά ρ ω: ρ. ἐκ τῆς Ἴτ. Appallare. Σημαίνει ὅτι συσκευάζω ἐτοιμάζω τὰ πράγματά σου, τὰ σύνεργά μου.

Ἄ μ π ά σ σ ο ς (ὀ): ἐπίθ. χαμηλός, βαθύς. Ἐκ τῆς Ἴταλ. Basso πρβλ. «ἡ βάρκα τοῦ Γολάκη εἶναι πολὺ ἀμπάσσα καὶ μοῦ κόβετε ἢ μέση νὰ τραβάω κουπί», «μὴ φουντάρης γιατί τὰ νερά ἐδῶ εἶναι ἀμπάσσα καὶ δὲν ἔχομε τόσο κάβο».

Ἄ ν α γ ά ζ ω: ρ. ὑποχρεώνω κάποιον νὰ βιαστῆ. Πρβλ. «ἀνάγκασε γλήγορα τὸ νετάρισμα γιατί μαύρισε».

Ἄ ν α σ π ά ζ ο μ α ι (ρ.): φιλῶ, ἀσπάζομαι (κυρίως εἰκονίσματα καὶ κατὰ τὸ «Δεῦτε τὸν τελευταῖον ἀσπασμό» τοὺς νεκρούς).

Ἄ ν α υ λ ο ς (ὀ): τὸ καΐκι ποὺ εἶναι χωρὶς δουλειὰ (ναῦλο) ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τὰ εἰσιτήριά του γιὰ νὰ ταξειδέψῃ. Πρβλ. «πῆγε μὲ 10 λίρες στὴν τσέπη καὶ γύρισε ἀναυλος (καὶ «ἀναυλα»), δηλ. μὲ χρήματα ἄλλου.

Ἄ ν ε μ ό β ρ ο χ ο (καὶ ἀνεμόβρεχο) (Τό): Σταγόνες θαλασσινοῦ νεροῦ ποὺ παραρασέρνει δυνατὸς ἀέρας. Καὶ

Ἄ ν ε μ ο ύ ρ α (ἦ): οὖσ. πρβλ. «δὲν μὲ πῆρε (ἔβρεξε) τὸ κῦμα, ἀλλὰ τὶ τὸ θέλεις μ' ἔκανε ζούτσα ἢ ἀνεμούρα».

Ἄ ν έ σ ω σ τ ο ς (ὀ): ἐπίθ. τὸ παιδί ποὺ δὲν συμπλήρωσε ἐννῆα μῆνες στὴ κοιλιά τῆς μάνας του καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει τελεία οωματικὴ διάπλαση. «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν συμπληρώνει τὰ κανονικὰ χρόνια τῆς ζωῆς του πρβλ. «μπά. κακὶ ὦρα νὰ τοῦρθη τοῦ ἀνέσωστου (νὰ μὴ σώσῃ τὰ χρόνια του)».

Ἄ ν ο ί γ ω (ρ.): Ἀπομακρύνομαι ἀπὸ κάποιο συγκεκριμένο σημεῖο π.χ. ἀπὸ τὸ γιολό, ἀπὸ τὸ νησί, ἀπὸ τὸ παραγάδι (ὅταν τὰ παίρνω ἀπὸ τὴ θάλασσα). Πρβλ. ἀνοίξε τὴν πλώρη ἀπὸ τὴ στεριά», «ἀνοίξε τὴ βάρκα, γιατί πήραμε τὸ παραγάδι ἀπὸ κάτου (ν' ἀπομακρύνῃ αὐτὸς ποὺ εἶναι στὰ κουπιὰ τὴ βάρκα ἀπὸ τὸ παραγάδι) καὶ θὰ ντέση στὸ κοράκι». Ἀνοίγομαι βγαίνω ὁ ἴδιος, ἀπομακρύνομαι ἀπὸ κάποιο σημεῖο. Πρβλ. «ἀνοίχτηκα μὲ ὀριές στὸ πέλαο καὶ ὕστερα κουράστηκα καὶ δὲν μπόρνε νὰ γυρίσω πίσω».

Ἄ ν ο ι χ τ ά = ἐπιρ. μακρὰ καὶ μακρὰ ἀπὸ κάποιο σημεῖο (βλ. προηγ).

Ἄ ν τ ρ ά λ λ α = θόρυβος, σύγχυσι.

Ἄ π ά γ γ ε ι ο ς (ὀ) = ἐπίθ. ὑπὴνεμος (ρ) ἀπαγγειάζω = δὲν μὲ πιάνουν οἱ καιροὶ (οἱ ἄνεμοι) πρβλ. «πᾶμε στὴν ἀβάλη τοῦ Μπάγκα νὰ κοιμηθοῦμε ποὺ τ' ἀπαγγειάζει».

Ἄ π α τ α (τὰ) = ἐπίθ. τὰ νερά τῆς θάλασσας ἀπὸ τὸ βάθος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πατήσῃ στὸ βυθὸ ἄνθρωπος μέχρι τὰ πιδ βυθειά.

Ἄ π ί κ ο = ἐπιρ. ἀκριβῶς ἐπάνω ἀπὸ ἓνα ὄρισμένο σημεῖο τῆς θάλασσας, τοῦ βυθοῦ κ.λ.π. ἐκ τῆς Ἴταλ. a picco πρβλ. «χίτες μοῦπεσε ἡ κουλούρα κοντὰ στὸ Σκορδᾶ καὶ δὲν τὴν ἔβρισκα ποῦχε θολούρα. Σήμερα πῆγα μὲ τὰ σημάδια ποῦβαλα καὶ τὴ βρῆκα ἀπίκο». «Πάρε τὰ μπόσκα καὶ φέρ' τὴν ἄγκυρα ἀπίκο νᾶμαστε ἐτοιμοὶ γιὰ σαλπάρισμα».

Ἄ π ο σ έ ρ ν ω (ρ.) = σέρνω ἀπὸ πίσω. Τὸ ρῆμα χρησιμοποιεῖται γιὰ τὰ ψαρέματα μὲ ἀπόσυρτα. Πρβλ. «ἀπόσυρα ἀπὸ τὸ Μοῦρτο ἴσαμε τὸ Μοναστήρι καὶ οὔτε τσᾶκ δὲν ἔκανε» (δηλ. δὲν ἐτσιμπησε ψάρι).

Ἄ π ο σ τ έ ν ω (ρ.) = κουράζομαι, χάνω τὶς δυνάμεις μου. Πρβλ. «δὲν μπορῶ ἄλλο, ἀπόστασα νὰ τραβάω ἓνα μερόνυχτο κουπί».

Ἄ π ο σ τ α σ ι ά (ἦ) = οὖσ. τὸ ρίξιμο τῶν διχτυῶν σὲ ἐπίκαιρο σημεῖο γιὰ ὄλη τὴ διάρκεια τῆς νύχτας πρβλ. «ἔβαλα τὰ δίχτυα ἀποστασιὰ στὴ μπούκα τῆς Σπλάντζας καὶ κάτι λέω ν' ἀρπάξω ὄλη νύχτα».

Ἄ π ρ ό ν τ ο ς (καὶ πρόντος) (ὀ) = ἐπίθ.

έτοιμος, πρόθυμος, γρήγορος. Έκ τῆς Ἰταλ. pronto πρβλ. «σφύρα μου ἐσὺ κι' ἐγὼ εἶμαι ἀπρόντος». Καὶ σὰν ἐπίρρημα ἀπρόντο.

Ἄραζω=ρ. σιγουρεύω ἕνα σκάφος ἀκινήτωντας το σ' ἕνα ὠρισμένο σημεῖο μὲ τὰ δικά του μέσα (βλ. ἀγκυρα ἀγκουρέτο, ρεμέντζα κλπ). Ἄλλες λέξεις: ἀραγμένος, ἀραγμα, ἀραξοβόλι (ἀγκυροβόλιο).

Ἄραπικο (τὸ)=Σκαρὶ αἰγυπτιακοῦ καϊκιοῦ κακομούτσουνο καὶ κακότεχνο.

Ἀργάτης (καὶ ἐργάτης) (ὁ)=σύστημα ἀπὸ μοχλοῦς στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ καϊκιοῦ γιὰ ν' ἀνεβάξη τὴν ἀγκυρα ὅταν εἶναι μεγάλη.

Ἀριβάρω (ρ.)=ἐρχομαι φθάνω. Έκ τῆς Ἰταλ. arrivare πρβλ. «μᾶς ἀριβάρισε κι' ὁ κυρ Θανάσης κουνιστὸς καὶ λυγιστὸς». «Γλήγορα μωρὲς στὶς βάρκες γιατί ἀριβάρισε τὸ παπόρι».

Ἀρματοσιὰ (ἡ)=ὄλα τὰ ἐξαρθήματα πὺν χρειάζονται γιὰ ν' ἀρματωθῆ ἕνα σκάφος, ἀλλὰ καὶ ἕνα παραγάδι, μιὰ πετονιά. Καὶ

Ἀρματοώνω (ρ.)=ἐτοιμάζω μὲ ὄλα τὰ πράγματα πὺν χρειάζεται γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ἕνα σκάφος κ.λ.π. π.χ. γιὰ τὸ ἀρμάτωμα τῆς βάρκας χρειάζονται: τὰ κουπιά, τὸ πανί, τὸ τιμόνι ἢ γέκια, τὸ πανὶ ἢ ἀντένα, τὸ ἄρμουρο, τὰ ξάρτια. Γιὰ τὸ ἀρμάτωμα τῆς πετονιάς: τὸ νάυλον ἢ σπάγγος, βολιάς, παράμαλλα, ἀγκίστρια. Γιὰ τὸ ἀρμάτωμα τοῦ παραγαδιοῦ: ἡ κόφα, ἡ μάνα, τὰ παρσάμαλλα, τὰ ἀγκίστρια, οἱ κολῶκες, τὰ καλαδούρια κ.λ.π.

Ἀρμενα (τὰ)=οὔς. τὰ σκοινιά ἢ σιδερόσκοινα πὺν εἶναι δεμένα ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ ἄρμπουρου μέχρι τὰ πλευρά, τὴν πρύμη καὶ τὴν πλώρη πὺν σκάφους, ἀλλὰ καὶ ξάρτια (τὰ).

Ἀρμενίζω (ρ.)=ταξειδεύω μὲ καϊκι. Σημαίνει συνήθως καϊκι μὲ πανιά καὶ μάλιστα μ' ὄλα τὰ πανιά του ἀνοιγμένα. Ἄλλ. λέξ. ἀρμένισμά (τὸ), ἀρμενιστῆς (ὁ).

Ἀρμίδι (τὸ)=ἕνας σπάγγος ἢ στριμμένη τρίχα ἢ μεταξότριχα ἢ νάυλον, σὲ βάθος ἀνάλογο μὲ τὸ βάθος πὺν χρησιμοποιεῖται κλπ. μὲ ἀγκίστρια, βολιά καὶ φελλὸ γιὰ νὰ τυλίγεται γύρω του.

Ἀραπάζω (ρ.)=πιάνω κάτι, κυρίως

ψάρια. Πρβλ. «χτὲς τὸ βράδι μὲ τὶς πετονιὲς ἀρπάξαμε κάτι ψαρούκια. Ἀραπάζομαι=ἐξάπτομαι, στήνω κανυᾶ μὲ κάποιον πρβλ. «ἀρπάχτηκαν ὁ Γόλης ὁ Ποπορῖκος μὲ τὸν ἀδερφό του.

Ἀρόδο υ=ἐπίρ. ἕνα συγκεκριμένο μακρὰ σημεῖο ἀπὸ τὸ γιαλό. Κυρίως λέγεται ἀρόδου τὸ ἀραγμα ἑνὸς σκάφους ἀνοιχτὰ μὲ τὴν ἀγκυρά του χωρὶς νὰ εἶναι δεμένο σὲ ἀποβάθρα, στεριά ἢ ἄλλο σκάφος. Πρβλ. «Δέ μου ἄρεσε ἡ λεβαντιέρα καὶ πῆγα τὴ βάρκα ἀρόδο στὸ νησί».

Ἀσαβούρω τος (ὁ)=ἐπίθ. αὐτὸς πὺν δὲν ἔχει σαβούρα (ξομα) ὁ ἀμφιταλαντευόμενος. Τὸ σκάφος πὺν δὲν ἔχει σαβούρα εἶναι ἀσταθὲς στὴν κακοκαιρία καὶ ἐπικίνδυνο γιὰ μπατάρισμα. Μεταφ. ὁ ἀσταθὲς ὁ ἀκαταλόγιστος ἄνθρωπος.

Ἀστραψιά (ἡ)=ἡ ἀστραπή. Κατάπληξις. Πρβλ. «τοῦρθε ἀστραψιά μόλις ἄκουσε αὐτὴ τὴν κουβέντα».

Ἀστοχάω (ρ.)=ἀμελῶ, ξεχνῶ, λησμονῶ.

Ἀστρι (τὸ)—οὔς. τὸ ἄστρο. Πρβλ. «ἐπῆγα ρίτα μὲ τ' ἄστρο τῆς μερὸς γιατί ἦταν θάμπωμα καὶ δὲν ἔβλεπα τὴν Πάργα», «τὰ ματάκιας' ἀδερφοῦλα, τόνα τ' ἄστρο τᾶλλο ἢ πούλια». Ὁ ἀστερίας τῆς θάλασσας.

Ἀτζαμῆς (ὁ)=ἐπίθ. ἀδέξις ἄπειρος (τουρκ. λέξις).

Ἀυγατίζω (καὶ αὐγατάω)=ρ. πληθαίνω, πολλαπλασιάζομαι. Πρβλ. «ἀματι σταματήσουνε τὰ περαντζιά θὰ αὐγατίση τὸ ψάρι».

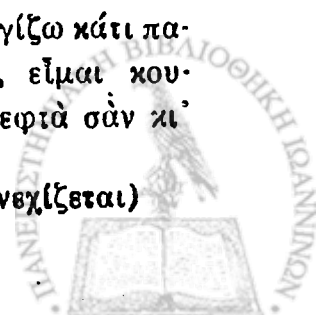
Ἀυγωμένο (το)=ἐπίθ. τὸ ψάρι πὺν βρίσκεται στὴν ὠτοκία καὶ ἡ κοιλιὰ του εἶναι γεμάτη ἀπὸ αὐγά.

Ἀφριά (ἡ)=οὔς. ὁ ἀφρὸς πὺν σχηματίζεται ἀπὸ τὸ χτύπημα τῶν κυμάτων στοὺς βράχους καὶ μεταξὺ τους.

Ἀψαρευτος (ὁ)=τόπος πὺν δὲν ἔχει ψαρευτῆ καί, ἐπομένως, εἶναι γεμάτος μὲ ψάρια.

Ἀψυχάω (ρ.)=ὑπολογίζω κάτι παρὰ πολὺ. Πρβλ. «Ἐγὼ, μωρέ, εἶμαι κουβαροντᾶς δὲν τ' ἀψυχάω τὰ λεφτὰ σὰν κι' ἐσένα».

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΠΑΛΑΜΙΚΗ "ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ,"

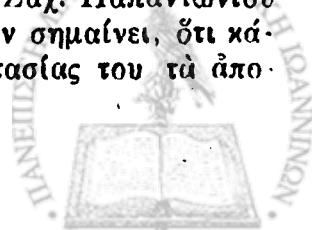
(ἀναλυτική ἀπόπειρα)

Α'

«Τὸν ποιητὴν δέοι, εἶπερ μέλλει ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους»
(Πλάτωνος «Φαίδων»).

Ὅποιος θεωρεῖ τὸ παραπάνω πλατωνικὸ χωρίο ὡς λυδία λίθο, πάνω στὴν ὁποία δοκιμάζονται τὰ δημιουργήματα τῆς ἀληθινῆς, τῆς μεγάλης ποίησης, μπορεῖ νὰ παραπλανηθῆ καὶ νὰ νομίση, ὅτι δὲν ἔχει ἐφαρμογὴ στὸ πολυστιχὸ ἐπικολυρικὸ τραγούδι τῆς παλαμικῆς «Φλογέρας», ὅπου ὁ ποιητικὸς οἴστρος κάνει τὸ λόγο νὰ ρέη ἀκατάσχετα σὰν καταρράχης θραύοντας κάθε μέτρο καὶ διασπῶντας τὴν ἐνότητα τοῦ συνόλου. Ὅμως ἡ κύρια ἀπαίτηση τοῦ πλατωνικοῦ γνωμικοῦ, νὰ ὑπάρχη στὸ ποίημα ὁ σκελετὸς τοῦ μύθου, βρίσκει ἱκανὴ ἀνταπόκριση καὶ στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ». Θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐπιπόλαιος ἢ ἀφιλοσόφητος ἕνας κριτικὸς, πού δὲν ἀνακαλύπτει κάτω ἀπὸ τὸ σύμβολο τῆς φλογέρας τοῦ Βουλγαροκτόνου τὸ μαγικὸ μέσο, πού χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητὴς, γιὰ νὰ ἀναπτύξη τὶς ιδέες του καὶ γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὴν ἠρωϊκὴ πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ... Μιά ὀλάκερη Κοσμογονία, μιὰ περίτεχνη μυθοπλαστία, ξεπηδάει ἀπ' τὸ καταφρονημένο καλάμι τῆς φλογέρας πού ὁ Παλαμᾶς τὸ χειρίζεται ἔξοχα σὰν ἐκφραστικὸ ὄργανο τῆς πολυσύνθητης ποιητικῆς του συνείδησης. Καὶ μᾶς παρασέρνει τόσο στὴ γοητεία του ὁ λυρικὸς χέμαρρος τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ», ὥστε μεθυσμένοι δὲν προσέχομε τὰ τρατὰ τῆς μορφῆς, δηλαδὴ τὸ ρητορισμὸ καὶ τὴν κακὴ κατασκευὴ μερικῶν στίχων ἢ τὴ χαλαρὴ σύνδεση τῶν μερῶν. Ὅμως θὰ ἦταν ἀδικία γιὰ τὸν ἔθνικὸ μας ποιητὴ νὰ παραδεχτοῦμε τὴ γνώμη μερικῶν, (ὅπως π.χ. τοῦ κ. Κ. Δημαρᾶ), ὅτι ὡς σύνολο δὲν διαβάζεται πιά σήμερον ἡ «Φλογέρα» καὶ μόνον ἀποσπάσματά της παρέχουν ἐνδιαφέρον... Ὅσοι ἀπὸ τὴν ποίηση δὲν γυρεύουν μόνον τὸ νέκταρ τοῦ ἀγνοῦ λυρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κάποιο βαθύτερο μήνυμα, πρέπει νὰ χουράγιο νὰ διαβάσουν τὰ μεγάλα πρότυπα τῆς νέας μας ποίησης, ὅπου βρίσκονται οἱ καταβολὲς καὶ οἱ βάσεις γιὰ κάθε βιώσιμη δημιουργία μας... Τὶ θὰ γίνῃ ἀργότερα, ὅταν θὰ δώση ἀξιόλογους καρπούς ἡ σύγχρονη ποίησή μας, δὲν ξέρω... Ἐνα ὅμως μπορῶ ἀπὸ τώρα νὰ προβλέψω: Ὅτι ἡ σημερινὴ καὶ αὐριανὴ ποίησή μας, ἂν θάναί γνήσια καὶ μεγάλη, δὲν θὰ ἀγνοῖ τὶς ρίζες της καὶ τὶς πηγές της. Δὲν ἀνήκω στὴ χορεία ἐκείνων, πού ἀρνοῦνται τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν ἀνανέωση τῶν ἐκφραστικῶν τρόπων τῆς ποίησης.

Κι οὔτε πιστεύω, ὅτι ἕνα ποίημα μπορεῖ νὰ βρῆ δικαίωση μόνον ἀπὸ τὰ ἔξωτερικὰ στολίδια τῆς μορφῆς του (μέτρο, στροφικὰ συστήματα, ὁμοιοκαταληξίες κ.τ.λ.), ἂν τοῦ λείπει ὁ χυμὸς, δηλαδὴ τὸ νοηματικὸ βάθος, ἢ ἐνάργεια τῶν εἰκόνων κ.τ.λ.. Γι' αὐτὸ χωρὶς προκατάληψη δέχομαι καὶ τοὺς ἐλεύθερους στίχους (πού κάποτε εἶναι πιὸ δυσκολόπλαστοι ἀπὸ τοὺς μετρημένους καὶ ὁμοιοκατάληκτους, ὅπως δείχνει τὸ ἀνεπανάληπτο πείραμα τῶν «Πεζῶν Ρυθμῶν» τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου ἢ τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου» τοῦ Παλαμᾶ), αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι κάθε στιχοπλόκος, πού ἀραδιάζει στὸ χαρτί τῆς ἀχαλίνωτης φαντασίας του τὰ ἀπο-

κνήματα, ἔχει δικαίωμα νὰ φαντάζεται, ὅτι προσφέρει κάτι πρωτότυπο καὶ νεωτεριστικὸ στὴν ἐθνικὴ μας λογοτεχνία. Θὰ μοῦ ποῦν οἱ ἀπολογητὲς τῆς μοντέρνας ποίησης, ὅτι μπροστὰ στὰ «ξεπερασμένα πιά»—κατὰ τὴ γνώμη τους πάντοτε—ἔργα τῆς «παραδοσιακῆς» ποίησης (ἀλήθεια, τί σὰς λέει αὐτὸς ὁ παράξενος ὄρος, ποὺ πλάστηκε ἐπίτηδες, γιὰ νὰ καλύπτῃ τὴν κενολογία ποετᾶστρον καὶ κριτικῶν;) προτιμοῦν τὰ ἀτελῆ ἔστω ἐπιτεύγματα τῆς ἀκαταστάλαχτης ἀκόμα μοντέρνας ποίησης, ποὺ ἐκφράζουν γνήσια τάχα τὸ χάος καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς μας... Ὅσοι ὅμως ἔχουν τὸ αἰσθητικὸ πιστεύω τους, σὰν τὸ φοῦρνο τοῦ Ναστραντίν—Χότζα, ἔτοιμοι νὰ δεχτοῦν μὲ ἐπιείκεια κάθε ἐπικίνδυνο ἀκροβατισμὸ στὴν τέχνη, παρακαλῶ νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ τρέφωμε δυσπιστία γιὰ τὰ εἰδωλά τους περιμένοντας νὰ μᾶς ἀποδείξουν τὰ πράγματα, ὅτι ἀληθινὰ ξεπέρασαν στὴν τέχνη τὰ μεγάλα ὄροσημα, ποὺ εἶχαν σιῆσει οἱ προκάτοχοί τους.

Ὡς τότε ἔμεῖς οἱ ἀμετανόητοι θὰ γυρίζωμε νοσταλγικὰ στὶς ἀστείρευτες πηγὲς τοῦ νεοελληνικοῦ λυρισμοῦ, γιὰ νὰ δροσιστοῦμε μὲ τὸ ἄγνὸ τους νέκταρ. Γιὰ μᾶς τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἡ τριπολικὴ λυχνία, ποὺ φέγγει ἀνέσπερη στὸ ποιητικὸ μας στερέωμα... Κι ὥσπου νὰ σελαγίσουν τᾶλλα ἀστέρια, ποὺ θὰ ἀμαυρώσουν τὸ φῶς της, ἡ λυχνία αὐτὴ θὰ μᾶς ἐμπνέη καὶ θὰ μᾶς ὀδηγῇ.

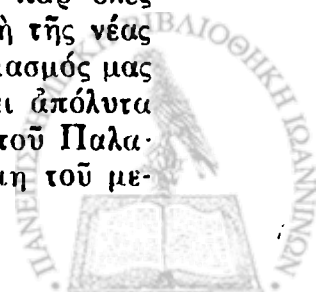
Ὁ Παλαμᾶς εἰδικώτερα, ποὺ φέτος μᾶς καλεῖ νὰ σκύψωμε εὐλαβικοὶ προσκυνητὲς στὸν τάφο του, —εἴκοσι χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του—, ἀξίζει νὰ τιμηθῇ καὶ νὰ μνημονευθῇ μὲ σεβασμὸ ἀπὸ τοὺς Πανελλήνους, γιὰτὶ εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς μας ποιητὴς.

Ἡ ἀνάλυση τούτῃ τῆς παλαμικῆς «Φλογέρας»—γραμμὴ ἀπὸ χρόνια—εἶχε γίνῃ, γιὰ νὰ ἐκφωνηθῇ ὡς διάλεξη σὲ κάποια ἐθνικὴ γιορτὴ... Ἀπρόβλεπτο ἐμπόδιο δὲν ἐπέτρεψε τοῦτο... Ἄργότερα ἄλλαξα τὴν μορφή τῆς ὁμιλίας μου προσαρμόζοντάς την στὸ ὕφος τῆς κριτικῆς ἀνάλυσης. Καὶ σήμερα, μὴ ἔχοντας κάτι καλύτερο, τὴν προσφέρω στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ὡς ἐλάχιστη σπουδὴ στὶς νεκρικὲς Χοὲς τοῦ μεγάλου μας Παλαμᾶ. Γιὰ τίς ἀτέλειες τῆς ἐργασίας μου ζητῶ τὴν ἐπιείκεια τῶν ἀναγνωστῶν. Ἄλλως τε ἀπέχομε πολὺ ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, ποὺ μὲ βάση μιὰ πλήρη βιβλιογραφία καὶ συγκέντρωση ὄλων τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων, θάναι δυνατὸ στὸν εἰδικὸ ἐρευνητὴ νὰ κάμῃ τὴν τελικὴ ἀποτίμηση τῶν παλαμικῶν κειμένων.— Ὡς τότε κάθε κριτικὴ προσφορὰ θάναι εὐπρόσδεκτη, ἔστω κι ἂν δὲν ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τοῦ κατατοπισμοῦ καὶ τῆς ἐνημέρωσης τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, ποὺ δὲν ἔχει συστηματικὰ καὶ ὑπεύθυνα μελετήσῃ τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ.

Β'

«Ἠχῆστε οἱ σάλπιγγες ! Καμπάνες βροντερές
δονῆστε σύγκορμη τὴ χώρα πέρα ὡς πέρα.
Βογγῆστε, τύμπανα πολέμου! Οἱ φοβερές
σημαῖες, ξεδιπλωθῆτε στὸν ἀέρα!..»

Κάθε φορὰ ποὺ ἡ σκέψη μου ἐγγίζει τὴ μορφή τοῦ ἐθνικοῦ μας βάρδου Κωστῆ Παλαμᾶ, ἔρχονται στὴ μνήμη μου οἱ παραπάνω ρωμαλέοι στίχοι, μὲ τοὺς ὁποίους νεκρὸ τὸν ἀποχαιρέτησε ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια ὁ ποιητὴς Ἄγγελος Σικελιανός, μακαρίτης καὶ αὐτὸς πιά. Κι ἀλήθεια!. Τὸ ὄνομα τοῦ Παλαμᾶ,—παρ' ὅλες τίς ἐπιφυλάξεις μερικῶν στεῖρων Ζωῶλων—, γερμίζει μιὰ ὀλόκληρη ἐποχὴ τῆς νέας λογοτεχνίας μας. Ὅσο περνᾷ ὁ καιρὸς, τόσο καὶ ἡ ἐκτίμηση κι ὁ θαυμασμὸς μας γιὰ τὸν ὑψηλὴν ἀετὸ τοῦ νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ μεγαλώνει. Κι ἔχει ἀπόλυτα δίκιο ὁ Σικελιανός, ὅταν ὑμῶντας «τὴν φεγγοβολιὰ τῆς τέλειαις δόξας» τοῦ Παλαμᾶ τονίζει, ὅτι «τὸνομα του θ' ἀντιβογγήσῃ ἡ Οἰκουμένη». Γιὰτὶ ἡ φήμη τοῦ με-

γάλου μας λυρικού ξεπέρασε πρό πολλού τὰ ἑλληνικὰ σύνορα κι ἔγινε παγκόσμια. Βέβαια ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶναι τραγουδιστής, πού γράφει ποιήματα γιὰ τὸ πολὺ κοινό. Ἐχει κάπως ἀριστακρατική ἀντίληψη γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ποίησης, συνδυάζει τὴν ἄρπα τοῦ Δαυὶδ καὶ τὴ λύρα τοῦ Πινδάρου, ὅπως ὁ ἴδιος πολὺ χαρακτηριστικὰ λέει κάπου στὴν «Ἀσάλευτη Ζωή». Ἡ ποίηση τοῦ Παλαμᾶ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀξιώσεις ἐνὸς ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, πού ἔχει καλλιεργημένη διάνοια κι ἀνώτερο καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριο. Γι' αὐτὸ τὸ ἔργο του δὲν εἶναι γιὰ νὰ διαβάζεται ἀπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ μελετᾶται. Σκοπὸς μου σήμερα δὲν εἶναι νὰ ἐξετάσω τὴ συνολικὴ προσφορὰ τοῦ Παλαμᾶ στὰ νεοελληνικά Γράμματα, πράγμα πού θὰ ἀπαιτοῦσε εἰδικὴ σπουδὴ, χρόνο πολὺ καὶ πλούσιο βιβλιοθήκη. Εἶναι τόσα πολλὰ τὰ δημοσιεύματα γύρω ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ὀλόκληρη φιλολογία. Ἐπομένως ὅσοι ἔχουν εἰδικὸ ἐνδιαφέρον ἐπὶ τοῦ θέματος, μποροῦν νὰ τὸ ἱκανοποιήσουν καλύτερα προστρέχοντας στὰ εἰδικὰ ἄρθρα καὶ μελέτες πού διαφωτίζουν ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς Παλαμικῆς ποίησης... Ἀλλὰ τὸ μεταλλεῖο εἶναι τόσο πλούσιο, ὥστε θάρρησιν πολὺ ἀκόμα ἡ κριτικὴ ἔρευνα νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ θησαυρὸ του. Ἐγὼ θὰ περιορισθῶ στὴν ἀνάλυση μιᾶς μόνο ποιητικῆς σύνθεσης τοῦ Παλαμᾶ, τῆς μεγάλου πνοης καὶ πολύφωνης «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ». Ἡ συμφωνία τῆς πατριδολατρίας ἀναμέλπεται μέσα ἀπὸ κάθε ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ ἴδιος σ' ἕναν θαυμάσιο αὐτοχαρακτηρισμὸ δείχνει τὴ στερεὰ προσήλωσή του στὴν ἰδέα τῆς Πατρίδας.

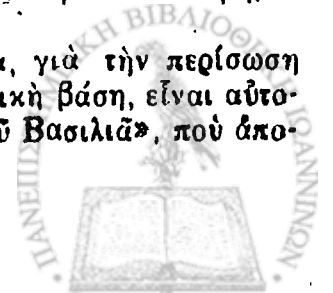
«...Κι' ὅταν δὲν φέρνουν με τὰ ὄνειρα
ταξιδευτὴ στὰ γαλανὰ τοῦ ἀπείρου πέρα,
εἶμαι τὸ τέκνο πού ὄλο θέλει νὰ κρατῆ
μιὰν ἄκρη ἀπ' τὴν πορφύρα σου, Μητέρα!»

Ἄλλοῦ πάλι ὁ Παλαμᾶς γράφει: «Εἶμαι ὁ ποιητὴς τοῦ καιροῦ μου καὶ τοῦ Γένους μου», ποιητὴς δηλαδὴ πού ὑμνεῖ τὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς καὶ μὲ προφητικὸ οἶστρο προεξαγγέλλει τὴν μοῖρα της. Ἀπὸ τὰ πολλὰ ὅμως Πατριωτικὰ ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ, πού ἀκήκουν στὸ λυρισμὸ τοῦ Ἐμεῖς, ὅπως ὁ ἴδιος τὰ κατατάσσει στὴν «Ποιητικὴ» του, ξεχωρίζει τὸ πολύστιχο Ἔπος τῆς Φλογέρας.

Ὅπως πολὺ ὀρθὰ τονίζει ὁ κ. Ἄλ. Ἐμπεριῖκος κρίνοντας τὸ ἔπος τοῦτο τοῦ Παλαμᾶ, μέσα στὴ «Φλογέρα» βλέπομε τὴ ζωὴ καὶ κίνηση ἐνὸς ὀλοκλήρου λαοῦ, παρακολουθοῦμε δηλαδὴ τὴν ἡρωικὴ πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς πιὸ εὐτυχισμένες στιγμὲς τῆς ἱστορίας του... Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν ἀρκεῖται στὴ χρονογραφικὴ ἐξύμνηση μιᾶς ἐποχῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ παρενεῖρει καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, αἴρεται ὑπεράνω τόπου καὶ χρόνου καὶ ὡς φιλόσοφος διονοητὴς ἐπισκοπεῖ τὰ ἀνθρώπινα, διεισδύει εἰς τὸ μέγα μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἔπεται ὅτι ἡ ἀξία τοῦ Παλαμικοῦ αὐτοῦ ἔπους εἶναι καθολικὴ. Καὶ σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸν ποιητικὸ αὐτὸ Κολοσσό.

Γιατὶ καὶ σήμερα ὁ Ἑλληνισμὸς, μὲ χαίνουσες ἀκόμη πληγὲς ἀπὸ τὴν Κατοχὴ καὶ τὸν πόλεμο, θερμὸ καὶ ψυχρὸ, ἀγωνίζεται νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὰ εἰρηπία του καὶ νὰ ξαναβρῆ τὸν ἱστορικὸ του δρόμο. Γι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκη νὰ τονωθῆ ἀπὸ τὰ κηρύγματα καὶ σαλίσματα τῶν μεγάλων πνευματικῶν του ἀρχηγῶν, πού ἔψαλαν τὴ δόξα τῆς φυλῆς μας σ' ἄλλους χαλεποὺς καιροὺς καὶ χάραξαν φωτεινὰ τὰ βήματά της στὸν ἱστορικὸ στίβο.

Καὶ ὅταν μάλιστα ὁ ἀγὼνας γίνεται γιὰ τὴν Ἐλευθερία, γιὰ τὴν περίσωση τῶν ἠθικῶν ἀξιών τοῦ ἀνθρώπου, ἀγὼνας δηλαδὴ μὲ πνευματικὴ βάση, εἶναι αὐτονόητη ἡ σκοπιμότητα τῆς μελέτης ἔργων, σὰν τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ», πού ἀπο-

πνέουν ρώμη και ύγεια και χρησιμεύουν ως θούριο νέκταρ για τους μαχομένους λαούς. Ἐν ἰσχύει αὐτὸ πού λέγει γιά τὸν ἑαυτὸ του ὁ ποιητὴς μας στὴν «Ἀσάλευτη Ζωή».

«...Καὶ μὲ τὴ ρουμελιώτισσα, παλληκαρήσια λύρα
τὰ ἥρωικά καὶ τὰ ἱερὰ διαλάλησα καὶ πῆρα
νέα πνοὴ στ' ἀρρωστημένα στήθια...», ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀναστροφὴ
μὲ τὸν ἥρωισμό τονώνει τὸν ἀρρωστημένον ἄνθρωπο, πολὺ περισσότερο ἔχει ἐ-
φαρμογὴ γιά κάθε ἀγωνιστὴ, στρατιώτη, κληρικό, διδάσκαλο, σπουδαστὴ, ἐρ-
γάτη.

Γ'

Ἐν ὅμως καιρὸς εἶναι νὰ ἰδοῦμε, πῶς ἐμπνεύσθηκε ὁ Παλαμᾶς τὸ ἔπος τῆς «Φλογέρας». Πολλοὶ κατηγοροῦσαν τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ γιά ἔλλειψη αὐθορμητισμοῦ, γιὰτι συχνὰ ὁ ποιητὴς μας δὲν ἐκφράζει καθαρὲς συναισθηματικὲς καταστάσεις, ἀλλὰ μεταπλάθει ποιητικὰ ἰδέες δανεισμένες ἀπὸ βιβλία. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπόψιν μας, ὅτι ὁ λυρισμὸς τοῦ Παλαμᾶ εἶναι ἰδιόμορφος.

Εἶναι μιὰ ἐπιτυχημένη σύνθεση τοῦ διανοητικοῦ στοιχείου μὲ τὸ συναισθηματικὸ μὲ ἐκδηλῆ τὴν κυριαρχία τοῦ πρώτου. Εἶναι χαρακτηριστικὰ ὅσα λέγει στὰ προλεγόμενα τοῦ «Δωδεκάλογου» ἀπαντώντας ἑμμεσα στοὺς ἐπικριτὲς του. «Στὴν ποίηση ἡ σκέψη εἶναι τὸ ἴδιο τὸ αἶσθημα σὲ ἀνώτερο βαθμὸ καὶ σὲ ὅλη του τὴ δύναμη»... Σύμφωνα μ' αὐτὰ καὶ ἡ ἐπιφύλαξη, πού διατύπωσαν μερικοί, ὅτι τὸ ἔπος τῆς φλογέρας δὲν εἶναι καρπὸς πηγαίας ἐμπνευσης, ἀλλὰ μελέτης τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, δὲν εὐσταθεῖ. Γιατὶ ἂν τὸ ἐξωτερικὸ κίνητρο, πού ἔκαμε τὴ φαντασία τοῦ Παλαμᾶ νὰ διεγερθῆ γιά καλλιτεχνικὴ δημιουργία, ἦταν μιὰ πτυχὴ τῆς βυζαντινῆς ἐποποιίας, δηλαδὴ ἡ θριαμβικὴ πορεία Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅμως τὸ πολὺφωνο τραγούδι τῆς φλογέρας ἀπαρτίζουν πυρῆνες ἀρχικοί, πού χρόνια κυφορήθησαν στὴ συνείδηση τοῦ ποιητοῦ.

Ἐποῦς στὸ «Δωδεκάλογο»—τὴν ἄλλη ὑψηλὴ ἐπικὴ σύνθεση τοῦ Παλαμᾶ—, ὁ Γύφτος, εἶναι ἓνα σύμβολο, μιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ μορφή, παριστάνουσα τὸ ἐλεύθερο καὶ ἀδέσμευτο πνεῦμα, πού διαδοχικὰ καταλύει καὶ ἀναστηλώνει ὄρισμένα ἰδανικά, ἔτσι καὶ ἡ ἐνδοξη βασιλεία τοῦ Βουλγαροκτόνου εἶναι γιά τὸν Παλαμᾶ ἡ σκοπιά, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἐπισκοπήσῃ ὀλόκληρη τὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ Ἑλλήνα καὶ τοῦ ἀνθρώπου... *sul Specie aeternitatis*.

Ἀξίζει ὅμως νὰ σημειωθῆ ἡ τυχαία ὄθηση, πού ἔκαμε τὸν Παλαμᾶ νὰ συλλάβῃ τὸν πυρῆνα τοῦ ἔπους τῆς «Φλογέρας». Ἦταν μιὰ πληροφορία, πού διάβασε ὁ ποιητὴς σ' ἓναν βυζαντινὸ χρονογράφο, τὸν Παχυμέρη... Ὄταν δηλαδὴ ὁ στρατὸς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου πολιορκοῦσε τὴ φραγκοκρατούμενη Κωνσταντινούπολη, γύρω στὸ 1260 μ.χ., μερικοὶ ἀξιωματικοὶ του διασκέδαζαν στὴν ἐρειπωμένη μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ξάφνου ἀνακάλυψαν ἓναν ἀνοικτὸ τάφο καὶ δίπλα σ' αὐτὸν ἀνθρώπινο σκελετό, πού εἶχε στὸ στόμα φλογέρα. Ἀπὸ ἐπιγραφή τοῦ τάφου ἔμαθαν, ὅτι ὁ σκελετὸς ἦταν τοῦ ἐνδόξου βασιλιᾶ Βασιλείου Β', πεθαμένου ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν... Ὁ Παχυμέρης ὡς ἐξῆς περιγράφει τὸ γεγονός αὐτό:

«... Ὁρῶσιν (= οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μιχαὴλ Η') αἴφνης κατὰ γωνίαν ἰστάμενον ἀνδρὸς πάλαι τεθνεῶτος λείψανον ὀλόκληρον καὶ τὸ πᾶν ὀλομελές, γυμνὸν εἰς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Εἶχε δὲ καὶ ἐπὶ στόματος καλάμην ποιμενικῆς σύριγγος, εἰς χλεύην τινῶν οὕτω ποιησάντων, οἷς ἔμελε θρεμμάτων. Ὡς δὲ διηπόρουν, ὀρῶσιν ἐκ δεξιῶν κινήριον καὶ ἐπ' αὐτοῦ γεγραμμένους στίχους, δηλοῦντας τὸν κείμενον Βασιλείον εἶναι τὸν Βουλγαροκτόνον ἐκεῖνον».

Οἱ ἀξιωματικοὶ προσκυνοῦν τὸ ἱερὸ λείψανο καὶ εἰδοποιοῦν τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγο, πὸν τότε βρισκόταν στὸ Νυμφαῖο τῆς Σμύρνης.

Προσπαθοῦν νὰ ἀποσπάσουν τὴν φλογέρα, πὸν κάποιος βοσκὸς γιὰ παιγμὰ θὰ εἶχε βάλει στὰ χεῖλη τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ τότε ἡ περιπαίχτρα φλογέρα γίνεται σάλπιγγα μυστηριακῆ, συμβολικῆ.

Ἀρχίζει νὰ βγάζη ἁρμονικοὺς ἤχους καὶ κρατεῖ σ' ἕκσταση τοὺς ἄνδρες τοῦ Παλαιολόγου. Εἶναι, θαρρεῖς, ἡ ψυχὴ τοῦ κοιμισμένου Βασιλιᾶ, ἡ φωνὴ τοῦ Βουλγαροκτόνου, πὸν ξύπνησε γιὰ νὰ ἱστορήσῃ τοὺς ἄθλους του. Ἐνωμένη μὲ τὸ τραγούδι τῆς φλογέρας ἡ πνοὴ τοῦ ποιητοῦ πλάθει μὲ στοιχεῖα θετικὰ καὶ μεταφυσικὰ τὸ μεγάλο Ὅραμα, τὴν εἰκόνα τοῦ θρυλικοῦ Στρατηλάτη..

Στὴν παράδοξη αὐτὴ μαρτυρία τοῦ Παχυμέρη βρῆκε ὁ ποιητὴς τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ μύθου, ἱκανὰ νὰ γίνουν ἡ ψυχὴ τοῦ ἔπους, πὸν σὰν ὑπόγεια νεροσυρμὴ χρόνια τρικύμιζε μέσα του, ὡς πὸν νὰ ξεσπάσῃ σὰν πολύβουος καταρράκτης. Ποιὸ ὅμως ἦταν τὸ βαθύτερο ψυχικὸ ὑπόστρωμα τοῦ ποιητοῦ, πὸν ἀποκαλύπτεται μὲ τὸ μῦθο τῆς φλογέρας; ποιῆς ἰδέες, ποιῆς ἀγωνίες καὶ ποιὸι πόθοι τοῦ Παλαμᾶ βρῆκαν τὴν πλήρη ἐκφρασὴ τους μὲ τὸ ἔπος τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ»; Στὸ ἐρώτημα δίδεται ἀπάντηση, ἂν ἀνατρέξωμε στὴν ἐποχὴ, πὸν ἐμπνεύστηκε ὁ Παλαμᾶς τὸ ἔπος τοῦτο.

Δ'

Ὁ ἄτυχος πόλεμος τοῦ 1987 ἦταν ἡ μοιραία κατάληξη τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς κακοδαιμονίας τῆς πατρίδας μας. Ὅμως «οὐδὲν κακὸν ἀμιγὲς καλοῦ».

Ὅπως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ξυπνοῦν στὸν ζωντατὸ ὄργανισμό νέες δυνάμεις, ἔτσι καὶ μετὰ τὴν ἥττα τοῦ 97 ἀρχισε στὴ συνείδηση τοῦ Ἔθνους μας ἡ φυσικὴ ἀντίδραση γιὰ νέαν ἀνοδο, γιὰ μιὰ ἀναγέννηση... Ἡ ἀνάταση αὐτὴ ἐκδηλώνεται σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς μας: Στὸν πολιτικὸ μὲ τὸ ὄνειρο τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν σκλάβων ἀδελφῶν μας, πὸν πῆρε σάρκα καὶ ὄστα μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα,

Στὸ γλωσσικὸ μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Δημοτικισμοῦ καὶ στὸν ἐπιστημονικὸ μὲ τὸ θεμέλιωμα τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀπὸ τὸν μακαρίτη Νικ. Πολίτη.

Ἡ ἀνατολὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνα βρίσκει τὴν ἐλληνικὴ φυλὴ γονατισμένη, ἀλλὰ καὶ ἔτοιμη νὰ σηκωθῆ πάλι γεμάτη σφρίγος... γιὰτί,—ἀφοῦ ἀρκετὰ ξέπεσε στοῦ κακοῦ τὴ σκάλα,—νοιώθει νὰ τῆς φυτρῶνουν πάλι «τὰ φτερά τὰ πρωτινά τῆς τὰ μεγάλα», καθὼς ὁ Παλαμᾶς τονίζει κάπου στὸ «Δωδεκάλογο».

Ὁ ποιητὴς μας ἐκφράζει τὶς ἀνησυχίες καὶ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ μας σ' αὐτὰ τὰ κρίσιμα χρόνια τῆς ἱστορικῆς του ὑπαρξῆς, κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια αἰσθάνεται νὰ σφύζουν οἱ νέες δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πὸν ζητοῦσαν ἐκδήλωση.

Ὅραματίζεται τὴν ἀναμενόμενη ἀνοιξὴ τοῦ Γένους καὶ ἀποφασίζει νὰ τὴν τραγουδήσῃ. Ποῦ ἄλλοῦ θὰ βρῆ τὸ κατάλληλο μοτίβο παρὰ στὴ βυζαντινὴ ἐποποιία; Ἡ περίοδος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας μὲ τὸ ἀγλαῖσμά της τὸ Βασίλειο Β' ἔρχεται σὰν ἀναγέννηση τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου ὕστερα ἀπὸ παρακμῆ.

Νὰ γιατί ἔχει ἀναλογίες μὲ τὴ ἠρωτικὴ ἐξόρμηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ (μετὰ τὸ 1900), πὸν ὁ Παλαμᾶς τὴν βλέπει ἀρχεταί σὰν αἴτημα τῆς ἱστορικῆς στιγμῆς.

Δύο εἰσαγωγικὰ ποιήματα (Πρόλογος—Ὁ Γιδὸς τῆς Χήρας) προτάσσει ὁ Παλαμᾶς στὸ ἔπος τῆς «Φλογέρας», ὄχι γιὰ νὰ μᾶς πληροφωρήσῃ ἱστορικὰ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀτμόσφαιρα, μέσα στὴν ὁποία τὸ τραγούδι του θὰ ξεχυθῆ καὶ ἡ δική μας ψυχὴ θὰ δονηθῆ πιὸ ἔντονα.

Στὸ πρῶτο τραγούδι μᾶς δίνει, μὲ ἐκφράσεις γεμάτες ἐνάργεια, μὲ χτυπητὲς παρφομοιώσεις καὶ ὥραλους συμβολισμοὺς—τὴν εἰκόνα τῆς παρακμῆς ἐνὸς κόσμου,

πού ἔχασε τὴ δημιουργικὴ του δύναμη, τὴν πίστη στὸν ἑαυτό του. Εἶναι ἡ τυπικὴ εἰκόνα, πού παρουσιάζει Ὁ Ἑλληνισμὸς (ἀλλὰ καὶ κάθε λαὸς) σὲ κάθε πτώση του, ὅταν χάνει τὸν προσανατολισμὸ του, ὅταν ἀνάξιοι ἡγέτες τὸν κυβερνοῦν, ὅταν δοσμένος στὰ ταπεινὰ πάθη του ἀπαρνεῖται τὰ ἰδανικά του.

Ἡ ἐρεῖπωση εἶναι καθολικὴ, ὕλικὴ καὶ ἠθικὴ:

«Σβησμένες ὄλες οἱ φωτιές οἱ πλάστρες μέσ' στὴ χώρα.
Στὴν ἐκκλησιά, στὸν κλίβανο, στὸ σπίτι, στ' ἀργαστήρι,
παντοῦ, στὸ Κάστρο, στὴν καρδιά, τ' ἀποκαΐδια, οἱ στάχτες...»

Μέσα σ' αὐτὴν τὴν γενικὴ κατάπτωση μόνον ἡ πνοὴ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, χυμὲν ἀπὸ τὸ μαγικὸ τραγούδι τοῦ ποιητοῦ, γίνεται ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνάταση τῶν ψυχῶν.

«Τραγούδι τῶν ἡρώων! Ἐμπρός, τραγούδι τῶν ἡρώων!
'Απάνω ἀπὸ τ' ἀπόσταχτα ἄναψε, ὦ φλόγα, λάμψε!»

Ἔτσι ἀνακράζει ὁ Παλαμᾶς καὶ προφητεύει τὴ νέα ἄνοδο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, —πού ἂν ἄρχισε μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ ἀνακόπηκε ἀπὸ ἀντίξοες περιστάσεις καὶ λάθη ἡγετικά, ὅμως κάποτε θὰ ὀλοκληρωθῇ, γιατί αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἱστορικὴ ἀνάγκη.

«...Γιατί θάρθῃ κάποιος καιρὸς, καὶ κάποια αὐγὴ θὰ φέξῃ
καὶ θὰ φυσήξῃ μιὰ πνοὴ μεγαλοδύναμη...
...καὶ μὲ τὸ πέρασμά της
μέγα καὶ θεῖο μυστικὸ κι ἀξήγητο, θὰ σκύψουν
οἱ κορφές ὄλες, οἱ φωτιές θὰ ξαναδώσουν ὄλες...»

Στὸ δεύτερο ποίημα τῆς εἰσαγωγῆς, πού ἐπιγράφεται «ὁ Γιὸς τῆς Χήρας», ὁ Παλαμᾶς σκιαγραφεῖ τὸ πορτραῖτο, θᾶλλεγε κανένας, τοῦ Βασιλείου Α', ἰδρυτοῦ τῆς ἑνδοξοῦς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Αὐτὸς εἶναι τῆς χήρας ὁ γιός, πού ἔζησε καιρὸ σκλάβος στὴ Βουλγαρία μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους ὁμοεθνεῖς του..., περήφανος ὅμως κι ὠραῖος λεβέντης, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ ποιητὴς μὲ τοὺς παρακάτω στίχους:

Τὸν ἀγναντεύεις καὶ νογᾶς, πὼς δὲν τὸ ξέρει ἐκεῖνος
τὸ σκύψιμο τοῦ δουλευτῆ, καθὼς τὸ ξέρουν οἱ ἄλλοι,
τὸν ἀγναντεύεις καὶ νογᾶς, καθὼς ὀλόανθος εἶναι,
πὼς δὲν τὸν ἤυρε πουθενὰ νὰ τὸν πυρώσῃ ὁ γῆλιος...

Ἡ μάνα τοῦ Βασιλείου Α', σκλάβα καὶ αὐτὴ τοῦ Βουλγάρου τσάρου Κρούταγου, δουλεύοντας μὲ ἄλλες θερίστρες κάποιο πυρὸ μεσημέρι πηγαίνει νὰ ἰδῇ τὸ κοιμισμένο παιδί της, μὰ μένει ἐκστατικὴ βλέποντας ἕναν αἰτὸ νὰ σκιάξῃ μὲ τὰ φτερά του τὸ μωρὸ της.

Ἔνας γέρος σκλάβος δουλευτῆς ἐξηγεῖ τὸ προφητικὸ σημάδι:

«...Ὅποιον ἠσκιώσῃ σταυραῖτός, αὐτὸς θὰ βασιλέψῃ!..»

Ἔνα πουλί, —ἄγγελος τοῦ θεοῦ— ἐξαγγέλλει τὴν ἄνοδο τοῦ Βασιλείου Α' στὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν ἀνατολὴ τῆς νέας λαμπρῆς δυναστείας:

«...Περηφανέψου, Ἄνατολή, καὶ ζηλοφτόνα, Δύση!
 κι ἐσύ Κωνσταντινόπολη, βάλε τὰ γιορτερά σου...
 Γένος μακεδονίτικο φυτρώνει καὶ καρπίζει
 βλαστοὺς καὶ παραβλάσταρα ξαπλώνει βασιλιάδες
 κι εἶναι τῆς χήρας τὸ παιδί τὸ πρωτοβλάσταρό του.
 Ἄνοιγει κι ἡ χρυσόπορτα διάπλατα καὶ προσμένει
 τοὺς βασιλιάδες νὰ διαβοῦν μὲ τίς χρυσές κορῶνες.
 Σκίστε τῆ γῆ καὶ μέσα της κρυφτῆτε ντροπιασμένοι,
 Σαρακηνοὶ καὶ Νορμανοὶ καὶ Βούργαροι καὶ Ροῦσοι!..

Ε'

Τὸ πρῶτο ἔπος τῆς «Φλογέρας» ἀρχίζει μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου μπροστὰ στὴν φραγκοπατημένη Κων)πολη.

Εἶναι «ὁ ἀδικητὴς φονιάς τοῦ ἀθώου ρηγόπουλου», γιατί—καθὼς ξέρομε—σφετερίστηκε τὸ θρόνο τῆς Νίκαιας, ἀλλὰ στάθηκε κι ἐκδικητὴς στὸ θέλημα τῆς μοίρας.

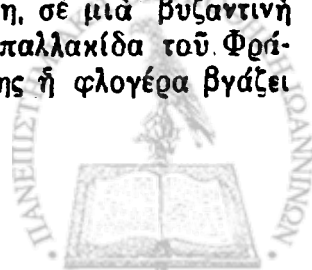
Ἀκολουθεῖ περιγραφή τοῦ πλατιοῦ, χέρσου, διαγουμισμένου κάμπου τῆς Πόλης, ποὺ κλειεῖ τὴν «πρωτινὴ δόξα τῆς Ρωμανίας...» Μὰ ἀπὸ τὴ δόξα τὴν παλιὰ δὲν μένει πιά παρὰ μιὰ ὠχρὴ ἀνταύγεια, ποὺ μοιάζει μὲ «γλυκάδα τοῦ χινόπωρου, μὲ γέλιο τοῦ χειμῶνα». Παρακάτω περιγράφεται σπαρταριστὰ τὸ παλαιωμένο μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ποὺ ἄλλοτε γνώρισε ἡμέρες δόξας μὲ τὰ βυζαντινὰ του κειμήλια καὶ τώρα σκεπάζεται ἀπὸ μοχλὸ καὶ μούχλα, κατάντησε «τώρα μαντρί γιὰ πρόβατα, γιὰ πιστικὸς λημέρι». Ἐκεῖ ὅμως, ποὺ ὁ Καιρὸς, σὰν ἄλλος Ἰσαυρὸς εἰκονομάχος, εἶχε ἐπιθέσει τὴ σφραγίδα τῆς φθορᾶς, οἱ στρατιῶτες τοῦ Μιχαήλ παράτησαν γιὰ λίγο τὴν ἔγνοια τοῦ πολέμου καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Πρωτεύουσας σπρωγμένοι—θαρρεῖς—ἀπὸ θεϊκὴ βουλή, στάθηκαν στὸ χαλασμένο μοναστήρι κι ἄρχισαν τὸ ξεφάντωμα...

(Κι ὁ τόπος) «γέμισε ἀπὸ μιλήματα καὶ βρόντους χαροκόπων, κυκλογυρίσματα ἔβλεπες, ἄκουες τραγούδια, κι ἦταν ξανάσασμα καὶ γιόρτασμα. Κι ἔξαφνα μέσα σὲ ὅλα, σὲ μιὰ ὥρα μυστηριακὴ, τοῦ ἀπίστευτου γεννήτρα, σπαθάρης νιὸς τριγυριστῆς ἀνοιχτομάτης ἦρθε καὶ βρέθηκε σὲ ξαφνικὴ, σὲ ἀλλότριαν ὄψη ἀγνάντια, κι ἔβγαλε μιὰ στριγγὴ φωνή, καὶ τρέξαν ὄλοι...Βλέπουν.»

Οἱ στρατιῶτες βρίσκονται μπροστὰ στὴν πλάκα ἐνὸς ἀνοιχτοῦ τάφου. Ἄπὸ τὴν ἐπιγραφή, ποὺ διαβάζουν, μαντεύουν ὅτι ἐκεῖ εἶχε ταφῆ ὁ Βουλγαροκτόνος... Ὁ αὐτοχαρακτηρισμὸς, ποὺ περιέχεται στὴν ἐπιγραφή, εἶναι ἀρκετὰ σαφής:

...Κι ἐγὼ ὁ Πορφυρογέννητος, τρανότερος ἀπ' ὅλους,
 κι ἐγὼ στὸν Κάμπο διάλεξα τὸ μοναστήρι τοῦτο...
 ...Ἄπὸ τὴν ὥρα, ποὺ ὁ Θεὸς μὲ κάλεσε στὸ θρόνο,
 δὲν εἶδα τὴν ἀνάπαψη, δὲν μὲ γνώρισες, ὕπνε.
 ...Ἐμένα γιὸς μου ὁ Πόλεμος, κόρη μου ἔμένα ἡ νίκη.
 Ρωτήστε καὶ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν Ἄβασγό, τὸν Πέρση,
 νὰ σᾶς τὸ πῆ ὁ Σαρακηνὸς κι ἀπ' ὅλους πρῶτα ὁ Σκύθης...

Ἐνας τέτοιος νεκρὸς δὲν πρέπει νὰ αναπαύεται στὰ χῶματα τὰ φραγκοπατημένα. Τοῦ ταιριάζει τάφος «σὲ γῆ ρωμιὰ φωτοπλημμυρισμένη, σὲ μιὰ βυζαντινὴ ἐκκλησιά», γιατί τώρα ἡ Πόλη εἶναι «σὰν ποδιὰ σκισμένη, παλλακίδα τοῦ Φράγκου, σκλάβα τοῦ Ἰταλοῦ, μπαίγνιο τοῦ Καταλάνου». Αἴφνης ἡ φλογέρα βγάζει λαλιά.

Στὸ σημεῖο τοῦτο δίδεται εὐκαιρία στὸν ποιητὴ μας νὰ ὑποδηλώσῃ τὸν πολὺτροπο καὶ πολυσύνθετο χαρακτήρα, πὸν παίρνει ἡ φλογέρα αὐτὴ σὰν ποιητικὸ σύμβολο... Ἀντιπροσωπεύει ὅλα τὰ εἶδη τῆς ποίησης συνδυασμένα κατὰ μαγικὸ τρόπο... Τὸ ἔπος, ἡ λυρική ποίηση, ἡ λαϊκὴ παράδοση, τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς, ὁ προφητικὸς οἶστρος, ὁ τραγικὸς μονόλογος ἐναλλάσσονται κατὰ τὴν ἀνέλιξη τοῦ μύθου. Τρεῖς εἶναι οἱ πόλοι, γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους κινεῖται ἡ φαντασία τοῦ Παλαμᾶ: Ἀθήνα καὶ Ρώμη ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ὡς κέντρα τῆς ἐθνικῆς σοφίας καὶ τέχνης, καὶ Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὡς ἐστία τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἔμπνευη ὅμως τοῦ ποιητοῦ δὲν δεσμεύεται ἀπὸ καιροὺς καὶ τόπους, ἀλλ' εἶναι μιὰ θεώρηση τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς αἰωνιότητος.

«...Γίνομαι σάλπιγγα, σαλπίζω ἀπάνω ἀπὸ τοὺς τάφους,
τοὺς πεθαμένους ξαγρυπνῶ, τὸ δρόμο τους ρυθμίζω
καὶ τὸ κορμὶ τοῦ τωρινοῦ στὸ περασμένο δίνω,
καὶ φέρνω σὰς καὶ τ' αὐριανὰ μέ πρῶιμη γέννα ἔμπρός σας».

Μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς, πὸν ἡ μυστηριακὴ φλογέρα ξεχύνει, ὁ Παλαμᾶς μᾶς δίνει ἐπιγραμματικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ποίησής του, πὸν πράγματι εἶναι τέτοια... Αἴρεται δηλαδὴ ὑπεράνω ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ καὶ ἐφήμερο καὶ τείνει νὰ συλλάβῃ τὸ καθολικὸ καὶ αἰώνιο.

Ἄν οἱ ὀρίζοντες, μέσα στοὺς ὁποίους κινεῖται ἡ σκέψη τοῦ Παλαμᾶ εἶναι πάντοτε πλατύτατοι, ὅμως αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι τὸ ἔπος τῆς φλογέρας παύει νὰ ἔχῃ μιὰ ξεχωριστὴ ὑπόθεση. Ρητὰ ὁ ποιητὴς ὀρίζει τὸ θέμα του, ὅταν λέγει:

«...Πλάθω ξανὰ τὴν ἱστορία, ξανὰ σὰς ἀνασταίνω,
Πόλη Θεοφύλαχτη κι ἐσένα ἀντάμα βασιλιᾶ της...»

Καὶ μολονότι στοχάζεται, ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ Βουλγαροκτόνου θᾶπρεπε νὰ ἱστορηθῇ ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους καὶ Ἀρχαγγέλους ὅμως βρίσκει αὐτὴν τὴν ἐπιβράβευση τοῦ ἥρωα πρόσκαιρη καὶ φθαρτὴ. Μόνον ὁ ποιητικὸς λόγος μπορεῖ νὰ ἀποθανατίσῃ τὴν ἀρετὴ του.

«...Μὰ πιὸ πολὺ ἀπὸ κόνισμα κι ἀπ' ἄγαλμα πιὸ μέγα,
φλογέρα ἐγώ, τὸν ὕμνο σου στυλώνω στοὺς αἰῶνες...»

ΣΤ'

Ὁ δεῦτερος λόγος τοῦ ἔπους εἶναι μιὰ ἔξοχη λυρική περιγραφὴ τῶν ἐνὶ Πριγκηπονήσων, ὅπου πέθαναν ἀποτραβηγμένοι στὰ ἡσυχαστήριά τους πολλοὶ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Ὁ ποιητὴς ξαναζωντανεύει τὴν βυζαντινὴ παράδοση μὲ τοῦτο τὸν ποιητικὸν τρόπο καὶ ἱστορεῖ τὶς περιπέτειες καὶ τὶς μεταλλαγὰς τῆς τύχης πολλῶν ἐστεμμένων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀποκαλύπτει τὸ ψυχικὸν τοὺς δράμα, τὴν τραγικὴν τοὺς μοῖρα, βρίσκει τὴν εὐκαιρία συνάμα νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων...

Οἱ πορφυρογέννητοι καὶ οἱ ρήγισσες πῶς ἔχουν καταντήσει!

«...Τώρα σουργουνιασμένοι, ἀχνοί, ζόρκοι, παραλασμένοι
μὲ κατασάρκια τρίχινα, μὲ σάβανα τὰ ράσα...»

Σ' ἕνα περιβάλλον τόσο εἰδυλλιακόν, ὅπου

«...Κι ὁ Μᾶης ὁ λάγνος βασιλιάς μὲ τὸ φεγγάρι πλέκει
παθητικὰς κι ἀχόρταγες ἀγάπες μεθυσμένες...»

ἵππου τόσοι ζωντανοὶ πειρασμοὶ ἐνεδρεῦνουν, οἱ ἄλλοτε κραταιοὶ αὐτοκράτορες, ἀη-
διασμένοι ἀπὸ τὰ κοσμικά, διάγουν βίον ἀναχωρητοῦ. Ἡ Πρώτη—ἓνα ἀπ' τὰ 9
νησιά—, περιγράφεται σὲ στίχους γεμάτους ἐνάργεια καὶ πλαστικότητα, μὲ ἀληθινὴ
λυρική θέρημ ὡς τὸ ἡσυχαστήριον τριῶν μεγάλων βασιλιάδων, τοῦ Ραγγαβέ, τοῦ Λε-
καπηνοῦ καὶ τοῦ Ρωμανοῦ Διογένη... Ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται στοὺς καλογήρους
καὶ τοὺς καλεῖ νὰ τοῦ μιλήσουν γιὰ τὸ Λεκαπηνό.

«...Μιλήστε ποῦ τὸν εἶδατε τὸ διαλεχτὸ τῆς δόξας
μισόγυμνο, γονατιστό, σκισμένο, σκεβρωμένο,
νὰ κλαίγεται, νὰ δέρνεται μπροστὰ σας καὶ νὰ σκούζη
κι ἓνα δασκαλευτὸ παιδί μὲ βούνευρο τῆ σάρκα
νὰ τοῦ ματώνη ἀλύπητα καὶ νὰ τὸν περιπαίζη...
Καὶ τὸνομά του γιόμιζε τὴν Ἱστορία. Μιλήστε
μὲ τοῦ Χοροῦ σας τὸ βαρὺ τσάκισμα: Κύριε ἐλέησον!..»

Κατόπιν ὁ Παλαμᾶς μιλάει γιὰ τὴν ἥρωϊκὴν δράση τοῦ Ρωμανοῦ Διογένη,
γιὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ θάνατό του.

«...Καὶ τοῦ Διογένη Ρωμανοῦ κλειστήκανε τὰ μάτια
μέσα στὸ κόκκινο νησί, στὴν πιὸ ψηλὴ τῆ ράχη,
κι ἡ πολεμόχαρη ψυχὴ φτερούγιασε καὶ πάει
νὰ βρῆ στεριές καὶ πέλαγα σ' ἀνατολὴ καὶ δύση,
τῆς γῆς νὰ γίνῃ ριζιμιὰ, τῆς θάλασσας φορτούνα...»

Πόσο ἐπιγραμματικὰ ὑμνεῖται ἡ ἠφαιστειώδης ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἀτυχοῦ ἐ-
λείνου βασιλιά!.. Ὑστερα ὁ ποιητὴς βλέπει τὸ φάντασμα τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθη-
ναίας, ποῦ εἶναι

«...τοῦ πόθου καὶ τοῦ θανάτου, λουλούδι φυτρωμένο,
...καὶ φόνισσα τοῦ σπλάχνου τῆς καὶ μάνα τοῦ λαοῦ τῆς...»

Ἀκολουθεῖ ὁ ὕμνος τῆς αὐγούστας Θεοφανῶς, ποῦ ὁ ποιητὴς ἀμφιβάλλει ἂν
ἴδῃ μορφήν νὰ τὸν πλέξῃ ἀντάξια..., γιὰ τὴν λούσαν

«τὰ ἴδια νερά ποῦ λούσανε καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλένη
μέσ' στὰ φιλιὰ τῶν καλαμιῶν καὶ στοὺς καμηοὺς τῶν κύκνων...»

Πρότυπο ὁμορφιάς, ἀλλὰ καὶ τύπος μοιραίας γυναίκας, ποῦ ἐμπνέει τὸ
σφοδρὸ πάθος... Πούλια καὶ Φούρια τὴν ὀνομάζει ὁ Παλαμᾶς. Κρατεῖ γιὰ σκῆ-
πτρο τῆς μιὰ βέργα, ποῦ ἔχει στὴν ἄκρην τρίφυλλο λωτὸ μαλαματένιο, τὸ στριγλο-
βότανο.

Εἶναι παντοῦ καὶ πάντα ἀφέντρα, εἴτε βασιλεύει στὴν καρδιὰ εἴτε κυβερ-
νάει στὴν Πόλη...

«...Καὶ λάμπει βίγλα ἀγγελικὴ σὲ οὐρανικὴ μιὰ πύλη
τὸ μουσικὸ χαμόγελο στὰ πλαστικά τῆς χεῖλη.
Καὶ νὰ ἡ Αὐγούστα Θεοφανῶ! Γλυκογελᾶ καὶ στάζει
τὸ φόνον καὶ τὸ χαλασμό, καθὼς ἡ αὐγὴ σταλάζει
μέσ' ἀπὸ τὰ ροδόχερα δροσομαργαριτάρια...»

Ἀγνάντια τῆς γονατιστοῦ οἱ τρεῖς βασιλιάδες, ποῦ γνώρισαν τὸν ἔρωτά τῆς:
Ἰωμανός, Νικηφόρος Φωκᾶς, Τσιμισκῆς. Πρῶτος μιλάει γιὰ τὸ πάθος του, γιὰ τὴν
αἰδυναμίαν του, ὁ Ρωμανός...

«...Μιὰ νύχτα στὸ κρεβάτι σου, στὴ Δαμασκὸ μιὰ νίκη!..»

Ἄλλὰ ἡ φιλήδονη κι ἀνικανοποίητη Θεοφανῶ ποθεῖ

«τὸν ἥρωα τὸν ἀσκητευτή, ποὺ ξέρει ἀπὸ μετάνοιες
κι ἀπὸ κορμὶ τῆς γυναικὸς δὲν ξέρει, κι ἀγνὸς εἶναι
κι εἶναι σὰν στύλος ἄπλαστος, γρανίτης ριζωμένος...»

Στὸ ἐρωτικό της κάλεσμα ἀποκρίνεται ὁ Φωκᾶς:

«Ἦρθα. Ὁ Φωκᾶς. Ἔξω ἀπὸ σέ στὰ πάντα Νικηφόρος!»

Μὰ ὅσο κι ἂν ὁ γέρος και ζηλόφτονος Νικηφόρος Φωκᾶς κλειδώθηκε κι ἀσφα-
λίστηκε μὲ τὴν Θεοφανῶ στὸ παλάτι τοῦ Βουκολέοντα, ὅμως ἡ συμφορὰ τὸν βρῆ-
κε και τὸν χτύπησε ἡ Δίκη.

Γιατὶ ἡ μέγαιρα ἐρωμένη πολὺ γρήγορα γύρισε τὰ μάτια της στὸ νεαρὸ
Τσιμισκῆ, γιατί γι' αὐτὸν αἰσθάνεται ἀνίκητο πόθο.

«...Θέλω τὸ μικροκάμωτο μὲ τὰ μεγάλα μάτια
τὰ γαλανὰ και τὰ γλαρά, ποὺ σέρνουν και ποὺ πνίγουν.
Τὸ θῶρι του Ἐρωτόπουλο ξανθό, και στὴν καρδιά του
μανιάζουν οἱ Ἀϊγιώργηδες, χτυπᾶνε οἱ Διγενῆδες...»

Ὅμως ὁ Τσιμισκῆς μπόρεσε νὰ ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὴν θανάσιμη περίπτωξη τῆς
ὀχιάς. Μολαταῦτα ὅμως ὁ ἥσκιος του στὰ Πριγκηπόνησα βουβὸς κάθεται πάντοτε,
σὰν νὰ βρῖσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γοητείας ἀκόμα, σὰν νὰ νοιώθῃ τύψη:

«...Γιατὶ εἶναι μέγα τὸ σπαθί, πῶσφαξε τὸν πατέρα,
γιατὶ εἶναι μέγα τὸ σπαθί και μέγα και τὸ κρῖμα,
γιατ' εἶναι κι ἡ βασίλισσα, ποὺ ἠρνήθη πιὸ μεγάλη...»

Ἄλλὰ στὰ μαγευτικά Πριγκηπόνησα συχνὰ κάτι τὸ ὑπερφυσικό φαντάζε-
ται ὁ Παλαμᾶς νὰ συμβαίνει...

Μέσα στοὺς βόγγους και τὰ οὐρλιάσματα τῶν φαντασμάτων, στοὺς ἤχους
τῆς καμπάνας και στοῦ κοσμικοῦ τῆ λήθη

«...στριγγιὰ γρικιέται σάλπιγγα, και χτύποι σὰν πετάλων
κί ἀπὸ φουσατο χλαλοή, κι ὀμπρός του καβαλλάρης,
μαζὶ ἄνθρωπος, μαζὶ ἄλογο· περνᾶ και σὰν νὰ πάη
προσκυνητής, και νᾶρχεται, Θεοφανῶ, πρὸς ἐσένα,
διψῶντας τὸ φιλι κι αὐτός, ὁ βασιλιάς ὁ γιός σου».

Στοιχεῖο τοῦ τόπου δηλαδή, ὁ Βουλγαροκτόνος ζῆ και βασιλεύει στὰ
Πριγκηπόνησα. Τέλος ὁ Παλαμᾶς ὑμνεῖ τῆ Θεοφανῶ—γυναῖκα βρυσομάνα τῆς ἁ-
μαρτίας και τοῦ λυτρωμοῦ, ποὺ συνδυάζει μέσα της τὸν Ἐρωτα και τὸν Πόλεμο,
τῆ φιλότητα και τὸ νεῖκος.

Ἄπὸ τὴν ἴδια γυναῖκα «ἐρρὺη τὰ φαῦλα και ἐπήγασε τὰ Κρεῖττω».

«...Και βρυσομάνα εἶν' ἡ γυναῖκα· κι ἔρχονται ἀπὸ κείνη
κι ἐσύ, ἁμαρτία, κι ὁ λυτρωμός κι ἡ Ἀνάσταση κι ὁ Χάρος.
Και τὸ σπαθί, ποὺ σ' ἔσφαξε, δέσποτα Νικηφόρε,
κι ἡ μήτρα, ποὺ σέ γέννησε, Βουλγαροφάγε Ρῆγα...»

(Συνεχίζεται)

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΗΠΕΙΡΟΣ

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα
μάτια πολλά τὸ λένε,
ὄπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.

Τὸ λέν οἱ χτύποι κ' οἱ βροντῆς
τὸ λένε κ' οἱ καμπάνες.

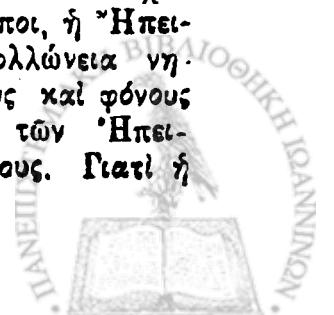
Γιὰ νὰ ἐννοήσωμε τὸν πανηγυρισμὸ τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1913, γιὰ νὰ νιώσωμε τὴ δόνηση κάθε ἐλληνικῆς καρδιάς ἐκείνη τὴν ἡμέρα, πρὶν ἀπὸ 50 ἀκριβῶς χρόνια, πρέπει νὰ θυμηθοῦμε ἓνα ἀρματολικὸ ἔθιμο, ποῦ ἐπικρατοῦσε σὲ πόλεις καὶ χωριά ἕως τὰ τελευταῖα σχεδὸν χρόνια. Ἦταν τὸ ἔθιμο τῶν πυροβολισμῶν. Τὰ γλέντια μας, τὰ πανηγύρια μας, τίς χαρὲς μας δὲν τίς νιώθαμε χωρὶς χτύπους καὶ βροντῆς, χωρὶς τὴν ἰαχὴ τῆς μάχης. Τὸ Σουλιώτικο τραγούδι τῆς Δέσπως μιλάει καθαρὰ:

Ἄχος βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν
μῆνα σὲ γάμο ρίχνονται, μῆνα σὲ πανηγύρι;
Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται κ' οὐδὲ σὲ πανηγύρι,
ἢ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, στὶς 21 Φεβρουαρίου 1913, σ' ἔλη τὴν Ἑλλάδα θὰ νόμιζε κανεὶς, ὅτι γίνεται πόλεμος, ἓνας πόλεμος ἀνθρώπων βακχευμένων, ἐξαλλων ἀπὸ χαρὰ. Ἄντρες καὶ γυναῖκες, ἔφηβοι καὶ νέες κοπέλλες πυροβολοῦσαν γιὰ νὰ βροντοφωνήσουν τὸ μεγάλο γεγονός, ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου, τὰ θρυλικά Γιάννινα, εἶν' ἐλεύθερα, εἶν' Ἑλληνικά!

* *

Πολιορκία τεσσάρων μηνῶν, ἡ σκληρὴ ἀμυνα τοῦ Μπιζανιοῦ καὶ ἡ ἀγωνία γιὰ τὴν ἐκδραση τῆς Ἠπειρωτικῆς ἐκστρατείας δικαιολογοῦσαν ὡς ἓνα σημεῖο τὸν βροντερόηχον πανηγυρισμὸ. Ἀλλὰ πιδ πέρα ἀπὸ τὴν ἀγωνία τοῦ πολέμου ὑπῆρχε ἡ συνειδητὴ ἐκτίμηση τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου καὶ τοῦ Ἠπειρωτικοῦ παράγοντος στὴν ἀναγέννηση τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Γιατὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ Εἴκοσι ἓνα, κατὰ τὸ Εἴκοσι ἓνα καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἡ Ἠπειρος βρέθηκε στὴν πρωτοπορία γιὰ μιὰ νέα ἀναγέννηση καὶ πρόσφερε τὸ πᾶν, γιὰ νὰ στηθῇ τὸ μικρὸ φτωχοκάλυβο τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ κράτους. Καὶ ἐπὶ πλεόν στὴ βακχεία καὶ στὴν ἔλλειψη αἰσθήματος εὐθύνης μὲ τὴν ὁποία συχνὰ φανέρωσαν τὸ ἐθνικὸ πιστεύω τους ἄλλοι ἔλληνικοι τόποι, ἡ Ἠπειρος πρόβαλε πάντα τὸ Ἀπολλώνειο μέτρο καὶ τὴν Ἀπολλώνεια νηφαλιότητα. Κι' ἂν ἡ βακχεία συχνὰ προκάλεσε διχασμοὺς καὶ φόνους ἢ ἐξορίες τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους, ἡ νηφάλια συνειδηση τῶν Ἠπειρωτῶν τοὺς ἐφώτισε νὰ πράξουν ἀκέραιο τὸ καθήκον τους. Γιατὶ ἡ

ψυχὴ τῆς Ἡπείρου δὲν βρέθηκε ποτὲ διχασμένη ἀνάμεσα στὴν ΑΓΑ-ΠΗ καὶ στὸ ΠΑΘΟΣ.

Αὐτὴ τὴν ψυχὴ τῆς Ἡπείρου θὰ ζητήσωμε νὰ ἐξηγήσωμε ἐδῶ, θὰ προσπαθήσωμε νὰ τὴν ἴδοῦμε μεσ' ἀπὸ τὸν κρυστάλλινον καθρέφτη τῆς Τέχνης: Πῶς εἶδε τὴν Ἡπειρωτικὴν ψυχὴν καὶ πῶς ἐξετίμησε τὸν Ἡπειρωτικὸν παράγοντα ἢ λογίαν ποίησιν; Ἀπὸ τὴν ἔρευνά μας αὐτὴ θ' ἀποκλείσωμε—γιὰ νὰ εἴμαστε ἀντικειμενικοὶ—τοὺς Ἡπειρώτες ποιητῆς. Γιατὶ κάθε τόπος καὶ κάθε χωριὸν μπορεῖ νὰ ἔχη τὸν ἐγκωμιαστικὸν του...

Ὅσο εἶναι παράδοξο, ἄλλο τόσο εἶν' ἀληθινόν, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ μίλησε πρῶτος γιὰ τὴν νεοελληνικὴν ψυχὴν καὶ γιὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἰδιαιτέρα, εἶναι ὁ μέγας δάσκαλος τοῦ ρομαντισμοῦ λόρδος Βύρων, ποὺ ἐνῶ πέθανε γιὰ τὴν ἐλευθερίαν μας, μᾶς δυσφήμησε τόσο πολὺ μὲ τοὺς στίχους του. Κανένας δὲν ἀμφισβᾷ γιὰ τὸν φιλελληνισμὸν τοῦ Βύρωνος. Ἡ ρομαντικὴ καὶ φιλελεύθερη ψυχὴ του ἀκουμποῦσε στὸ ἰδανικὸν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐνομίας, μιᾶς εὐνομίας ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ φυσικὸν δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου νὰ μὴ θέλη νὰ ἀδικῆται καὶ μιᾶς ἐλευθερίας, ποὺ ἔχει καὶ αὐτὴ τὶς ρίζες τῆς στικῆς φυσικῆς ἀγωγῆς καὶ στικῆς ἠθικῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Βύρων ἀπὸ τὸ πρῶτον ταξίδιον τοῦ στικῆς Ἑλλάδος ἀπεκόμισεν ἐντυπώσεις ὄχι καλὰς. Καὶ τὶς ἐντυπώσεις του αὐτὰς δυστυχῶς τὶς διετύπωσεν ἐν θαυμάσιον στίχους, ποὺ τοὺς διάβασεν ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος καὶ αὐτὸ ἐξημείωσε τὴν φήμην τῆς χώρας μας πολὺ.

Στὸν Γκισοῦρ ἐκφράζεται ὁ Βύρων μὲ τὰ χειρότερα λόγια γιὰ τοὺς Γραικοὺς. Δὲν μᾶς χαρίζει οὔτε μιὰ λέξην καλὴν. Δὲν μᾶς βρῖσκει κανένα προτέρημα. Ἐνῶ περιγράφει τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς, προσθέτει:

στ. 35 πανταχοῦ εὐρίσκεις πλῆθος ἀντρῶν ἀναπαυτηρίων,
ὁμοῦς τῶρα κατοικοῦνται ὑπὸ πειρατῶν ἀγρίων
μὲ τὸ σκάφος τῶν εἰς κόλπους κεκρυμμένους ἐνεδρεῦουν
38 καὶ τὰ ποντοπόρα πλοῖα μὲ τὰ βλέμματα θηρεύουν.

Οἱ κουρσάροι αὐτοὶ δὲν εἶναι Τούρκοι, δὲν εἶναι Ἀλγερινοὶ. Εἶναι Γραικοὶ, Ἑλληγες. Δὲν ἀφήνει ἀσάφειες ὁ ποιητῆς. Σὲ συνέχεια, ἀφοῦ ἐγκωμιάζει τοὺς ἀρχαίους, συνεχίζει:

στ. 150 αὐτοὶ ζοῦν καὶ ἀποθνήσκουν ὡς ἀνδράποδα ἀχθοφόρα·
εἶναι δοῦλοι—καὶ τί λέγω;—δοῦλοι δούλων τῶν ἐσχάτων
καὶ ἀναίσθητοι εἰς ὅλα, φίλοι τῶν κακουργημάτων.

Πᾶσα σήμερον κακία τὴν καρδίαν τῶν μολύνει
ἱκανὴ ν' ἀφομοίωσιν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ κτήνη.

155 καὶ τῆς ἀρετῆς ἀκόμη στερημένοι τῶν ἀγρίων
κανὲν αἴσθημα δὲν ἔχουν ἢ γενναῖον ἢ ἀνδρεῖον.

Εἰς τοὺς γείτονας λιμένας πανουργία εἶναι ὅλος
κ' ἔγινε παροιμιώδεις τοῦ Γραικοῦ παντοῦ ὁ δόλος.

Κατὰ τοῦτο εἶναι ὀξύνους· τοὺς ἀρχαίους ὁμοιάζει

160 ἀλλ' εἰς τοῦτο, τοῦτο μόνον, πρέπει τῶρα νὰ κομπάζη

168 Σκιὰ μαύρη καὶ ἀγρία βράχων ἀποτομωτάτων
ἐπὶ τῶν κυανοχρῶν ἐπεκτείνεται ὑδάτων·

ὁ ἄλιευτὴς μὲ φόβον τὴν κοιτάζει, ὑποπτεύων
Πειρατοῦ ἢ Μανιάτου μὴ ναι σκάφος ἐνεδρεῦον

(μ. Αἰκ. Δοσίου)

Δὲν εἶναι στιγμαία παραφορά, οὔτε παροδικὴ ἐντύπωση τοῦ ποιητῆ οἱ παραπάνω στίχοι. Ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ «Γκιαοῦρ», λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση, μὲ ὅμοια περίπου λόγια μᾶς στιγματίζει στὸν Δόν—Ζουάν. Στὸ 5ο ἄσμα, στὸ σκλαβοπάζαρο τῆς Πόλης δυὸ σκλάβοι ἀλληλοσυσταίνονται: «Ὁ Δόν-Ζουάν ἀπεκρίθηκε εἶμαι Ἴσπανός». «Ἐνόησα πραγματικά, ἐπανελάθεν ὁ ἄλλος, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶσαι Ἑλληνας. Οἱ δουλοπρεπεῖς ἐκεῖνοι σκύλοι δὲν ἔχουν τόσο περήφζνο βλέμμα».

Στὸ 7' ἄσμα τοῦ ἴδιου ποιήματος μιλάει πλατειὰ γιὰ ἓναν Ἑλληνα κουρσάρου:

« Ἦταν Ἑλληνας καὶ εἶχε οἰκοδομήσει στὸ νησί του ποῦ ἦταν
» ἓνα ἀπὸ τὰ μικρότερα καὶ ἀγριώτερα τῶν Κυκλάδων ὠραιό-
» τατο σπίτι μὲ τὸ πειρατικὸ χρυσάφι του. Μέσα σαυτὸ ζοῦσε
» εὐτυχισμένα καὶ ἄνετα».

Δυστυχῶς οἱ κατηγορίες αὐτὲς τοῦ Βύρωνος δὲν εἰσκονταί εἴξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἡ ἐπίσημη ἱστορία θεβαιώνει, ὅτι ὑποχρεωμένοι οἱ νησιῶτες νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀμυνά τους κατὰ τῶν κουρσάρων, ἔγιναν λίγο ἢ πολὺ κουρσάροι οἱ ἴδιοι. Κι' ὁ Σπετσιώτης ποιητῆς Γ. Στρατήγης μᾶς ἀφηγεῖται μιὰ τέτοια παράδοση τοῦ νησιοῦ του:

— Παιδί μου, τί τὴν ἔφερες στὴ Σπέτσα αὐτὴ τὴ σκλάβα;
— Στὸ Φέζ τὴν κούρσεψα, γιὰ ἰδές! Μορφὴ λαχταριστὴ!»
— Τὴν ἀγαπᾶς; — Νοιώθω γιὰυτὴν μὲς στὴν καρδιά μου λάβα
κι' ἄς εἶναι Τοῦρκα! — Πάρτηνε, μὰ πρὶν νὰ βαφτιστῇ!»
Κι' ὁ Κατραμάδος: — «Μάνα μου, δὲ θέλει, εἶναι Σουλτάνα!»
— Κατάραιε!.. τὴν πνίγω» λέει, «μὲ Λάκαινας ψυχὴ»
καὶ τόκανε· κι' ὁ Νικολὸς γονατιστὸς στὴ μάνα
μὲ δάκρυα τὴ συχώρηση ζητᾶει καὶ τὴν εὐχή.

Στὸ συμπόσιο τῶν γάμων τῆς κόρης τοῦ Ἑλληνοῦ κουρσάρου τῶν Κυκλάδων ὁ Βύρων παρουσιάζει ἓναν Ἑλληνα ποιητὴ ποῦ τραγουδαί κατὰ τὴν περίσταση, ἀλλὰ κάτι ἔχει ἀρπάξει τὸ αὐτί του γιὰ λευτεριά τοῦ γένους καὶ δείχνει κάποιον φιλελεύθερο πνεῦμα. Ὁ ποιητὴς αὐτὸς τραγουδαί ἐνῶ χορεύουν οἱ γυναῖκες, ἀλλὰ δείχνει μεγάλη θλίψη γιὰ τὰ παιδιὰ τους θὰ εἶναι δοῦλοι. Σὲ κάποια στιγμή ἱκετεύει τὴ γῆ:

« ὦ γῆ! ἀνοιξε τοὺς κόλπους σου καὶ δώσε μας ξανὰ μερικὸς
» ἀρχαίους Σπαρτιατες. Δώσε μας ξανὰ τρεῖς μόνο ἀπὸ τοὺς
» τριακόσιους γιὰ νὰ ἀνανεώσωμε τίς ἡρωϊκὲς πράξεις τῶν
» Θερμοπυλῶν.

» Τί δὲν ἀποκρίνεσαι; Τὰ πάντα εἶναι ἄφωνα; — Ἄλλ' ὄχι —
» Ἡ φωνὴ τῶν νεκρῶν ἀντηχεῖ σὰ μακρινὸς χεῖμαρρος καὶ μοῦ
» κράζει: « Ἄς σηκώση τὸ κεφάλι του ἓνας μονάχα ζωντανός,
» ἓνας μονάχα καὶ μεῖς θὰ τρέξωμε μαζί του!»

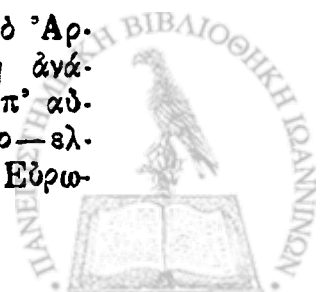
Ὅμως ἀλλοίμονο οἱ ζωντανοὶ εἶναι ἄφωνοι. Ἄλλ' ἐνῶ θρηνεῖ ἔτσι τὸν ξεπεσμό τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ὅλος ὁ τόνος τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ ἐκφράζει θλίψη καὶ ἀγανάκτηση ποῦ φανερώνει κρυφῆ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαό, ξαφνικὰ θυμάται ὁ ποιητὴς δηλ. θυμάται ὁ Βύρων, ὅτι κάπου ὑπάρχουν λαμπρὰ καὶ σεμνὰ παλληκάρια ἄξια τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος:

« Στους βράχους τοῦ Σουλιοῦ, στὴν ἀκτὴ τῆς Πάργας ὑπάρχει
 » τὸ λείψανο φυλῆς ἀξίας τῶν Δωρικῶν μητέρων μας καὶ ἴσως
 » μμποροῦμε νὰ βροῦμε κάποιον βλαστάρι ποῦ μέσα του κυκλο-
 » φορεῖ τὸ αἷμα τῶν Ἡρακλειδῶν».

Αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια ρίχνουν κάποιον φῶς στὴ σκοτεινὴ εἰκόνα τῆς Ἑλλάδας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶναι τὸ Σούλι καὶ ἡ Πάρगा. Αὐτὴ ἡ ἐξάλρεση εἶναι μοναδική στὴ ποίηση τοῦ Βύρωνος. Γιὰ τὰ Ἡπειρωτικὰ γῶματα θὰ ξανακούσωμε τὸν Βύρωνα στὸ ταξίδι τοῦ νεαροῦ Ἀρόλδου (Child Harold). Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Ἡπειρο στὴν Ἀκαρνανία ἔχει Ἀρβανῆτες σωματοφύλακες ποῦ τραγουδοῦν τραγούδια τῆς πατρίδας τους. Ἐγκωμιάζουν δέβαια, ὅπως εἶναι φυσικό, τὴν ἀρβανιτικὴ παλληκαριά, ἀλλ' ἐγκωμιάζουν ἐπίσης καὶ τὴ γενναιότητα τῶν Χιμαριωτῶν, τῶν Παργινῶν, τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Μακεδόνων:

— «Τυμπανιστή! Τυμπανιστή! ἡ πολεμικὴ μουσικὴ σου ἀνα-
 » γέλλει τίς μάχες καὶ γεμίζει τοὺς ἀνδρείους μ' ἐλπίδες. Ὁ
 » Χιμαριώτης, ὁ Ἰλλυριὸς κι' ὁ ἠλιοκαμμένος Σουλιώτης, ὅλοι
 » παιδιὰ τῶν βουνῶν, σηκώνονται στὴ φωνὴ τῆς δόξας.
 » Ποιὸς εἶναι ἴσος στὴν παλληκαριά μὲ τὸν περήφανο Σου-
 » λιώτη ντυμένον τὴ χιονόλευκη φουστανέλλα καὶ τὴ φλο-
 » κωτὴ κάπα του; Ἀφήνει τὸ ἄγριο κοπάδι του στοὺς λύ-
 » κους καὶ στοὺς γῦπες καὶ κατεβαίνει στὴν πεδιάδα, ὅπως
 » χύνεται ὁ χεῖμαρρος στὸ βράχο.
 » Τὰ παιδιὰ τῆς Χιμάρας ποῦ δὲν συγχωροῦν ποτὲ τίς βρι-
 » σιές πρὸς τ' ἀδέρφια τους θ' ἀφήσουν τοὺς ἐχθροὺς των
 » ζωντανούς; Ἄς ἀφήσωμε ὅμως τίς ἐκδικήσεις. Ἄλλὰ ποιὸ
 » σημάδι εἶναι τοῦτο κατάλληλο γιὰ τ' ἀλάνθαστα ὄπλα
 » μας, ὅσο τὰ στήθια τῶν ἐχθρῶν μας;
 » Ἡ Μακεδονία στέλλει τ' ἀήτητα παιδιὰ τῆς· ἀφήνουν γιὰ
 » λίγο τὰ σπήλαια καὶ τὸ κυνήγι τους. Ἄλλὰ τὰ αἱματόχρω-
 » μα ἐπωμίδια θὰ γίνουν κοκκινώτερα, πρὶν ἀποθέσουν τὰ
 » ξίφη στὶς θῆκες των καὶ πρὶν ὁ πόλεμος τελειώσῃ.
 » Οἱ πειραταὶ τῆς Πάργας ποῦ κατοικοῦν τὸν ὠκεανὸ καὶ
 » διδάσκουν τοὺς χλωμοὺς Φράγκους πόσο βαρειές εἶν' οἱ
 » ἀλυσίδες τῆς δουλείας, θὰ βγοῦν στὴ στεριά μαζί μὲ τοὺς
 » αἰχμαλώτους των, γιὰ νὰ τοὺς βάλουν στὴ καθωρισμένη
 » φυλακή».

Οἱ στροφές αὐτές εἶναι σκόρπιοι στίχοι τραγουδισμένοι ἀπὸ Ἀρβανῆτες, ποῦ μιλοῦν γιὰ πολλὰ πράγματα—καὶ χωρὶς διάκριση ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνας καὶ στοὺς Ἀλβανούς. Ἄλλως τε ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι χριστιανὸς καὶ αἰσθάνεται θαυμασμὸ πρὸς τὸ χριστιανό—ελληνικὸ στοιχεῖο. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ ἄλλοι Εὐρω-

παῖοι ἔβλεπαν σάν γεγονός σχεδόν τὴν προσεχῆ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἄλ-
ναρο—ελληνικοῦ κράτους τοῦ Ἄλῃ—Πασᾶ. Κι' ὁ Βύρων φαίνεται
νὰ συμπαθῆ τὴ δημιουργία ἐνός τέτοιου κράτους, πού τῷδ'εβλεπαν πιθα-
νὸ καὶ πολλοὶ δικοὶ μας. Ἡ δημοτικὴ ποίηση μιλάει πάντα γιὰ ἓνα
κάθε φορά γεγονός, ἐμπνευσμένο ἀπὸ ὠρισμένο περιστατικό. Ἐδῶ ὁ
Βύρων συνοψίζει διάφορες ἐντυπώσεις του ἀπὸ πολλὰ τραγούδια τῶν
συνοδῶν του. Οἱ σκόρπιοι αὐτοὶ στίχοι ἀποτελοῦν πάντως ἓνα λαμπρὸ
ἐγκώμιο τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν περὶ τὴν Ἡπειρο τόπων. Ὅπως δῆπο-
τε θὰ εἶχε ἀκούσῃ ὁ Βύρων καὶ γιὰ τοὺς κλέφτες τῆς Δυτικῆς Μακε-
δονίας, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Χασίων, πού κατοικοῦσαν στίς σπηλιές.
Ἐπίσης γίνεται λόγος γιὰ πειρατὲς τῆς Πάργας. Ἀλλὰ παραδόξως
χωρὶς καμμιά ὑποτίμηση. Στὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὴν
Πάργα γίνεται λόγος γιὰ τὸ Παργινὸ ντουφέκι πού τῷτρεμαν οἱ Ἄρ-
βανῖτες. Ἐξ ἄλλου ἡ Πάργα ἐρίσκονταν κάτω ἀπὸ Εὐρωπαϊκὴ προ-
στασία. Ἀλλὰ τὴν ἐποχὴ πού πέρασε ὁ Βύρων ἀπὸ τὴν Ἡπειρο τὴν
Πάργα τὴν προστάτευαν οἱ Γάλλοι. Γίχνει ἀράγε τὸν ἥσκιο της στοὺς
στίχους αὐτοὺς ἡ πολιτικὴ; Καὶ πῶς ἐπίδραση—ἓνα ἄλλο ἐρώτημα—
εἶχε ἡ πολιτικὴ στὴν ποίηση τοῦ Βύρωνος;

Στὸ ἴδιο ἀφηγηματικὸ ποίημα ὁ Βύρων ἐγκωμιάζει τὴ φιλοξενία
τῶν Σουλιωτῶν. Πῶς ἀντίθεση φανερώνουν τὰ ἐγκώμια αὐτὰ μὲ τὰ
πικρόχολα λόγια πού ἀκούσαμε στὸν «Γκιαούρ» καὶ στὸν «Δόν—
Ζουάνι»...

Ὅπως δῆποτε, δταν ἄστραφε τὸ κλέφτικο καριοφίλι κι' ἀνέμιζαν
ὑπὲρ ἐλευθερίας τὰ ράσα τῶν δεσποτᾶδων, ὁ Βύρων ἀρνήθηκε τοὺς πι-
κροὺς στίχους του κι' ἦρθε ν' ἀγωνισθῆ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πέθανε
σ' αὐτὴ ἀφήνοντας νὰ σβήσουν οἱ ἰδέες του γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς Ἀλ-
βανικῆς φυλῆς στὰ Βαλκάνια.

Σ Ο Λ Ω Μ Ο Σ

Τὸ παράδειγμα τοῦ Βύρωνος σχετικὰ μὲ τὴν ἔξαρση τοῦ Ἡπει-
ρωτικοῦ παράγοντας ἀκολούθησε ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς Διον. Σολω-
μός. Ἐξῆσε σὲ μιὰ ἐπικὴ ἐποχὴ καὶ φιλοδοξοῦσε νὰ γίνῃ ὁ ἐπικός
ποιητὴς τῆς ἐθνικῆς πηλιγγενεσίας. Ἡ τοποθέτησή του αὐτὴ ἀλλὰ καὶ
τὸ ὑψηλὸ ἦθος του τὸν κάνουν νὰ θέλῃ νὰ βλέπῃ ὅσο τὸ δυνατόν ἀν-
τικειμενικώτερα τὰ πράγματα. Ἡ στόφα του δμως ἦταν λυρική. Στὸν
«Ἕμνο στὴν ἐλευθερία» ψάλλει ἱστορικὰ γεγονότα καὶ κατὰ τρόπο
πολύ παράδοξο δὲν ἀναφέρει οὔτε ἓνα ὄνομα ἑλληνικὸ ἢ ξένο. Ἀναφέ-
ρεται μόνον ὁ Πατριάρχης· ἀλλὰ καὶ ἡ λέξη αὐτὴ φανερώνει τίτλο καὶ
ἄχι ὄνομα προσώπου. Οἱ ἥρωες τῆς θάλασσας καὶ τῆς ξηρᾶς μένουν
ἀνώνυμοι. Μάλιστα δὲν εἶναι σχεδόν οἱ ἥρωες πού μάχονται. Εἶναι
ἡ Λευτεριά. Αὐτὴ προστάζει καὶ τὰ παλληκάρια ἐκτελοῦν. Ἀξίζουν
ἐφ' ὅσον ἐκτελοῦν τίς προσταγές της καὶ ἐφ' ὅσον ἐμπνέονται ἀπ' αὐ-
τὴν. Καὶ γενικὰ σὲ ὅλο τὸ ἔργο του μιὰ μόνον γίνεται ἐξαίρεση καὶ
αὐτὴ μόνον γιὰ τὸν Μάρκο Μπότσαρη. Ὁ σεμνὸς ἥρωας τοῦ Σουλιῶ,
τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ τοῦ Καρπενησιοῦ, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀδάμαστου λόχου
τῶν Σουλιωτῶν, τοῦ πραγματικοῦ Ἱεροῦ Λόχου τοῦ 21, χαρακτηρίζε-
ται ἀπὸ τὸν ποιητὴ σάν νέος Ἕκτωρ. Τὸ Μεσολόγγι εἶναι ἡ Τροία
πού δέχεται τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ Ἕκτορα της.

Ἐβγῆκαν μαζί τῆς θλιμμένης
 Τρωάδας ἀπ' ὄλα τὰ μέρη
 γυναῖκες, παιδάκια καὶ γέροι
 θλιμμένοι νὰ ἴδουν τὸ κορμί,
 ποῦ χάνει γι' αὐτοὺς τὴν ψυχή.

Καὶ δὲν σταματᾷ ἐδῶ ἡ διάκριση αὐτή. Στὴν «ὠδή πρὸς τὸν Λόρδο Βύρωνα» προσκαλεῖ ὁ ποιητὴς τὴ λευτεριά νὰ πάψῃ μιὰ στιγμή τὴν πολεμική της δράση καὶ νάρθῃ νὰ κλάψῃ πάνω στὸ κορμί τοῦ Μπάυρον. Καὶ συνεχίζει:

Πρῶτοι ἄς ἔρθουνε οἱ Σουλιῶτες
 κι' ἀπ' τὸ λείψανον αὐτὸ
 ἄς μακραίνουνε οἱ προδότες
 κι' ἀπ' τὰ λόγια ποῦ θὰ εἰπῶ.

Φλάμπουρα, ὄπλα τιμημένα
 ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ
 ὅπως ἦτανε γυρμένα
 εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανή.

Ξανά οἱ Σουλιῶτες καὶ ξανά ὁ Μάρκος. Οἱ Ρουμελιῶτες ποῦ θρήνησαν ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὸν Βύρωνα, δὲν ἀναφέρονται οὔτε σὰν ἀνώνυμο πλῆθος. Καὶ φυσικὰ δὲν ἀναφέρονται οὔτε οἱ Μοραῖτες οὔτε κανεῖς ἄλλος. Μόνον καλεῖ τὴ Λευτεριά νὰ πλησιάσῃ καὶ μαζί της τὸ πλῆθος τῶν ἀληθινῶν πατριωτῶν.

Ἄλλ' ὁ ἔπαινος τῶν Σουλιωτῶν μοιραῖα ἐπεκτείνεται σ' ὄλη τὴν Ἡπειρο, γιὰτι ἓνα πλῆθος Ἡπειρώτες κατέβηκαν στὴν Ρούμελη καὶ πολεμοῦσαν κάτω ἀπὸ Σουλιῶτες ἀρχηγοὺς καὶ ἀργότερα κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ Καραϊσκάκη. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς σκοτώθηκαν στὸν ἀγῶνα. Ὅσοι ἐπέζησαν ἢ γύρισαν στὴν Ἡπειρο ἢ ἐγκατεστάθηκαν δριστικὰ στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ἰπάρχει τὸ ἀνώνυμο πλῆθος, ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ὀνόματα ἀπ' ὄλην τὴν Ἡπειρο γνωστὰ στὸ Πανελλήνιο. Ὁ πάππος τοῦ ποιητῆ Σκίπη ἀπὸ τὴν Πρεμετή, ὁ Ζάππας ἀπὸ τὸ Λάμποβο, ὁ Σπυρομίλιος ἀπὸ τὴ Χιμάρα, ὁ ποιητὴς Ζαλοκώστας ἀπὸ τὸ Συρράκο, ὁ Κωνῖνος Κίτσος ἀπὸ τὸ Πλαῖσιο Φιλιατῶν, ἰδελφὸς τῆς Κυρα—Βασιλικῆς, ὁ Χατζη—Μιχάλης Νταλιάνης ἀπὸ τὸ Δελβινάκι, ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ, εἶναι αὐτὸς ποῦ δταν ἐτελείωνε ὁ ἀγῶνας στὸ Μοριά καὶ στὴ Ρούμελη κατέβηκε μὲ 600 Ἡπειρώτες στὴν Κρήτη καὶ ἀφοῦ περικυκλώθηκε ἀπὸ πολὺ περισσοτέρους Τουρκοαἰγυπτίους στὴν ἐπαρχία Σελίνου, ἔπεσε μαζί μὲ τοὺς 600 Ἡπειρώτες του. Ἐκεῖ ποῦ ἔπεσαν οἱ γενναῖοι, συμβαίνει μερικὲς φορές κατὰ τὰ χαράματα ἓνα ἀπὸ τὰ πιδ παράξενα φαινόμενα, τὸ φαινόμενο τῶν Δροσολυτῶν. Βλέπουν οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου μέσα στὸ ροδοχάραμα τῆς αὐγῆς κάτι σὰν καθαλλαραίους νὰ περνοῦν καὶ νὰ φεύγουν στὸν ἀέρα... Καὶ σταυροκοποιοῦνται εἰ ἀνθρωποὶ σὰν βλέπουν αὐτὸ τὸ ὄραμα καὶ λέγουν πὼς εἶναι ὁ Χατζημιχάλης μὲ τοὺς καθαλλαραίους του.

Καὶ στοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκημένους», στὸ [τραγοῦδι ποῦ ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ποιητικῆς προσπάθειας τοῦ Σολωμοῦ, πάλι δὲν ἀναφέρονται πρόσωπα. Κι' ὁμοῦ ἀναφέρεται ἐδῶ ὁ Σουλιώτης:

"Ακρα τοῦ τάφου σιωπὴ στὸν κάμπο βασιλεύει
λαλεῖ πουλί, παίρνει σπυρὶ κ' ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.
Τὰ μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε, στὰ μάτια ἡ μάνα μνέει·
στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει.
— "Ἐρμὸ ντουφέκι, σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω ἴω στὸ χέρι;
"Ὅπου σὺ μῶγινες βαρὺ κι' ὁ ἀγαρηνὸς τὸ ξαίρει

Ἄξιζει νὰ σταθοῦμε σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους καὶ νὰ τοὺς ἐξετά-
σουμε ἀναλυτικώτερα. Στὸ Μεσολόγγι ὑπῆρχαν κατ' ἀρχὴν οἱ Μεσο-
λογγιῆτες· ἔπειτα ὑπῆρχαν καὶ ἀρχετοὶ Ρουμελιώτες. Ἐπίσης καὶ Κρη-
τικοὶ καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἴσως γι' αὐτὸ κι' ὁ
ποιητὴς δὲν ἀναφέρει τὸν Σουλιώτη στὸ α' σχεδιάσμα:

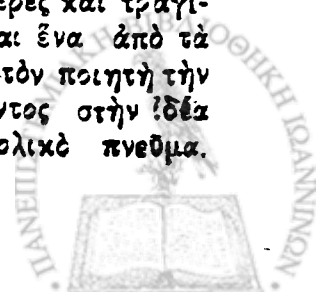
Παράμερα στέκει
ὁ ἄντρας καὶ κλαίει,
ἀργὰ τὸ ντουφέκι
σηκώνει καὶ λέει;
— Σὲ τοῦτο τὸ χέρι
τί κάνεις ἐσύ;
Ὁ ἐχθρὸς μου τὸ ξαίρει
πῶς μοῦεῖσαι βαρὺ.

Εἶπαμε νωρίτερα ὅτι ὁ λυρισμὸς τοῦ δὲν τὸν ἀφήνει ἴσως ἀπλωθῆ
σὲ ἐπική ἀφήγηση μαχῶν καὶ προσωπικῶν ἀνδραγαθιῶν. Ἡ λυρική
τοῦ αὐτῆ διαθήκη σὲ ὅλα τὰ σχεδιάσματά του φαίνεται καθαρὰ! Κι'
ὅμως στὸ δεύτερο σχεδιάσμα τῶν «Πολιορκημένων» καὶ εἰδικὰ στὸ
σημεῖο ποῦ ἀναφέραμε παρατηροῦμε μιὰ τάση πρὸς τὸ ἐπικά συγκε-
κριμένο. Ὁ ἄντρας τοῦ πρώτου σχεδίσματος δὲν εἶναι πιά ὁ ἀγνω-
στος ἀγωνιστὴς ἕνας ὅποιος δὴποτε γενναῖος, ἀλλ' εἶναι ὁ Σουλιώτης.
Αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος ὑπερασπιστὴς τοῦ Μεσολογγίου, τῆς πόλης ποῦ
συγκέντρωσε τὸ πανελλήνιο καὶ τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον. Αὐτὴ ἡ τι-
μητικὴ διάκριση τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὸν Σουλιώτη τῶν «Ἐλευθέρων
πολιορκημένων» καὶ πρὸς τὸν Μπότσαρη προσωπικὰ εἶναι πολὺ χαρα-
κτηριστικὴ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν βαθύτερη ἐκτίμηση τῆς πραγματι-
κότητος. Τὸ Μεσολόγγι καὶ ὅλη ἡ Δυτικὴ Ρούμελη ζῆ, ἀκόμα μὲ τις ἀ-
ναμνήσεις τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Ἡπείρου.

Ἡ ἀμυνα τοῦ Μεσολογγίου εἶναι κυρίως ἔργο τῶν Σουλιωτῶν.
Κι' ἔταν περιζῶναν τὴ θρυλικὴ πόλη ἀπὸ παντοῦ οἱ Τουρκοαιγύπτιοι,
ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς τοῦ Μεσολογγίου δλέπει τὸ γέρο Νότη νὰ πη-
γαίνῃ στὸν τάφο τοῦ Μάρκου καὶ νὰ γυρεύῃ συμβολή. Καὶ τραγου-
δοῦν ἀκόμα οἱ κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Ρούμελης τοῦτα τὰ λόγια:

Ὁ γέρο — Νότης κάθεται στοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι,
— Γεῖα σῆκου ἀπάνω, Μάρκο μου, καὶ μὴ βαρειοκοιμᾶσαι.
Στεργιὰ μᾶς ζώνει ὁ Κιουταχῆς, πελάου ὁ Ἰμπρατῆς

Τὸ Μεσολόγγι δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἀπὸ τίς ωραιότερες καὶ τραγι-
κώτερες σελίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Δὲν εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ
πικρὰ ὑπέροχα σύμβολα τῆς ἀνδρείας. Ἀλλὰ προσφέρει στὸν ποιητὴ τὴν
εἰκόνα τῆς ἀνέλιξης ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ἀτομικοῦ καθήκοντος εἰς τὴν ἰδέα
τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, ποῦ ἐνώνεται μὲ τὸ καθολικὸ πνεῦμα.

Ἔτσι τουλάχιστον εἶδε τὸ Μεσολόγγι ὁ Σολωμός. Δὲν ἐλησμόνησε τὴ θυσία τῶν Ψαρῶν. Ἀλλὰ τὰ Ψαρά τοῦ ἐνέπνευσαν ἓνα ἐπίγραμμα. Δὲν τοῦ ἔδωσαν τὸ ὕλικὸ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς φιλοσοφίας τῆς ζωῆς κατὰ τὰ Ἐγελειανὰ πρότυπα.

Κ Α Λ Β Ο Σ

Ἄν ὁ Σολωμός εἶδε τοὺς ἥρωές του ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς Ἐγελειανῆς διαλεκτικῆς, ὁ ἄλλος μεγάλος Ἑπτανήσιος, ὁ Ἀνδρέας Κάλβος, τοὺς ἀξιολογεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς δρους τῆς Πλατωνικῆς ἀρετῆς. Σὰν ἓνας σπουδαστῆς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος, ποὺ κοιμήθηκε στὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ κι' ἀναστήθηκε στὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασης, γιὰ νὰ τοποθετήσῃ τὰ γεγονότα τοῦ ἀγῶνος στὰ πλαίσια τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, ὕμνει τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ βρίσκει, ὅπως καὶ ὁ Πλάτων, στὴ σοφία, στὴ σωτηροσύνη, στὴν ἀνδρεία καὶ στὴ δικαιοσύνη. Καὶ σ' αὐτὰ τὰ μόρια τῆς ἀρετῆς κατὰ Πλάτωνα προσθέτει τὴν ἐλευθερία, ἀρετὴ πολιτικὴ, καθὼς καὶ τὴν ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀξία πρισματικὴ μὲ σύνθετο περιεχόμενο, μητέρα τῆς Τέχνης, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς Ἐπιστήμης. Ἀπὸ μιὰ τέτοια σκοπιὰ εἶδε, καὶ ὕμνησε τὸν ἀγῶνα ὁ Κάλβος τονίζοντας διαρκῶς ὅτι θέλει ἀρετὴν καὶ τόλμην ἢ ἐλευθερία. Βέβαια δὲν τὰ βρίσκει ὅλα στὴν ἀγωνιζομένη Ἑλλάδα τοῦ 21. Δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ σοφία καὶ τέχνη. Ἀλλὰ ζητεῖ νὰ βρῆ καὶ βρίσκει ἀνδρεία, φιλελεύθερο πνεῦμα, ὑψηλὸν ἦθος. Καὶ ἐλπίζει πὼς θὰ ξανάρθουν καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ θὰ πάψουν νὰ «κοιμῶνται τοῦ κισσοῦ τὰ ἀτρέμητα φύλλα». Διακηρύσσει ὅτι ὁ ἀγῶνας ποὺ γίνεται στὴν Ἑλλάδα διεξάγεται γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἠθικὴ τάξη, καὶ γιὰ νὰ ὑμνήσῃ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ κρούει τὶς χορδὲς τῆς λύρας του. Αὐτὸς ὁ Πινδαρικὸς ψάλτης, ὁ «σύνθρονος τοῦ Πινδάρου», ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ Σικελιανός, στέκεται μ' εὐλάβεια μπροστὰ στοὺς τάφους τῶν ἐφήβων τοῦ Ἱεροῦ Λόχου στὸ Δραγατσάνι. Θρηνεῖ κι' ἐγκωμιάζει μαζὶ τοὺς νέους ποὺ ἔπεσαν «τῆς πατρίδος καὶ τῶν προγόνων ἀξιοί», θρηνεῖ τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρῶν καὶ ρίχνει δλέμμα θαυμασμοῦ στὴν Πάργα καὶ στὸ Σούλι. Ἀπὸ τοὺς πολεμικοὺς ἀρχηγοὺς ἐγκωμιάζει μόνον τὸν Κανάρη καὶ τὸν Μπότσαρη. Κανένας δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν παλληκαριὰ καὶ τὴ σεμνότητα τοῦ μεγάλου Ψαριανοῦ, ποὺ εἶχε, ὅπως λέγουν, Ἡπειρωτικὴ καταγωγὴ. Λέγουν ὅτι ἦταν Παργινὸς ἢ Χιμαριώτης. Καὶ κανένας ἐπίσης δὲν ἀμφισβητεῖ τὰ ἴδια προτερήματα στὸν Μάρκο Μπότσαρη. Εἶναι σύμπτωση ἢ ἀποτέλεσμα βαθύτερης μελέτης τῶν πραγμάτων; Ἡ μεῦσα τῆς Γαλλίας, ἡ μοῦσα τοῦ Βίγκτωρος Οὐγκώ ἐνῶ λησμονεῖ πολλοὺς ἄλλους πλέκει γιὰ τὸν Μπότσαρη καὶ γιὰ τὸν Κανάρη διδύμο τῆς τέχνης τὸ στεφάνι. Ὁ πρῶτος ἐκδότης ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν Faugier ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ἐνῶ τὰ χειρόγραφα τῆς συλλογῆς βρίσκονταν στὸ τυπογραφεῖο. Πρόλαβε μόνον νὰ σημειώσῃ: «Εἶθε ὁ θάνατός σου νὰ μὴν εἶναι μοιραῖος γιὰ τὴν πατρίδα σου». Ὁ Κάλβος δὲν μπορεῖ νὰ φαντασθῇ τὸν Μπότσαρη νεκρό. Ἐνῶ γνωρίζει τὴ μάχη τοῦ Καρπενησιοῦ καὶ τὸ θάνατο τοῦ πολεμάρχου, γράφει:

ὦ ἄγγελοι, ποὺ ἐτάχθητε
φύλακες τῶν δικαίων,

τῆς Σελλαίδος σώσατε
τὰ τέκνα·καί τὸν Μπότσαρην
διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Γνωρίζει κι' ὁ Κάλβος, ὅπως ἤξαιρε κι' ὁ Faugier ἔταν ἔγραφε στὸ μικρὸ προοίμιο τῶν Σουλιώτικων τραγουδιῶν, ὅτι τὰ τέκνα τῆς Σελλαίδος, δηλ. τοῦ Σουλιοῦ καὶ τῆς Ἡπείρου τῆς περὶ τὴν Δωδώνην χώρας τῶν Σελλῶν, εἶχαν κάμει ἀτομικὴ τους ὑπόθεση τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος.

Ὅταν πάλι πρόκειται νὰ μιλήσῃ γιὰ τὴν Πάργα, ὁ λόγος του παίρνει ἱερατικὴ σοβαρότητα:

Σοβαρόν, ὑψηλόν
δῶσε τόνον, ὦ Λύρα·
λάβε ἀστραπὴν καὶ ἦθος
λάβε νοός, ὕμνουμέν
ἔνδοξον ἔργον.

Στῆ Χίο μὲ τὸν Κανάρη, στὸ Καρπενήσι μὲ τὸν Μπότσαρη καὶ στὴν Πάργα μὲ τὸ κάψιμο τῶν ὀστέων τῶν πεθαμένων καὶ τὴν ὁμαδικὴ αὐτοεξορία μὲ τὶς φανερὲς τραγικὲς συνέπειές της ἔβλεπε ὁ Κάλβος τὴν παρουσία τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ «πτέρωμα τῶν φρενῶν», τὸ πτέρωμα τῆς ψυχῆς ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Πλάτων.

Διαπρεπῆ οἱ ἀθάνατοι
ἔδωσαν τῶν ἀνθρώπων
καὶ ἀτίμητα δῶρα·
ἀγάπην, ἀρετὴν,
εὐσπλαγχνον ἦθος.

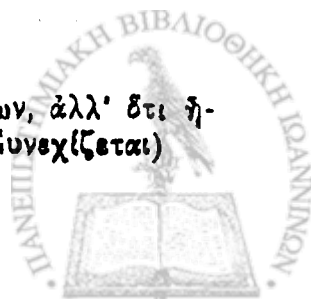
Ἄλλὰ καὶ φρενῶν πτέρωμα.

Αὐτὰ τὰ ἀτίμητα δῶρα βρῖσκει στοὺς Παργινούς. Δὲν εἶναι Σουλιῶτες, ἀλλ' εἶναι κι' αὐτοὶ Θεσπρωτοί. Εἶναι ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ μαζί μὲ τὸν Διονύσιο τὸν Σκυλόσοφο εἶχαν ἐπιχειρήσει 200 χρόνια πρὶν τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου. Ὁ ὁμαδικὴ αὐτοεξορία τῶν Παργινῶν καὶ τὸ κάψιμο τῶν ὀστέων τῶν προγόνων, ποὺ τοὺς ξέθαψαν ἀπὸ τοὺς τάφους, γιὰ νὰ μὴ γνωρίσουν οὔτε αὐτὰ τὴν βεβήλωση τῆς δουλείας, ἀποτελεῖ σύνθετο βίωμα ἀνδρείας, θρησκευτικῆς πίστεως, φιλελεύθερου πνεύματος καὶ μυστικοπάθειας, ποὺ καταργεῖ τὰ ὄρια μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, μεταξὺ ζώντων καὶ πεθαμένων. Δὲν εἶναι παραλήρημα. Εἶναι ἡ ἀφομοίωση τοῦ ἀτομικοῦ ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ ἐγώ, ποὺ συμβαίνει σὲ ἐξαιρετικὲς περιστάσεις, καὶ ἡ ἔξαρση τοῦ ὁμαδικοῦ φρονήματος μέχρι σημείου ποὺ σβήνονται τὰ ὄρια τοῦ χρόνου καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἡ ζωὴ, κυρίαρχη, σβήνει τὶς ἀντιθέσεις. Μιὰ τέτοια ἔξαρση ποὺ ἐνιωθε καὶ ἡ Πυθία, δὲν χρησιμοποίησε τὴ δύναμι τοῦ χρησμοῦ, παίρνει, κι' ὁ λόγος τοῦ ποιητῆ, δταν ψάλλει.

Σεῖς μόνοι ποὺ ἐκλαδεύσατε
τὴν Παργινὴν ἐλαίαν
σεῖς ἀπὸ τὸν ἀθάνατον
λόγον μόνον ἐτρέφητε,
ἔσεῖς, ὦ ἀνδρεῖοι.

Γιατὶ δὲν φρονεῖ ἔτι ἦταν παραλήρημα ἡ πράξη των, ἀλλ' ἔτι ἦταν «τροφή λόγου ἀθανάτου».

(Συνεχίζεται)

ΓΚΑΙΤΕ

ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ Ο ΡΗΓΑΣ

Ποῖος καβάλα περνᾶ τόσο ἀργὰ σὶ ἀγριοβόρι;
Μέσ' στή νύχτα ὁ πατέρας περνᾶ μὲ τὸ ἀγόρι.
Βολικὰ τὸ παιδί στήν ἀγκάλῃ βασιτᾶ·
σὸ κορμί του τὸ σφίγγει γλυκὰ καὶ ζεστᾶ.

«Τί τὴν ὄψῃ, παιδί, δειλὰ κρύβεις;» «Πατέρα,
τῶν Στοιχειῶν δὲν τὸν βλέπεις τὸν Ρήγα ἐκείπερα;
Ἔχει οὐρά, καὶ κορῶνα βασιτᾶ ἢ κεφαλὴ.»
«Καταχνιὰ εἶναι, παιδί μου, κειπέρα θολή.»

«Ποθητὸ ἐσὺν παιδί, ἔλα τώρα μὲ μένα.
Τὰ πιὸ ὠραῖα μου παιγνίδια θὰ παίξω γιὰ σένα.
Σὲ ἀκρολίμνη λουλούδια θὰ βροῆς παρδαλά·
χρυσοκέντητα ἢ μάννα μου ροῦχα φυλᾶ.»

«ὦ πατέρα, πατέρα, ὁ νοῦς σου δὲν βάζει
τί ὁ Ρήγας μοῦ κρένει, τί ὁ Ρήγας μοῦ τάζει.»
«Σῶπα, ἡσύχασε τώρα, παιδί, θριβερά
βόγγει μόνο τὸ ἀγέρι σὲ φύλλα ξερά».

«Ἄχ! γλυκὸ ἐσὺν παιδί, θέλεις νᾶρθεις, γιὰ πές μου.
Καρτεροῦν τώρα οἱ κόρες γιὰ σένα οἱ δικές μου.
Μέσ' στή νύχτα θὰ σύρουν χορὸ καὶ θ' ἀκοῦς
τοὺς γλυκοὺς τους, πού θὰ σὲ κοιμίζουν σκοπούς.»

«Ἄχ! Πατέρα μου, ἀλήθεια, δὲν βλέπεις κειπέρα
τις κόρες τοῦ Ρήγα στὸν σκοτεινὸ ἀγέρα;»
«Ἐγὼ βλέπω παιδί μου μονάχα μακρὰ
τοῦ γέρικου λόγγου τὰ γκριζὰ κλαριά.»

«Σὲ ποθῶ, λαχταρᾶ τὴ θωριά σου ἢ ψυχὴ μου.
Κί ἂν δὲν στέρξης, μὲ βιά θὰ σὲ πάρω μαζί μου.»
«Τώρα ὁ Ρήγας μὲ ἀδράζει, πατέρα, μὲ δρομή.
Κάποιος πόνος μοῦ λιώνει κακὸς τὸ κορμί».

Ἐνατριχίασε αὐτός. Σὰν τὸν ἄνεμο δρομάει.
Μέσ' στὰ χέρια τὸ γιό, πού ἀργοσβήνει κρατάει.
Στὴν αὐλὴ ξεπετεύει μὲ ἀγῶνα πικρό.
Στὴν ἀγκάλῃ του μέσα τὸ παιδί εἶναι νεκρό.

Μετάφραση ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΔΟΥΣΒΙΤΣ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ
ΚΑΙ ΕΠΤΑ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΕΙΚΟΝΑ ΤΡΙΤΗ

Σκηνικό: Στο Στρατόπεδο (ένα μέρος). Μιά παράγκα, φτιαγμένη με πρόχειρα αντικείμενα και φραγμένη με άγκυρα σύρματα, μπροστά από σκηνογραφίες που δίνουν την έντύπωση του Στρατοπέδου. Έδω αφήνεται μεγάλη πρωτοβουλία στο σκηνοθέτη και στον σκηνογράφο.

Καθώς ανοίγει η αύλαια: Φαίνεται το έσωτερικό της παράγκας. Μέσα, βρίσκονται οί Κρατούμενοι, άποστεωμένοι και χαρακτηριστικά έξουθενωμένοι, ενώ κάποιος απ' αυτούς ψυχομαχάει κει μπροστά τους. Άτμόσφαιρα άγωνίας, γιομάτη από έντονες στιγμές. Ή παράσταση των προσώπων νά γίνει σύμφωνα με την άπαίτηση του πνεύματος του κειμένου.

ΟΜΗΡΟΣ Α' Φοιχτό πού είναι νά πεθαίνει κανείς!..

ΟΜΗΡΟΣ Β' (κάνει νόημα, δείχνοντας τόν έτοιμο-θάνατο). Πάψε... Δέν βλέπεις τόν Σουηδό;.. Είναι έτοιμος νά δρασκελίσει στο θάνατο (παύση). Είναι άμαρτία νά του θυμίζουμε... Άφησέ τον νά φύγει έχοντας μιá έλπιδα στα μάτια του. (Παύση)... Στην Όλλανδία, πιστεύουμε, πώς αυτός πού ψυχομαχάει, δέν κάνει νά νοιώθει δεμένος με τó χώμα... Σιγά, ποιος ξέρει πού νά περπατεί την ώρα τούτη...

ΟΜΗΡΟΣ Α'. Φοβερό, Βικέντιε (παύση)... Άλλά πώς νά τó κρύψουμε;.. Ίδés τον, στα μάτια! Κρατάει τή φοίχη και τήν άγωνία πού έχομε κι' εμείς στα πρόσωπα... Νά!, πετάχτηκαν όξω τά μάτια του... Κύτταξέ τον... (Παύση)... Θά τρομάξεις. (Σιωπή)... Αύτή ή ταπείνωση της ζωής... αύτή ή έξουθένωση... Δέν υποφέρω!.. Μās έκαμαν νά νοιώθουμε πώς δέν ζοῦμε, πώς δέν υπάρχουμε, πώς είμαστε νούμερα πάνω σ' ένα χαρτί,... πού τά σβήνουν, πού τά προσθέτουν, πού τ' αφαιρούν όπως σ' έναν λογαριασμό... (Παύση). Μέχρι πού φτάνει ό κόσμος;.. και πώς θά

* Συνέχεια εκ τού προηγουμένου, σελ. 58.

βγοῦμε ἀπὸ δῶ μέσα... (γελάει μὲ ἀπελπισία)... Θὰ βγοῦμε;.. Δὲν πιστεύω πὼς εἴμαστε ζωντανοί... (παραληρεῖ)... Καλημέρα, Βικέντιε... Πρόσεξε μὴν κόψεις ἐκείνες τὶς ἀνθισμένες γαζίες... Αὔριο εἶναι Χριστούγεννα... Ὁχι, δὲν θέλω,... ὁ καιρὸς εἶναι γιομαῶτος σύγνεφα...

ΟΜΗΡΟΣ Γ' (ἐντρομος)... Πᾶψε, Στέφαν... ἐδῶ εἴμαστε!.. Στέφαν, τί ἔπαθες; (παύση)... Μὴν ἀστειεύεσαι, Στέφαν... Σύντροφοι!.. βοηθῆστε με. Δὲν βλέπετε;.. Τρελλάθηκε ὁ Στέφαν,... ἀδερφέ μου!..

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. Πὼς μπορούμε, Βικέντιε; (Παύση)... Καταντήσαμε νὰ εἴμαστε μονάχα κουφάρια, γιομαῶτα ἀπόνα σωρὸ πεθαμένους καὶ τρελλούς. Πὼς μπορούμε;.. Κι' οἱ ἀναμνήσεις μας ἀκόμα ἀπ' τὴ ζωὴ, τώρα ξεθώριασαν, μάδησαν σὰν κίτρινα φύλλα, καὶ καταχώνιασαν βαθειά,... ἐκεῖ ποῦ εἶναι κι' ὁ κόσμος. (Παύση)... Μὴν τὸν παίρνεις κοντά, Βικέντιε. Ἄφησέ τον νὰ ξεκόψει ἀπὸ δῶ μέσα... Ὁ Στέφαν κι' ὁ Σουηδὸς δὲν περιμένουν τὸ προσκλητήριο... Καλύτερα. Ποῖος θὰ γλυτώσει, γιὰ νὰ λυπηθεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὸ λογικό;.. Κι' ἂν κυνηγάμε, ὄλο λαχτάρα κι' ὄλο πάθος, κάποιον ἴσκιο ἀπὸ μιὰ ἐλπίδα, τὸ κάνομε γιὰτὶ μᾶς ἀγγίζει ὁ θάνατος. Τί περιμένουμε;.. Τί νὰ περιμένουμε; Μήπως κανένα λευκὸ χέρι ν' ἀπλώσει πάνω ἀπ' τὶς παράγκες γιὰ νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ δῶ μέσα;.. Μονάχα ὁ θάνατος. (Παύση)... Κι' αὐτὸς ἔρχεται σὰν ἀπέραντη νύχτα... Τί ζητᾶς βοήθεια, Βικέντιε;

ΟΜΗΡΟΣ Α' (τὸ ἴδιο παραλήρημα). Λίγο ψωμί... Ὁχι, δὲν ζητάω νὰ χορτάσω... πάνω στὰ πτώματα τῶν ἀδερφῶν... Κι' ὅμως στὰ νερά, στὰ κρυστάλλινα φιόρδ τῆς Σουηδίας, ἔρχονται τὸ χειμῶνα οἱ ἀγοιόχηνες... Στὰ λειβάδια μὲ τὶς λίμνες... (ὕστερικά) ὄχι... ὄχι... βοήθεια... (σχεδὸν κρυφά)... Κυττῆστε τον!, θὰ πεθάνει!.. Ὁχι... ὄχι...

ΟΜΗΡΟΣ ΠΟΥ ΨΥΧΟΜΑΧΑΕΙ (σὲ παραλήρημα)... Μὴν ἔρθεις, Κέλλυ, μὴν ἔρθεις μαζί μας... Θὰ εἶναι χιόνια κεῖ στὸ βουνό. Κι' ὄλα θὰ εἶναι καμωμένα ἀπὸ φῶς ἄσπρο. Δὲν θὰ ταράζεται κεῖ αὐτὴ ἡ λευκὴ συμφωνία. Θὰ κάθεται στὰ ἔλατα, ἄπιαστη σὰν ὄνειρο. Μονάχα οἱ φτεροῦγες τῶν γλάρων θ' ἀνακατώνουν ἐκεῖ τὴν ἡσυχία... Ναι, Κέλλυ, θὰ πάρω μαζί μου καὶ τὸν Κάρολο. Ἐτοίμασέ τον. Νὰ τοῦ φορέσεις ἐκείνη τὴν πράσινη φόρια (παύση). (Ἐντρομος)... Α!, ἄ, ἄ, ἀάά... Ἐλεος!.. Σύντροφοι!, βοήθεια!.. Βοήθεια... Δὲν ἀκοῦτε;.. Δώστε μου ἕνα τὸ χέρι του. Νοιώθω μοναξιά... Φοβ... Φοβάμαι... νὰ φύγω... Ναι, Κάρολε... Πάνω στὰ χιόνια φυτρώνουν λουλούδια. Εἶναι κάτι κόκκινα κυκλάμινα ποῦ φαίνονται ὅπως τὸ αἷμα... αἷματα... (ὕστερικά)... Αἷματα!.. βοήθεια,... ἕνα χέρι... ποῦ εἶναι;.. Κέλλυ... Κέλλυ...

ΜΕΡΙΚΟΙ ΟΜΗΡΟΙ ΠΟΥ ΤΟΝ ΠΑΡΑΣΤΕΚΟΥΝ... Πέτρο... Πέτρο,... φωνᾶτε κάποιος τὸ γιατρό... Φωνᾶτε τὸ Τζιοβάννι... Στὴν ἄλλη σηγή... (Παύση. Ἐνῶ ὁ ἄρρωστος φαίνεται πὼς πέθανε)... Πάει... πέθανε (ἀποκαλύπτονται ὄλοι).

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ (μὲ βαθὺ πόνο). Φτωχέ μας, φίλε!.. Μᾶς ἄφησες κυνηγῶντας ἕνα ὄνειρο... ἕνα ὄνειρο ματωμένο πάνω στὸ χιόνι... (Σιωπὴ. Σκεπάζουν τὸν νεκρὸ. Παύση μεγάλη).

ΟΜΗΡΟΣ Γ'. Μιλᾶτε κάποιος!.. Αὐτὴ ἡ σιωπὴ ποὺ φέρνει δῶ μέσα ὁ θάνατος εἶναι ἐπιᾶλτης... Μιλᾶτε (παύση)... Δὲν ἀντέχω!.. Πέστε γιὰ τὸ μέλλον... θὰ ἔρθει σᾶς λέω. Ἔστω καὶ πάνω ἀπ' αὐτὴ τὴν σιωπὴ... Μὴν ἀκολουθᾶτε τὸ θάνατο... Πάει ὁ Πέντρο, πέθανε... Μιλᾶτε, ὅμως... Πῶς μπορεῖτε νὰ ὑποφέρετε κυττάζοντας ἕναν νεκρὸ;

ΟΜΗΡΟΣ Α'. Τί νὰ ποῦμε;.. Ζοῦμε σὲ μιὰν ἀλήθεια τόσο ἀπίθανη ποὺ δὲν ὑπάρχουν ψέμματα... Τί νὰ ποῦμε;.. Γιὰ τὶς τριανταφυλλιές... γιὰ τὶς βαρκοῦλες ποὺ χαίρονται τὴ θάλασσα; Δὲν ὑπάρχουν αὐτά... Χάθηκαν μέσα μας, τώρα. Κι' ἂν τ' ἀναφέρουμε, οἱ λέξεις θὰ εἶναι κρύες, ξέθωρες, ἄδειες ὀλότελα. Ἐδῶ χάθηκε ὁ κόσμος, Βικέντιε... Γι' αὐτὸ ζητᾶς νὰ μιλήσουμε;.. νὰ ποῦμε γι' αὐτὸν τὸν κόσμο;.. Νοιώθεις πῶς εἶμαστε αἰωρούμενοι σ' ἕνα κενό! (παύση)... Ἐ... ἐκεῖ στάθηκε γιὰ μᾶς ἡ αἴσθησις τῆς ζωῆς.

ΟΜΗΡΟΣ Α' (συνεχίζει νὰ παραμιλάει). Χά...χά...χά... (γελάει). Πόσο εἶναι γελοῖο ποὺ δὲν ἔχομε ψωμί!.. Μπατίστ, πάτησε τὸ κουδούνι... Σὲ λίγο θὰ φέξει... (Παύση. Πρὸς τὸν νεκρὸ)... Πέντρο, φοβᾶμαι!.. ἄνοιξε τὰ μάτια, Πέντρο... Ὁχι... εἶναι φοβερό... (κάνει νὰ πειράξει τὸν νεκρὸ).

ΟΜΗΡΟΣ Β' (προσπαθεῖ νὰ τὸν καταπραῖνει). Στέφαν... φτάνει... Ἐλα, Στέφαν... νὰ μᾶς πεις γιὰ τὰ φιδῶ... Μὴν τὸν πειράξεις, Στέφαν!..

ΟΜΗΡΟΣ Α' (ἀφουγκράζεται)... Ἡ σάλπιγγα... Προσκλητήριο!..

(Στὸ μεταξύ, γίνεται πανικός ἀνάμεσα στοὺς Κρατούμενους. Γιὰ μιὰ στιγμή, ποὺ λησμόνησαν πῶς ὁ Στέφαν ἔχει παραισθήσεις.)

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (ψύχραιμα). Ὁχι... ἀκόμα. (Παύση. Γενικὴ ἀνακούφιση. Ὁ Κρατούμενος κυττάζει τὴν ὥρα). Χρειάζονται σαράντα πέντε λεπτά... Ὡς τότε, ἔχομε καιρὸ. Θὰ εἶμαστε ὄλοι ζωντανοί... κι' ὄλοι μαζί. (Παύση). Τί εὐτυχία δῶ στὸ Ἄουσβιτς!.. Σαράντα πέντε λεπτά... Μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ... Πές μας, Ἄντζελο, γιὰ τὶς παπαροῦνες ποὺ φυτρώνουν στ' ἀμπέλια τῆς Φλωρεντίας... Κι' ἐγὼ θὰ σᾶς πῶ ὕστερα γιὰ κείνο τὸ καθαρὸ φῶς ποὺ κάθεται στὰ βουνὰ καὶ στὶς θάλασσες τῆς δικῆς μου πατρίδας... Ἐσύ, Κάρολε, νὰ τὸ ἔβλεπες... ποὺ μεγάλωσες μέσα στὶς καταχνιές τῆς Ὀλλανδίας. (Παύση)... Βλέπετε εἶναι δῶ μέσα σχεδὸν ὀλόκληρη ἡ Εὐρώπη, ἀλλοίμονο!.. Γιατί μᾶς συγκέντρωσαν ἐδῶ;.. Γιὰ νὰ ζήσει ἡ Εὐρώπη μονάχα σαράντα πέντε λεπτά;.. (Σιωπὴ). Κρίμα ποὺ δὲν θὰ προφτάσω νὰ ἰδῶ ἕναν καινούργιο κόσμο... αὐτὸν ποὺ θὰ βγεῖ μὲς' ἀπὸ στάχτες... αὐτὸν ποὺ κυνηγήσαμε ὡς ἐδῶ... ὡς τὸ θάνατο... Οἱ ἄνθρωποι, ἕναν καιρὸ, θὰ ξεκινήσουν ἀπ' τὸ δικό μας τάφο. Νὰ τὸ ξέρετε.

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ (μὲ ἀγωνία). Μὴν τὰ λές αὐτά... Πόση ὥρα πέρασε;

ΑΛΛΟΣ ΟΜΗΡΟΣ (κυττάζει τὴν ὥρα). Μονάχα τρία λεπτά... Μπορεῖ νὰ μὴν βγάλουν ἀπόψε.

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ. Ἐχομε ἀκόμα καιρὸ... (πρὸς ἕναν ἄλλον Ὀμηρο)... Γράφεις ἐσύ;.. Τί νὰ γράψεις, τώρα; Πάει χαμένος

τόσος χρόνος. (Παύση)... Μιλάτε κάποιος. Γιατί να σωπαίνομε;.. Είναι κι' αυτός ό νεκρός...ξέρετε. Μὲ κάνει να φαντάζομαι πὼς περιμένει κάτι... νά, ένα καράβι για να τον πάει στο σπίτι του... (Σιωπή)...Μά, πρὸς Θεοῦ!.. δὲν ἔχομε να ποῦμε τίποτα; "Όλα τελειώνουν σ' έναν φόβο, σ' έναν θάνατο λίγο πρὶν ἔρθει;.. 'Αντρέα, πὲς μας για τὸν καινούργιο κόσμο πὸ εἶπες...Ναί, τὸν περιμένουμε ὅλοι...καὶ στήν πατρίδα μας, τὸν περιμένουν.

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. (ἀνήσυχος). Τί ὥρα εἶναι;.. Ξέρω πὼς δὲν πέρασε πολλή, ἔτσι, για τὴν ὥρα.

ΑΛΛΟΣ ΟΜΗΡΟΣ. Τριάντα δύο λεπτά... 'Ακόμα...

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. Πρέπει να πιστέψουμε πὼς ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι δεμένη μαζί μας... 'Απὸ τὸ Στέφαν, ἀπὸ τὸν Πέντρο, ἀπὸ μένα, ἀπ' ὅλους μας...

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ. 'Αντρέα, καλύτερα να πεις για τίποτ' ἄλλο...για τὰ παιδάκια πὸ πηγαίνουν στο σχολεῖο...για τίς γιορτές... για ὅ,τι δὲν εἴμαστε μεῖς... Γιατί δὲν ἔχω τὴν ἀντοχή για πλατωνικές θεωρίες... Μὰ δὲν μποροῦμε, τέλος πάντων, να μὴν θυμηθοῦμε πὼς εἴμαστε στο 'Αουσβιτς;..

ΟΜΗΡΟΣ Α'. "Όταν ἐπιστρέψουμε στη Σουηδία, θὰ σὰς δείξω ένα λειβάδι, κάτω ἀπὸνα ψηλὸ δάσος...

'Εκεῖ θὰ σὰς δείξω πὸ ἔγινε μιὰ μάχη ἀπ' τὸν Ναπολέοντα... Οἱ χωρικοὶ βρίσκουν ἐκεῖ ἀκόμα ἀνθρώπινα κόκκαλα καὶ μαγιονέττες.

ΟΜΗΡΟΣ Γ' (διακόπτει). Πᾶψε, Στέφαν... Θέλω να μιλήσω... Φεύγουν οἱ σκέψεις μου. Χάθηκαν κι' ἄλλα τρία λεπτά. Μὴν ἀναφέρετε για δῶ... Θέλω να πῶ για τὴν δική μου ζωή, στήν 'Όλλανδία.

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. 'Αν ἤξερα πὼς θὰ με φώναζαν ἀπόψε στο προσκλητήριο...

ΟΜΗΡΟΣ Γ'. Τί θὰ ἔκανες;

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. Ξέρεις... δὲν τὸ σκέφτηκα. (Κάτι τὸν ταράζει).

('Ακούγονται ποδοβολητὰ καὶ μερικές ντουφεκιές. Ξαφνικά, μπαίνουν δυὸ τρεῖς Κρατούμενοι καταφοβισμένοι, λαχανιασμένοι ἀπὸ τρέξιμο, πὸ ἀναταράζουν τὴν ἀτμόσφαιρα. 'Ο ἕνας ἀπ' αὐτούς, καθὼς εἶναι πανικόβλητος, προσπαθεῖ να ξαναβγεῖ. Τὸν συγκρατοῦν, πρὸς στιγμήν, ἀλλὰ τοὺς ξεφεύγει. Μόλις φτάνει στήν πόρτα, ξανακούγονται πυροβολισμοὶ κι' αὐτὸς πέφτει χτυπημένος. Φαίνονται καθαρὰ αἵματα. Στο μεταξύ, ἀκούγεται ἡ σάλπιγγα καί, ταυτόχρονα, μπαίνουν στήν παράγκα πέντε Γερμανοί, ἕνας βαθμοφόρος καὶ τέσσερις στρατιῶτες.)

ΧΤΥΠΗΜΕΝΟΣ ΟΜΗΡΟΣ (πρὸς τοὺς Κρατούμενους, ἐνῶ προσπαθεῖ να σηκωθεί)... Σηκῶστε με... Βοήθεια... βοήθεια, ἀδέρφια...Μὴν μ' ἀφήνετε...(ἔντρομος). Τί;..θὰ πεθάνω;..λοιπόν,...μὴν μ' ἀφήσετε...Δὲν θέλω, ὄχι...δὲν θέλω να πεθάνω!.. (Σιωπή, καθὼς βλέπει με ἀπόγνωση πὼς οἱ ἄλλοι τὸν κυττάζουν ἀμίλητοι)...Φοβᾶμαι...Δὲν ὑπάρχει ἕνας;..

(Οἱ Κρατούμενοι, συντριμμένοι, ἀλληλοκυττάζονται. Στο μεταξύ, ἕνας "Όμηρος ἀποφασίζει να πάει να τὸν

συντρέξει. Οί άλλοι κάνουν νά τόν ἐμποδίσουν.)

ΧΤΥΠΗΜΕΝΟΣ ΟΜΗΡΟΣ... Τί, φοβάστε καί σεις τὸ θάνατο;..(Παύση)...Βοήθεια!..Σηκώστε με κάποιος!..

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (ξεφεύγει ἀπ' τὰ χέρια τῶν ἄλλων καὶ πηγαίνει στὸν χτυπημένο, δλόρθρος μπροστά στοὺς Γερμανούς). Εἶναι ντροπή!..ἀμαρτία!

ΠΟΛΛΟΙ ΟΜΗΡΟΙ... Μή;..Ὅχι...Μπράβο (δυσὸ τρεῖς συγκινούνται καὶ κάνουν νά ξεκινήσουν. Τότε οἱ Γερμανοὶ χύνονται νά τοὺς ἐμποδίσουν, χτυπώντας βάνουσα. Ὁ Ὀμηρος Δ., στὸ μεταξύ, πιάνει νά σηκώσει τὸν χτυπημένο. Ὁ Γερμανὸς βαθμοφόρος σηκώνει πάνω του πιστόλι).

ΧΤΥΠΗΜΕΝΟΣ ΟΜΗΡΟΣ (συγκινημένος ἀπ' τὴν χειρονομία τοῦ Ὀμήρου Δ)...Σ' εὐχαριστῶ...αὐτὸ μονάχα ζητοῦσα, ἀδερφέ!..Μή, τώρα. (Πρὸς τοὺς Γερμανούς, ἐνῶ κάνει νά σηκωθεί)...Κάτω τὰ χέρια!..δὲν χτυποῦν τοὺς ἥρωες...Ντροπή. Δὲν τὸν βλέπετε πόσο ψηλὸς εἶναι; (πέφτει ἐξαντλημένος).

ΠΟΛΛΟΙ ΟΜΗΡΟΙ. Ντροπή...Ὁξω...Ἄναντροι (γίνεται θόρυβος. Ἄτμόσφαιρα ἡρωϊκῆς ἀνάτασης).

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (συνεπαρμένος ἀπὸ συγκίνηση, ὀρθώνεται ἐπιδεικτικὰ στοὺς Γερμανούς). Αὐτὴ ἡ καρδιά μᾶς ἀπόμεινε... Χ τ υ π ᾶ τ ε. (Παύση)...(δείχνοντας τὸ στήθος του). Μέσα σ' αὐτὰ τὰ κόκκαλα, χτυπάει ζωντανή... Εἶναι ἡ καρδιά ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Δὲν τὴν ἀκοῦτε;!

ΓΕΡΜΑΝΟΙ. (Στὴν ἀρχή, κάνουν νά φωνάξουν, νά χτυπήσουν, ἀλλὰ κάμπτονται μπροστά στὴν εἰκόνα τούτη. Κυττάζουν συντριμμένοι τὸν Ὀμηρο αὐτόν).

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (Κυττάζει κατάματα τοὺς Γερμανούς. Στὸ μεταξύ, ὁ βαθμοφόρος ἀπ' αὐτοὺς θίγεται. Ἄλλὰ, βλέπει τὸ βλέμμα τοῦ χτυπημένου, κυττάζει τοὺς ἄλλους ποὺ τὸν βλέπουν μὲ φανερὴ περιφρόνηση, καὶ τσακίζεται ἠθικά)...Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος!

ΧΤΥΠΗΜΕΝΟΣ ΟΜΗΡΟΣ. Νικηθήκατε, Φασίστες! (ξεσπάει σ' ἓνα γέλοιο ποὺ κυριαρχεῖ στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς σκηνῆς τούτης). Νικηθήκατε!

ΓΕΡΜΑΝΟΙ (δυσὸ τρεῖς ντρέπονται, ἐνῶ ἓνας ἄλλος, βαθεῖα συγκινημένος, σφίγγει τὸ χέρι τοῦ Ὀμήρου ἐκεῖνου. Στὸ μεταξύ, ξανακούγεται ἡ σάλπιγγα κι' ὅλα ἀλλάζουν. Οἱ Γερμανοὶ στέκονται προσοχὴ κι' ὁ ἐπικεφαλῆς βγάζει κάτι χαρτιά. Οἱ Ὀμηροὶ κρατοῦν τώρα τὴν ἀνάσα τους καὶ περιμένουν. Ἀρχίζει τὸ προσκλητήριο. Κάνει ἀπαγγελία ὁ βαθμοφόρος ἐπικεφαλῆς): Ὁράτιο Μπρίχελτ Κέλερ...(ἐπαναλαμβάνει)...Ὁράτιο Μπρίχελτ Κέλερ! (περιμένουν ἀπόκριση)...

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ (μὲ προσπάθεια γιὰ ψυχραιμία)... Παρών!

ΓΕΡΜΑΝΟΣ. Πέντρο Ἐρρίκο Χόλντερ...(ἐπαναλαμβάνει ἐξαγριωμένος)...Πέντρο Ἐρρίκο Χόλντερ...(Παύση)...

ΟΜΗΡΟΙ (γυρίζοντας τὰ μάτια πρὸς τὸν νεκρό): Ἄπὼν...Νεκρός! (Σιωπή).

ΓΕΡΜΑΝΟΣ. Ἄνδρέας Γκεωργίου Ἰωάννου.

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. Παρών!

(Μέσα στη γενική σιωπή, φαίνεται πώς στενοχωρήθηκαν όλοι).

ΓΕΡΜΑΝΟΣ (ύστερα από παύση). Βικέντιο Πάουλους Ράνταμ!

ΟΜΗΡΟΣ Γ'... Παρών.

ΓΕΡΜΑΝΟΣ. Ίωσήφ Μπαρτολομέο Μπαντόλλιο. (άναμονή)... Ίωσήφ Μπαρτολομέο Μπαντόλλιο. (Άναμονή)...

ΟΜΗΡΟΙ (γυρίζουν, τρεις τέσσερις, τὰ μάτια πρὸς ἕναν Ὅμηρο. Ἀτμόσφαιρα πιεστική. Σιωπή).

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ (έξουθενωμένος, ἀπευθύνεται τυφλά πρὸς τοὺς ἄλλους Ὁμήρους. Εἶναι ὁ Μπαντόλλιο)... Ἐχω τέσσερα παιδιά...(Παύση).

ΟΜΗΡΟΙ. (Σιωπή)...

ΓΕΡΜΑΝΟΣ (ὀργισμένος). Ίωσήφ Μπαντόλλιο, Νούμερο 83357. (Παύση).

ΟΜΗΡΟΣ—ΜΠΑΝΤΟΛΛΙΟ (σχεδὸν παράφρονas, ἐνῶ κυττάζει τὴ σιωπὴ τῶν ἄλλων)... Παρών!.. Ὅχι!.. Ὅχι!

ΓΕΡΜΑΝΟΣ (κάνει νεύμα νὰ βγοῦν αὐτοὶ ποὺ φώναξε). Ἐμπρός!

ΟΜΗΡΟΣ Γ' μὲ μιὰ ὕστατη προσπάθεια ἡρεμίας, πρὸς τοὺς Ὁμήρους ποὺ θὰ μείνουν). Ὅποιος θὰ μείνει... (βγάζει τὸ δαχτυλίδι ἀπ' τὸ χέρι του)... πᾶρτε αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι. (Παύση)... Ἐέρετε...

(Ἡ σκηνὴ αὐτὴ ἀναλύει ὅλους τοὺς Ὁμήρους σ' ἕνα κρατημένο κλάμα. Ἀτμόσφαιρα ἔντονα χρωματισμένη.)

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ—ΟΡΑΤΙΟ (μὲ τὴν ἴδια προσπάθεια τοῦ προηγούμενου, ξεδιπλώνοντας κάτι χαρτιά, ἐνῶ ψάχνει μὲ τὰ μάτια ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ποὺ θὰ μείνουν)... Σὲ ποιόν... (παύση)... ἔχω αὐτὰ τὰ πράγματα. Εἶναι μιὰ διαθήκη καὶ κάτι συνθέσεις... Δὲν θέλω νὰ χαθοῦν...(Παύση)...

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ. Μὴν ἀνησυχεῖς, Ὁράτε...(παίρνει τὰ χαρτιά)... Θὰ ξανάρθετε ὅλοι.

ΟΜΗΡΟΣ Α' (ξεσπάζοντας)... Πᾶψτε... πᾶψτε... (παύση μεγάλης).

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ—ΟΡΑΤΙΟΣ... Ὀνειρεύομαι νὰ διευθύνω ἐγὼ τὴν ὀρχήστρα, ὁ ἴδιος (παύση)... Τώρα, νὰ τὴν ὀνομάσουν... «Συμφωνία πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο».

ΓΕΡΜΑΝΟΙ. (Σπρώχνουν τοὺς Κρατούμενους, γιὰ νὰ συντομεύσουν τὶς ἐκδηλώσεις).

(Στὸ μεταξύ, ὁ χτυπημένος, σὲ μιὰ ὕστατη προσπάθεια, σηκώνεται καὶ ὀρμάει νὰ κρατήσει τὸν Ἀντρέα.)

ΧΤΥΠΗΜΕΝΟΣ ΟΜΗΡΟΣ. Ὅχι αὐτόν... Μή!.. ὄχι αὐτόν... ἐμένα νὰ πάρετε. Νά! Πᾶρτε με... Ὅχι αὐτόν! (Στὴν προσπάθειά του νὰ κρατήσει τὸν Ἀντρέα, πέφτει νεκρός).

(Βγαίνουν οἱ Γερμανοὶ μαζί μὲ τοὺς Κρατούμενους πρὸ φώναξαν. Οἱ ὑπόλοιποι ποὺ ἀπόμειναν, γιὰ μιὰ στιγμή, στέκονται μὲ δέος πάνω ἀπ' τὸν χτυπημένο ποὺ πέθανε.)

ΟΜΗΡΟΣ Β'...Μείναμε. (Γελάει νευρικά)...Κι' αὐτὸς πέθανε...

ΟΜΗΡΟΣ Α' (ἀσυνάρτητος). Πόσο βαθειὰ εἶναι ἡ νύχτα...Θὰ κοιμηθοῦν οἱ φλαμουριές, καὶ ταχειὰ θὰ ἰδοῦμε τὰ λευκὰ καίκια ποῦ θ' ἀρμενίζουν στοὺς κίτρινους γυαλοὺς... (Παύση). Ἀλήθεια, τί νὰ μᾶς εἶπε ὁ Ὀράτιος;..Φαίνεται πὼς ἤθελε νὰ ζήσει κι' αὐτός!

ΟΜΗΡΟΣ Β' (στο ἴδιο σχεδὸν κλίμα). Σταθῆτε! (ἀφουγκράζεται)... Ὅχι, δὲν ἀκούστηκε τίποτα...Μπορεῖ νὰ μὴν γίνεῖ ἀπόψε αὐτό...Φωνᾶστε, καλύτερα, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουμε τὰ ὄπλα. Μιλᾶτε δυνατὰ, νὰ μὴν περιμένομε ν' ἀκούσουμε. (Ἀφουγκράζεται ξανά)...Μπά!.. τίποτα. Ζοῦν ἀκόμα ὁ Ὀράτιος, ὁ Ἀνδρέας, ὁ Βικέντιος...Τί εὐτυχία, ἐ;.. Μιλᾶτε, λοιπόν!.. Κωστάντ!.. Ἀλεξάντερ, ποῦ εἰστε; Νά, αὐτὸ εἶναι τὸ δαχτυλίδι τοῦ Βικέντιου. (Παύση)...Ποιὸς θὰ εἶναι ὁ τελευταίος;..

ΟΜΗΡΟΣ Α...Τὴν ἀνοιξη οἱ ἄνθρωποι ἐρωτεύονται,...τραγουδοῦν στὸν κάμπο. (Στὸ μεταξὺ βλέπει τὸν χτυπημένο νεκρό)...Νά, εἶται θὰ εἶμαν ἂν πέθαινα, ἂν μὲ σκότωναν (παύση)... Γιατί νὰ σκοτώνουν;.. Ἰδέστε πὼς εἶναι ὁ θάνατος!

ΟΜΗΡΟΣ Β' (πιάνοντας τὸν Στέφαν ἀπ' τὸ γυακῶ). Πᾶψε, Στέφαν! Πᾶψε!..

ΟΜΗΡΟΣ Α' (ἐντρομος). Βοήθεια!

ΟΜΗΡΟΣ Β' (τὸν ἀφήνει, μὲ τὸ καλό). Μή, Στέφαν... Πᾶψε τώρα. (Γίνεται κάποια φασαρία).

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ. Ἐσυχία...«Κύριε, μὴ παρίδες με...» (Παύση). Πόσος ἡρωϊσμός στα ραγισμένα μας κόκκαλα... Ἄς εἶταν καὶ νὰ μὴν πεθάνουμε...(Κάνει τὸ σταυρὸ του, ξαφνιασμένος). Μήπως εἶταν ὄνειρο;

ΟΜΗΡΟΣ Ε' (στο ἴδιο μοτίβο). Μπορεῖ νὰ εἶναι κι' ὄνειρο. Ἀλλὰ δὲν θὰ ξυπνήσουμε ποτέ;... Ἐνα κακὸ ὄνειρο σ' ἕνα παραλήρημα κρίσης τῆς ἀνθρωπότητας. Κι' ἐμεῖς μπορεῖ νὰ εἶμαστε τ' ὄνειρο αὐτό. Σκιές ποῦ κρατᾶνε τὴν ἀγωνία τους (παύση)...Τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι;

ΠΟΛΛΟΙ ΟΜΗΡΟΙ..Μὴν πάψεις, Κωστάντ! Συνέχισε,... πὲς γι' αὐτό..Εἶπες πὼς εἶμαστε τώρα σκιές ἀπόνα ὄνειρο...

ΟΜΗΡΟΣ Ε' (μὲ ὕφεση)...Περιμένω κι' ἐγὼ ν' ἀκούσω τὴν ἐκτέλεση...Δὲν μπορῶ...Εἶναι μακρὸς αὐτὸς ὁ δρόμος τῆς ἀγωνίας... ἕνα γᾶος, μέσα μου. Τί λέτε, θὰ τοὺς ἐκτελέσουν;

ΟΜΗΡΟΣ Β' Ὅχι, Κωστάντ... Μίλησε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Μὴν σκέφτεσαι σὰν ἐμᾶς, Κωστάντ!

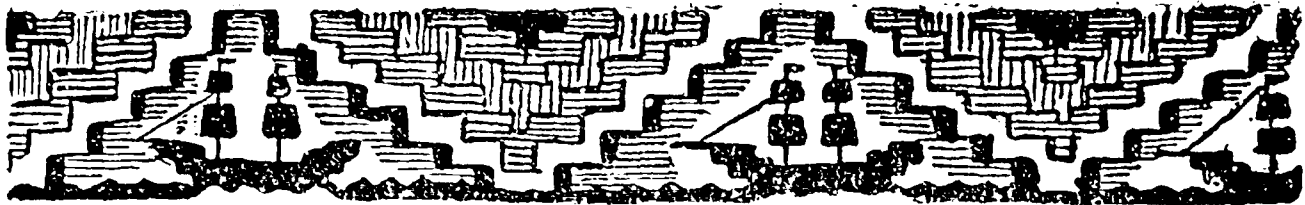
ΠΟΛΛΟΙ ΟΜΗΡΟΙ. Ναι, Κωστάντ...Ὅχι γιὰ δῶ! Πὲς γιὰ τὴ ζωὴ, Κωστάντ...πὲς γι' αὐτοὺς ποῦ δὲν πέθαναν, γιὰ δσοὺς ἔχουν νικήσει τὸ θάνατο.

ΟΜΗΡΟΣ Ε' Ἄ!.. ναι, γιὰ τὸν ἄνθρωπο. (Παύση ἀπότομη). Θυμᾶστε ἀπόψε τὸν Ἀντρέα;.. Ἀκόμα,...δὲν ἀκούστηκαν ὄπλα (παύση). Ὁ Πλάτων, στὰ περὶ πολιτείας...Ὁ Ἀντρέας, ξέρετε, εἶναι ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ κείνον τὸν τόπο. (Παύση ἀπότομη, Ἀλλαγὴ διάθεσης καὶ ψυχικὴ κατάπτωση)...

Ὅχι,...δὲν μπορῶ πρὶν γίνεῖ αὐτὸ ποῦ περιμένομε.

ΟΜΗΡΟΣ Β'. Κωστάντ, πὲς πὼς εἶσαι στὴν ἔδρα σου...:

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

“ΑΕΙ Ο ΘΕΟΣ ΓΕΩΜΕΤΡΕΙ”

ΗΤΟΙ ΕΝΙΑΙΟΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟΣ ΛΟΓΙΣΜΟΣ.

(Κριτική Μελέτη)

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΙΩΚΟΥ πολ. Μηχανικού

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΑΒΙΟΣ ΥΛΗ

I. ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟΦΥΣΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Ἐξη αἰῶνες πρὸ Χριστοῦ, κάποιοι ἄνθρωποι ἐκεῖ στὶς ἀκτὲς τῆς Ἰωνίας, ἄρχισαν γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἀπευθύνουν στὸν ἑαυτό τους κάποιες ἐρωτήσεις ποὺ δὲν εἶχαν ἀκουσθῆ πρωτῆτερα. Κατὰ ποῖο τρόπο καὶ ἀπὸ τι ὕλικὸ ὁ Κόσμος ἦταν κατασκευασμένος (1). Δυὸ χιλιάδες χρόνια μετὰ Χριστὸ τὸ ἴδιο ἐρώτημα ἀπασχολεῖ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, πάνω σ' ὀλόκληρη τῆ Γῆ. Καὶ δὲν μποροῦσε νὰ συμβαίνει διαφορετικὰ γιατί κάθε κατάκτηση ποὺ πετυχαίνει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα τὸ κάνει νὰ πιστεύει πὼς βρῆκε τὸ σωστὸ δρόμο γιὰ νὰ λύσῃ τὸ μέγα πρόβλημα. Ξέρουμε δὲ πὼς ἡ Ἐποχὴ μας, περισσότερο παρὰ κάθε ἄλλη, μπορεῖ νὰ υπερηφανεύεται ὅτι ἔχει εἰσχωρήσῃ στὰ μυστικὰ τοῦ μακρόκοσμου καὶ τοῦ μικρόκοσμου. Εἶναι πολὺ μεγάλος ὁ πειρασμός, γιὰ νὰ μπορέσουμε ν' ἀντισταθοῦμε καὶ ν' ἀποφύγουμε. Ἐ-

τσι πατώντας πάνω στὰ βάρθρα τῶν τεχνολογικῶν μας κατακτῆσεων, θέλουμε νὰ ἐνατενίσουμε τὸ ὀλοκλήρωμα τῆς ἀπόλυτης Ἀλήθειας.

Ἄλλὰ ἡ θεωρία τῆς Σχετικότητας καὶ ἡ θεωρία τῶν Κβάντα, ὅσο κι' ἂν ἀνήκουν στὴ σφαιρατικὴ Μαθηματικὴ ἐπιστήμη, δὲν εἶναι στερημένες φιλοσοφικοῦ περιεχομένου. Κι' αὐτὸ ἔχει σημασία. Καταλαβαίνουμε ὅτι ὅσο κι' ἂν προχωρήσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἡ τεχνολογικὴ γνώση, μόνο ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη εἶναι δυνατόν νὰ κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ κάποτε τὸ νόημα τῆς μεγάλης ἀνακαλύψεως.

Μᾶς δόθηκε ἤδη ἡ ἀφορμὴ νὰ ἄσχοληθοῦμε ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ μὲ τὸ ἴδιο θέμα, μιλώντας γιὰ τὴ θεωρία τοῦ Μπάμπε Κλάρα, ποὺ διατυπώνεται στὸ βιβλίον τοῦ Ἐνιαίου Λογισμοῦς. Σήμερα ξαναγυρίζουμε στὸ ἴδιο θέμα μὲ τὴν εὐκαιρία καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς θεωρίας τοῦ Ἐνιαίου Γεωμετρικοῦ Λογισμοῦ τοῦ κ. Θ. Σιώκου, πολ. Μη-

(1) «Philosophy κλπ» Hector Haunton. Ἐκδ. Faucett Νέα Ὑόρκη 1956.

Περιμένουμε νὰ παραδώσεις μάθημα... Τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας δὲν εἶσαν στὴ Σορβώνη;.. Δὲν εἴμαστε δῶ ἀπόψε... Γιατί νὰ μὴν ζήσουμε μ' αὐτὸ ποὺ ἔχομε μέσα μας;

ΟΜΗΡΟΣ Ε' (προσπαθεῖ νὰ παρασυρθεῖ σὲ ψευδαίσθηση)... Ὁ ἐρωτᾶς κατὰ Πλάτωνα...

ΑΥΛΑΙΑ

(Συνεχίζεται)

χανικοῦ μὲ εὐρυτάτη θεωρητικὴ μαθηματικὴ κατάρτιση. Ὁ κ. Σιῶκος εἶναι γνωστός ἀπὸ προηγούμενες ἐργασίες του ἀνάμεσα στὸν κόσμον τῶν Τεχνικῶν καὶ μάλιστα γιὰ τὴ μελέτη του ἐπὶ τῆς πέμπτης διαστάσεως. Τὸ τελευταῖο, λοιπόν, βιβλίον του ἔπρεπε νὰ ἀναμένεται ἀπὸ κείνους πού παρακολουθοῦν τὶς πραγματεῖες του, πού δημοσιεύονται στὰ Τεχνικὰ Χρονικά. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ κ. Σιῶκος, δὲν προχώρησε καὶ μάλιστα ἀλματικά, πέραν ἀπὸ τὶς προηγούμενες πραγματεῖες του καὶ ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Ἐνιαίου Γεωμ. Λογισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ τολμηρὴ θεωρία. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού, σὰν ἀφετηρία, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, εἶναι ἡ πρόσκλησή του στὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, νὰ τὸν παρακολουθήσῃ στὴν προσπάθειά του νὰ δώσῃ ἀπάντησιν στὸ πρόβλημα τῆς Ἀλήθειας.

Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, ἐνῶ στὸ βιβλίον του «Ἀεὶ ὁ θεὸς Γεωμετρεῖ» εἰσχωρεῖ βιβλίο στὴ μαθηματικὴ θεωρία σὲ σημεῖο μάλιστα πού μόνον θεωρητικοὶ μαθηματικοὶ νὰ εἶναι σὲ θέσῃ νὰ τὸν παρακολουθήσουν, παράλληλα ἐπιχειρεῖ ὁ ἴδιος ξεχωρίζοντας τὸ ὕλικό του νὰ κάμῃ κάποια ἐκλαϊκευσή του γιὰ κάθε Ἐπιστήμονα, πράγμα ὅμως πού ἀμφιβάλουμε πολὺ ἂν τὸ πετυχαίνει.

Ἀλλὰ καὶ πάρα πέρα, ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν στὸ ἄλλο μεγάλο ἐρώτημα, ἐξ ἴσου ἀρχαῖο μὲ τὸ πρόβλημα τῆς συνθέσεως τοῦ Κόσμου: τί ἐστὶ Ἀλήθεια. Φυσικὰ πρόκειται γιὰ ἀπάντησιν ἀκριβοῦς, τουτέστι γιὰ τοποθέτησιν τοῦ ἐρωτήματος. Μὲ ἄλλα λόγια, σὲ τί συνίσταται ἡ ἀλήθεια ἂν μποροῦμε νὰ τὴν βροῦμε; Ὁ κ. Σιῶκος ἀπαντᾷ, ὅτι ἀλήθεια εἶναι ἡ λύσις ὀλῶν τῶν προβλημάτων τοῦ Κόσμου, διὰ κοινὸν καὶ ἐνιαίου τοῖς πασι λογισμοῦ. Ὁ κοινὸς καὶ ἐνιαῖος αὐτὸς λογισμὸς εἶναι ἀναγκαῖος, σὰν ὄργανον χρησιμοῦσιν σὲ κάθε Ἐπιστήμῃ, προκειμένου νὰ διερευνηθοῦν ὅλα τὰ θέματα πού συμβάλλουν στὴν ἀνεύρεσιν τῆς ὀλοκληρωμένης καὶ ἀπόλυτης ἀλήθειας, δηλ. τὰ ζητήματα ὄχι μόνον τῆς Φυσικῆς ἀλλὰ καὶ τὰ ζητήματα

τῆς Ζωῆς, τῆς Φυσιολογίας, τὰ βιολογικὰ ζητήματα, τὰ πνευματικὰ ζητήματα κλπ. Ἐὰν ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα θεωρήσουμε ὡς «μεγέθη» τῆς Φυσικῆς Ἐπιστήμης καὶ ὅλα τὰ θέματα τὰ ἀναφερόμενα στὸ χωρὸ ὡς μεγέθη τῆς Γεωμετρίας, τὸ σύνολόν τους ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν συγ., ἓνα οἰκοδόμημα πού τὸ ὀνομάζει Γεωμετρικὸ φυσικόν. Τὸ δὲ ὄργανον μὲ τὸ ὁποῖον θὰ οἰκοδομήσῃ ὁ συγ. τὸ ὀνομάζει «γεωμετρικόν φυσικόν» ὄρος πού σημαίνει τὴν Φυσικὴ Ἐπιστήμην διεπομένην ἀπὸ γεωμετρικοὺς συμβολισμοὺς καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀλληλεπιδέτου Γεωμετρίας καὶ Φυσικῆς. Κι' αὐτὸ μὲν δὲν εἶναι οὔτε ξένο πρὸς τὴ φύσιν τῆς Φυσικῆς Ἐπιστήμης, οὔτε ἄγνωστο. Ἐκεῖνο ὅμως πού στὴ προκειμένη περίπτωσιν ξεχωρίζει εἶναι ὅτι ἡ ἀλληλεξάρτησις φυσικῶν φαινομένων καὶ Γεωμετρίας εἶναι τέτοια ὥστε οἱ μὲν Ἀρχὲς καὶ τὰ θεωρήματα τῶν Γεωμετριῶν νὰ παριστάνουν φυσικὰς Ἀρχὰς καὶ Νόμους, τὰ δὲ πειραματικὰ γεγονότα νὰ ἀντιστοιχοῦν σὲ ὠρισμένα προβλήματα τῆς ἀντίστοιχης Γεωμετρίας.

Μὲ ἀπλούστερα λόγια: Σὲ κάθε γεωμετρικὸν μέγεθος νὰ ἀντιστοιχῇ ἓνα ἐντελῶς καθορισμένο φυσικὸν μέγεθος καὶ ἀντίστροφα. Μεταξὺ πάλι τῶν μεγεθῶν αὐτῶν νὰ ὑπάρχουν ὠρισμέναι Ἀρχὲς καὶ ἀξιώματα πού νὰ συνιστοῦν Γεωμετρία, καὶ αὐτὴ πάλι νὰ ἀντιπροσωπεύῃ καὶ νὰ παριστάνῃ ἐντελῶς καθορισμένη οἰκογένεια φυσικῶν φαινομένων.

Ἀντιλαμβάνεται ἔτσι ὁ ἀναγνώστης ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ὑπάρχει μιὰ Γεωμετρία πού νὰ περιλαμβάνῃ ὅλα τὰ γεωμετρικὰ μεγέθη, ἀλλὰ πολλὰς Γεωμετρίας χάρις σὲς ὁποῖες ἐπιτυγχάνονται ἀποτελέσματα ὅπως τὰ κατωτέρω καὶ μάλιστα ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στὴ γ' περίπτωσιν. Ἐπιτυγχάνεται δηλ. α) Ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἀντινομῶν πού παρατηροῦνται μεταξὺ θεωρίας Σχετικότητας καὶ κβαντικῶν θεωριῶν. Τὴν ἐξαφάνισιν αὐτὴ ἐπιτυγχάνει ἡ γεωμετρικοφυσικὴ ἀντίληψις λόγῳ τοῦ γεωμετρικοῦ συμβολισμοῦ πού τὴν χαρακτηρίζει. β) Ἡ ἐνέργεια τῶν γεωμετρικῶν παραστάσεων. Καὶ γ) Ἡ συνεισφορά τῆς Θεωρίας μὲ τὸ Πείραμα μὲ

σκοπό την περαιτέρω έρευνα. Διότι ή γεωμετρικοφυσική αντίληψις, έπιτρέπει την αντικατάσταση ώρισμένων αξιωμάτων της Γεωμετρίας από άλλα πού είναι ίκανά πρὸς συνεργασία με τὰ ύπολειπόμενα, ώστε νά αποτελέσουν νέα Γεωμετρία τέτοια πού νά ανταποκρίνεται πρὸς τὸ πείραμα. Γιατί παντοῦ και πάντοτε, ὄρος ἀπαράβατος, τὸ πείραμα πρέπει νά καθοδηγῆ και νά επιβεβαιώνει τὴ γεωμετρικοφυσική αντίληψη.

Τὴν ἀνάγκη για τὴν σύνδεση τῆς Γεωμετρίας με τὴ Φυσική επιβάλλει ἡ φύσις τῆς τελευταίας, διότι ἡ Φυσική πάντοτε ἀναφέρεται σὲ γεωμετρικά μεγέθη, τὰ ὁποῖα με τὴ σειρά τους ἀναφέρονται σὲ γεωμετρικὸ χῶρο μέσα στὸν ὁποῖο ζοῦμε. «Ἡ ἀνάγκη αὐτή, λέγει ὁ συγ., ἐπιτείνεται λόγω κῆς συνθετικῆς ἢ ἐνιστικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, ὁ ὁποῖος τείνει νά περιλάβῃ σὲ γενικώτερες Ἀρχές ὅσο τὸ δυνατό περισσότερα φαινόμενα». Καὶ ἡ ἀνάγκη αὐτή ἦταν ἀνέκαθεν ἐπιτακτική, ἀπὸ τὸν καιρὸ ὅμως ἐπεβλήθη ἡ θεωρία τῆς Σχετικότητας, ἔγινε ἀναπόφευκτη. Καὶ πραγματικά, ἡ θεωρία τῆς Σχετικότητας, οὐδὲν ἄλλο πρεσβεύει παρὰ ὅτι ὁ χρόνος εἶναι και αὐτὸς μιὰ διάσταση ὅπως οἱ ἄλλες, δηλ. τὸ μήκος, τὸ πλάτος και τὸ ὕψος. Ἡ διαφορὰ πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς τρεῖς τελευταῖες και στὸ χρόνο εἶναι φανταστική διάστασις. Πρὸς τὶς πραγματικὲς διαστάσεις x y z t ἐνῶ τὴ διάσταση τοῦ χρόνου ἐννοοῦμε ἢ αἰσθανόμεθα, ἢ φανταζόμεθα. Ἐτσι ἡ θεωρία τῆς Σχετικότητας ἐπιβάλλει τὴ γεωμετρικὴ ἀντιμετώπιση τῆς Φυσικῆς λόγω τοῦ τετραδιαστάτου χωροχρόνου τῆς.

Παράβάλλοντες τὴ θεωρία τῆς Σχετικότητας με τὴν θεωρία τῶν Κβάντα, μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἀφορὰ κυρίως Γεωμετρίας στὶς ὁποῖες ἐπικρατεῖ ἡ ἔννοια τῆς συνεχείας, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἀφορὰ κατὰ βάσει φαινόμενα ἀσυνεχείας.

Στὶς κατὰ τὸ φαινόμενο ἀντινομοῦσες θεωρίες αὐτὲς ἔρχεται ὁ κ. Σ. νά παρεμβάλῃ Γεωμετρίας ἄλλης μορφῆς, ἦτοι γεωμετρίας κβαντικῆς πού ἐκπροσωποῦν τὰ γεωμετρικοφυσικά φαινόμενα.

Και ἐνῶ ἡ θεωρία τῆς Σχετικότητας εἶναι θεωρία Γεωμετρικὴ και ἡ θεωρία τῶν

κβάντα στηρίζεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἀπροσδιοριστίας τοῦ Χάιζενμπεργκ, οἱ κβαντικῆς Γεωμετρίας Σιώκου στηρίζονται στὴν Ἀρχὴ τοῦ Ἀλληλενδέτου τῆς Γεωμετρίας και τῆς Φυσικῆς και ἐπιδιώκουν νά ἀποκαταστήσουν με τὴ βοήθεια τῆς γεωμετρικοφυσικῆς ἀντιλήψεως συνεργασία μεταξὺ τῶν δύο θεωριῶν.

II. ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ

Πρὶν προχωρήσουμε στὸ βαθύτερο νόημα τοῦ Ἐνιαίου Γεωμετρικοῦ Λογισμοῦ, εἶναι ἀνάγκη νά ποῦμε λίγα λόγια για τὸν γεωμετρικὸ συμβολισμό, γιατί ὁ συμβολισμὸς αὐτὸς ἀποτελεῖ μιὰ γλῶσσα και ἓνα εἶδος ἐκφραστικῆς πού ἂν δὲν τὸ ἐννοοῦμε, κάθε προσπάθεια για συνεννόηση εἶναι μάταιη.

Τὸ πρόβλημα τοῦ συμβολισμοῦ τὸ εἶχε θίξει ἤδη ὁ Ἀϊνστάϊν γιατί κι' αὐτὸς, προκειμένου νά γίνῃ κατανοητός, εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα γλωσσικὸ ὄργανο πού δὲν τὸ διέθετε, ἐνῶ αὐτὸ πού διέθετε, ἀποτελούμενο ἀπὸ ἐξισώσεις και μαθηματικὰ σύμβολα, δὲν ἦταν κατανοητὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Συμβαίνει δηλ. ἐδῶ ὅτι συμβαίνει σ' ἓναν ἄνθρωπο πού βρίσκεται μπροστὰ σὲ μιὰ παρτιτούρα και δὲν καταλαβαίνει ἀπὸ νότες. Μπορεῖ ἡ παρτιτούρα νά ἀντιπροσωπεύει τὴν ἁρμονικώτερη μελωδία, ἀλλὰ σι' αὐτὰ τοῦ ἀνίδεου δὲν φτάνει κανένας ἦχος.

Ὁ κ. Σιώκος ἀποδίδει μεγάλη και πρωταρχικὴ σημασία στὴν κατανόηση τοῦ μαθηματικοῦ συμβολισμοῦ. Ὁ συμβολισμὸς δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἀποκρυπτογραφήσεως μαθηματικῶν ἱερογλυφικῶν, ἀλλὰ ὑπόθεσις οὐσίας. Γι' αὐτὸ ὁ συγ. καλεῖ νά τὸν παρακολουθήσουν ἐκεῖνοι πού μποροῦν νά παραδεχθοῦν τὸ μαθηματικὸ συμβολισμό τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μεγεθῶν α και β . Ὅλοι γνωρίζουμε ὅτι ἂν ἀντιστρέψουμε τὸ παράγοντας τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τὸ γινόμενο μένει ἀμετάβλητο. Λόγου χάρις τὸ γινόμενο 2×5 εἶναι τὸ ἴδιο με τὸ γινόμενο 5×2 . Ὄστε ἡ διαφορὰ $2 \times 5 - 5 \times 2 = 0$. Καὶ γενικῶς $\alpha \beta - \beta \alpha = 0$. Ἐδῶ λοιπόν, ὁ κ. Σ. καλεῖ τοὺς πιστοὺς νά παραδεχθοῦν ὅτι ἡ διαφορὰ αὐτὴ εἶναι διὰ-

φορη τοῦ μηδενός. Συνιστᾶ δὲ σὲ ὄλους τοὺς ἄλλους νὰ μηυθοῦν ἢ νὰ ἐξοικειωθοῦν μὲ τὸν μαθηματικὸ συμβολισμό, προϋπόθεση ἀπαραίτητη γιὰ νὰ κατανοήσουν τὸ γεωμετρικοφυσικὸ οἰκοδόμημα ποὺ ὑψώνει ὁ συγ. γιὰ νὰ ἀποτελέσει τὸ κέντρο μιᾶς πλήρους κοσμοθεωρίας ἢ βιοθεωρίας πρὸς χρῆση τοῦ Ἀνθρώπου.

Βέβαια αὐτὴ ἡ ἀντιστροφή τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐξισώσεως $\alpha\beta - \beta\alpha = 0$ καὶ ἡ ἀντικατάσταση τοῦ δευτέρου σκέλους της μὲ ποσότητα διάφορο ἀπὸ τὸ μηδέν, θὰ ἦταν σὲ βᾶρος τῆς ἐπιστημονικῆς σοβαρότητος τοῦ συγ. ἂν ἐπρόκειτο ἀπλῶς γιὰ μαθηματικὸ σόφισμα. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται γιὰ κάτι τέτοιο. Ἄν στὴν καθημερινὴ πραγματικότητα, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαφορᾶς εἶναι μηδέν, στὴν διαστημικὴ πραγματικότητα, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαφορᾶς εἶναι διάφορο ἀπὸ τὸ μηδέν. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε αὐτὸ μὲ ἓνα συγκεκριμένο παράδειγμα, ἄς θυμηθοῦμε τὴν περίφημη σχέση τῆς μάζης—ἐνεργείας τοῦ Ἄϊνσταϊν.

$$E - iCD_1 = MC^2 = \text{Ἐνέργεια}$$

Ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ποσότητα κινήσεως D ποὺ παίζει 4 διότι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἄϊνσταϊν ἐπιβάλλεται πιά ἡ παρεμβολὴ τοῦ χρόνου ὡς τετάρτης διαστάσεως ($X^4 = iCt$) ὅποτε καὶ ὑπεισέρχεται ἡ ἔννοια τῆς ποσότητος κινήσεως κατὰ τὴ διάσταση αὐτή. Ἄν στὴν ποσότητα κινήσεως δώσωμε δείκτη μ καὶ τὸ μέγεθος ποὺ παριστᾶ τις συντεταγμένες θὰ ἔχη δείκτη μ καὶ τὰ μεγέθη D_μ καὶ X_μ ὀνομάζονται συζυγῆ μεγέθη. Ἡ Μηχανικὴ ἐνδιαφέρεται νὰ καθορίσῃ ὠρισμένες σχέσεις μεταξὺ τῶν συζυγῶν αὐτῶν μεγεθῶν. Παλαιότερα ἐθεωρεῖτο κατορθωτὸς ὁ ἀπόλυτος προσδιορισμὸς τῶν μεγεθῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χάϊζενμπεργὸ ἀπόλυτα ἀκριβῆς προσδιορισμὸς τῶν συζυγῶν μεγεθῶν D_μ καὶ X_μ ἀποκλείεται. Καὶ νὰ ποὺ ἐφθάσαμε στὴν περίπτωσι τῆς διαφορᾶς $\alpha\beta - \beta\alpha$ ποὺ εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸ μηδέν. Διότι

$$D X_\nu - X_\nu D = i^2 h \delta_{\nu\mu} = -h \delta_{\nu\mu} \begin{cases} = 1 \text{ διὰ } \mu = \nu \\ = 0 \text{ διὰ } \mu \neq \nu \end{cases}$$

διὰ φ. τοῦ ν , μ , $\nu = 1, 2, 3, 4$

Ἡ σχέση αὐτὴ διὰ $\mu, \nu = 4$ (δηλ. στὸν

τετραδιάσι, χωροχρόνο) γράφεται ἔτσι, λόγῳ τοῦ ὅτι $X^4 = iGt$

$$D_4 X^4 = X^4 D_4 = -i^2 V = \tau \cdot E - E \tau$$

Νὰ λοιπόν, ἡ περίπτωσι δυὸ συζυγῶν μεγεθῶν ποὺ ἡ διαφορὰ τῶν ἀντιμεταθετιμένων παραγόντων τους δὲν δίνει ἀποτέλεσμα μηδέν, ἀλλὰ διάφορο τοῦ μηδενός. Εἶναι ἡ σχέση ποὺ καθορίζει τὴν ἀπροσδιοριστία μεταξὺ ἐνεργείας καὶ χρόνου.

Τὰ γράμματα ποὺ ἐχρησιμοποίησαμε στὶς ἐξισώσεις μας σημαίνουν: D ποσότης κινήσεως. X συντεταγμένες τοῦ χωροχρόνου. E ἐνέργεια καὶ τ χρόνος.

Ἐὰν καλέσωμεν μὲ ΔD , ΔX , ΔE , καὶ Δt τὰ σφάλματα μετρήσεως τῶν συζυγῶν μεγεθῶν, τότε τὰ γινόμενα $\Delta D \Delta X$ καὶ $\Delta E \Delta t$ μᾶς δίνουν πάντα τὸ αὐτὸ μέγεθος h ποὺ εἶναι ἴσον μὲ $2\pi \cdot h$. Αὐτὸ τὸ μέγεθος λέγεται σ τ α θ ε ρ ἄ τ οῦ Π λ ἄ ν κ. Ἡ ὑπαρξίς τῆς σταθερᾶς τοῦ Πλάνκ μᾶς θυμίζει ἀδυσώπητα ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ ταυτόχρονος προσδιορισμὸς μὲ ἀκρίβεια τῆς ποσότητος κινήσεως D_μ καὶ τῆς θέσεως τοῦ σωματιδίου X_μ . Ἡ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ ταυτόχρονος ἀκριβῆς προσδιορισμὸς τῆς ἐνεργείας E καὶ τοῦ χρόνου t .

Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνέπεια αὐτὴ τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἀπροσδιορίστου ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ οἱ ἀκόλουθες τρεῖς συνέπειες. Ἡτοι:

1. Ἡ κ β α ν τ ο π ο ἰ ἡ σ ἰ ς τ ῆ ς ἐ ν ε ρ γ ε ἰ ἄ ς. Ἡ τιμὴ τοῦ κβάντου ἐνεργείας εἶναι nh , ἔνθα h εἶναι ἡ γνωστὴ σταθερὰ τοῦ Πλάνκ καὶ n ἡ συχνότης τῆς κυμάνσεως. Δείχνει δὲ τὴ μικρότερα ἐνέργεια ποὺ μπορούμε νὰ μετρήσουμε σὲ χρόνο Δt δηλ. εἶναι ἴση μὲ τὸ διαφορικὸ τοῦ χρόνου, ποὺ εἶναι ἴσο μὲ τὸ σφάλμα παρατηρήσεως τοῦ χρόνου, καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἐλάχιστο σφάλμα μετρήσεως τῆς ἐνεργείας ΔE . Ἡ σχέση ποὺ συνδέει τὸ ΔE μὲ τὸ κβάντο ἐνεργείας nh δικαιολογεῖ καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Φυσικῆς τὴν Ἀρχὴ τῆς Ἀπροσδιοριστίας.

2. Τὸ ἀ λ λ η λ ἔ ν δ ε τ ο τ ῶ ν σ υ ζ υ γ ῶ ν μ ε γ ε θ ῶ ν (D_μ , X_μ). Εἶναι ἀδύνατος ὁ διαχωρισμὸς τοῦ χώρου (X_μ) ἀπὸ τὴν ποσότητα κινήσεως (D_μ) ὅπως καὶ τοῦ χρόνου t ἀπὸ τὴν ἐνέργεια E . Ἡ

έννοια ενός χώρου—χρόνου κενού, απαλλαγμένου από κάθε ποσότητα κινήσεως—ένεργειας, είναι έννοια μη απόλυτως ὀρθή ἀπὸ φυσικὴ ἀποψη καὶ συνεπῶς οἱ κλασικὲς γεωμετρικὲς ἀπόψεις περὶ χώρου—χρόνου κενού ἀπὸ κάθε μορφῆ ἑνεργείας, εἶναι έννοια ὀριακὴ, πού δὲν συναντιᾶται στὴ Φύση.

Ἀπὸ αὐτοῦ γεννιέται ἡ ἀνάγκη δημιουργίας μιᾶς κβαντικῆς Γεωμετρίας στὴν ὁποία νὰ συνυπάρχουν ἀλληλένδετες οἱ έννοιες περιέχοντος χώρου—χρόνου καὶ περιεχομένης κινήσεως—ένεργείας.

3. Ἡ κ β α ν τ ο π ο ἰ ἦ σ ι ς τ ο ὕ χ ρ ὄ ν ο υ. Ὡπως ὑφίσταται τὸ κβάντο ἑνεργείας ἴν, ἔτσι ὑφίσταται καὶ τὸ κβάντο τοῦ χρόνου, τὸ χρονοκβάντο, πού εἶναι συζυγὲς μέγεθος ὡς πρὸς τὸ πρῶτο. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ χρόνος τ ἀποτελεῖται ἀπὸ χρονοκβάντα. Το δηλ. ἀπὸ ἄτομα χρόνου, ἂν Το εἶναι ὁ μικρότερος χρόνος πού μπορούμε νὰ μετρήσουμε, ἀλλὰ ἀπλῶς δηλοῖ ὅτι ὁ μικρότερος χρόνος πού μπορούμε νὰ μετρήσουμε, εἶναι κείνος πού ἀντιστοιχεῖ στὸ μεγαλύτερο κβάντο ἑνεργείας πού μπορούμε νὰ μετρήσουμε. Σὲ ἀντίθετη περίπτωση θὰ ἐπροκαλεῖτο ἀντινομία τῆς δυνατότητας διαχωρισμοῦ χρόνου καὶ ἑνεργείας καὶ ἡ ὁποία ἀντινομία ἐπιτείνεται ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψη ἡ διαστολὴ τοῦ χρόνου καὶ ἡ συστολὴ τοῦ μήκους τῆς Εἰδ. Θεωρίας Σχετικότητας. Ἄς σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι ἡ ὑπαρξὴ χρονοκβάντων, ἢ μὲ ἄλλα λόγια, ἢ μεταβαλὴ τοῦ χρόνου μὲ ἄλλα, διὰ μέσου τῶν ἀτόμων τοῦ χρόνου θὰ κατέστρεφε τὶς γεωμετρικὲς ιδιότητες τῆς Ἀρχῆς τοῦ Ἀπροσδιορίστου, ἦτοι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν συντεταγμένων Χμ καὶ τὴν δυνατότητα μαθηματικῆς ἐκφράσεως τῶν ἀτομικῶν θεωριῶν.

Ἐννοεῖται πὼς ὅτι ἐλέχθη γιὰ τὰ χρονοκβάντα ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ἀντίστοιχα μέγεθη τοῦ χώρου, τὰ χωροκβάντα.

III. ΝΤΕΤΕΡΜΙΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΑ

Κάθε μέγεθος χαρακτηρίζεται μέγα ἢ μικρόν, ἀπὸ δύο ἀπόψεων. Ἀπὸ ἀπόψεως σχετικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀπολύτου. Ἐνα μέγεθος εἶναι μέγα ἀπὸ σχετικῆς ἀπό-

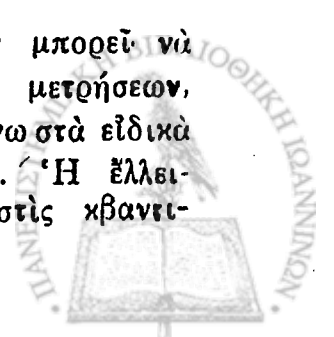
ψεως ἂν ἡ ἐπίδρασις ἐπάνω του τοῦ ὀργάνου μὲ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ μέτρησις εἶναι πολὺ μικρὴ καὶ μπορεῖ νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψη. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει ὅταν χαρακτηρίζουμε ἓνα μέγεθος μικρό. Ἀλλὰ ἂν θέλωμε νὰ δώσωμε τὴν ἀπόλυτὴ καὶ ὀχι τὴ σχετικὴ έννοια τοῦ μεγέθους, στὴν περίπτωσι πού τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται περαιτέρω τομῆ, εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθοῦμε ἓνα ὄριο, ὅσον ἀφορᾷ τόσο τὴν ἀκρίβεια τῶν μετρήσεών μας ὅσο καὶ τὴν ἐπίδρασι τῆς ἴδιας τῆς μετρήσεως. Τὸ ὄριο αὐτὸ βρῖσκειται μέσα στὴν ἴδια τὴ φύσι τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσῃ τελειοποιῶντας τὰ τεχνικά μέσα τῶν μετρήσεων.

Ἐτσι ἂν τὸ μέγεθος εἶναι μέγα, ὥστε ἡ διαταραχὴ τῆς μετρήσεως νὰ εἶναι ἀμελητέα, τότε ἐφαρμόζουμε τὶς ἀρχὲς τῆς κλασσικῆς Μηχανικῆς. Ἄν ὅμως ἡ διαταραχὴ δὲν εἶναι ἀμελητέα, τότε τὸ σῶμα εἶναι μικρὸ καὶ ἀπόλυτὴ έννοια, καὶ κατὰ συνέπειαν πρέπει νὰ ἐφαρμόσουμε διαφορετικὴ θεωρίαν ἀπὸ τὰ κλασσικά μαθηματικά γιὰ τὶς μετρήσεις μας. Μὲ ἄλλα λόγια, πρέπει τὴν ἀρχὴ τῆς Αἰτιότητας νὰ ἐφαρμόζωμε σὲ σύστημα πού δὲν ὑφίσταται διαταραχὴ ἢ ὁποία νὰ μὴ μπορεῖ νὰ καθορισθῇ.

Ἐὰν τὸ σύστημα εἶναι μικρό, δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε ἐπάνω του παρατηρήσεις, χωρὶς νὰ παρεμβάλωμε σοβαρὴ διαταραχὴ ἢ ὁποία νὰ μὴ μπορεῖ νὰ καθορισθῇ.

Ἐὰν τὸ σύστημα εἶναι μικρό, δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε ἐπάνω του παρατηρήσεις, χωρὶς νὰ παρεμβάλωμε σοβαρὴ διαταραχὴ, ἢ ὁποία προκαλεῖ χαλάρωσι τῆς αἰτιώδους σχέσεως μεταξὺ αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς μετρήσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς. Ὑπάρχει δηλ. οὐσιαστικὴ ἀπροσδιοριστία στὶς κβαντικὲς θεωρίες, ἀπροσδιοριστία πού δὲν ἀπαντᾶται στὶς κλασσικὲς θεωρίες στὶς ὁποῖες ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητας μοναρχεῖται.

Ἡ κβαντικὴ θεωρία δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ ἀκριβῆ ἀποτελέσματα μετρήσεων, παρέχει μόνον πιθανότητες πάνω στὰ εἰδικὰ ἀποτελέσματα μιᾶς μετρήσεως. Ἡ ἔλλειψις ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ στὶς κβαντι-

κές θεωρίες, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς μειονέκτημα ἢ ἐλάττωμα. Ἐπ' ἐναντίας εἶναι ἀναγκαῖα ἐφ' ὅσον συνδέεται μὲ σωματίδια πού δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὰ περαιτέρω τομῆς, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ἄτομα. Ἐτσι παρουσιάζεται περίπτωσις καταργήσεως τῆς αἰτιότητος στὰ κβαντικὰ φαινόμενα, πρᾶγμα πού δὲν σημαίνει ὑποκατάσταση τοῦ αἰτίου ἀπὸ συνειδητὴ δημιουργικὴ βούληση, ἤτοι ἀντικατάσταση τῆς αἰτιοκρατίας ἀπὸ τὴ βουλευσιοκρατία στὰ σωματίδια τῆς ὕλης, ἀλλὰ ὀφείλεται ἡ κατάργηση τῆς αἰτιοκρατίας, στὴν ἴδια τὴ φύση τῶν σωματιδίων τῆς ὕλης.

Μὲ ἄλλα λόγια, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τὰ ἄτομα εἶναι σωματίδια καὶ μόνο, ἢ κυμάνσεις καὶ μόνο, ἀλλὰ ὅτι, σὲ ἄλλα πειράματα φαίνονται σὰν σωματίδια καὶ σὲ ἄλλα σὰν κυμάνσεις. Πραγματικῶς, τὰ ἄτομα εἶναι ὄντα στὰ ὁποῖα ἡ ἀρχὴ τῆς Αἰτιότητος, δὲν παύει νὰ μοναρχεῖ, ὄχι ὁμως πάνω σὲ συνήθη μεγέθη μετρούμενα σύμφωνα μὲ τὴν Κλασσικὴ Μηχανικὴ, ἀλλὰ πάνω σὲ ἄλλα μεγέθη πού ὀνομάζονται $\xi \kappa \tau \epsilon \lambda \epsilon \sigma \tau \epsilon \varsigma$ ἢ $\mu \eta \tau \rho \epsilon \varsigma$ καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μιλήσουμε ἐδῶ. Ἀρκεῖ μόνο νὰ ποῦμε ὅτι στὴν περίπτωση μεγάλων μεγεθῶν, ἡ ἀρχὴ τῆς μαθηματικῆς αἰτιότητος ἐφαρμαζομένη σὲ μῆτρες ἢ ἐκτελεστές, δίνει τὴν κλασσικὴ ἔννοια τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος.

Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ ὅλες τὶς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ παλαιὸ βρίσκεται ὡς εἰδικὴ περίπτωση πού προσεγγίζει τὸ νέο καὶ γίνεται καλλίτερα ἀντιληπτὸ μὲ βάσει τὶς νέες ἀντιλήψεις. Αὐτὸ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ τὴ βάση τῆς ἐξελίξεως τῶν ἰδεῶν: τὸ νέο πρέπει μὲ τὴ σειρά του νὰ γίνῃ παλαιό.

Παραδεχόμενοι τὴν ἀτομικὴ θεωρία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὅλα τὰ ἄτομα ἔχουν τὴν ἴδια μᾶζα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἄλλα σώματα μὲ μικρότερη μᾶζα τῆς ἴδιας φύσεως, κατ' ἀνάγκη παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου θὰ ἰσχύει γιὰ τὰ ἄτομα τῆς ὕλης καὶ γιὰ τὰ ἄτομα τῆς ἐνεργείας πού εἶναι τῆς ἴδιας μὲ τὴν ὕλη φύσεως.

* * *
Ἡ ἄλληλοεπίδρασις ἀντικειμένου καὶ ὀργάνου μετρήσεως ἦταν γνωστὴ πολὺ πρὶν

διατυπωθῆ ἡ ἀρχὴ τοῦ Χάιζενμπεργ, ἀλλὰ ἐπίστευαν ὅτι μπορούσαν νὰ μηδενίσουν τὴν ἐπίδραση μὲ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὀργάνων μετρήσεως. Δὲν μπορούσαν νὰ καταλάβουν ὅτι ἔτσι φθάνουμε στὴν ἐξαφάνισιν τόσο τοῦ ἀντικειμένου ὅσο καὶ τοῦ ὀργάνου τῆς μετρήσεως. Ἡ συμβολή, λοιπόν, τοῦ Χάιζενμπεργ ἐγκτεταίει στὰ πάρα κάτω βασικὰ σημεῖα:

1. Γιὰ νὰ ὑπάρχει ὕλη πρέπει αὐτὴ νὰ συνίσταται ἀπὸ ἄτομα πού ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου. Ἡ ἴδια ἀρχὴ καθορίζει καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπροσδιοριστίας τῆς μετρήσεως τῶν συζυγῶν μεγεθῶν, μὲ τὴ βοήθεια τῆς σταθερᾶς h καὶ μὲ ὁποιοδήποτε μέσο ἢ ὄργανο. Ὁ μηδενισμὸς τῆς σταθερᾶς τοῦ Πλάν ($h=2\pi^h$) οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ ἐπιστροφή στὶς παλιὰς ἀντιλήψεις γιὰ τὶς μετρήσεις, οἱ ὁποῖες ὁμως, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἀφοροῦν μετρήσεις τοῦ κενοῦ καὶ ὄχι τοῦ ὄντος.

2. Ἐπέβαλε τὴ χρῆσιν τῶν λεγομένων μητρῶν στὴ Φυσικὴ Ἐπιστήμη, ὥστε οἱ λεγόμενες ἴδιες τιμὲς των νὰ δείχνουν τὰς διαφόρους τιμὰς πού λαμβάνουν τὰ συζυγῆ μεγέθη κατὰ τὶς μετρήσεις. Μὲ ἄλλα λόγια, σὲ ἓνα πείραμα ἡ ὕλη δὲν δίνει τὶς ἴδιες τιμὲς στὰ διάφορα φυσικὰ μεγέθη πού τὴ χαρακτηρίζουν, ἀλλὰ διαφόρους ἐκάστοτε τιμὰς ἔτσι πού ἡ παλιὰ περὶ ἀπολύτου ἀντικειμενικότητος τῆς Ἐπιστήμης ἰδέα νὰ κλονισθῆ καὶ μάλιστα σὲ σημεῖο ὥστε στὴν ἄβιο ὕλη νὰ ἀποδοθῆ ἡ ἰδιότητα τοῦ βουλευέσθαι.

Ἄλλὰ ἡ ἔννοια τῆς βουλήσεως δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδοθῆ σὲ μιὰ ὕλη, πού ἀβούλωσ δίνει πότε τὴ μιὰ ἰδίαν τιμὴν καὶ πότε τὴν ἄλλη καὶ μάλιστα ὅταν ἡ μέση τιμὴ τῶν ἰδίων τιμῶν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ, ἐκφραζομένη μὲ τοὺς ἴδιους μαθηματικούς τύπους, κοινούς γιὰ ὅλους τοὺς ἐρευνητάς. Τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτο γιὰτὶ ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ μαθηματικὴ ἐρμηνεία τοῦ ἀνιμισμοῦ, ὁ ὁποῖος, μὲ ἄλλο πνεῦμα, ἀπετέλεσε θρησκεία στοὺς πρωτόγονους λαούς, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος καὶ σήμερα ἀκόμα, ἂν καὶ μὲ ἄλλο πνεῦμα, ἀριθμεῖ ὀπαδούς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ Βέλγος λογοτέχνης Μωρίς Μαίτερλινκ, ὁ ὁποῖος ἐβλεπε βούληση ὄχι μόνο

στά φυτά, αλλά και στην άβιο ύλη και μι-
λουσε για παγκόσμιο πνεῦμα πού ψύχωνε
μέ συνείδηση τὸ ὕλικὸ Σύμπαν.

Ἄφοῦ, λοιπόν, γιὰ ἓνα κάποιο πείραμα
θὰ ὑπάρχει πάντοτε ἡ αὐτὴ μαθηματικὴ
ἐξίσωσις τῶν μητρῶν κοινὴ γιὰ ὅλους τοὺς
ἔρευνητάς, ἡ δὲ μέση τιμὴ τοῦ πειράματος
θὰ δίδεται ἀπὸ τὸ αὐτὸ πάντοτε μέ-
γεθος, ἔπεται ὅτι ἡ Φυσικὴ Ἐπιστήμη,
δὲν εἶναι ὑποκειμενικὴ, ἀλλὰ ἀντι-
κειμενικὴ. Ἡ ἀντικειμενικότης ἐκφράζε-
ται βασικῶς μετὰ τὴν ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος,
ἢ ἀλλιῶς, τοῦ Ντετερμινισμοῦ. Ἡ ἀρχὴ
αὐτὴ δὲν εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς
ἀβεβαιότητος τοῦ Χάιζενμπεργ, ἀλλὰ λογικὴ
τῆς συνέπειας, δεδομένου ὅτι οἱ μέσες τιμὲς
τῶν ἀτομικῶν φαινομένων ἔχουν κοινὴ ἀλ-
γεβρικὴ ἔκφραση. Ἔτσι παύει νὰ ὑπάρχει
ἡ ἀντίθεσις τῶν δύο αὐτῶν φαινομενικῶς
ἀντίθετων ἀρχῶν τῆς Αἰτιότητος καὶ τῆς
Ἀβεβαιότητος, ἀφοῦ ἡ πρώτη εἶναι συνέ-
πεια τῆς δεύτερης, ἡ ὁποία δεύτερη ἀφορᾷ
φαινόμενα ἀτομικῆς ὑφῆς.

Τὸ γεγονός ὅτι κατὰ κάποιο πείραμα
μποροῦμε νὰ ἔχωμε πότε τὴ μιὰ καὶ πότε τὴν
ἄλλη τιμὴ, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἄτομο ἔχει
ἀπαραιτήτως βούληση, δηλ. ἰκανότητα ἐπι-
λογῆς. Διότι εἶναι τυχαία δηλ. ἄβουλος ἡ
ἐμφάνισις τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἰδίας τιμῆς
καὶ γι' αὐτὸ ἡ τιμὴ (ἢ μὴ ἰδία) τοῦ μεγέ-
θους πού μετροῦμε εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ.
Ἐπιστροφὴ στὴν παλιὰ ἀντίληψη τῆς μιᾶς
καὶ μόνης καθιερωμένης τιμῆς, γιὰ ἓνα
μέγεθος σὲ κάποιο πείραμα, σημαίνει τὴν
ἐξαφάνισι τῆς ὕλης, τὴν ἀπροσδιοριστία
τοῦ συζυγοῦς μεγέθους καὶ τὴν ὑπαρξί-
βουλήσεως, ἡ ὁποία ἐπιλέγει κάθε φορὰ
τὴν τέτοια ἰδία τιμὴ.

Ἡ παρατήρησις αὐτὴ συνεπάγεται τὴ
σπουδαία συνέπεια ὅτι οἱ κβαντικὲς θεω-
ρίαι δὲν ἀντιτίθενται κατ' ἀρχὴν πρὸς τὴν
ἐννοια τῆς βουλήσεως, ἡ ὁποία εἶναι χα-
ρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς ἐμβίου ὕλης,
ἀφοῦ εἶναι δυνατὴ ἢ κατ' ἐπιλογὴ, ἢ μετὰ
ἄλλα λόγια, κατὰ βούληση, ἐπιλογὴ ὠρι-
σμένων ἰδίων τιμῶν, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε
ἀλλοιώνουν κατὰ τὴν βούληση μέση τιμὴ
τῆς Ἀβουλῆς Ὑλης (1):

Χάριν τῶν ἀσχολουμένων μετὰ μαθηματι-
κά, παραθέτω ἐδῶ τὴν ἐξίσωσι τῆς μέσης τι-
μῆς αὐτῆς.

(D_μ) ἰσοῦται μετὰ ὁλοκλήρωμα ἀπὸ ἀρνητι-
κὸ ἄπειρο ἕως θετικὸ ἄπειρο $\Psi D_{\mu} \Psi d\chi^1$.

$d\chi^2 \cdot d\chi^3$.

τὸ γινόμενον $d\chi^1 \cdot d\chi^2 \cdot d\chi^3$ μᾶς δίδει τὸν
διαφορικὸ ὄγκον δV

τὰ Ψ καὶ Ψ εἶναι συζυγεῖς κα-
ταστάσεις τῆς κβαντομηχαν.

Συμπεράσματα σχετικὰ μετὰ
τὴν ἀρχὴ τῆς Ἀπροσδιοριστι-
ας τοῦ Χάιζενμπεργ.

1. Ἡ ἀδυναμία ἀπροσδιορισμοῦ τῶν
συζυγῶν μεγεθῶν ἐπιβάλλεται, γιὰ τὴν ὑ-
παρξί ὕλης ἢ ἐνεργείας, ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀ-
τομικὴ φύση.

2. Ἡ ἀπροσδιοριστία αὐτὴ δὲν καθι-
σιᾷ τὴν ἔρευνα ὑποκειμενικὴ, ἀλλὰ δια-
τηρεῖ τὴν ἀντικειμενικότητά της.

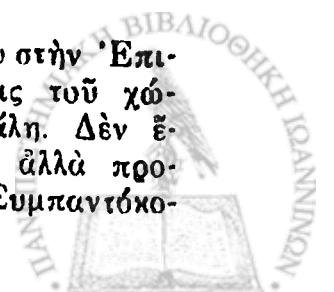
3) Ἡ ἀπροσδιοριστία αὐτὴ μπορεῖ νὰ
ἀφορᾷ τόσον τὴν ἄβιο ὕλη, πού δρᾷ χω-
ρὶς βούληση, ὅσο καὶ τὴν ἐμβιο, ἡ ὁ-
ποία μπορεῖ μετὰ τὴν βούληση ἐπιλο-
γῆ τῶν ἰδίων τιμῶν τῶν μετρήσεων, νὰ
μεταβάλη τὴ μέση τιμὴ τοῦ πειράματος,
τὸ ὁποῖο ἔτσι καθορίζεται καὶ ὁργανώνεται.

4) Οἱ ἐννοιαί τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρό-
νου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴς
ἐννοιαί τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνεργείας ἀλλὰ
κατὰ τρόπο ἀλληλένδετο, συνδέονται μαζὶ
τους. Ὁ χωρισμὸς τῆς ἐννοιαί τοῦ χωρο-
χρόνου ἀπὸ τῆς ἐννοιαί ὕλης—ἐνεργείας, εἶ-
ναι δυνατὸς μόνον ἂν ἡ σταθερὰ h γίνῃ
μηδέν. Ἀλλὰ τότε χάνεται ἡ ἐννοιαί τῆς
ὑπαρξίεως τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνεργείας.

Μακροσκοπικῶς δηλ. στὶς συνειθισμέ-
νες περιπτώσεις, ἡ σταθερὰ ἐπειδὴ εἶναι
ποσότητα πολὺ μικρὴ, μπορεῖ νὰ παραλη-
φθῇ καὶ τότε ἔχομε τὴν παλαιὰ ἀντίληψη
τοῦ χωροχρόνου μέσα στὸν ὁποῖο περι-
έχεται ἡ ὕλη—ἐνεργεία.

Ἡ ΠΕΜΠΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Σιῶκου στὴν Ἐπι-
στήμη, εἶναι ἡ πέμπτη διάστασις τοῦ χώ-
ρου πού εἰσηγῆται καὶ προβάλλῃ. Δὲν ἔ-
μεινε στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ κ. Σ. ἀλλὰ προ-
σθέτοντας διαστάσεις στὸν Συμπαντικὸ-

σμο πού δημιουργεῖ, τὶς ἔφθασε στὸν ἀριθμὸ 31. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ μιλήσουμε στὸ δεύτερο μέρος τῆς παρουσίας. Ἐδῶ τώρα, πρὶν παρουσιάσωμε τὴν πέμπτη διάσταση σὰν συνέπεια τελευταία τῆς Ἀρχῆς τοῦ Ἀπροσδιοριστοῦ, πρέπει νὰ θυμήσουμε κάποια πολὺ γνωστὰ πράγματα ἀπὸ τὰ προηγούμενα.

Ὁ Εὐκλείδιος Κόσμος, εἶναι ὡς γνωστὸν, τρισδιάστατος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς τρεῖς διαστάσεις πρὸς τὶς ὁποῖες μπορούμε καὶ κινούμεθα. Ὁ Αἰνσταϊνίος Κόσμος εἶναι τετραδιάστατος, μὲ τετάρτη διάσταση τὸ χρόνο, πού εἶναι διάσταση φανταστική. Δὲν μπορούμε νὰ κινηθοῦμε πρὸς αὐτὴ ἀλλὰ ὅμως τὴν ἀντιλαμβανόμεθα. Ἡ πέμπτη διάσταση δὲν μᾶς εἶναι ἀ μ ε σ ω ς ἀντιληπτή, λόγω τῆς ἀπροσδιοριστίας τῆς. Ἰδοῦ δὲ πῶς καθορίζεται αὐτὴ ἡ διάστασις. Ἄς ὑποθέσωμε, λέγει ὁ κ. Σ., ὅτι ὑπάρχει ἡ πραγματικὴ διάστασις αὐτὴ, ἡ πέμπτη, πού τὴν παριστάνομε μὲ X^5 . Δὲν πρόκειται γιὰ τὴν πέμπτη δύναμη τοῦ μεγέθους X ἀλλὰ ἀπλῶς γιὰ τὸ X μὲ δείκτη 5, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ χώρος μᾶς ἔχει πέντε συντεταγμένες. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπάρχει τὸ μέγεθος X^5 τότε θὰ ὑπάρχει καὶ τὸ συζυγὲς μέγεθος D^5 πού εἶναι ἡ ποσότητα κινήσεως.

Ἐάν, λοιπὸν, D^5 εἶναι μέγεθος ἀκριβές, τότε X^5 θὰ εἶναι ἀπειρον. Μὲ ἄλλα λόγια ἔχομε γιὰ τὴ διάσταση αὐτὴ ἀπροσδιοριστία. Ἡ διάσταση αὐτὴ ὀνομάζεται ἔ κ φ υ λ ι σ μ ἔ ν η. Δὲν μπορούμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν ὑπαρξή τῆς, ἀλλὰ μόνο τὶς συνέπειές τῆς. Δεχόμεθα, λοιπὸν, ὅτι συνέπειές τῆς εἶναι τὰ θεσμικὰ καὶ τὰ πυρηνικὰ φαινόμενα.

Ἄς σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀπροσδιοριστία τῆς X^5 ἀποκλείει τὴν ὑπαρξὴ σωματιδίων κατὰ μῆκος καὶ σὲ ἀποστάσεις ἐπὶ τῆς X^5 καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτὴ συντελεῖ ἀκόμη περισ-

σότερο στὸ νὰ μὴ μπορούμε νὰ τὴν ἀντιληφθοῦμε, μ' ὄλο πού εἶναι πραγματικὴ αὐτὴ ἡ διάστασις. Καὶ μαθηματικῶς βρίζεται ὅτι ἡ πέμπτη διάστασις εἶναι ἐκφυλισμένου τύπου, διότι ἡ διερεύνηση καταλήγει σὲ $D^5 = \text{σταθερόν}$.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἐὰν λ.χ., τὴν θερμότητα, πού δὲν μπορούμε νὰ παρακολουθήσωμε μὲ τὸ μάτι τὴ διάστασή τῆς, ὅπως παρακολουθοῦμε τὸ μῆκος ἢ τὸ ὕψος ἐνὸς σώματος, τὴ θεωρήσωμε ὡς διάστασις τοῦ χώρου καὶ τὴν ὀνομάσωμε πέμπτη, ἔχομε Σύστημα πέντε διαστάσεων, στὸ ὁποῖο περιλαμβάνονται καὶ τὰ πυρηνικὰ φαινόμενα, πού εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τὰ φαινόμενα τῆς θερμότητας. Καὶ ἂν κάμωμε τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴ βαρῦτητα, τὴ θεωρήσωμε, δηλ. καὶ αὐτὴ ὡς διάστασις τοῦ χώρου καὶ τὴν καλέσωμε, ἔκτη, ἔχομε Σύστημα ἕξ διαστάσεων, πού περιλαμβάνει καὶ ἐρμηνεύει ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς Ἀβίου Ὑλης, δηλ. τὰ φαινόμενα ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν κβαντικῶν Γεωμετριῶν τύπου Εὐκλείδου, τῶν τεσσάρων διαστάσεων, ἴσαμε τὰ φαινόμενα τῶν κβαντ. Γεωμετριῶν τύπου Εὐκλείδου τῶν ἕξ διαστάσεων, πού περιλαμβάνει τὰ φαινόμενα τοῦ πεδίου Βαρῦτητος.

Καὶ αὐτὰ μὲν, ὡς πρὸς τὸν Κόσμον τῆς Ἀβίου Ὑλης. Ἀλλὰ ὁ συγγραφέας, δὲν σταματᾷ ἔως ἐδῶ. Ἐπεκτείνοντας τὶς Γεωμετρικοφυσικὲς ἀντιλήψεις τῆς Ἀβίου Ὑλης καὶ στὰ φαινόμενα τῆς Ἐμβίου Ὑλης, προχωρεῖ σὴν ἐρμηνεία καὶ τῶν φαινομένων αὐτῆς, ἥτοι τῶν φαινομένων τῆς αὐτομάτου γενέσεως, τῆς Ζωῆς, τῆς ἐξελίξεως τῶν εἰδῶν, τοῦ φαινομένου τοῦ θανάτου κλπ., δημιουργῶντας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, τὴν λεγομένην ἀπὸ τὸν ἴδιον Γεωμετροβιολογία. Ἀλλὰ γι' αὐτὴν θὰ μιλήσουμε στὸ δεύτερο μέρος τῆς Μελέτης μας.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ

Στὸ 127ον τεύχος, ἐν ὄψει τῆς Πεντηκονταετηρίδος, ἀναπτύξαμε τὶς ἀπόψεις, πού εἶχαμε γιὰ τὴν μορφή καὶ τὴν ἔκταση πού θὰ ἔπρεπε, κατὰ τὴν γνώμη μας, νὰ ἔχει ὁ ἑορτασμός της. Ἀπ' τοὺς ἀρμοδίους, δυστυχῶς, κανένας δὲν φαίνεται νὰ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὶς ἀπόψεις αὐτές. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», πού τόσο πρόσφερε γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀπομνημείωση αὐτοῦ τοῦ τρανοῦ γεγονότος καὶ πού τόσο πάσχισε γιὰ νὰ γίνῃ κίβλα ἱστορικὴ διάρκεια, δὲν κλήθηκε οὔτε καν ὡς ἐντυπο. Νὰ ὑποθέσουμε, ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν ἀνεξήγητὴ τούτῃ ἀγνόηση, πὼς τόσο λειψὰ δυνήθησαν ν' ἀποτιμήσουν οἱ ὑπεύθυνοι τὰ πράγματα:.. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ Πεντηκονταετηρίδα γιορτάστηκε καὶ χωρὶς τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Τώρα, ἂν οἱ γιορτῆς πού ἔγιναν (ἔτσι ὅπως ἔγιναν) ἐπέτυχαν ἢ ὄχι, εἶναι ἓνα ζήτημα πού ἐμεῖς, ὡς ἀποξενωθέντες, ἀποφεύγομε νὰ κρίνομε ἐδῶ. Ἐπιναλαμβάνομε, μονάχα, πὼς, κατὰ τὴν γνώμη μας, στίς τέτοιες περιπτώσεις, δὲν ἀρκοῦν μονάχα οἱ ἐπίσημοι, οἱ πανηγυρικοὶ καὶ οἱ παρελάσεις. Ἐννοεῖται, βέβαια, ὅπως ἀντιλαμβάνομαστε τὸ γεγονός τῆς Πεντηκονταετηρίδος.

Δ. Κ.

Η 50ΕΤΗΡΙΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία Θεσσαλονίκης ὁργάνωσε, στίς 24 Φεβρουαρίου, ἓνα πολὺ σοβαρὸ καὶ καλὸ πανηγυρικὸ ἑορτασμὸ τῆς Πεντηκονταετηρίδος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων. Τῇ γιορτῇ, πού ἔγινε στὴν αἴθουσα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἐκάλυψεν ἓνα ὁλόκληρο πρόγραμμα, πού περιλάμβανε καλοδιαλεγμένους ἐμφανίσεις, κείμενα, ἀπαγγελίες, καθὼς καὶ τὴν χορωδία τοῦ Δ' Γυμνασίου Ἀρρένων Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Μερτζιανίδη. Κύριος ὁμιλητὴς εἶταν ὁ ἐκ τῶν Μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ μας κ. Δημ. Σιωμόπουλος, Γυμνασιάρχης Γυμνασίου Μετσόβου. Ὁ κ. Σιωμόπουλος, πού κλήθηκε εἰδικὰ γι' αὐτὸ ἀπ' τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» Θεσσαλονίκης, ἔδωσε τὴν πανηγυρικὴν διάλεξιν με θέμα: «Ἡ λογία ποίηση καὶ ἡ Ἡπειρος». Κατὰ γενικὴ ὁμολογία, ἡ γιορτὴ αὐτὴ καὶ ἡ διάλεξιν τοῦ κ. Σιωμοπούλου ἀπετέλεσαν ξεχωριστῆς σημασίας πνευματικὸν γεγονὸς στοὺς Ἡπειρωτῆς τῆς Θεσσαλονίκης καί, ἀκόμα, πῆραν καὶ μιὰ ξεχωριστὴ θέσιν στὴν γενικώτερη πνευματικὴ κίνησιν τῆς μεγάλης αὐτῆς πόλης. Πιστεύομε πὼς ἡ τέτοια μορφή ἑορτασμοῦ ὄχι μονάχα ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν στοὺς συμπατριώτες στὴ Θεσσαλονικὴ νὰ τιμήσουν πνευματικὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ἔδωσε ἀκόμα καὶ γὰτι παραπάνω: ἓνα οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον καὶ μιὰ πνευματικὴ ὑπόστασιν στὸ γεγονός, πρᾶγμα πού τιμᾷ πολὺ καὶ τὴν Διοίκησιν τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ Ἡπειρωτικοῦ Σωματείου.

Δ. Κ.

Η ΕΝΙΑΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γ'ρ. Π. Κασιμάτης, στὸ γεγονὸς τῆς Πεντηκονταετηρίδος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἔδωσεν εὐρύτερη ἔννοια καὶ ξεχωριστὴ σημασία, τονίζοντας τὴν ἰδιαίτερη θέσιν πού ἔχει ἡ Ἐνιαία Ἡπειρος στὴ γενικώτερη Νεοελληνικὴ Ἱστορία. Ἐτσι, ὁ κ. ὑπουργὸς, γιὰ νὰ γίνῃ ἀναλυτικώτερα, ἡ Ἡπειρος, κοινὸν θέμα στὴν ἐκπαίδευσιν, ἀπηύθυνε, ἐπ' εὐκαιρίαν, τὴν παρακάτω ἐγκύκλιον:

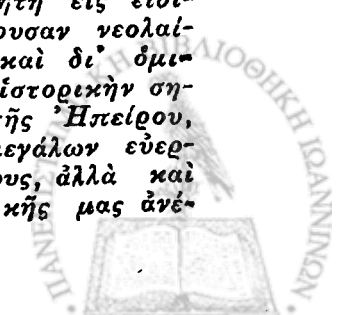
Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος

*Ἐπισημοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας
καὶ Ὀργανισμῶν*

Γραφεῖον Ἐπισημοῦ

*Πρὸς
τοὺς Διδάσκοντας τῆς Ἀνωτάτης, Μέσης,
Στοιχειώδους καὶ Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαίδευσιν*

Με τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἀποφασισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συντονιστικοῦ Ὄργανισμοῦ Ἐνιαίας Ἡπείρου, ἑορτασμοῦ ἐπὶ τῇ 50ῇ ἐπετειῷ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ἐνώσεώς της με τὴν ἑλευθέραν Πατρίδα, συνιστῶμεν, ὅπως καλέσητε εἰς εἰδικὰ συγκεντρώσεις τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν, τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας καὶ δι' ὁμιλιῶν σας ἀφ' ἐνὸς ἐξάρητε τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου, ἰδιαίτερας πατρίδος πλείστων μεγάλων εὐεργετῶν καὶ Διδασκάλων τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ βασικοῦ ἀντερείσματος τῆς ἔθνικῆς μας ἀνε-

ξαρτησίας πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ ἡμῶν σύνορα καὶ στηρίγματος τῆς ὁδοῦ ἐπικοινωνίας πρὸς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Αὐτονόητον εἶναι ὅτι πρέπει νὰ τονισθῇ, παρὰ τὴν ἀλλήλως, ὁ βουβὸς πόνος τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος μετριάξει τὴν χαρὰν τοῦ ἔορτασμοῦ, διότι ἡ Βόρειος Ἡπειρος, χώρα ἀκραιφνῶς Ἑλληνική, μολονότι ἀπελευθερωθεῖσα δὲς, ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου 1940—41, διὰ μεγίστων ἀγῶνων καὶ θυσιῶν τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Καὶ τοῦτο παρὰ τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἰσχυρῶν περὶ πλήρους δικαιώσεως τῶν ἀγῶνων τῆς, εἰς στιγμὰς κατὰ τὰς ὁποίας πρώτη, κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, ὑψώσεν τὸ ἀνάστημά τῆς ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους καὶ διέγραψεν, διὰ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων τῆς, τὴν ἐπερχομένην νίκην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Φεβρουαρίου 1963

Ὁ Ὑπουργὸς
ΓΡ. Π. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ Ο "ΣΚΟΥΦΑΣ",

Στὴν Ἄρτα ἐκδίδεται ἀπὸ καιρὸ τὸ Περι-
οδικὸ ὁ «Σκουφᾶς». Παρουσιάζεται, σὲ ἀραιὰ
χρονικὰ διαστήματα, πάντα ὅμως πιστὸ στὴν
παράδοσή του, καὶ μὲ συγκινητικὴ, στάλῃθεια,
ἐπιμονή. Ἡ Ἄρτα εἶναι πολιτεία μικρὴ. Ὁ
πληθυσμὸς τῆς ὅμως εἶναι κατὰ μεγάλο ποσο-
στὸ γέννημα τῶν Τζουμέρκων. Παιδιά ὀρει-
νῶν, δυναμικῶν καὶ εὐφυῶν ἀνθρώπων, εἶναι
πολὺ φυσικὸ νὰ διακρίνονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν
δραστηριότητα στὴν πρακτικὴ ζωή, καὶ γιὰ
ἀνησυχίες πνευματικῆς. Αὐτὲς οἱ ἀνησυχίες
γέννησαν τὸν Σκουφᾶ. Βρίσκεται τώρα στὸ ὀ-
γδοῦ ἔτος τῆς ζωῆς του καὶ στὸ 240 τεῦχος
του. Ἡ ὕλη του εἶναι ποικίλη. Καὶ εἶναι εὐ-
τύχημα ὅτι, ἐκτὸς ὅτι ἀπὸ τὴν καθαρῶς λογο-
τεχνικὴ προσφορά, βρίσκουμε στὶς σελίδες πο-
λύτιμο ὕλικό, λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ, ποῦ
φωτίζει κάποιες πτυχῆς καὶ τῆς γενικῆς μά,
ἰδιαίτερα, τῆς τοπικῆς ἱστορίας. Οἱ ἐκδότες
τοῦ καλοῦ περιοδικοῦ ἀξίζουν θερμὰ συγχαρη-
τήρια, γιὰτὶ εἶναι τραχὺς ἀγῶνας ἡ ἐκδοσὴ
περιοδικοῦ, ποῦ νὰ μὴν εἶναι βέβαια ὑψηλογε-
νές, σὲ μιὰ μικρὴ ἐπαρχιακὴ πόλη.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΑΣΤΕΡΕΣ

Oh! settentrional vedovo sito,
poi che privato sei di veder quelle.

Ὁ παλαιὸς Μονταίνιε, ποῦ δὲν ἦταν καθόλου μισογύνης, ποῦ ἦταν ὅμως γεμάτος
ἠθικὴ ὑγεία, ἔγραψε σὲ κάποιο δοκίμιο: «Ὅσοι στολιζοῦν καὶ βάφουν τὶς γυναῖκες κά-
νουν μικρὸ κακό· γιὰτὶ, τὸ νὰ μὴ τὶς βλέπῃ κανεὶς στὸ φυσικὸ τους εἶναι πρᾶγμα πολὺ
μικρῆς σημασίας». Τώρα, σὲ πείσμα τοῦ καλοῦ φιλοσόφου οἱ ἀντιλήψεις ἄλλαξαν καὶ τὸ
ιδεώδες εἶναι νὰ μπορῇ κανεὶς νὰ ἰδῇ τὶς γυναῖκες ὅπως τὶς ἔπλασε ὁ Θεός.

Τὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου στάθηκαν κάποτε ὁ βασικὸς παράγων τῆς προκοπῆς του.
Ὑστερα ἦλθε ἡ σειρὰ τοῦ κεφαλιοῦ. Τώρα φαίνεται πὼς ἦλθε ἡ σειρὰ τῆς μέσης του,
τουλάχιστο γιὰ ἓναν εὐρὺ κύκλο συνανθρώπων μας. Ἡ νέα λατρεία ἄρχισε δειλὰ νὰ πα-
ρουσιάζεται ἐδῶ καὶ χρόνια καὶ προχωρώντας μὲ ἀξίειπαινη ἐπιμονὴ ἐφθασε ἀπὸ τὰ ἀπο-
καλυπτήρια τοῦ ἀστραγάλου, σκάνδαλο γιὰ τὴν ἐποχή, — ὁ ὁδηγὸς τῆς ἑλληνοπρεποῦς συμ-
περιφορᾶς τοῦ Παναγιώτου Φέρμπου, ἐκδοσὴ τοῦ 1899 γράφει: «Αἱ τίμιαι γυναῖκες δὲν
ἐπιτρέπεται νὰ ἀνασύρῳσι τὴν ἐσθῆτα ἀνωτέρω τοῦ ἀστραγάλου, — στὸ ἐλαφρὸ σλίπ, τὸ
βιομηχανικὸ φύλλο συκῆς. Καί, μὲ τὴν βοήθεια τῆς Πενικιλίνης, ποῦ μᾶς προστατεύει
ἀπὸ τὴν πνευμονία, στὸν ὠμὸ γυμνισμό, σὲ γυμνὸ, δηλαδὴ τὸν ὑπέρτατο στόχο. Τὸ μάτι
θὰ ἰδῇ ἀκάλυπτο τὸν πόθο του. Θὰ ξαναγυρίσομε στὸν ἐπίγειο παράδεισο, πρὸ τῆς ἀμαρ-
τίας ὅμως, ὅταν ἦσαν καὶ οἱ δύο γυμνοί, ὅτε Ἀδάμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἠσχύνοντο».

Τώρα, ἀφοῦ εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα, δὲν μπορούμε νὰ καταλάβομε γιὰτὶ ὁ τόσος
θόρυβος γύρω ἀπὸ τὸ ξεγύμνωμα μιᾶς συμπαθητικῆς ἠθοποιῦ, ἓνας θόρυβος μάλιστα ποῦ
ἔγινε ἀπὸ τὸν τύπο, ἐνῶ οὔτε ἡ Πολιτεία οὔτε ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρησαν τὸ γεγονὸς ἄξιο
ἀναθέματος. Ἐάν ἦταν ἐγκλημα θὰ εἶχε παρῆμβει ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ ἂν ἦταν ἀμαρ-
τημα, θὰ τὸ εἶχε στηλιτεύσει ἡ Ἐκκλησία.

Γιὰτὶ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ποντάρῃ στὰ κρυφὰ του θέλητρα ἓνα καλὸ κορίτσι, ἀφοῦ
ἐξαντλήσῃ τὸ καλλιτεχνικὸ του κεφάλαιο καὶ φανῇ πιά ὁ πάτος τῶν καλλιτεχνικῶν δυνα-
τοτήτων; Μᾶς ἐξένισε σὰν παιδί θαῦμα. Ἐγίνε ἰνδαλμα τοῦ νοήμονος κοινοῦ μὲ τὴν ἀφέ-
λεια τῶν 13 χρόνων καὶ τὴν πικάντικη φωνούλα. Μοίρασε χιλιάδες ὑπογραφές. Ξετρελ-
λανε καὶ μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ εἶναι φυσικὸ ὅλοι οὗτοι οἱ θρίαμβοι νὰ γεννοῦν ψευδ-
αισθήσεις. Καὶ μὲ τὶς ψευδαισθήσεις αὐτὲς ὡς κομποδέμα σαλπάρουμε, μὲ ὀλάνοιχτα πα-
νιά, γιὰ τὴν μεγάλη τέχνη. Μπορεῖ ὅμως νὰ κάνομε μεγάλη τέχνη μόνον μὲ τὸ σέξ;

Ἔτσι, στὸ ἑλληνικὸ πανηγύρι ποῦ ὠργάνωσε στὸ Παρίσι ὁ Χατζηδάκης, — καὶ διά-

λέξε ο χριστιανός την ώρα που μαζεύτηκαν από όλη τη γη οι κορυφαίοι των δραματικών ήθοποιών στο θέατρο των Έθνών—, οι κριτικοί μας ε γνώρισαν. «Το στέρνο πολύ φτωχό και πολύ πλούσιο», γράφει η «Ωρόρ». Δηλαδή η φωνή πολύ φτωχή, πολύ πλούσιο το στήθος. Φυσικά όλα αυτά δεν πρόκειται να μας επηρεάσουν, γιατί το σέξ έγινε πια η λατρεία μας και ξέρουμε τη μαγική του δύναμη. Μουντζες νάχουν οι αστέρες τ' ουρανού μπροστά στους γυμνούς επίγειους αστέρες. Και μπορούμε, παρωδώντας τον Δάντη, να αναφωνήσουμε:

«Ω!, δυστυχισμένοι παλαιοί καιροί,
που δεν μπορούσατε τέτοιους αστέρες να ιδήτε.

A. Γ.

**ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**

† *Πρωτοπρεσβύτερον Σωτ. Καρανικόλα: «Τὰ Σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Συμαίων»*

Σε όλη την Ελλάδα γίνεται τελευταία μία σημαντική προσπάθεια για την περισυλλογή κάθε λογής υλικού που συντελεί στην διατήρηση, παράλληλα με την γραπτή ιστορία, της εθνικής μας φυσιογνωμίας, και στην διάσωση από την καταστροφή τεκμηρίων αρχιτεκτονικών, που είναι μαρτύρια περασμένων, μα τόσο δραματικών για το Έθνος μας καιρών. Μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής τοποθετείται και το ωραίο βιβλίο: «Τὰ σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Συμαίων» του μακαρίτη Πρωτοπρεσβύτερου Σωτηρίου Καρανικόλα, που τον πρώτο του τόμο παρουσίασε, σάν προσφορά συγκίνησης και σεβασμού, ο Γεν. Επιθεωρητής Πειραιώς κ. Καρανικόλας, ο γνωστός έμψυχωτής του περίφημου Προτύπου Γυμνασίου αυτής της πόλεως.

Η Σύμη, το γνωστό νησάκι του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος, έζησε και ζή ακόμα, μέσα σε μια θάλασσα γεμάτη μάγια, ένα προαιώνιο δράμα. Οι κάτοικοί της, ναυτικοί και σφουγγαράδες, τρώνε το μικρό ψωμί του κινδύνου, κα. το ναυάγιο και η άρρώστεια των βυθών κάθονται πάντα σάν άγωνία επάνω στο Γυλό και στο χωριό. Γιαυτό οι καλοί νησιώτες έχτισαν με τον πλούτο που δίνει η θάλασσα, δεκαδες τὰ Σωκλήσια και τις Έκκλησιές. Οίκους ευκτήριους, όπου άραζαν, γεμάτη έλπίδα, η πίστη τους και η ίκεσία τους. Άραζαν και άραζουν ακόμα. Γιατι ακόμα σήμερα ξεκινούν πλοία και σφουγγαράδικα για το άβέβαιο κέρδος και ο φόβος του κακού νέου άδικου πλαγιέται έπάνω στο μικρό νησί.

Την ιστορία αυτών των μικρών Οίκων του Θεού δίνει ο Πρωτοπρεσβύτερος με ακριβολογία, μα και με τη συγκινητική ατμόσφαιρα, που δίνουν πραγματική δύναμη στο άλλο και απεριττο ύφος του. Νοιώθεις κάτω από τον λόγο του, τον σεμνό και εύλαβικό, να κινείται μία ψυχή άληθινού ιερέως, άδελφή της ψυχής του άλλου Άσπροθαλασσίτη, του Αλεξ. Παπαδιαμάντη.

Έλπίζουμε ο κ. Α. Καρανικόλας να μας δώσει σύντομα την συνέχεια της τόσο σημαντικής έργασίας του μακαρίτη πατέρα του.

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Τάκη Όλύμπιου: «Καινούργιοι δρόμοι»

Έχει καταντήσει κοινός τόπος να διαπιστώνουμε σε κάθε σχεδόν ποιητική συλλογή νέου που έχει κάτι να μας πει, την ύπαρξη της ανθρώπινης. Έκείνο μόνο που πρέπει να προσέχουμε είναι σε ποιά κατεύθυνση διοχετεύεται η άγάπη αυτή για τον συνάνθρωπο. Γιατι έχουμε αναμφισβήτητα δύο ειδών «στίχους ανθρώπινης» σήμερα. Στο πρώτο ανήκουν εκείνοι που διαπιστώνουν όρισμένες θλιβερές καταστάσεις, που θρηνούν για την ύπαρξη τόσης δυστυχίας γύρω μας, που «φωτογραφίζουν» κατά κάποιο τρόπο την γύρω μας πραγματικότητα. Στο δεύτερο βρίσκουμε ποιήματα που δεν περιορίζονται σε μια λυρική, συγκινητική νότα αλλά που σαλπίζουν σύγκαιρα και μία αναγεννητική σταυροφωρία, που έχουν μ' άλλα λόγια μέσα τους, σε μικρότερη ή μεγαλύτερη κλίμακα, αυτό που συνηθισαμε να αποκαλούμε «επαναστατικότητα» και που σε τελευταία ανάλυση δεν είναι τίποτε άλλο παρά το άθροισμα του ξεχειλίσματος των νεύρων και της αγανάκτησης.

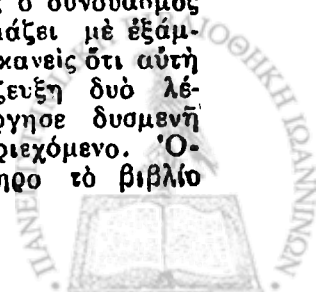
Η ποίηση του Τάκη Όλύμπιου ασφαλώς ανήκει στο δεύτερο είδος. Μερικές φορές η αναφορά σε σύγχρονα πρόσωπα ίσως να αδυνατίζει την έντύπωση, όμως όπου κατορθώνει να κρατιέται στο επίπεδο μιας γνήσιας έξωτερικευσης του έσωτερικού του κοχλίσματος, φθάνει σε άποτελέσματα πολύ ικανοποιητικά. Παράδειγμα το ποίημα της σελ 80 «Συνεχίστε» η της σελ. 41 «Δός μου το χέρι σου».

Ο Τάκης Όλύμπιος ξεκίνησε αναμφισβήτητα καλά. Του εύχομαστε κάθε έπιτυχία και είμαστε βέβαιοι ότι χαλιναγωγώντας την αντίθεση σε μερικές περιπτώσεις γλώσσα του και με όδηγό το άλάθητο αίσθητήριο του ταλέντου, που ασφαλώς διαθέτει, θα προχωρήσει σε έπιτεύγματα μεστά και πάντοτε τίμια.

✱

Γεωργίου Κελέφη: «Άσπρο Αίμα»

Ο τίτλος άποφθει. Όποιαδήποτε εξήγησή κι' αν δώσει ο συγγραφέας αυτός ο συνδυασμός του υΐματος με τη λευκότητα μοιάζει με εξάμβλωμα. Άλλά ως μὴν φαντασθῆ κανείς ότι αυτή η άτυχη κατά τη γνώμη μας σύζευξη δυο λέξεων στο έξώφυλλο μας δημιούργησε δυσμενή προκατάληψη σχετικά με το περιεχόμενο. Όμολογούμε ότι διαβάσαμε όλόκληρο το βιβλίο

μέ ὄση γίνεται συμπάθεια καὶ κατανόηση. Τὸ μόνο προτέρημα πού μπορέσαμε νά τοῦ βροῦμε εἶναι μιὰ «ρωτιή, δίχως «αἰγμές» διατύπωση. Φθάνει ὅμως αὐτό γιὰ νά κερδίσει τὸν ἔπαινο ἓνα γραφιοῦ; Μᾶλλον ὄχι. Ἐκεῖνο πού κυρίως ἀδικεῖ τὸ βιβλίον εἶναι ἓνα ἀπαράδεκτα πολλές φορές κατακλύσιμα στὸ «μελοδραματικὸ» πού μοιραία δανείζεται ἐκφράσεις ἀπὸ λαϊκὰ μυθιστορήματα. Ἡ εὐχέρεια πού διαθέτει ὁ κ. Κελέφης στὸ γράψιμο μᾶς κάνει νά πιστεύουμε πὼς μὲ λίγη προσοχή, μὲ λίγο «σφιχτότερη» πλοκή καὶ μὲ ἐξοστρακισμό κάθε «ἀντιλογοτεχνικῆς» ἐκφρασης, θὰ μπορούσε νά γράφει κάτι πῶς ἀξιόλογο καὶ πῶς ἐλπιδοφόρο.

✱

Βασίλη Φανοῦ: «Τάφοι καὶ Ἀναστάσεις»

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ Βασίλης Φανὸς ἔχει παλὺ πονήσει στὴ ζωὴ του. Αὐτὸ τὸ στοιχείο εἶναι ἐξαιρετικὰ σημαντικό γιὰ πὼς νά τὸ κάνουμε; Ὁ πόνος εἶναι τὸ καλύτερο λίπασμα τῆς Τέχνης. Δὲν ξέρω ποιά εἶναι ἡ μορφή του τοῦ ποιητῆ. Μαντεύω ὅμως ὅτι θὰ πρέπει νά εἶναι ἀξιόλογο. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού θὰ ἔπρεπε νά τὸν κάνει νά προσέξει ὀρισμένα πράγματα, νά δυναμώσει τὴν αὐτοκριτικὴ του. Ἐπιρρασμένος λίγο ἀπὸ τὸ σουρρεαλισμὸ, χωρὶς ὅμως νά τὸν ἔχει ἀφομοιώσει, παρασύρεται, προπάντων στὰ μεγαλύτερά του ποιήματα, σ' ἓνα ὕφος ἐλλειπτικὸ πού ἀδικεῖ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν. Παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν ἢ «Υπομονή» ὅπου τὸ κοινότυπο θέμα συνταιριασμένον μὲ μιὰ ἀπαράδεκτη καὶ κακῶς ἐφαρμοσμένη ἐξαφάνιση τῶν σημειῶν τῆς στίξης παράγουν ἀποτέλεσμα πού ἀδικεῖ τὸν ποιητῆ. Ἀντιθετὰ στὰ μικρότερα στιχογραφήματα ὅπου ἡ ἰδέαν εἶναι πιὸ συμπυκνωμένη καὶ πῶς πηγαία φθάνει συχνά σὲ ἀξιολογὰ ἐπιτεύγματα ὅπως στὸ «Ἐμεῖς οἱ κολασμένοι» (σελ. 34) πού εἶναι ἴσως καὶ τὸ καλύτερο τῆς συλλογῆς.

✱

Μάνου Παπαδομανωλάκη: «Καινούργια Ἀνοιξή»

Ξεκινώντας ἀπὸ σύγχρονα κεντὰ γεγονότα καὶ προβλήματα, ὁ νεαρός, ἂν δὲν κάνω λάθος, ποιητῆς ἀπὸ τὴν Κρήτη, μᾶς προσφέρει μιὰ σύνθεσίν του μὲ πολὺ αἶσθημα, μὲ λιτὴ διατύπωση, μὲ σαφήνεια καὶ μὲ «λεβεντιά». Ἐπιμένω στὸ τελευταῖο γιὰ πὼς πιστεύω πὼς ἀπὸ τὴν νεώτερη γεννιά τῶν πνευματικῶν μᾶς ἀνθρώπων λείπει κυρίως αὐτὸ τὸ τελευταῖο. Ζώντας σὲ μιὰ ἐποχὴ πικρὴ, ἀχάριστη καὶ ἐξουθεντικὴ ἄρχισαν κι' οἱ νεοὶ μᾶς δυστυχῶς νά παρουσιάσουν συμπτώματα κάμψης καὶ ἔλλειψης ἰσορροπίας. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει ἰδιαίτερα νά χαιρόμαστε ὅταν βρισκόμαστε παραδείγματα δημιουργῶν πού κάνουν ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἐμφάνιση τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ἔχασαν τὸ «μέτρο» πού εἶναι συνυφασμένον μὲ τὴν «λεβεντιά». Ὁ Μάνος Παπαδομανωλάκης μῆθε στὸ σωστὸ δρόμο. Εἶ-

ναι ἴσως πρόωρο νά μιλήσουμε γιὰ τὴν μελλοντικὴ του πορεία, εἴμαστε ὅμως βέβαιοι πὼς ὅταν κτίζει κανεὶς σὲ στέρεα θεμέλια δὲν μπορεί παρὰ καὶ τὸ οὐλοδόμημα νά ὑψωθεί μὲ ὅλους τοὺς κανόνες τῆς καλῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΑΘΑΝΑΗ

✱

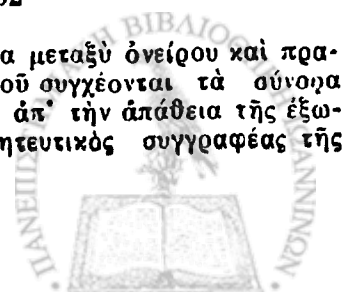
Γιάννη Σφακιανᾶκη: «Ἀσπροθάλασσα» (ταξιδιωτικὸ), Ἀθήνα, 1962.

Χυμώδης κι' ἀστραφτερός, γιομάτος ἐντονα χρώματα καὶ κατακάθαρα σχήματα, ὁ λόγος τοῦ Γιάννη Σφακιανᾶκη στὸ βιβλίον τοῦτο, συνθέτει ἓναν ἐξαιρετικὸν πίνακα τῆς ἑλληνικῆς θάλασσας. Ἡ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία, πού τόσο βάθος καὶ τόση ἐνταση κέρδισε στὰ τελευταῖα χρόνια, στὴν «Ἀσπροθάλασσα» τοῦ Γ. Σφακιανᾶκη, πυκνωμένη ἀπίθανα καὶ νευροδεμένη μ' ἐν ἑν καλλιεργημένον στοχασμὸ, δίνει μιὰ καινούργια κατάρκτηση. Γι' αὐτὸ ἡ παρουσία τούτῃ τοῦ συγγραφέα τῆς «Βαθέρνας» ἀξίζει πράγματι νά χαιρετιστεῖ ξεχωριστά. Ἐνα ταξίδι, πού γίνεται μὲ τὴν ψυχὴ, τὴν πνευματικὴ πληρότητα τοῦ συγγραφέα καὶ μὲ τὰ χρώματα, τὸ φῶς, τὴν ἱστορία, τοὺς ἀνθρώπους τῶν νησιῶν μᾶς, εἶναι ἡ προσφορά τούτῃ. Κι' οἱ ἀνθρώποι—ὄλοι μᾶς, πού τόσο καταδυναστευτήκαμε ἀπ' τὴν ἐγγεφυλικὴ μηχανικὴ τῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς μᾶς, ξαναβρισκόμαστε δῶ τὴν ἀρχικὴ μᾶς καταβολή. Ἔτσι μονάχα ἀποκατασταίνεται μέσα μᾶς κάποια ἰσορροπία. Τέτοιας ἀξίας εἶναι σήμερα τὰ ἔργα σὰν αὐτὸ τοῦ Γ. Σφακιανᾶκη. Πρέπει νά ξέρετε κανεὶς τὸν τόπο, τὴν ἱστορία καὶ τὸ λαὸ του, γιὰ νά δυνηθεῖ νά τὸν περπατήσει καὶ νά τὸν ἀφομοιώσει καθὼς ὁ συγγραφέας τῆς «Ἀσπροθαλάσσας». Εἶναι ὄντως ἓνα ἐπίτευγμα νά σπρώξουμε τὸ λόγο μέχρις αὐτὴν τὴν ἀκραία δυνατότητα. Καὶ θὰ πρέπει, νομίζω, κάτω ἀπ' τὸ πρῶμα τοῦτο ν' ἀξιολογηθεῖ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Σφακιανᾶκη. Γιατί, ἐκτός ἀπ' τὴν καλλιέργεια, τὸν στοχασμὸ καὶ τὴν ἐπάρκεια, ἐδῶ ἐκφράζεται τὸ ἴδιον τὸ τοπίο, γίνεται ταυτόχρονα μιὰ συνομιλία μὲ τὸν ἀνθρώπο καὶ τὸν τόπο του, τοποθετημένη ὄχι στὸ περιορισμένον ὀπτικὸ πεδίο τῆς ἀτομικῆς δυνατότητας, ἀλλὰ στὴν ἀπειρία τῆς ἰδίας του τῆς ζωῆς καὶ στὴν ἀδέσμευτη ἀχλὺ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπιου. Ἔτσι, ὁ συγγραφέας τῆς «Ἀσπροθαλάσσας» ἐπέτυχε μιὰ εὐρύση στὴν καθιερωμένη μορφή τῆς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας. Κι' αὐτὸ, φυσικά, ὀρθοθετεῖ αὐστηροτέρα τὶς ἐπιδόσεις καὶ τὶς φιλοδοξίες στὸν τομέα τοῦτο.

✱

Ἄλλη Γιαννόπουλου: «Τυφλόμυγα» (διηγήματα), Ἀθήνα, 1962

Κινούμενος πάντα μεταξὺ ὄνειρου καὶ πραγματικότητας, ἐκεῖ πού συγχέονται τὰ σύνορα τῆς καταδυναστεύσης ἀπ' τὴν ἀπάθεια τῆς ἐξωατομικῆς ζωῆς, ὁ γοητευτικὸς συγγραφέας τῆς

«Σαλαμάντρας» εμφανίζεται τώρα στην «Τυφλόμυγα». Χωρίς αντίρρηση, ο Άλκης Γιαννόπουλος προωθήθηκε μέχρις ενός προβληματισμού που άγγιζει φανερά τα όρια του άδιεξοδου στην μορφή. Ένα βήμα πολύ μακριά απ' την συνείδηση κι' απ' την όραση της εποχής του, ο συγγραφέας, χτίζει τον κόσμο χωρίς περιθώριο και σχεδόν χωρίς έξωτερικό σχήμα. Το δυνατότερο που μπορεί να φτάσει ο λογος της άσκητικής έκφρασης. Η κατάληξη τούτη—άπόρροια πολύμοχθης αγωνίας—, στις αντιπροσωπευτικές της ένδιξις, δίνει και την έντονα ιδιόρρυθμη προσωπικότητα στην πεζογραφία του Α. Γιαννοπούλου. Έτσι, η ένδόμυχη ζωή, η καθημερινότητα, μεταλλαγμένη στην ευαισθησία και στον πνευματικό βίο του συγγραφέα, γίνεται στο κείμενο μίαν άλλη όψη ζωής που ύπρχει έξω απ' τις χαράξεις της αντικειμενικής τροχόπεδης. Μονόλογος που φτιάχνεται από πολλές στιγμές η ένα καθ' αυτὸν γινόμενο ποίησης μού πυκνώνει ως την κρεούργηση των εικόνων; Το αποτέλεσμα, έκπληκτικά γοητευτικό, είναι μιά σημαντική προαγωγή στην προβληματική της νεώτερης έκφρασης. Η «Τυφλόμυγα», δυσπρόσιτο και τολμηρό κάπως βιβλίο, είναι μιά ώριμη πνευματική παρουσία από εκείνες που συμβάλουν πάρα πολύ στην διαμόρφωση της εξέλικτικής πορείας της λογοτεχνίας. Τώρα, όσο για την αναπόφευκτη δυσκολία στην εύρύτερη σύν-

θεση—άφου ὁ τρόπος διάταξης κι' ἐλέγχου τῶν εικόνων και τῆς πορείας τοῦ μύθου πέφτουν ἐδῶ σὲ δεύτερη μοῖρα—, αὐτὸ εἶναι πάλι ἓνα γόνιμο θέμα. Γιατί, ὁ συγγραφέας και τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, θὰ ὀδηγηθοῦν—και' ἀναπόδραστη ἀνάγκη—πρὸς κάποια λύση ποὺ θὰ εἶναι ὁπωσδήποτε ἀνανεωτικὴ. Κι' ὁ τωρινὸς ἀνθρώπος, ὕστερ' ἀπ' τὶς περιπέτειες, τὴν σύγχυση ποὺ τὸν κατατάραξε στὰ τελευταῖα χρόνια, ἀρχίζει τώρα νὰ συγκεντρώνεται και νὰ χαράζει καθαρώτερα τὶς ἀναζητήσεις του. Μόνον ποὺ, στὴν «Τυφλόμυγα», δὲν ὑπάρχει ὁ ἀνάλογος κοινωνικὸς προβληματισμὸς κι' ἡ ἀνάλογη, ἐν προκειμένῳ, κατοβολὴ τῆς ἰδέας τῆς πάλης γιὰ τὴν καινούργια συνείδηση τῶν ἀνθρώπων ἢ, πιὸ σωστά, εἶναι ὅπως ὑπάρχουν αὐτὰ, δὲν φτάνουν ὡς τὴν δικαίωση. Κι' ὁ ἄνθρωπος, τώρα, εἶναι πιὸ ἀπαιτητικὸς και, πρὸ παντός, πιὸ κριτικὸς.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Διορθώσεις στο κείμενο του κ. Δ. Σαλαμάγκα

Στὸ τεῦχος Ἰανουαρίου 1963, στὴ σελ. 28, στίχ. 16 ἀντὶ ἀ κ ο ὄ σ τ η κ ε, διάβαζε ἄ κ ο υ σ ε, στίχ. 19, μετὰ τὸ λ ῆ σ τ α ρ χ ο ν πρόσθεσε ὁ μ ω ς και στίχ. (ἀπάνου) 16, μετὰ τὸ φ ἰ λ ο ς νὰ προστεθῆ ἔ π ἰ σ η ς.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗ ΜΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟΥ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ

“Εξ δοκίμια με τούς τίτλους:

‘Ο έορταστικός Παπαδιαμάντης – Δημ. Χατζόπουλος – Σπύρος Μελάς – Κύπρος Χρυσάνθης – Μελής Νικολαΐδης – Αίμίλιος Χουρμούζιος

“Έκδοση: «Λυρικής Κύπρου»

13 Φεβρουαρίου—21 Μαρτίου 1963

30 διαδοχικές κληρώσεις του

ΕΘΝΙΚΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

1 Λαχνός 2.000.000 δραχ.

1 Λαχνός 1.000.000 δραχ.

3 Λαχνοί τῶν 500.000 ἑκάστος

5 Λαχνοί τῶν 300.000 ἑκάστος

Συνολικῶς 39.500 Λαχνοί κερδίζουν

85.105.000 μὲ ΔΩΡΟΝ 5.000.000

οὐ ἓνα ἀριθμό.

Καὶ νὰ θυμάσθαι.....

Τὸ ΕΘΝΙΚΟ ΛΑΧΕΙΟ

Δὲν οὐ ξεχνᾶ ποτέ!!

